

מאמר חונן הדעת

* * *

שיטת ברסלב האמיתי

מטרת הקונטרס להצדיק את הצדיקים הקדושים רבינו מוהר"ן מברסלב ותלמידו מוהרנ"ת, ולבאר דבריהם לאמיתתם, להסיר מהם לזות שפתים מהטועים לפרש בדבריהם שלא כפי כונתם האמיתית, ובה יוצא להם בזיון עצום, ותאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק, וגם מבואר במאמר זה דלא כל דבריהם נאמרים לכל אחד, כי דברו לכל אחד כפי המצב שלו.

מבאר כמה ענינים סתומים בספר חיי מוהר"ן ועוד ספרים שכי' הה"ק מוהרנ"ת, שנכתבו בלשון סתום, שאפילו ילד קטן מבין שאינו כפשוטו, ומורה באצבע על כמה ענינים שאף שנדמה לעינינו כאילו יש בו גם הבנה פשוטה, למעשה מחוייבין לבאר הדבר שלא כפשוטו השטחי, או שאינו אלא על פי סוד, וא"א לפרשו כפשוטו בשום אופן רק בדרך משל ומליצה, לפי שהיה מעלמא דאתכסיא, כאשר כתב בעצמו, ולא בא הקונטרס אלא להעיר ויבא מי שדעתו רחבה ליישב כל הענינים, גם מבואר בקונטרס זה הטישטוש שבשיטת ברסלב, וביקורת נגד המסלפים תורת ברסלב ומפרשים בדברי מוהרנ"ת דברים שלא היו ולא נבראו

* * * *

נכתב ונסדר למען כבוד ה' ותורתו ויראי שמו

חודש תמוז תשע"ו

הסכמה

הקונטרס 'חונן הדעת' היה למראה עיניהם הבדולחים של כמה רבנים ואדמו"רים, ושמו עליו עיניהם לטובה, גם היה למראה עיני תלמידי חכמים אחרים שכולם עודדו והמריצו להדפיסו, ומחמת מורא של לחץ וטירוד לא פרטתי שמותיהם.

פתיחה (י"א אותיות)

האם יש חשש זילזול בצדיק ח"ו על ידי קונטרס זה

א) הרה"ג ר' שלום לעווי שליט"א נסתפק אולי יש להמנע מהוצאת קונטרס זה שמא יקפצו אינשי דלא מעלי על זה המציאה, לזלזל על ידו בהצדיק הקדוש עובד ה' במסינ"פ מוהרנ"ת, ובזה יגרמו להם מכשול של המבזה ת"ח אין לו תקנה וכו'.

אבל בעצת זקנים ונבונים הוכרע שעל כל כיו"ב נאמר צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם, וכשם שלא חששו רבותינו להתריע נגד האגודה אף שעי"ז באו אינשי דלא מעלי לזלזל טובא בצדיקים מייסדי האגודה, וכן בכל הדורות בכמה ענינים, (וכמו שכתבתי להלן בשם מוהר"ן ומוהרנ"ת שלא נמנעו מלהתריע נגד הקול יעקב והרמב"ם והעקידה והאבן עזרא כדי שלא יבאו לזלזל בהם, ולא נמנעו יחזקיהו המלך לכתת נחש הנחשת שמא יבאו לזלזל במשה, והאם נמנעו אנחנו מלהזהיר על זמן תפלה בשביל שהיו צדיקים שלא נוהרו בכך ויבאו לזלזל בהם), וכשם שלא יעלה על הדעת שיש זילזול בלב העברי כשנאמר שאין הלכה כמותו במה שתקע שופר בירושלים בר"ה שחל בשבת אף שזהו שיטת הרי"ף, ואין הלכה כהצדיק הר"ר מעישל (בעל משכנות לאביר יעקב) להושיב שומרים בזה"ז בהר הבית, ורוב הפוסקים לא נקטו כהרה"ק מראדזין לעשות תכלת בציצית, וכמו"כ בכל חלקי שו"ע אף כשנדחה דעת יחיד בתוקף מכל הפוסקים בראיות מוכיחות ומוכרחות אין שום הו"א לזלזל בשביל זה בזה הפוסק, כמו"כ אין שום הו"א של זילזול בהה"ק ר' נתן כשמפריכין דבריו, ור' שלום לעווי הבא בטענה שמזלזלין בר' נתן אך תואנה הוא מבקש, אין כונתו כלל לקנאת תלמיד חכם וצדיק, והראיה דכשמקשין על צדיק אחר בפרט על אותן שחלקו עם ר' נתן שם אין נפשו סולדת מלשמוע קושיות ופירוכות, וכמבואר להלן בקונטרס שבספרי ברסלב יש הרבה דברי זילזול בפוסקים הקדמונים.

ב) ועוד והוא העיקר דהמציאות הוא ממש להיפוך שאותן הצווחין בקולי קולות על זה הקונטרס, שאסור לבאר ולפרש דברי מוהרנ"ת שיתאימו עם האמת, וגם לא לשאול שאלות ולהציע הדברים לפני לומדי תורה אולי יבא אחד לבאר דבריו בטוב טעם ודעת באופן שלא יוקשה עליו כלום, הן הם המבזים את מוהרנ"ת באופן מגונה מאד לפרש שטוטים בדבריו, ועינים להם ולא יראו והם

מצומצמים נוראים נבזים ופחותים, מוחות קטנות עד להחריד, אפרוחים שלא נפתחו עיניהם, אנשים חלולים וריקים בלי שום תוכן, סירות נפוחות, שכלם רדוד וקלוש, האמת רחוק מהם כרחוק מזרח ממערב, ומאד צריך לזהר שלא לטעות ע"י העולם (שרובם שוטים, שיחות הר"ן נא).

ג) עוד נסתפק הרב לעזריה הנ"ל מאן יימר שאנו פאליצי של הקב"ה לכתוב מזה, וגם סברא זו נדחה מכח הפסוק הוכח תוכיח, וארור אשר לא יקים, ולא אמרו יבא בעל הכרם וגו' רק לענין לענוש (ב"מ פג: וחז"מ שפח, ט) אבל לא למנוע תוכחה והערה, ולאידך גיסא אם כבר מדברים מפאליצי, מאן יימר שהמשיגים על הקונטרס ומעלילים עליו שרוצה לזלזל בצדיקים הם פאליצי של הקב"ה, ועוד מאן יימר שהם פאליצי של הקב"ה להיות מיסיאנערן להתעמל בכל הכוחות שלהם שכל העולם כולו ילכו לאומאן, ושכולם ילמדו ספרי ברסלב, ואם כבר איכפת למי שהוא למה אנו פאליצי של הקב"ה, למה לא איכפת ליה ואינו עושה כלום למה שכ"כ בחורים ואברכים הולכים ומסתובבים בלי שום סיפוק פנימי עד כדי כך שטועים בדעתם דעל ידי עשיית דברים אויליים שמציעים כמה מאנשי ברסלב יקבלו סיפוק, וע"כ משליכים שכלם והולכים לרעות בשדות אחרות שלא שערום אבותינו, אולי כבר הגיע הזמן להיות פאליצי של הקב"ה ולהעמיד ישיבות שילמדו עם הבחורים כדרך שלמדו אבותינו, ולא יקחו מהם כל החשק ללימוד ע"י מלאכת הסחיטה לישב על כל שורה של גמרא עד שיתפקע נפשם וימאסו בלימוד ויתחילו לחשוב מהליכה לאיזה משפיע או באבא או לחסידישע קאנצערט לבלות זמנו ההולך כ"כ לאט מחמת חוסר מעש וסיפוק.

איני מדבר לכם

ד) יש חסידי ברסלב טוענים על מה שכתוב בקונטרס זה, שאינו אמת, כי הם אינם בצורה כזו שהקונטרס מציג אותם, והתשובה לזה, הקונטרס לא מדבר מכם אלא מאותם האנשים שיש להם אלו החסרונות המפורטים בקונטרס, ואם תאמרו אין אנשים כאלו בין כל אנשי ברסלב, בזה יש מקום לחלוק עמכם, יש ויש אנשים כאלו, ואפילו אם אני טועה למה אתם מתרגזים כ"כ וכי אין רשאים לטעות, (וחוץ מזה מובן מעצמו שקונטרס זה לא נעשה עבור חסידי ברסלב, והם אסורים מלהביט בזה, ורק מי שעדיין אינו חסיד ברסלב ורוצה לידע צד השני של המטבע מותר לעיין בזה בזמן הפנוי, אבל ח"ו לבטל מזמן הלימוד בשביל זה).

ולמי שכבר נשרש בקרבו הטעות המר בשיטת ברסלב המסולף והשקרי לא שייך שעל ידי קונטרס זה יהפך דיעה שלו, ובפרט שיש חמומי המזג שקשה להם להבליג כשבא א' לסתור שיטתם אפילו בראיות ברורות, ואינם מסוגלים להפוך דעתם ולחשוב היפוך ממה שחשבו עד עתה, ואדרבה כל שהראיות יותר ברורות יותר תגדל כעסם מאין יכולת להשיב בדברים שכליים ועל כן מוכרחים להשתמש בדברים חדים ומאוסים, וזה גופא ראייה שאין האמת אתם, כי האמת צריכה יכולה להאמר בלי עזר של דברים חיצוניים ומיותרים, ודיבורי הרגש המתאימים לנשים וגסי השכל, רק

בשכל הקר, ולכן אין הקונטרס הזה מיועד רק למי שדעתו יפה הרוצה לקבל את האמת ממנו שאמרו, ולשמוע דעת תורה צלולה בלי כחל ושרק כפי מה שקיבלנוה מסיני. אנשי ברסלב כל כוחם בתעמולה והפצה שבזה עוסקים כל ימי חייהם, והמציאות הוא שרוב אנשים מתרשמים יותר מדאי מדיבורים מרהיבים ומרעיישים, המופצים בתעמולה גדולה ובהפצה מתפרצת, אף שביסודם אין בהם שום ממשות, כי לבם נמשך אחר החיצוניות, ולכן כל דבר שבעולם מלווה בתמונות מרעישות, ובדברים מוגזמים, אף שכולם יודעים מתחלה שאינו אמת, ולא בא הקונטרס הזה להפוך הנהגת העולם וטבעם, רק מדבר לאותן מתי מעט שרוצים לשמוע את האמת כמו שהיא.

זילזול מאן דבר שמייה

ה) ונגד הטוענים שהקונטרס מזלזל במוהרנ"ת, ייאמר גלויות ובלשון ברורה, אם כבר מדברים מזילזול אדרבה הן הם המזלזלים, כי מציגים את מוהרנ"ת כאיש המדבר שטותים, ומחמת עצלותם אין טורחים ליישב דבריו לפי האמת ולפי מה שנראה משאר מקומות בספריו, ולהשוותם שלא יהיו סותרים זה את זה, כי עצלים הם להתייגע בדבריו הסתומים מאד ולפענחם, ואדרבה כל כונת ומטרת הקונטרס הזה 'חונן הדעת' הוא ליישב דברי מוהרנ"ת ולברר מקחו של צדיק, ואפילו במקום שהשארתי בצ"ע, זהו רק לפי שאני מציע הדברים לפני הקוראים שהם יכתבו יישוב על דבריו, ובכונה לא רציתי ליישב הכל כדי להניח מקום לאחרים להתגדר, (ואם מדברים מזילזול הרי ידוע שכמה מהם מזלזלים בכל צדיק שלא החזיק בדרכם, ואין יודעים מעבירה כזה של זילזול רק במה שנוגע להם).

ו) ואם ימצאו דברים בקונטרס זה שאינו אמת יכולים להעיר על זה כי שגיאות מי יבין כתיב, ואין הכותב מתפאר שכיון אל האמת, הוא רק מציע הדברים לפי דעתו, וכל אחד הרשות בידו לומר כפי מה שהוא סובר, ואין שום הגיון ואנושיות לכפות ולהכריח אחרים שלא יאמרו דעתם כ"ז שאינו בניגוד לתורה"ק, ואם המצא ימצא בקונטרס זה איזה לשון של זילזול על מוהרנ"ת אין זה אלא פליטת הקולמוס מחמת שטף הכתיבה, ונא להעיר אותנו על זה ונתקן זאת במהדורא הבאה, ואף שלפעמים יש לשון של ביקורת והשגה אינו אלא להעיר לב המעיינים כדרכה של תורה, ויבאו טובים וגדולים ממנו וכריעו עפ"י ספרים וסופרים איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם.

יש הוספות וגרעון בספר ליקוטי מוהר"ן

ז) בנו של הרמב"ם הרב ר' אברהם מפרש כמה פעמים דברי אביו באופן אחד, ובאו הפוסקים שלאחריו ומפרשים באופן אחר, וכי עלה על דעת שום א' לומר היאך אפשר לידע דעת הרמב"ם יותר ממה שידע בנו, וכמו"כ אין תימה לפרש לפעמים בדברי מוהר"ן אחרת ממה שהבין מוהרנ"ת אע"פ שהיה תלמיד החביב, כי תורה הוא וכפטיש יפוצץ סלע, (וכן הבית יוסף חולק כמה פעמים בפירוש דברי הרא"ש עם בנו הטור, ובגמ' ב"ק קי: מפרש רבא פירוש במשנה באופן שונה מרבי

עצמו מסדר המשנה מחמת שמצא ברייתא אחרת), ועוד כי ספר ליקוטי מוהר"ן שלפנינו אינו הספר ליקוטי מוהר"ן שהיה לעיני הה"ק מוהר"ן, כאשר כתב מוהרנ"ת עצמו בהקדמתו שבדפוס ראשון שבחי המחבר עדיין לא נתקן הלשון כראוי, ע"כ נתן אל לבו לתקן והרחיב וביאר הדברים ביותר כפי הבנתו בכוונת מוהר"ן והוסיף וגרע דברים, חוץ מהתורות שנכתבו בלשונו בעצמו לא גרע ולא הוסיף, (שתורות הללו הם מעטים מאד בכל הספר), רק את המוקף בסוגריים, ולפי"ז הרי כתב מוהרנ"ת בעצמו כמה פעמים שלא הבין בכל פעם דברי מוהר"ן כיון שהיו סתומים מאד, א"כ יתכן מאד שבכמה דברים נשתנו פני הדברים מכוונת מוהר"ן, (וההסכמות ניתנו על דפוס ראשון, וזה לא כמו שחושבים רוב העולם שליקוטי מוהר"ן הוא ממוהר"ן עצמו בלבד), ואף שמוהרנ"ת כדאי לעצמו שהיה עובד ה' גדול וכו', מ"מ צריך לידע בכל דבר עד היכן דברי הרב מכאן ואילך דברי התלמיד, והרי אפילו בגמ' מצינו כמה פעמים כשאמרו אמוראים דבר בשם רבם מסתפק הגמ' אי בפירוש שמיע לך או מכללא, ושואל ואי מכללא מאי, ומשני משום דאי מכללא יש לדחות כך וכך, וא"כ אין להתייחס לליקוטי מוהר"ן באותו דיוק שיש בשאר ספרי הצדיקים לא מבעיא אותן שנכתבו מהצדיקים עצמן, רק אינו דומה אפילו לאותן ספרים שנכתב ע"י תלמידים אבל הקפידו שלא לגרוע או להוסיף בלשונם משא"כ בליקוטי מוהר"ן כנ"ל, וע"כ אם יש איזה דבר בלתי מובן אפשר לפרש הכונה באופן שיהיה מובן, אף אם אינו מתאים כ"כ להלשון, ואף שמקובל בידינו שמוהר"ן היה לו רוח"ק מ"מ תורתנו הקדושה וששה סדרי משנה וכו' שניתנו מן השמים, וגם שאר ספה"ק מימות חכמי התלמוד נתחברו ברוה"ק, ואעפ"כ בכל הדורות נתייגעו לפרש דבריהם ולהתאימם עם שאר חלקי התורה ולסלק כל הקושיות אף על צד הדוחק, וכמ"ש החת"ס דרוב הדוחקים אמת, (ואף שהשוטים מעלים קצף ואופיא לשמע דברים הללו מ"מ כן הוא האמת, יתהפכו אלף פעמים לכל הצדדין והאמת לא יוזז ממקומו).

תורה הוא וללמוד אני צריך

ח) וצריך לידע כלל גדול בכל ביקורת שכותבין על ספרים מצדיקים הקודמים, שלא בשביל קושיא נחליט ח"ו שזה האיש לא היה אדם גדול וקדוש, רק הכל הוא באופן של תורה הוא וללמוד אני צריך כשם שמותר לשאול בצ"ע על הרשב"א, ובאמת המביט בעין יפה ובלב ישר בדברי הצדיקים רואה שאין עליהם שום קושיא (אבל על דבריהם מותר להקשות ולפלפל) כאשר כ' הר"ן מטשהרין (ס' המדות ערך דעת), אמנם כתיב החכם 'עיניו' בראשו, עיניו פירושו עיני העדה הצדיקים, והוא משתמש בראשו להבין דבריהם ולהקימם באופן שיתאים עם שאר המקומות בתוה"ק, משא"כ הכסיל עיניו ברגלו כי אינו רוצה להשתמש בראשו להבין דברי הצדיקים וסוגר עיניו ועוד קורא לזה בבערותו אמונת צדיקים, ובאמת הוא בזיון הצדיקים וממאס דבריהם בתכלית המיאוס, (וכ"כ בליקוה"ל יבום ג', דהפוגמים באמונת צדיקים הם בחינת רגלים והוא הדבר אשר דברנו, כי אין להם דעת, ועיניהם ברגליהם) וכמו שעשו תוס' בש"ס שהשוו הסוגיות ממקום למקום ובמקום

שסותרות חילקו חילוקים שיוצא מהם נפ"מ גדול להלכה, ולפעמים מתחלף הפירוש להיפוך ממה שמוכן בפשטות דברי הגמ', ובמקום שיש סתירה שא"א ליישב אמרו כמה פעמים דמחלוקת הסוגיות הוא, ולהלכה צריך לפסוק כפי כללי הפסק המסור בידינו, וא"כ גם בדברי הצדיקים ובכללם מוהר"ן ומוהרנ"ת נפקא מינה להנהגה הלכה למעשה בדברים הגבוהים ונשגבים מדעתנו שלא ניתן לכל אדם להתנהג על פיהם, כיון שיתכן שהפירוש הוא באופן היפוך ממה שאנו מבינים והיאך נתנהג כן, וכ"ש בספרי הה"ק מברעסלעוו שלא רק שלא כתבם בעצמו עוד כותב מוהרנ"ת להדיא שהוסיף וגרע בדבריו, וגם מעיד על עצמו בכמה מקומות שהרבה פעמים לא הבין דבריו כראוי (עי' חיי"מ ר), ובחיי מוהר"ן (קעה) כתב שכל תיבה ותיבה שבליקו"מ מלאה סודי סודות ורזין דרזין עד אין סוף, וכ"ש שבתנינא, וק"ו ב"ב של ק"ו בשאר ספריו שכותב הרבה דברים שלא שמע בעצמו רק מפי אנשים שאין אנו יודעים אם היו מבינים מ"ש מוהר"ן ואין ספק שלא דייקו במה ששמעו ושכחו הרבה ומזה באו לגירעון והוספה, אחר כמה שנים שלא נכתבו הדברים, ולא עוד אלא שמוהר"ן עצמו היה מוחק לפעמים כמה תיבות שבאמצע מאמר כדי שיהיה חסר ההמשך ולא יבינו רק אותן הראויים ללמוד בו כמ"ש בהג"ה שבליקו"מ (סו"ס נז) כי חשש שלא ילמוד בו תלמיד שאינו הגון וישתמש בו שלא במקומו, ועימ"ש ליקוטי מוהר"ן (סז), היאך בצדיק גדול הקב"ה מסייעו שלא ילמדו ממנו תלמידים שאינם הגונים וישכח מהם התורה ששמע ממנו, בכל אלו פשיטא דפשיטא דצריך לפרש דבריהם ולעשות אוקימותות כדי שלא יהיו דבריהם נגד דברים המפורשים בשאר מקומות, ואין שום חסרון לומר במקום שישאר הצדיקים חלקו על מוהרנ"ת דלא קיימא לן כוותיה, ואין זה מגרע כבודו כלל כמו שלא נגרע כבוד הרמב"ם או הרא"ש כשנוקטין להלכה כרוב החולקים, וזה להיפוך ממה שאומרים כמה חסידאקעס מזוייפים דצריך לסגור העינים ולא להקשות קושיות ואצלם נקרא פוגם באמונת צדיקים מי שרוצה לפרש דבריהם באופן הנאות או מי שאומר שדבריהם בהכרח אינם כפשוטם, אבל זהו רק אם מקשים על דברי צדיק שלהם, משא"כ על צדיק אחר שלא משתייך להם או מי שהיה מתנגד לרבים ע"ז אין להם אמונת צדיקים אלא אדרבה שופכים עליו קיתון של בוז, הביטו וראו כמה נשקעתם בעומק בוץ הטפשות.

גילוי דעת

ט) אין המטרה כלל להמעיט ערכו וקדושתו של מוהרנ"ת, כי מה אנו ומה חיינו להרהר או להתדמות לחסידי קמאי עובדי ה' במסינ"פ, רק ליישב דבריו הצריכין לימוד במקום שא"א לפרש כפשוטו, כי כן חובת כל היצורים להתייגע בדברי הקדמונים ולברר מקחו של צדיק, עד שיצאו דבריהם לאורה, וגם להעיר על כמה דברים המוכיחים שמחמת רוב דביקותו ברבו באופן שלא נשמע מעולם, בהכרח היתה הטבע מחייבתו לגזום, וגם אדם גדול וקדוש יכול לבא לגיזום ואין בזה שום בזיון ח"ו לצדיק הזה, כי כן היה דרך איזה צדיקים שכשהתלהבו בענין א' כתבו מזה דרך גיזום, (ואכמ"ל בזה וכתבתי להלן בקונטרס מזה ראיות מגמ' שאמרו כן גם על אמוראים, אך כדאי לציין

לס' ירים משה תולדות רמח"ל דתלמידו ר' יקותיאל גורדון שהיה אדם גדול כמש"ש בהקדמה, הגזים בגדלות הרמח"ל שי"ל מדריגות רשב"י, ורמח"ל הכחישו כמ"פ באגרותיו שם וכ' על עצמו דעדיין לא הגיע לחצי השגת האריז"ל, וכן במכתב לב שם כותב רמח"ל שתלמידיו מגזימים עליו בשטותים אף דהיו אנשים גדולים), אבל להלכה למעשה צריך להתחשב עם דעת כל גאוני הדור ואדמו"ר"ם מתלמידי בעש"ט שלא היה דעתם להתנהג באיזה דברים כהנהגת מוהרנ"ת, וחייבין לשאול את פיהם על כל דבר אם זהו הדרך הנכונה להתנהג בה הלכה למעשה.

ויש איזה חסידים נלהבים וחמימים שאין דעתם רחבה ומתרגזים מאד על דברים הללו לומר שזהו אפיקורסות, אך אשאל מהם למה אין כועסים על כל הפוסקים החולקים א' על חבירו והשו"ע או הרמ"א וכו' מכריע כא' מהם, וכותבים על איזה פוסק דדבריו נדחין מהלכה, למה לא נקרא זה אפיקורסות, האם תוכלו לענות ע"ז שוטים?, ועוד למה אין אתם כועסים על שום דבר קדושה שבעולם ושום עבירה לא איכפת לכם ואתם מקבלים הכל בשוויון נפש, ולכל היותר אתם מסתפקים באנחה, ופתאום עלתה בכם רוח קנאה מזה תראו היאך הנגיעות והיצר הרע בוער בקרבכם.

ואם אין אתם מסכימים עם כותב הקונטרס הזה, תיתי לכו, תלכו ותרצו לאומאן ותבאו חזרה בשלום, אבל למה אתם כועסים כ"כ ובווערים כאש להבה, וכי כל אחד מוכרח לסבור כמותכם, תתקוררו קצת, אינו כ"כ איום ונורא, (וביפה ירושתנו מהרב מערמלשטיין שליט"א שואל שאלת תם, 'מה איכפת לו מה שאיזה אנשים הולכים לאוקריינא לתקוע שופר בר"ה', ואני חוזר ושואל מה איכפת לו אם א' כותב האמת, וכי מפריע אני לכם לילך לאוקריינא לתקוע שופר, לא איכפת לי כלל, אני מדבר רק לאותן שלא הם ולא הוריהם רוצין שילך, רק מפתים אותם בכל מיני שקרים ופיתויים, ובשביל זה נכנסים לתוך מערבולת של מריבות וספיקות וזה מבטלו מכל סדר החיים שלך), ולמה אין כועסים על הרב מטשהרין שהרהיב עוז בנפשו להגיה בכמה דברים בחיי מוהר"ן שאין הדברים כפשוטן, וכמו בס' תפג לענין קידוש לבנה.

להקשות על הצדיק מותר או אסור

(י) ויש שוטים מביאים מליקוטי הלכות (שבועות ב, טו) דאסור להקשות על הצדיק, וזה טעות דאין הכונה אלא שלא יהיה מטרת הקושיות 'עליו' להדגיש שאינו צדיק, אבל ודאי מותר לפלפל כי בכל הדורות נהגו להקשות על הקודמים וטרחו ליישב, וכמה פעמים השאירו בצ"ע, ולך ראה כמה קושיות יש ברמב"ם וכל המפרשים טרחו ליישב זה בכה וזה בכה אפילו בדברים רחוקים ליישב בדברי רמב"ם, וכמה פעמים שבית יוסף מכריע בשו"ע נגד הרמב"ם בשביל קושיות שיש עליו, וכי זה מגרע מקדושת הרמב"ם, וכמו"כ בכמה ענינים שצדיקי הדורות לא נהגו כמוהרנ"ת זה סימן שאין הלכה כמותו, ובפרט שבדורו לא היה מקובל כמנהיג ישראל ולא היה רב ולא מנהיג קהלה, וכמעט שלא ידעו ממנו, ע"כ אף שהיה צדיק לא היה לו כח להכריע בדברים הנוגעים לכלל ישראל.

דוגמא בענין קירוב רחוקים

ולדוגמא בענין קירוב רחוקים שכתב (ליקוה"ל נדרים ד, יד וט"ו) דלא עשו גדולי הדור יפה במה שמרחקים הרשעים שהם 'בדיוטא התחתונה', והסיבה הוא מחמת שאותן גדולי הדור אין יודעים עדיין מהשי"ת, כי אילו ידעו מהשי"ת כמו שהצדיק יודע בודאי לא היו מרחקים את הרשעים, ולכן היה מקרב את המשכילים והתרועע אתם וגם הם אהבו אותו ודיברו בשבחיו, אף שעדיין החזיקו ברשעים וכמבואר בספר התולדות שלו 'באש ובמים', והרי אנו יודעים שאלמלא הטיילונג לא היה נשאר שארית לכלל ישראל, והסכימו כל גדולי ישראל לרחקם בזרוע, ואין כאן המקום להאריך בזה כי נכתבו ע"ז הרבה ספרים, ועכצ"ל דמ"ש שם רשעים בדיוטא התחתונה אין הכונה על רשעים להכעים רק לתיאבון ולא מינים, ועי' ליקו"מ (נט"ו) דיש רשעים שאסור לקרבם, ובליקוטי מוהר"ן (סב, ד) כ' דכדי לקרב רחוקים צריך מתחלה להעלות ניצוצי אותיות הדיבור, וללקט ניצוצי הקדושה מהקליפות באופן שישארו בלי חיות, וצריך להתענות עי"ש הביאור, וכן מ"ש בליקו"מ (א, רפב) דצריך לדון לכף זכות אפילו רשע גמור, היינו ברשע לתיאבון כנ"ל, ובליקו"מ (נט) כ' דקירוב רחוקים הוא סכנה גדולה שיתאחזו בו הקליפות המסבבין את הנטמע ביניהם, ולא יציל מזה רק העובד ה' בהתלהבות, שזה האש ישרוף את קליפות, וזה האש נעשה ע"י ששופט האדם את עצמו בלבד ובא לבחנית כסא הכבוד עי"ש דברים גבוהים דלאו כל מוחא סביל דא, (ובאשר בנחל ד' תיט כתב דא"א לומר דמדבר מרשע לתיאבון, דהא לאו רשע גמור הוא, ואיני יודע מנ"ל זאת, ומ"ש דהכונה על רשע שאינו מאמין במוהר"ן זה מביא לגיחוך לומר שע"ז כיון מוהר"ן), וכתבתי בדרכי אבות על המשנה והוי דן את כל האדם לכף זכות דבבני יששכר (אדר מאמר י) כ' דהגם שהאדם בן שכל או אפי' ברוה"ק ויודע שחבירו רשע יעשה עצמו כאילו אינו יודע וידינו לכף זכות ומקיים בזה והלכת בדרכיו כי גם הקב"ה יודע מה שאדם עתיד לחטוא ואעפ"כ נתן בחירה והעלים ידיעתו, ובבני יששכר מהדורת תולדות אהרן כתבו דאף דהרע"ב כ' דרשע אסור לדון לכף זכות היינו רשע בגלוי אבל לא מה שמבין רק בשכל או רוה"ק, וי"ל עוד דמה דאסור לדון לכף זכות היינו רשע גמור המרבה לחטוא במעשה, אבל הבני"ש מיירי במי שאינו רשע לחטוא במעשה רק דשבע תועבות בלבד היינו שחוטא במחשבה בלבד וצ"ע, וכע"ז יש ליישב מ"ש בליקוטי מוהר"ן (א, רפב) דאפילו רשע גמור ידון אותו לכף זכות, וימצא בו איזה טוב.

אין להדפיס דברים תמוהים בשם צדיקים

(יא) עוד יש להעיר למ"ש בס' חסידים שאם שמע מצדיק דבר שאינו נראה לו טעם טוב, לא יאמר אותה בשם הצדיק דהא כתיב ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח), וכשם שהיה לך צער אם היו אומרים דברים שאין בהם ממש משמך, כך אל תאמר בשמם דברים שאין בהם ממש (ספר חסידים תתקעז) ומכאן קובלנא גדולה על אותן המדפיסים בשם צדיקים דברים תמוהים וזרים, ואף אם נאמר שבודאי היה להם טעם כמום ושיש פירוש בדבריהם שאין אנו משיגים, מ"מ כיון שלעיני ההמון אין הדברים מושגים, הרי עוברים על ואהבת לרעך כמוך, וכמו"כ מזלזלים בזה בכבוד ת"ח

וצדיקים, וראוי להוקיע לעיני השמש אותן המדפיסים דברים כאלו, ועי' בהקדמת הגדה חודש האביב מ"ש בזה, ובבית יצחק (מאשקאוויטש רב דמאור הגולה ח"ב סי' לב) כ' דכשמדפיסים ספר מאדם גדול ראוי לברור משם מה שאינו לכבודו שיהיה נדפס, ולפי"ז אפילו אם כבר נדפס ספר כזה מדברים תמוהים אין לקרותו ולא לחזור ולהדפיסו, או עכ"פ ליישבו שלא יהיה תמוה, ואם א"א ליישב עפ"י הלכה אז אין חסרון להכחישו ולומר שאינו מדויק, כי כן התנהגו הצדיקים הקודמים, והדריכו גם אותנו לעשות כן, ובפרט דבאותן מקומות שהיו דבוקים מאד ברבם ודיברו מזה כל היום וכל הלילה וכל עסקם היה רק בזה ממילא הטבע מחייבת ששלטה שם הדמיון בכל תקפה, ובפרט בחסידות ברסלב שלא היה להם מנהיג יחיד, רק בכל דור היה להם כמה משפיעים שכל אחד הדפיס ביאורים וליקוטים משלו כפי הבנתו, ולא כל אחד יש לו כח הבחנה ודעת מכרעת, אפילו אם הוא עובד ה' ובעל מדריגה, ואין חסרון דעת סתירה לצדקות כידוע, על כן בודאי צריך בדיקה בכל דבר, ובפרט במשפיעי ברסלב דהיום שמתרבים כפטירות אחר הגשם, ומחדשים בכל יום תמיד חדשות, ואינם שוים באמונתם זה לזה, זה מאמין במה שהשני מכחיש, ומכחיש במה שהשני מאמין ולעומתו יאמר השני את ההיפוך, לא כן יסודות תורתנו הקדושה המקובלת אין בה ספיקות, וא"כ טוב לאחוז את הודאי ולהניח את הספק וכ"ש את הבדוי, (ועי' עוד במודעא רבא שבסוה"ס).

יב) הרבה מאנשי ברסלב אינם מסתפקים במה ששומרים מנהגיהם לעצמם, ולמי שמתקרב אליהם מעצמו, אלא קיים אצלם חוב קדוש להיות מסיאנער המסית צעירים ובפרט בעלי תורה לעבור להקאלט שלהם, ולהיות קשור בנחמן בן פיגא, ולנסוע לאומאן, יהיה באיזה אופן שיהיה אפילו אם זה יעלה לו בביטול תורה מרובה, ומריבה עם הוריו, ובפרט הם נטפלים לאלו שאין להם קשר ישר עם איזה רבי, ומרגיש חוסר סיפוק, שעל אנשים כאלה קל להשפיע ולתפוס לבבם, ולכן צריך להשגיח מאד על זה, כי יש בין מסיאנערן האלו גם אנשים ריקים ופוחזים שחוזין מג' דברים הנ"ל המאפיינים את חסידות ברסלב אין להם בעולמם כלום.

עד כאן דברי פתיחה

פרק א

לא רצה הרה"ק מברסלב לבטל מצות תשובה

א) כ' בחיי מוהר"ן (רכה) שהרה"ק ר"נ מברעסלב הבטיח שמי שיהיה על קברו ויתן פרוטה לצדקה בעבורו ויאמר תיקון הכללי יוציאנו מגיהנום בפיאות ראשו אפילו אם יהיה האדם איך שיהיה רק יקבל על עצמו שלא לשוב לאולתו, וכמובן שאין הדברים כאשר מבינים הפתאים שאפילו אם יעשה כל עבירות שבעולם לא יענש, ודי בהליכה לקבר בלי תשובה, (והגם שכ' במפורש דצריך לקבל ע"ע עזיבת החטא יש מקום לטעות דהרי יש עוד תנאי תשובה דהיינו חרטה ווידוי וגו' ובפנים נכתב בקיצור ונשמט משם וצ"ל וכו' להורות גם על שאר התנאים, וכ"כ באשר בנחל אידיש רלג, וראיה דהא השמיט גם מה דאמר שהצדקה יתנו לטובת נשמתו כמ"ש שם המעתיק ר"נ מטשהרין,

א"כ אולי השמיט גם דהיינו אם יהיה לו זכות, דהלא האמונה בשכר ועונש הוא א' מהי"ג עיקרים ומי שאינו מאמין בזה אינו בגדר ישראל, ועכצ"ל שכשם שאין אנו מבינים היאך יש להנשמה פיאות דהיינו באיזה זכות תלוי שיהיה הנשמה בבחינה זו שייקרא עליה שיש לה פיאות רוחניים, וכן למה יוציאנו ע"י הפיאות דוקא, כמו"כ עיקר המימרא אינו כפשוטו (ע"ד לאו תרוצי קמתרצת לה), אלא הכונה הוא שיהיה לו הה"ק לעזר וסעד אם יהיה לו איזה זכותים בצירוף תשובתו, וכעין מ"ש הטו"ז (ריש הל' שבת) לגבי המימרא דכל השומר שבת מוחלץ לו כל עונותיו דהכונה בצירוף עם התשובה, ומתאמרא משמיה דגדול א' שאמר ע"ז שמי שלא יהיה ראוי יסירו ממנו הפיאות לפני הכנסו לגיהנם, וכמבואר בצל"ח (ברכות טו:) דמה שאמרו דצדיקים בפטירתם מעלין נשמת קרוביהם מגיהנם הוא רק אם כבר נודרך עונותיהם בעונשי גיהנם, אך אין להם כח לעלות מעצמם מגיהנם ע"ד אין חבוש מתיר עצמו וצריכין לסיוע הצדיק, אבל לא בלי תנאי התשובה וז"פ, וגם אין הכונה דוקא על ראש השנה רק פע"א בכל ימי חייו, ויש חסידי ברעסלעוו שהיה דעתם דבראש השנה אין ענין לנסוע דוקא לאומאן, רק שיתקבצו בכל מקום ויתפללו ביחד (וכמבואר להלן פרק ג), והתעמולה המופרזת לנסוע לאומאן ולהיות אצל הרבי ולהתוודות לפניו ושהוא עושה תשובה בשבילנו מביא את חלושי הדעת לטעות, וכמו שכתב במלחמת מצוה (לא' מן הראשונים בסוף אלף החמישי רבינו מאיר ב"ר שמעון מגרבונה, ח"ב אות ג' וד' לגבי המתודים לפני איש, שע"ז מקילים באיסורים חמורים במה שאומרים להם ליסע למקום קדוש ולהיות שם לילה א' ולהדליק נר וליתן צדקה, תחת ללמדם דרכי התשובה, ודבר זה גורם להחטיא נפשות).

ב) וראוי להסביר מ"ש מוהר"ן בענין שיוציא מגיהנם ע"י הפיאות, וכן מ"ש בליקו"מ (א, יז אות א) שיכול להיות 'לפעמים' שאפילו הפחות שבשיראל כשעושה 'ניענוע עם הפיאה' שלו יש להשי"ת התפארות גדול מזה, וידוע שדברי הה"ק מוהר"ן סתומין מאד בכל מקום וטמון בו סודות עמוקים, (וכמו שרואין בחוש מהסיפורי מעשיות שלו ומשאר דיבורים שלו), ואף שזה אמת שהפסוקים כינו גם להקב"ה בלשון יד ופה וכיו"ב לשבר את האוזן, אבל כיון שהה"ק נקט לשון שאינו רגיל שלא מצינו במק"א להוציא ע"י הפיאות, מוכח להדיא שכאן טמון איזה ענין שאין אנו מבינים, וא"כ יתכן מאד שאם נדע הפירוש יודע לנו שההוצאה מגיהנם הוא דוקא אם יהיה האדם בבחינה כזה שראוי שייאמר עליו שיש לו פיאות המורה על ענין נשגב כידוע, וזה"ש שיעשה קצת 'ניענוע בפיאה' שלו, שפירושו להתרומם ולהתנענע ממצבו ברוחני השפל וליכנס לעבודת ה' ע"י שיפסיק מלחטוא ומלרוץ אחר התאות שלו ויתעמק בתורה הקדושה באופן שירגיש קצת בן חורין, (וע"ד שאמרו ביצה י. אא"כ נענע ופרש"י ט: ד"ה אא"כ נענע דר"ל שלא די בדיבור בעלמא), וזה כונת האדם גדול שאמר שמי שאינו ראוי לזה יסירו ממנו הפיאות שאם ח"ו לא יהיה בבחינה זו שרומז עליו מצות פיאות לא יזכה לזה, וזה פשוט (והמסלפים מתעקשים לומר שאין בזה שום כונה, ומה דנקט להוציא ע"י הפיאות אין הכונה על הפיאות דוקא, וה"ה בידו ובאזנו, ולדבריהם מוהר"ן דיבר שלא

בדיקדוק א"כ המה המזלזלים בדבריו), ולהמשכילים יובן דשערות הם מותרות מהקליפות כידוע, והפיאות הוא הקדושה והחיות שאנו מוציאים מהקליפות וזה נשאר קודש לה', ובלי הסרת הקליפה והטומאה תחלה, דהיינו סור מרע, לא שייך לומר פיאה דהיינו עשה טוב, כמו מי שמשיר כל השדה שלו לא יצא דלא נקרא פיאה רק מה ששיריה ניכרין.

(ג) וכל האומר הקב"ה ותרן יוותרו חייו (ב"ק נ.), מדה כנגד מדה לפי שעושה העולם הפקר שיכולין לחטוא ואין כלום כמש"ש רש"י, ודי בהליכה על קבר ואמירת עשרה קאפיטל תהלים וחסל, וע"כ ח"ו חייו נעשין הפקר, וע"י שם יש"ש דאפילו אומר כן על עבירה אחת כך הוא, ובמסלת ישרים (פ"ד) כ' דאף דאמרו ברא מזכה אבא היינו להאריך אף ולהקל באמתלא של יסורים קלים ומקבלין את המועט כמרובה או כיו"ב באופן שאין מדת הדין מוכחשת ויכולה להסכים לזה, אבל פשוט שצריך חשבון מיוחד על כל מעשה עבירה, וע"י נפש החיים (א,יב) הטעם שא"א במציאות לוותר על עבירה, (וע"י עיון יעקב ב"ק נ.), ובכל אופן הרי כל הסגולות (ואפילו אמירת י"ג מדות שברית כרותה להם) אם לא יקבל עליו תנאי התשובה הרי זה כטובל ושרץ בידו דאפילו כל מימות שבעולם אין מטהרין אותו א"כ יותר ממה שהם מדברים מהקבר היה להם לפרט עניני התשובה ותנאיה וחשיבותה, ולפרסם קונטרסים על זה, ולהדגיש בהדגשה יתירה שזהו העיקר שבעיקרים, וכל הסגולות אינם אלא כטפלים להעיקר.

לינצל בזכות הצדיק

(ד) ובודאי מצינו דהדבקים לצדיק ניצולין בזכות הצדיק וכמו בלוט שניצול בזכות אברהם (ע"י רבינו בחיי וירא) אבל זהו רק להאריך אף, אבל ודאי בסוף יצטרך ליתן דין וחשבון על כל מעשיו, וכמ"ש בדרך ה' לרמח"ל (ח"ב פ"ג אות ח) דרך מי שיגיעו מעשיו שבהתלותו בצדיק יוכל ליהנות מהשלימות שהגיע אליה הצדיק יזכה ליכנס בכלל השלימות ע"י"ש, ור"ל הדביקות שלו לצדיק בצירוף מעשיו הטובים (ויש רוצים לפרש שיגיעו מעשיו פירושו זה המעשה שדבק להצדיק, וזה אינו דא"כ תיבות יגיעו מעשיו מיותרין לגמרי), ולכל אלה לא מצינו שגם דביקות לצדיק שכבר מת יועיל רק מסברא דגדולים צדיקים במיתתם, אבל היאך יהיה דביקות זה בהליכה לקבר, וכי איזה שייכות יש לו עם הצדיק במה שהולך על קברו (כשאנו יודע סוד התדבקות רוחא ברוחא ואינו ראוי לזה), הלא גם בחיים חיותו לא כל ההולך אצל בית הצדיק נקרא דבקות בו, אלא ע"י ששומע תורתו ומתנהג בהדרכתו, א"כ בשלמא בחיים חיותו יש עדיפות לשמוע מפיו מללמוד בספרו וע"כ הולך אל הצדיק אבל לאחר מותו דביקות היחידי הוא ע"י הלימוד בספרו והתנהגות על פיו, ולא ע"י הליכה לקברו.

(ה) ואף שיש ענין התקשרות לצדיקים אין זה אומר דמי שרוצה להיות לו שייכות לר' נחמן יצטרך לנסוע לקברו, הלא התקשרות היותר גדול לצדיק הוא ע"י לימוד בספרו יותר מהשתטחות על קברו כמבואר בישמח לב על מס' שבת, והליכה לקברים אף שיש בה ענין י"א שלא נעשה כלל לאנשים

פשוטים דאדרבה מוזיק להם ביותר כמבואר במג"א הל' תענית בשם אריז"ל, ובעל הגאולה ועל התמורה.

(ו) וככתוב במס' גיהנם דיש אנשים התלויין בחוטמיהן ויש ברגליהם וכו', הרי לך להדיא שיש בחינות שונות בזה, דכל דברי רז"ל אינם פיטפוי דברים בעלמא, ולמה הוא כן שא' תלוי בחוטמו וא' ברגליו, לפי שהכל תלוי באופן החטא ופגם האדם, וא"כ גם כשכ' מוהר"ן שיוציאנו בפיאותיו מדבר מאדם שלא הגיע עדיין פגמו עד כדי כך שאין לו פיאות, אבל אם ח"ו לא יהיה לו פיאות מזה לא דיבר.

טובה בעולם העליון

ש כמה ראיות דצדיק יכול לעשות טובה בעולם העליון להקיל צער הגיהנם ולמהר תיקונו, אתנו יודע עד היכן הדברים מגיעין, וכמו דוד שהעלה את אבשלום מגיהנם (שמואל ב, יט), מר שגם לו יש כח זה להעלות אדם מגיהנם בדיבור בעלמא ולהכניסו לג"ע (חיי מוהר"ן רח"צ), אבל כל זה הוא בעולם העליון, והוא ע"ד יש קונה עולמו בשעה אחת, אבל כאן בעולם המעשה אם יעשה אדם מה שלבו חפץ ויאמר אני סומך על הצדיק זהו כפירה באמונת שכר ועונש, אמנם גם בדוד ואבשלום אינו כ"כ דבר פשוט, עי' בגמ' (סוטה י: תוד"ה דקרב) דפלוגתא הוא אי דוד העלה אותו לג"ע או רק העלהו מגיהנם, ועי"ש (תוד"ה דאייתה) שכתבו דאבשלום שאני משום דמות במיתה משונה וזה היה כפרתו, אבל בלא"ה אבא לא מציל ברא, אמנם לת' שני שם דתוס' תפלה מועיל לכ"א כ"ז שאינו עו"ז, אמנם מבואר בגמ' (עירובין נד) דתלמיד א' של ר"א נתחייב שריפה ואמרו בשמים להניח לו כיון ששימש אדם גדול, היינו שמועיל לו זכות מצוה זו כמו שאר זכותים שיש לאדם, ובכל אופן אם צדיק יכול לעשות טובה בעולם העליון, אינו תלוי בזה אם יש הבטחה מזה הצדיק או לא, וגם אין שום פירוש לעשות כמו שעושין הברסלבר חסידים לפרסם בלי הרף בכל העולם על צדיק א' בלבד כאילו כל שאר הצדיקים הקדושים אשר בארץ המה, שמסרו נפשם כל ימי חייהם ללמד תורה את העם אינם יכולים לעשות טובה, והם עסוקים בזה בכל יום ושעה מימי חייהם ואין להם דבר אחר בעולם, והה"ק מהרי"א מזידיטשוב כותב במכתב (נדפס בעשר קדושות ובסו"ס עטרת יעקב וישראל) ששמע מדודו העטרת צבי שהכריז פעם בשלש סעודות דיש איזה כת שנוסעים אל הרבי שלהם ואומרים שאין רבי אחר בעולם, וזהו עבודה זרה, אלא כל א' יסע למקום שלבו חפץ ויאמר כל הצדיקים טובים לתלמידיהם ורבי שלי טוב בשבילי, ועי"ז אמרו (ב"ב עה.) מי שעניו צרות בת"ח בעוה"ז עיניו מתמלאות עשן לעוה"ב.

(ח) ואין הצדיק מבטל מצות תשובה, אלא אותן המפרסמים רק חצי דבריו, שצריך לילך על קברו, ומפתים ומגרים בגירוי נורא בחורים צעירים נגד דעת הורים ומורים, בכל מיני אופנים ופיתויים לנסוע לקברים בלי שידגישו חלק העיקרי שצריך להרבות בכל תנאי התשובה, ושאינן מצות תשובה תלוי בהליכה על קברי צדיקים, אלו הם המבטלים מצות תשובה על חשבון הצדיק, ומובן שאין

הכונה על אותן ההולכים לקבר הצדיק וביחד עם זה עושים תשובה, ויודעים שההליכה שם אינו אלא הכשר לתשובה, מי יתן והיה כל עם ה' נביאים, אבל למעשה אינו כן לגמרי, כאשר שמעתי מעסקנים יודעי דבר שהמצב באומאן אצל כמה בחורים איום ונורא, ומ"מ הלואי שישתנה לטובה ואהיה טועה בדבר וכולנו נשוב בתשובה, וכל דבריי אינם אלא להוציא מלב הטועים, ואם אין כאן טועים אז לא אמרתי כלום, אבל זה ברור שההליכה לקבר נגד דעת הורים ומורים (וכ"ש אם מצערים אותם ובוועטים בהם בשביל זה), אין להליכה זו שום שויות ואין לו שום תיקון, והצדיק אינו מסייע לאיש כזה שבועט באבותיו ורבותיו, לפי שהם יש להם סייעתא דשמיא בחינוך בניהם ותלמידם, ואם הם מכירים וחושבים שאינו טוב לו כך עושים מן השמים ומסכימים עמהם שלא יהיה לו מזה שום טובה, וזה ברור בהחלט, וקל וחומר הוא אם מוהרנ"ת אמר שלא היה נוסע בלי תעודת מסע, אף שלא היה סכנה בדבר (כ"כ בשארית יצחק לרי"צ ברייטער) הרי הנסיעה נגד דעת הורים ומורים גרע פי כמה מנסיעה בלי תעודת מסע.

ט) ויש ב' סוגי אנשים ההולכים לאומאן יש שכונתם רצויה והם רוצים לשוב בתשובה שלימה, ומחמת שהם דבוקים לזה הצדיק ולומדים ספריו יש להם הרגש לילך דוקא שם, ובפרט שביקש שיבאו על קברו והבטיח שיעשה טובה, אבל יש סוג אנשים שני שהולכים בשרירות לבם ומכסים פשעיהם במה שנוסעים לאומאן, ואין עושים שום ממשות לשפר מעשיהם ע"י יגיעה ברמב"ם הל' תשובה ובשע"ת לרבינו יונה ושאר ספרי מוסר, שמוהר"ן היה מוחל להם שלא יבאו על קברו, וא' כותב אלי שבוכים שם בדמעות על הקבר, ואני אומר שזה נקרא 'הוא בוכה כביבער', כי תשובה שהוא חיוב ומצות עשה, אין לו שייכות עם בכיה ועם הליכה על הקבר, ומה שיש הבטחה לינצל מגיהנם לא מצינו בשום מקום ברז"ל ובפוסקים חיוב או מצוה לינצל מגיהנם ולא חיוב לילך על קבר, ואינו רק איזה ענין, ואין שום אדם בעולם אחר חתימת השו"ע שיוכל להטיל חיובים חדשות על הכלל ישראל, וזהו לאו דוקא באומאן רק ה"ה במירון וליזענסק, והרי לפני כמה שנים כשראו גדולי ירושלים הקילקול היוצא ממה שהולכים למירון גזרו שלא ילכו וכמה שנים לא הלכו היראים למירון, והרי חזקיהו המלך כתת נחש הנחשת שעשה משה רבינו עפ"י ציווי ה' כיון שיצא מזה קילקול והודו לו חכמים, והחת"ס (חולין ו:) כתב דאף דבימיו לא היה קילקול מזה, דביערו הע"ז, ואדרבה היה קידוש השם להשאירו ויזכרו נפלאות ה', מ"מ חשש שמא יחזור הדבר לקילקולו, וספק חילול השם חמיר מודאי קידוש ה', וברלב"ג (מלכים) מפרש דכל דבר שנעשה לתועלת אפילו על ידי משה רבינו עפ"י ה', אם רואין קילקול יוצא מזה צריך לבטלו, וכי יש קילקול גדול מזה, שתחת מה שהיה ידוע עד עכשיו שכל בחור צריך לשמוע דעת הוריו ומוריו, נפתה עכשיו להמסיתים שצריך לנסוע לאומאן ולעזוב בית הוריו נגד דעתם, ולהיות טרוד בזה כמה שבועות עם ביטול תורה לקבץ מעות עבור הנסיעה ועבור הדפסת ספרי ברסלב, ולעשות מזה חיוב גדול כ"כ שלא שמענו ולא ראינו מעולם, ולהדיא כתב בשיחות הר"ן (קכה) דכלל ישראל הם חכמים וא"א

להטעותם, וא"כ אם רוב הכלל ישראל לא החזיקו דבר זה למצוה וחיוב, בודאי כיונו אל האמת ואם אינם נביאים בני נביאים הם, (וחלק גדול מההמון הנוסעים אינם באים בחשבון כמו הנאאח'ס ושאר משוגעים או פראים).

עושים עיקר מסגולות יותר משמירת כל התורה

(י) ומה שהקשו ממה שאמרו על העונה יהא שמיה רבא שקורעין לו גזר דינו (וכן ענינים אחרים מרז"ל המסוגלים לכפרת עונות) ולא אמרו שמלבד זה צריך לקיים תנאי התשובה, התירוץ על זה הוא דאין הכי נמי שאם היה אחד מדפים קונטרסים ועושה תעמולה גדולה מאלו המאמרים, באופן שהיה מתקבל הרושם כאילו זהו הכל, והיה מדברים מזה ביותר הגזמה ממה שמדברים מדברים יסודיים, היה צריך לכתוב גם אז שזהו לא הכל, יש לנו תורה שלימה וא"א לחסר ממנה כלום אפילו לא קוץ א' לא מתושב"כ ולא מתושבע"פ, אין הליכה לקברות מחפה על כל התרי"ג מצות, לא ולא, (כשם שאין האדם יכול לילך בשרירות לבו ולסמוך על מה שיענה איש"ר בכל כחו), עיקר הריכוז צריך להדגיש על שמירת תורה ומצות כראוי, ובזה צריך להפליג בכל מיני לשונות של גודל החיוב, ועל השמחה עצומה שצריך להיות ע"י קריאת שמע בזמנה וברהמ"ז בסידור ובכונה מלה במלה, וברכת הנהנין במתינות, ובלימוד התורה בהתמדה ובהבנה וחזרה עד שזוכרים כל התורה, ובמניעה מעבירות ולעמוד בנסיון, בזה צריך לשמוח ועל זה צריך לצפות כל השנה, ולא לשמוח כל השנה במה שהלכו על קברו ולצפות להליכה לקבר בראש השנה הבא.

(יא) ומוהר"ן עצמו כותב (ליקוטי מוהר"ן קנג) דקבלת פני הרב ע"י התלמיד א"א רק אם יש להתלמיד אנפין נהירין בבחינת מראה מלוטשת כלבנה, אבל אם הוא משוקע בתאות ממון וכיו"ב או שהוא עזות פנים, אינו יכול להתראות עם הרב, ועל כן כל אלו שמעיזין פניהם וכותבים בחריפות על כותב קונטרס הזה, לפי שאינו מסכים לכל הטיפשות שלהם, בודאי אינם זוכין לקבלת פני הרב בנוסעם לאומאן וכל טירחתם לשוא.

דרך ברסלב אינו באלימות

(יב) ותדעו נאמנה כי התנהגותם של אנשי ברסלב כהיום, להשמיץ ולבזות ולהחרים בכל מיני לחץ וטעראר כל מי שמרhib עוז לכתוב אחרת ממה שהם חושבים ואומרים, הוא לגמרי להיפוך מדרך מוהר"ן ומוהרנ"ת, שלא היה זה דרכם כלל, ואדרבה הרבו לדבר מזה שלא לענות אפילו להרודפים אותם, והיה מוהרנ"ת מרבה להזהיר שלא להתהפך להיות מנרדף לרודף, אף שהיה כמ"פ ממש בסכנה מהרודפים הוא ואנשיו, ואצ"ל שלא היה בכעס על מי שאומר שיטה אחרת ממנו, כי א"א לחייב את כל א' להחזיק כדברי חבירו ולאיים עליו שלא יאמר דעתו, כאשר עושים היום אותן אנשים דמתקריין שלא בצדק ברסלבר, ובמה הם ברסלבר כשמתנהגים להיפוך מכל דרכי ברסלב ומסתפקים בהליכה לאומאן או בעוד איזה ענינים, אין זה ברסלב רק אנשים ריקים ופוחזים, שאבאבניקעס המתכסים בטלית שכולה תכלת, ופושטים רגליהם ואומרים ראו נא ברסלבר אני

וע"כ הותר לי הכל, ובזה מבזים ומשמיצים שם ברסלב, (וכ"כ אשר בנחל ד' רפז), ומי יבוא לפקוח עינים עוורות הנשקעים בטיט הסכלות ואינם יודעים מחייהם כלום, ומחזיקים עצמם כחכמים בעיניהם, ומתנהגים כתינוק שאם לוקחים ממנו השיעשוע שלו, מתחיל לבעוט ולצעוק.

וזה הוא אחד הנושאים והבריוח התיכון המעסיקה מאד את אנשי ברסלב במדה ידועה יותר משאר סוגי חסידות המטופשות, לדחות בקנאות ובכל תוקף ולפעמים באלימות, כל מין פגיעה בכבוד הדת שלהם, ולעומת זה מוסרים נפשם גופם ומאודם להגין על כבוד הדת שלהם, ולהרים כבוד ברסלב בכל מה דאפשר, שזה מבהיר שיודעים בפנימיותם כמה חלשים הם, ולכן מתעורר בהם כח נגדי להגן על עצמם, והועילו בזה הרבה, לפי שכל אדם הרוצה לחיות בשלוה ולא להיטרד יודע שצריך לישמר מכל משמר שלא להשמיע ברבים שמץ זילזול או ליצנות בדת הברסלבאי, לפי שאינו רוצה לסבול תגובתם הפראי והמשוגע בהתקפה והשמצה, ואף שכן הוא בכמה סוגי חסידות אבל בעוד שאחרים עושים זאת באיזה מהלך אצלם לא שייך הנהגה מקובלת, רק עושים כל מיני משוגעת שאחרים לא מסוגלים לעשות, אבל לו חכמו ישכילו שכל זה אינו מרים כבודם כלל רק אדרבה הם נעשים בעיני בני אדם שאינם לקויים בשכלם נמאס ומשוקץ, כל א' יודע שהם פראים ומשוגעים שצריך להתרחק מהם בכל מה דאפשר.

פרק ב

ההפרש בין חיוב או מנהג או ענין

ויש אומרים דכיון שאנו רחוקים מדרכי התיקון גם אחר התשובה, על כן אנו צריכים לנסוע לקבר, הנה חסר כאן יסוד גדול שצריך לידע כל בר ישראל כאבאר:

(א) יש לנו תורה שלימה של תרי"ג מצות, וז' דרבנן, ותקנות דרבנן, ומנהגים שנתפשטו בכל ישראל, מנהגים מיוחדים שנהגו כל קהילה או עיר לעצמם, ויש 'ענינים' שאף אם יש בהם דברים רמים ונשגבים ורמזים ומובא בפוסקים ואין לזלזל בזה, מ"מ אינו חיוב ממש, וכמו השחזת הסכין בע"ש ומנהג כפרות ותשליך ואמירת קרבנות לפני התפלה, גם יש ענינים שאינם מובא בפוסקים רק שנהגו כן במקצת מקומות כמו נתינת לחיים אחר קידוש לבנה, או ללבוש בגדי שבת אצל הכפרות בערב יום כפור (סקווער), או קריאת משנה תורה בליל הוש"ר דוקא בס"ת, או שלא לומר תחנון בשחרית שלאחר קידוש לבנה (קארלין), או שלא לומר תחנון בע"ש (סאטמאר זידיטשוב) שאף אם יש בזה סודות וענינים גבוהים מאד סוף סוף אינם חיוביים, ואין שום פירוש לעורר ולדרוש במקומות שלא נהגו כך שיתחילו לנהוג כן.

(ב) עוד יש ענינים שאינם מנהגים, אבל עושים אותם לעורר את עצמם בתיקון המעשים והירהור תשובה, ולמנוע מחטא, או לעורר כונת התפלה כמו תפלה בקול רם ובניענוע הגוף ובהמחאת כפיים, ועל זה לא שייך ליתן כלל, כי יש מי שמפריע לו אם מתפלל בקול רעש ויכול לכזין יותר כשמתפלל בקול רגיל, ויש צדיקים שהיו מקפידים שלא ימחאו בכפיים, ועכשיו נתבונן אם יבא

אחד מקהלת סקווער להנהיג בכל העולם המנהג ללבוש בגדי שבת אצל הכפרות, וידפים ספרים רבים עם רמזים וגמטריאות עם מעשיות ועובדות כמה אנשים היה להם ע"ז ישועה, וכי זה יחייב את אחד לעשות כן, ומה יהיה אם ישלח צירים ושולחים בכל הישיבות לפתות הבחורים שיעשו כן, הלא יזרקוהו משם ויחשבוהו לשוטה.

ג) וכמו כן ממש בזה, יש מי שמתעורר לתשובה ע"י לימוד בספר באר מים חיים היתכן שיבא אחד ויצעוק עליו או יתלוצץ ממנו למה אין אתה לומד תניא, ויבא השלישי ויאמר אני דוקא מתעורר ע"י לימוד נפש החיים, והרביעי יאמר אני מתעורר ע"י מסלת ישרים, ולמה ירצה האחד שכולם ילמדו את הספר שהוא מתעורר על ידו, ועל כרחך שאין כונתו לשם שמים אלא לבנות הפארטיי שלו שכולם ילמדו זה הספר שמתגדל בו זה הפארטיי ויתרבו מעמבערס לזה, ואסור לומר שמועה זו נאה יותר מזו, (ולא עוד אלא גם המביטים במראה אחר הנחת תפלין וכמ"פ באמצע תפלה לראות אם השל ראש מכוון וכך ראוי אצל אבותיהם ורבותיהם, פשיטא שיקבלו שכר ע"ז כיון שכונתם רצויה, אף שהדברי חיים אמר שזה מעשה בורות, ואנו תלמידי תלמידיו שומעין לו, ואין שום פירוש שנלך במקומות הנוהגים להביט ונעורר אותם שלא יביטו, נהרא ונהרא ופשטיה).

יציאה מגיהנם אינו חיוב או מצוה

ד) וכן בהליכה לאומאן אם יאמר א' למה לי לנסוע לאומאן אני מרגיש יותר התעוררות על הציון במירון או להתפלל בבית המ"ד שאני רוצה בה וכיו"ב, יאמר לו השני הלא ר' שמעון לא הבטיח שיוציאו מגיהנם, והתשובה על זה הוא פשוט מאד, היכן יש חיוב בתורה ליצא מגיהנם, ואם יש חיוב הלא גם המדקדק בק"ש מצננין לו גיהנם (ברכות טז:), ולמה אין עושין כ"כ פירסום מזה ולא מדפיסים ספרים וקונטרסים על ענין זה, ולא שולחים צירים בכל הישיבות לדבר אל בחורים צעירים שידקדקו מהיום והלאה בק"ש, וכן היה להם להדפיס ספרים בחשיבות וגדולת אמירת י"ג מדות שברית כרותה להם שאין חוזרות ריקם, עם פירושים והסברים ולהפיצם בכל העולם, וגם אודות חשיבות אמירת הקרבנות שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו שכ"ז שאומרים זאת מתכפר להם כמו ע"י קרבנות, עוד יש רשימה ארוכה בדרז"ל דברים המוציאים מגיהנם, ושום א' לא מדבר מזה, ובליקוטי מוהר"ן (א,לט ומ"ז) יש מאמר בענין שבירת תאות אכילה והעונשים הבאים ע"ז, ושאדם כזה רחוק מהאמת ויבא לבזיונות ועניות, ולמה לא מפליגים בזה בכל מיני לשונות ומדפיסים קונטרסים גדולים ועושים תעמולה בכל העולם מזה, לכה"פ כמו מהליכה לקבר, והתירוץ פשוט כי לזה אין הגוף מסכים.

כל הדרכים טובים בתנאי שמוביל לתכלית

ה) ואתן לך דוגמא יפה, יש ג' ניגונים ידועים על הפיוט קה אכסוף, ניגון קארלין המפורסם, וויזניץ, תולדות אהרן, וחסידי וויזניץ יש לו התעוררות גדול והשתפכות הנפש בשעה שמזמר קה אכסוף בניגון שלהם, ואינו יכול להבין בשום אופן היאך יכולים להתעורר ע"י הניגון של תולדות אהרן,

שלדעתו זה הניגון מביא שינה על האדם המזמרו, וכי יש איזה הגיון שיתחיל להדפיס מודעות וקונטרסים לעורר את כל העולם שיזמרו מעתה את הניגון קה אכסוף בזמר וויזניץ דוקא, הלא החסיד מתולדות אהרן יאמר לעומתו לי יש התעוררות גדול דוקא מניגון של תו"א, ואינו מבין כלל היאך אפשר להתעורר מניגון וויזניץ שלדעתו אינו בגדר ניגון כלל, כיון שאינו רגיל בכך.

(ו) והנמשל מובן, כל ספר יש לו אופן מיוחד היאך לדבר אל האדם ולעוררו, וכולם מובילים לדרך אחד לאהבה וליראה את ה' ולשמור תורה ומצות, יש מי שמתעורר באופן כזה ויש באופן אחר, יש ע"י הליכה לקברות, ויש שאינו מרגיש כלום מזה, ויותר מתעורר ע"י לימוד הספר כמ"ש המאור עינים (בישמח לב על מס' שבת) שלימוד ספר הצדיק הוא התדבקות יותר גדול בצדיק מהשתטחות על קברו, (וכ"כ בליקוטי הלכות תפלין ו, לג דלאו דוקא ע"י הסתכלות בצדיק זוכה לקדושת המחשבה רק גם ע"י הסתכלות והתבוננות בספה"ק, וכהיום שבכמה סוגי חסידות נמצאים אנשים שאינם מהוגנים שאין להתערב אתם ואפילו המהוגנים רובם באים לשם פארטיי, ודאי עדיף יותר ההסתכלות בספרים כמובן), יש מי שבא לביהמ"ד מצפוני כי הוא דר בצפון ויש מגיע מן הדרום לפי שהוא דר בדרום, ולמה ירצה הדר בצפון שגם הדר בדרום יגיע לביהמ"ד מצפון הלא אצלו קל יותר להגיע מדרום, כל אחד מגיע לעבודת ה' לפום מאי דמשער בנפשו אחד ע"י אמירת תהלים וא' ע"י לימוד מוסר וא' ע"י התבוננות, וא' ע"י לימוד גמרא, הכל טוב ויפה, העיקר שיתעורר ויעשה מה שצריך, והדרך שהביאו לזה לא מעלה ולא מוריד.

לא נולדנו על האילן, אבותינו לא היו רועי בקר

(ז) שמעתי מאחד שהיה פעם בביהמ"ד קאשוי בויליאמסבורג ביו"ט ב' של שבועות שבין מנחה למערב ישבו העולם ולמדו, ונכנסו שליחי הרבי המשיח מקרונהייס, ודפקו על הבימה בשליחות רבם והתחילו לדרוש מאמר חסידות, והשתיקם הגה"צ מקאשוי זצ"ל וציוה אותם לירד מעל הבימה, ואמר שזה חוצפה ועזות נורא שיושבים כאן זקנים ותלמידי חכמים ולומדים ושולחים צעירים בני בלי דעת לומר מאמר חסידות, כאילו אנו צריכים ללמוד מהם מה שלא יכולנו ללמוד מרבותינו ואבותינו, כמו כן בזה אנחנו לא נולדנו על האילן, יש לנו בחסדי ה' אבות וצדיקים שקיבלו דור אחר דור עד משה רבינו, ופתאום נופלים על ראשינו כל מיני קונטרסים וספרים עבי הכרס עד בלי שיעור להסביר לנו ולבנינו שאין לך דבר יותר גדול מזה מליך על קבר הצדיק, ומדברים מזה כל כך בלי הרף עד שמתקבל הרושם בלב הצעירים כאילו דבר זה הוא גדול מענינים חיוביים, ועל כן אנו מכריזים ואומרים אין אנו צריכים לכם ולא לתורתכם, יש לנו תורה שלימה, וכל אחד צריך להתנהג כאשר קיבל מרבותיו ואבותיו ולא לחדש דרכים חדשים שלא שיערו אבותינו כי אז אין הדרך סלולה ולא בטוח, כי תורת ברסלב היום אין לו מנהיג מיוחד רק כל משפיע שיש לו כח הדיבור אומר כפי העולה על לבו, (כאשר רואין כמה דברים מוזרים שצצים ופורחים שם חדשים לבקרים, ויש המתודים בכל לילה עם ליקוטי מוהר"ן בידם שבזה נקרא שמתודה לפני הצדיק וכיו"ב

הרבה), וכל ההנהגה אינו מקובל מדור דור איש מפי איש ומשתנה כפי ההבנה של החסידים שבכל מקום וזמן, והלואי שנקיים לכה"פ החצי ממה שקיבלנו, ואז נחשוב אם צריך לנו לרעות בשדות אחרות, ותחזיק נגד עיניך דברי רבינו החובת הלבבות (שער יחוד המעשה פ"ה) אל תחשוד את אבותיך במה שמסרו לך מאופני טובותיך כי אין עצה שתעלה בדעתך שלא קדמוך לדעתה, ועמדו על כל מה שמביא מטוב ועד רע וכו' עי"ש לשונו הזהב, יכולים להיות צדיק גדול מאד אף שלא היה מעולם על קבר של שום צדיק, ולא יתבעו ממנו בשמים כלל למה לא היה, כי אינו חיוב ולא מנהג רק ענין בלבד, ולא כל הענינים צריך לעשות.

הכלל ישראל מורכב מכמה שכבות כל אחד יתעורר היאך שירצה ולא יעשה פירסום לצודד נפשות, אין שום ענין בזה, ולא מקבלים שכר על זה, ואם מסיתים נגד דעת הורים ומורים הוא עבירה גדולה, ועל כן כל אחד יזהיר לבניו להתרחק מאד מאלו המסיתים, ובכלל כל הענין לצודד נפשות ולהרבות אנשים לפארטיי שלו אינו מובן, וכי מה נפ"מ להקב"ה אם האדם מתעורר לעבודתו ע"י ליקוטי מוהר"ן או ע"י תניא ושומר אמונים או מאור עינים ויסוד העבודה, וכשם שלא שיך לומר שאדם שקנה שלימותו ע"י המסילת ישרים אינו גדול כמו מי שקנה שלימותו ע"י ארחות צדיקים, כמו"כ אין שום מעלה יתירה במי שקנה שלימותו ע"י ליקוטי מוהר"ן או מאור עינים או באמ"ח וכיו"ב.

עם ישראל קיבלו תורה שלימה, וכל אחד קיבל כוחות לקיים ולהוציא מכח אל הפועל את החיובים שלו, אבל אם מנצלים את הכוחות והמאמצים לדברים שאינם חיוביים, וכ"ש לדברים חדשים שאין להם מקור, אז בהכרח יחמיץ ויתרופף מלימוד התורה ועבודת השם המיועדת לו, המצאת מצות חדשות גוזל זמן וכח הדרוש לקיום התורה והמצות, וכבר צווח בחיי מוהר"ן (קצד) על הממציאים חדשות.

פרק ג

בענין הליכה לאומאן לראש השנה

א) מפורש בתוה"ק לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו, וארז"ל כל המוסיף גורע, ומ"מ מצינו דרז"ל הוסיפו ענינים מדרבנן וזה מותר כל שאין אומרים שהוא חיוב מדאורייתא, ומזמן חתימת התלמוד א"א לשום א' אפילו יהיה גובהו ארזים לחייב את הכלל ישראל בחיובים חדשות, כמבואר בבית יוסף (או"ח מו,ו) ואף הב"ח שם לא כתב רק בדבר שכבר נתפשט בכל ישראל דאין רשאים לבטלה משום מנהג שנהגו, חוץ ממה שעושים בכל דור גדרים ותקנות למשמרת שבזה מצוה לשמוע דברי חכמים אבל לא יותר מזה (כמ"ש בליקוה"ל נדרים ג), ובודאי אין איסור לנסוע לקברו של צדיק, וגם יש בזה איזה ענין, אך צריך כ"א לשקול בדעתו הפסד נגד שכרו בנוגע לביטול תורה ותפלה, ושלא יפריע לחינוך בניו אם לא יהיה עליהם השגחה יתירה בעת התפלה ועוד הרבה ענינים, ובחור שהוריו ורבותיו אין מסכימים שיסע אסור לו למרוד בדעתם, ולא לכופם שיסכימו.

והנסיעה ההמונית לאומאן בכל שנה אין לה מקור מוסמך מדברי הרה"ק, רק שתלמידו מוהרנ"ת (וכן אומר בשם שאר התלמידים הפרפראות לחכמה) (ימי מוהרנ"ת ח"א אות סז) כותב שאחר פטירתו של מוהר"ן נתיישב בדעתו להמשיך הקיבוץ של חסידי ברסלב באומאן מקום קבורתו של ר"נ, אף שלא ציוה ע"ז לפני פטירתו, אבל י"ל ע"ז ראיות מדבריו היינו ממה שדיבר מזה בשנת פטירתו שיבאו אליו בחייו, ומזה הוציאו מסקנא שכונתו גם אלאחר חייו, ואינו מוכרח כיון דדברי מוהר"ן תמיד היו חתומים וסתומים וגם מוהרנ"ת עצמו כותב כמ"פ שלא היה מבין הרבה בדבריו, ואך שיש ענין של הליכה לקברי צדיקים אבל לא לעשות מזה חיוב, (בחי"מ שער כ' דמוהר"ן אמר על הדברי תורה שלו שכ' מוהרנ"ת שהוא סמוך להמכוון שלו, והיינו לא ממש מכוון), ובעצם הקיבוץ הרי מבואר בשיחות הר"ן (קכו) דלפני ביאת המשיח כשיהיה נסיונות באמונה, (שזהו זמנינו) בלי ספק לא יהיה עוד קיבוץ של בני אדם החפצים לשמוע דבר ה', ואף שיהיה איזה כשרים בדור אבל יהיו מפוזרים, (ויש להעמיס בדבריו שלפי שיש לקויים באמונה ובשאר דיעות מקולקלים כפי שהמציאות היום בין ציבור המגוון של אנשי ברסלב, מוטב יותר שלא להתחבר ולהתקבץ אתם).

הטפל נעשה עיקר והעיקר טפל

ב) וכל המושג לעשות מזה עסק מרובה וחיוב גדול, ולהעמיד על זה יסוד חזק כאילו זהו מחייב ושקול כמו אחד מהתרי"ג מצות למשל כהנחת תפלין, ולדבר מזה בכל כך הפלגה, ולהדפיס ע"ז חיבורים גדולים, ושזה יהיה כל התשוקה והבקשה מהשי"ת שיזכה להיות באומאן, ולהתפלל על החולה שיתרפא כדי שיוכל להיות באומאן, (לא מזכירין שיוכל להתפלל וללמוד בכל יום שזה אינו נחוץ כ"כ כמו להיות באומאן), ולהיות בעצבון וצער אם אינו יכול לילך לאומאן ולריב בשביל זה עם ההורים שחוששים לחיי הפקירות ע"י הנסיעה לשם, זהו דבר שלא נשמע ולא עולה על הדעת, וידוע שע"י שעושים מהטפל עיקר בהכרח נעשה העיקר טפל, (כי עיקרים חדשים מה שלא קבעה לנו תורתנו הקדושה, בהכרח מגרעים הישנות היסודיים, וע"י מ"ש החת"ס בתשובה להיש"מ דלכן אין לקבוע מילי דחסידותא להמון עם, וגם א"א לקבוע מילי דחסידות להלכה קבועה כי אז אינו כבר דבר הבא מן הלב רק כדבר קבע שצריך לעשות חובו וליפטר ממנה, וכמו ענין השיחה לפני קונו דאם עושין ממנו הלכה קבועה חק ולא יעבור בהכרח אינו דבר הבא מן הלב שזהו עיקר תכלית השיחה בלשון אידיש), וברור כשמש בצהרים דלעשות שהכל ובורא נפשות על כוס מים ששותין הוא חיוב גדול פי כמה יותר מהליכה לאומאן ולמה אין הם עושים שום עסק מזה.

תחלה יעשו את מה שאמר בפירוש ואח"כ נדבר

ולא תקשה ממה שמוהרנ"ת עשה עסק גדול כ"כ מזה, כי כשתגמור עם שאר הענינים החיוביים והמוכרחים שביארם מוהרנ"ת בספריו, ועשה גם מהם עסק גדול, אז תתחיל לסבב את הראש עם הדברים שאינם חיוביים, יש רשימה ארוכה בספרי מוהרנ"ת מענינים חיוביים שהרבה אנשי ברסלב

דהיום אין להם בזה שום עסק, ומה זה קפצו דוקא על ענין זה, ולא איכפת לנו מה שהם עושים, יעשו מה שירצו, אבל כיון שהם מפיצים זאת בכל העולם, ואין פוסקים מלהכות את הראש בזה, ויש קטני המוח מתפעלים ממה שנדפס שחור ע"ג לבן פעם אחר פעם, ההכרח יאלצוני לפרסם האמת כמו שהוא, ולא איכפת לנו בצעקותיהם וחרמיהם ואיסוריהם בכל כינויא דאית להו על קונטרס הזה, וכבר מכינים הם עכשיו כמה ספרים עבי הכרס נגד קונטרס הזה, מלא בדברי לעג וליצנות על אותן שאין כורעים ומשתחווים ומודים על כל מה שהם אומרים, ועיקר דבריהם אינו בענינים שכליים רק להעתיק גודל קדושת מוהר"ן ומוהרנ"ת, ובזה חושבים לסתום את פינו כאילו אנו צריכים להם כדי לידע שמוהר"ן ומוהרנ"ת היו צדיקים, ולבם אטום מלהבין שאין הם משיגים כלל מהו צדיק, וממילא אין דבריהם מתקבלים על לב יראי ה', אף שבכל כוחם מפעילים לחץ להשתיק את האמת, מ"מ אמת מארץ תצמח ותשמיץ קולה, כל השמצות וגידופים שבעולם ושפיכת קיתון של שופכין לא יניעו את האמת מלהאמר, (ואף שהם מורים חצים ובליסטראות נגד כותב הקונטרס הזה, אין לתמוה על זה כל כך, דאינם אשמים בזה שנולדו עם מוח קטנטן, ושכל מכוון ומעוך, ולב אטום, ועינים סתומים, וזה דרך חסידים הכוזביים לעבור על כל עבירות שבין אדם לחבירו כדי להגן על הדמיונות שלהם, ואם יש צורך גם בין אדם למקום).

ויש אנשים שעוזבים את בניהם להפקר בלי השגחה לראש השנה בשביל הליכה לאומאן הנשמע טפשות כזה, הוא רוצה בתיקון ועושה סיכון, ואם יאמרו שגם בדורות הראשונים עשו כן, מאן יימר שזה שייך גם לאנשים שאין מתנהגים בשאר הדברים בדרכי ר' נחמן, ועוד בימים ההם לא היה כ"כ סכנה לעזוב הילדים בלבדם בלי אב המשגיח, וכ"ש העוזבים את בניהם אצל שכנים וידידים בכל השנה לילך למקומות הקדושים וכ"ש למיולים ידעו כי טעות בידם, כי א"א לידע אם החברותא שם טובה ודי למשכיל בקיצור.

ויש לנו יותר מדאי הדרכות והנהגות מפורשות בדברי מוהר"ן שהם עיקרי ויסודי הדת המובנים לכל ומבוארים להדיא בתוה"ק ובשאר ספרי רז"ל, שעדיין לא עשינו אפילו אפס קצהו, ורוב הנוסעים לאומאן אין נזהרים בהם, ולמה נתחיל ונזחול לעשות דברים התמוהים דוקא, אין זה אלא חסרון דעת ועצלות מטופשת, וזה דומה להחולך למקוה לטהר עצמו לפני התפלה, ולובש אזור רחב משום הכון, ואילו את התפלה עצמה הוא טוחן ובוֹלַע כהרף עין ועוד חוטף באמצע שיחה מוטעמת, שאינו אלא חוכא ואטלולא, כמו החתן שהכין את כל החתונה והחופה ואת טבעת הקידושין שכח לקנות.

(ג) בחיי מוהר"ן (אות ריח) דקודם ר"ה האחרון דיבר מפטירתו ושאלוהו על מי עוזב אותם והשיב שיחזיקו עצמם יחד, ולא הזכיר כלום מראש השנה אומאן, אף שבאות ריט כתב שבחיינו רצה שיבאו אצלו, הרי א"צ ראייה חותכת יותר מזה שכונתו היה רק על ימי חייו, ולענין מה שרצה שיבאו על קברו (שם סו"ס קצו) לא הזכיר כלום מענין ר"ה, אמנם אמת שלא כן הבין מוהרנ"ת, אבל מה שאנשי ברסלב מדפיסים כמה קונטרסים וספרים להסביר בכל דרך אפשרית שזה היה רצון

מוהר"ן אינו מוכרח כלל, וכשם שהרבה דברים של מוהרנ"ת בהכרח מוגזמים או לא מדויקים או שנכתבו עפ"י סוד, א"כ אפשר שגם דבר זה הוא כאחד מהם, גם בליקוטי מוהר"ן (ח"א ריא תנינא מ וצ"ד ועוד מקומות) שנדפס אחר פטירת מוהר"ן ע"י מוהרנ"ת מוזכר הענין להיות בראש השנה אצל צדיק ולא מזכיר אפילו תיבה אחת מענין להיות אצלו גם אחר מותו ובפרט אצל ר' נחמן, וכי צריך הוכחה יותר מפורשת מזה שכל הענין עלה על דעת מוה"ר נתן רק אח"כ, וכן ר' נתן עצמו בספרו ליקוטי הלכות (נדריים ד אות ט וכ"ט ול"ב, ערלה ד, ח) מאריך להיות ר"ה אצל צדיק ולא מזכיר כלום מאומאן או לאחר מות הצדיק, משום שליקוה"ל כ' לכל העולם, ואצלם ל"ש אומאן רק כ"א ילך לצדיק שבמקומו, ועוד תראה דבר פלא שגם בשאר בספרי מוהרנ"ת שנדפס בחייו (שיחות הר"ן ושבחי הר"ן וליקוה"ל) לא כתב כלל מהליכה לאומאן אחר מותו, רק בחי מוהר"ן (ועלים לתרופה במכתב פרטיים) שנדפס ל' שנה אחר פטירתו, ומזה תראה שלא היה בדעתו לפרסמו לכל העולם רק לאנ"ש, וזהו ראייה גדולה וחזקה.

לא נתקבל להלכה

ד) ולכן לא נתקבל להלכה ולמעשה אצל כל צדיקי הדורות (חוץ מעדת ברסלב) מ"ש מוהרנ"ת שחיוב לילך לאומאן, וכ"ש שלא צריך לשמוח בזה כל השנה, חצי הראשונה בעבור שזכה להיות באומאן בשנה העברה, וחצי השני בשביל שיזכה להיות באומאן בשנה הבאה, מחמת טענה גדולה שיש נגד זה, למה לי כל אלה וכי חסר לנו במה לשמוח הלא כתיב שמחו צדיקים בה', ובכל יום אומרים שלא עשני גוי ושמחים בזה, למה לא נשמח כל היום בשביל שמניח תפלין בכל יום וקורא ק"ש בכל יום ולומד תורה הקדושה שניתנה לנו במעמד הנבחר שהיה לכה"פ כ"ב קדוש כמו אומאן, ומבואר בראשונים שאומרים נותן התורה ל' הוה, כל יום מקבלין התורה מחדש כאילו עמדו עכשיו על הר סיני, ובקב הישר כ' שידמה בנפשו כאילו עומד עכשיו אצל מעמד הנבחר, וא"צ לנסוע בשביל זה למדבר סיני, וכמו"כ למה לא לדמות בנפשו שעומד אצל קבר הצדיק, דהא בלא"ה אינן מתפללין בר"ה על קברו ממש, וא"כ סדנא דארעא חד הוא כי בעולם העליון אין ריחוק המקום בא בחשבון כלל, וכנ"ל מישמח לב מהמאור עינים (למס' שבת), וכל היכא דמברכת לרחמנא מברכת חוץ בברהמ"ז דתלוי בקביעות מקום (ברכות נג:): ואף דתפלתו של אדם מקובלת יותר בביהכנ"ס, אבל היכן מצינו דקדושת קבר הצדיק עדיף מקדושת ביהכנ"ס.

ה) בחי מוהר"ן (קצו) 'מפי השמועה' שמוהר"ן אמר לפני פטירתו אני רוצה לישאר ביניכם ותבאו על קברי, ולא הזכיר כלום מראש השנה.

אומאן לאו דוקא

ו) כתוב בעלים לתרופה (תלח) 'כל מה שהוא יותר גרוע צריך לשמוח יותר דאע"פ שהוא כ"כ גרוע מ"מ זוכה להיות על ר"ה באומאן', ותימה למה לא אמר זוכה לעבוד את השי"ת ולומר שלא עשני גוי, ונראה ליישב דמיירי מאדם שאינו יכול לשמוח עצמו בשום דבר, ויודע דע"י הליכתו לאומאן

בר"ה יתעורר וישוב בתשובה ע"י התעוררות קיבוץ עובדי ה' המתפללים בכונה, אבל פשוט דהוא לאו דוקא דאה"נ ה"ה אם ימצא קיבוץ והתעוררות בכל מקום בעולם ג"כ צריך לשמוח, ואומאן לאו דוקא אלא דמדבר לאותן האנשים שאצלם הקיבוץ של עובדי ה' הוא באומאן, דאומאן לאו גזיה"כ הוא ואם אין מטיבים מעשיהם בשביל הנסיעה לשם למה נוסעים, (ועיי"ש מכתב קן קנא דמאחל לבנו שיהיה לו רפואה ממחלתו כדי שיוכל לבוא לאומאן בר"ה, ולא אמר בשביל שיוכל ללמוד ולהתפלל, אולי ידע שרק ע"י ביאתו לאומאן בין הקיבוץ של יראי ה' יתחזק ויתעורר לתפלה ועבודה).

(ז) עלים לתרופה (רמח) 'מה שאנו מכינים עצמינו להיות על ר"ה במקום גניזתו הקדושה זאת נחמתינו בענינו וישיש לבנו' עכ"ד, פלאי פלאות מעמידין כל התורה כולה מן הצד, ומעמידין כל השמחה על דבר שאין לו שום מקור ושורש ויסוד, ואיזה תמונה יוצא מזה, שאין ריוח והנאה ושמחה משום מצוה שבעולם כמו מלהיות בר"ה באומאן, היעלה על הדעת, ועכ"ח שמוהר"ן ת לעצמו הי"ל איזה ענין גדול בזה מה שלא שייך לסתם אנשים, א"נ לפי שידע דע"י הקיבוץ ההוא מתעוררים כולם לעבודת ה' ולשמירת התורה בכל השנה, ולא היה לו אז מקום אחר להתקבץ כולם יחד רק ע"י אמצעי זה שבאין לקברו של מוהר"ן בזה היה לו כח להמשיך עולם, אבל לסתם אנשים צריך קודם להחיות עצמו בענינים חיוביים בקר"ש ערב ובוקר והנחת תפלין ותפלה וברהמ"ז ולימוד התורה ולא בהליכה לקבר.

(ח) עלים לתרופה (מכתב תלה) 'מתחלת חודש אלול כבר צריך להתחיל לברך במחשבה שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה של ראש השנה שבו נזכה להתוועד יחד, ורק בזה אני מחיה את עצמי וכו' שכבר עברה השנה והגיע הזמן שנוכל להתוועד בר"ה על ציון הקדוש', (ונראה טעמו לפי שבימיו היה זה הקיבוץ היחיד של עובדי ה' בדרך מוהר"ן ועי"ז היו מתעוררים לעבודת ה' בכל השנה, אבל אם אין המציאות כן אין שום פירוש לנסוע, ורואים היום שהרבה מהנוסעים לאומאן אין עבודת ה' שלהם בכל השנה יותר טוב מחבריהם שלא נסעו, ואצל הרבה מהם הוא חלש מאד, א"כ מה בצע בנסיעתם).

במה תלוי הגאולה

(ט) ובחכמה ותבונה (א) כתב 'שבזה תלוי הגאולה אם ילכו לאומאן' ואילו בתולדות יעקב יוסף כ' בשם בעש"ט שאריכות הגלות הוא לפי שאין מכונין באהבה רבה, (ע"ד דאיתא בנדרים פא על שלא בירכו בתורה תחלה) ובסקווער מקובל מאליהו שאמר למאור עינים שאם יגמרו תהלים לפני התפלה בש"ק בבוקר יבא משיח, והה"ק מקאריץ אמר שהגאולה תלוי בחוט השערה ופי' מרן מ'סאטמאר ז"ל דהיינו שערות מגולות של נשים, והקדוש ר' ייבי אמר דאריכות הגלות הוא מחמת שיחה בביהכנ"ס, וכן כל חסידות וקבוצה יש לו מימרות אחרות במה תלוי ביאת הגואל, ובשביל מה הוא מתעכב מלבוא, ובדברי רז"ל ומדרשים נאמרים עוד הרבה סיבות שונות לאריכות הגלות, ואם

נעשה ליקוט מכולם יתגלה התמצית שכל עבירה מאריך הגלות וכל מצוה מביא הגאולה, וכן כל חסידות יש לו מימרא מרבי שלהם שאמר מיין פייאריל וועט טליען ביז משיח וועט קומען, והשוטה חושב שזה סותר את זה ושיש אלפי שיטות בזה, והאמת בזה הוא דמר אמר חד ומר אמר חדא ולא פליגי וכאשר אבאר.

(י) כל צדיק היה לו מדה וענין מיוחד שהיה עובד עליה, ועפ"י רוב בכל תקופה על ענין אחר, ובזה הענין שעסק היה מעמיד הכל על זה כי הוא ע"ד מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, וכבר מצינו בגמ' (סוף מכות) בא חבקוק והעמידן על אחת, כי כל התורה כולה קשור זה בזה חבל בחבל נימא בנימא, כל מצוה כלול מתרי"ג מצות, וכיון שהדורות נחלשים (כמ"ש רש"י סוף מכות) דא"א להעמיד על כל המצות בפעם אחת ע"כ העמידו על א' או על שתיים ענינים, בתקוה שזה ימשוך ויגרור כל שאר המצות התלויין בה, וא"כ אין שום פירוש לומר שבאמת זה הענין הוא עולה על כולנה, כי זה תלוי בכל אדם ובכל צדיק לפי מה שנמשך לו עפ"י שורש נשמתו, וכ"ש בדברים שאינן מחוייבין עפ"י ש"ס ופוסקים.

(יא) וא"כ כשם שהליכה לאומאן יכול להביא הגאולה אם ע"י הליכתו לשם יעשה תשובה באמת וישנה כל התנהגותו לטובה, כמו כן וכל שכן שע"י שמירת שבת בדיקדוק או ע"י ברכת המזון בכונה אם יחזיק בה וזה יביאנו לתיקון כל מעשיו, ג"כ יביא הגאולה, וזה ברור ופשוט ולא יפלפל על זה רק מי שאין לו מח בקדקדו.

(יב) מוהרנ"ת (שיחות הר"ן ריד, חיי מוהר"ן תו, ימי מוהרנ"ת אות לה) מביא שכמה פעמים ציוה מוהר"ן לאנשים שלא יבאו אצלו לר"ה אם היה להם מניעות, והזהירם שלא ימסרו נפשם על כך, והבין מוהרנ"ת שאע"פ שאמר להם כן לא היה להם לשמוע או שלא היה להם לשאול כיון שמוהר"ן היה מצטער על שלא היו אצלו בר"ה, ואינו מוכרח כי הוא השערה בעלמא מחסיד דבוק מאד ברבו, (חסיד ברסלב מתרגזים מאד על פיסקא זו, כי חושבים שהוא בזיון ולבם אטום מלהבין דאדרבה שבח גדול הוא, דמי שהוא דבוק מאד ברבו ורוצה לחזק דבריו בהכרח מגזם כמ"ש רש"י ביצה ד:), ובשיחות הר"ן מביא ג"כ זאת ומדגיש ב"פ שלא שמע זאת ממוהר"ן בעצמו רק בשמו, וגם אינו מדבר מלבוא אליו לר"ה רק שאמר זאת לגבי עשיית דבר של מסירת נפש בשביל השי"ת.

כמה הערות בספר פרפראות לחכמה

(ג) כתב בפרפראות לחכמה (מהר"ן מטשהרין ח"ב מאמר ה, וכן בח"א מאמר סא) דמוהר"ן לא אמר בפירוש שיבאו אליו אחר פטירתו, כי מה שדיבר מענין הקיבוץ רב עם תלמידיו בראש השנה לפי פשוטו אין זה אלא בחיים חיותו, רק הפרפראות לחכמה כותב ונלע"ד דרומז ג"כ על הקיבוץ גם אחר הסתלקותו, הרי דאין זה אלא השערה בעלמא מחסיד דבוק לרבו שמצוי שיגזם גם במה שלא אמר מוהר"ן בפירוש, וכן מוהרנ"ת כותב (חיי"מ תו) שלמד כן מדבריו, אבל זה אינו כי מלשון מוהר"ן שמביא שם לפני זה אינו מבואר מזה שום דיבור, ובימי מוהרנ"ת (אחר סדר פטירתו) כותב

דלפני פטירתו לא ציוה מוהר"ן כלום רק שהיה לו למוהרנ"ת ראיות מבוארות ממה שאמר בחיים חיותו שצריכים להתקבץ על ר"ה באומאן, (ואחר זה כותב שאירע כמה פעמים שלא הבין היטב דברי מוהר"ן, כי היו דבריו סתומים ולא מפורשות), גם בפרפראות לחכמה שם כותב דעיקר הקיבוץ הוא בשביל לבא ולהתפלל על קברו בער"ה, דהא בראש השנה עצמו אין הולכין אל הקבר, ועל ער"ה ליכא שום רמז ורמיזא ממוהר"ן שיבאו אליו אפילו בחיים חיותו, ומה שמתפללין בראש השנה בעיר אומאן (לא על קברו) מזה גם כן לא דיבר מוהר"ן מאומה, ומהיכי תיתי שזה נקרא שבאו אליו על ראש השנה, אמנם א"צ להיות חכם גדול להבין דהאמת הוא כמבואר להדיא בפרפראות לחכמה (ח"א סי' סא) דמוהרנ"ת רצה בכל לבו שיתקיים הקיבוץ של אנ"ש עובדי ה', וראה שדרך היותר מובחר שיתקיים הוא כשיתקבצו באומאן לר"ה, שאז יתקיימו שניהם יחד הן שיהיו על קברו בער"ה שזהו מצד הבטחתו לעשות טובה למי שיבא על קברו ויאמר העשרה קאפיטל, ואגב יקיימו גם המנהג שנהגו כמה אנשים לילך על קברי צדיקים בער"ה (ומובא במפרשי שו"ע תקפא שזה אין לו שייכות עם אומאן דוקא), והן שיתקבצו להתפלל ביחד על ראש השנה וזהו מצד מה שהבין רצונו של מוהר"ן שגם אחר פטירתו יתקבצו ולדעת מוהרנ"ת יש ענין שיהיה בעיר אומאן שאינו רחוק מקברו של מוהר"ן, אבל להיות על קברו בכל שנה לא רק פע"א בחייו, ולקיים המנהג להתפלל אצל קבר הצדיק בער"ה דוקא באומאן, כ"ז הוא הוספת מוהרנ"ת מדעת עצמו, ומש"ש בפרפראות דבליקו"מ (א,רטו) איתא דהצדיק עוסק בתיקון נפשות לאחר מותו להבאים על קברו, המעיין שם יראה דלא מדבר רק מענין המתקת הדינים ע"י קירוב גרים מאומה"ע שלזה נקבר משה מול פעור, אבל אין לזה שייכות עם מה שהצדיק עושה טובה למקושרים אליו ע"י לימוד בספריו והתנהגות בדרכי לימודו, שזה ההתקשרות הוא גם בלי הליכה על הקבר כמובן, וכע"ז תמצא עירוב פרשיות במ"ש (ליקו"מ י-ג) דע"י שהצדיק מגלה אלקותו ית' בעולם מכירים גם הגוים באלקותו, ובמשיבת נפש (אות ב) מפרש זה על מה שהצדיק מקרב רחוקים לעבודת ה', ומ"ש הפרפראות (בה) מדעת עצמו דבהסתכלות על ציון הצדיק מקיימין והיו עיניך רואות את מוריד, וכששומעין הצעקות והבכיות על קברו שומעין קולו של מוהר"ן, צ"ב מנ"ל לכתוב כן מהשערה בעלמא בלי מקור, (ובהכרח צ"ל דהוא ראה ושמע, ומחמת ענותנותו ותמימותו חשב שכ"א רואה ושומע), וגם מש"ש בענין שמתקבצין אליו על ראש השנה אחר פטירתו משום דגדולים צדיקים במיתתן יותר מחייהם, צ"ב דא"כ יתפללו על קברו גם בראש השנה כיון דעדיין חי הוא, ובהכרח לומר דיש בזה בחינות ואין יכולין לזוז מהפשוט דעפ"י התורה יש לו דין מת וכהנים אסורין לילך אצל קברו, א"כ מנ"ל שיש ענין לבוא בעיר שנקבר שמה על ראש השנה בפרט שאין בזה שום רמז ממוהר"ן, ובהכרח שכל מה שכתב שם הוא מחמת שהאהבה מקלקלת את השורה על כן גזים והגדיש את המדה, וזה אינו ח"ו שום בזיון עליו כי אדרבה זהו שבחו לראות היאך היה דבוק כ"כ במוהר"ן עד שלא היה יכול להתאפק מלגזם, (ע"י חולין צ: שדיברו חכמים בלשון הבאי וידוע כי הה"ק מאפטא היה אומר

לפעמים גוזמאות ואמר שהוא עפ"י הסוד מ"ש בגמ' גוזמא קתני, וגם בחיי מוהר"ן תפז ס"ל דמותר לומר על הנהגה מסוימת של צדיקים שהם שוגין בדבר זה ואין זה בזיון), וכמ"ש שם הפרפראות לחכמה בעצמו כי הענין לילך לאומאן על ראש השנה נראה כשגוען ממש וא"א להשיב על זה תשובה נוצחת רק הענין הוא כל חד כפום דמשער בליביה ומרגיש גודל קדושת הענין, וא"כ מי שאינו מרגיש גודל קדושת הענין, ואינו מתקדש בהליכתו שם רק הולך להשליך שם עונותיו נראה כמו עמי הארצים החושבין שהולכין לתשליך כדי להשליך כל עונותיו לים, ולוקחים תרנגול כדי ליתן על ראשו כל עונותיו, ובה נמחק הכל ואינו מצרף לזה שום התעוררות ושינוי מעשים, ככה ממש הוא ההולך לאומאן ואין עושה כלום לשנות מעשיו, והרוצה לשוב יכול לעשות זאת בכל מקום, והתפלה שלו חשובה מאד בכל מקום שיש קיבוץ של יראים ושלמים ותלוי רק במה שמתפללים בכונה ושבירת הלב לפני המקום, ואין צריך בשביל זה לילך לאומאן, ואם יש חשש של התחברות לאנשים ריקים אז אסור להניח את הצעירים לילך לאומאן אם לא שיש להורים השגחה מעולה עליהם ע"י מי שממונה על ידם, (ובכלל לא שייד לגזור חיוב על מי שאבותיו לא נהגו כן, ומה שאומרים שמרגישים שם התעוררות שאין מרגישים בשום מקום, כל אחד יודע האמת כי אם היו עושים באיזה מקום שהוא מצב ומהומה כזה בקיבוץ עם רב עם צעקות ובכיות ויללות היה התעוררות כזה בכל מקום).

ומה שמפליא הפרפראות כוחו של מוהר"ן שעדיין כ"כ שנים אחר פטירתו כ"כ אנשים הולכים על קברו, אינו כ"כ תימא לפי ריבוי הכוחות העצומות שעבד מוהר"ן ע"ז ובעלים לתרופה שהוא מספר מועט ממכתביו מחזק ומאמץ אנשים בכל מין לשון שיבואו והרבה לדרוש בכל מקום אודות זה, וכן תלמידיו ותלמידיו מרבים להדפיס ספרים אודות זה, ואילו צדיקים אחרים שאין מי שידרוש כ"כ בעדם, ואעפ"כ יש נסיעה גדולה לקברם, וכן בתפארת שלמה (ליקוטים) מפליא דכ"כ שנים אחרי פטירת הגה"ק ר"ר אלימלך ועדיין יש כ"כ משיכה והתעוררות אחריו, (כידוע שהתפא"ש היה דבוק בו מאד), ואין הכונה ח"ו לבטל במאומה קדושת מוהר"ן, אבל אין להתפעל מהתפעלות גשמיות של ריבוי אנשים וכיו"ב, שכ"ז אינו בא בחשבון למי שהוא בר דעת, ורואים מעשים בכל יום גם בשאר ענינים כשרוצים לעשות מצב ופירסום, לוקחים אנשים מומחים ומלומדים שידועים היאך למשוך לב המון אנשים בפירסומת שונות עם שלל צבעים ועושים אסיפות גדולות וקיבוץ אנשים בריבואות.

יד) ובליקוטי מוהר"ן (תנינא ה) כשמדבר מקיבוץ בר"ה הרב עם תלמידים, לא משמע שמדבר גם אחר מותו דהא אדרבה מסביר שבחינת הסתלקות משה הוא בחייו כשמסתלק ממנו המוחין שהיה לו מקודם ונשאר רק הרושם שגם זה הוא טובה, וזה"פ מתוקה שנת העובד ואינו מפרש כפשוטו דהיינו אחר פטירתו, וע"כ תמוה מה שהבין בפרפראות (א,סא) דמ"ש בליקו"מ (א,ריא) על הזוה"ק ויקח משה את עצמות יוסף עמו דמגיעין להזדככות המוח ע"י הצדיק, היינו לאחר פטירתו, וזה אינו

מוכרח דלפי המשך דבריו שם נראה הכונה דעצמות יוסף מתפרש על עצמיותו של יוסף דהוא בחי' צדיק, ועוד דיוסף נקרא עצמות גם בחייו כמבואר בגמ', גם במכתבי שמואל (ז) כ' הטעם דמתדבקים חסידי ברסלב רק בצדיק שמת (מוהר"ן) ולא בצדיק שחי, לפי שמוהר"ן היה נשמת משה, ואין שום א' יכול לתקן נפשות רק הצדיק ומביא מליקוטי מוהר"ן (סי' ד) דמשה תיקן נשמת יהודה ע"י שזכר מה שהתודה בחייו על חטאו, הרי דרק משה יכול לתקן נפשות ועל כן רק בו ראוי להתדבק, וצ"ב היאך לא ראה מ"ש (שם אות ה) בליקו"מ ראייה מגמ' דכל ת"ח נקרא משה, ויותר מזה קשה מי הגיד לו כל זה.

קדושת ארץ ישראל

(טו) ובליקוטי מוהר"ן (א,מד) כותב דע"י שמתפלל בכונה מתדבק באוירא דא"י כאילו הוא שם, א"כ כמו"כ ע"י לימוד ספר הצדיק מתדבק בו וכאילו הוא במקום קברו וא"צ לטרוח לנסוע על קברו ולבלבל דעתו כי מי שאין לו קשר עם הצדיק ע"י ספרו ממילא אין לו כלום ממה שהולך על קברו, ולפימ"ש בכוכבי אור בשם מוהרנ"ת (ע' קנה) דקדושת ארץ ישראל נמשך מאומאן (ולפי"ז צע"ג למה אין לנו מצות ישוב אומאן כמו שיש מצות ישוב א"י), ולפימ"ש בליקוטי הלכות (חובל בחבירו הלכה ג) דעיקר ר"ה הוא לתקן פגם כבוד המלכות שע"י החטאים, וא"י הוא עיקר מלכות הקב"ה, ועיקר התגלות המלכות בר"ה שנאמר בו עיני ה' אלקים בה מראשית השנה, (וכ"כ בליקוה"ל ביהכ"נ ה-כג עיקר ר"ה הוא להמשיך קדושת א"י, ועי"ש עוד אותיות ל-לז דיש עצה יותר קלה להמשיך קדושת א"י ע"י זהירות בנט"י לסעודה, ובליקוטי הלכות תפלין ה,כד כ' דגם ע"י תפלין זוכין לאותה קדושה של א"י וראש השנה) א"כ גם בא"י או אפילו בחו"ל ע"י נט"י או תפלין יכולין להמשיך קדושת אומאן וא"י, וזהו דלא כאיזהו שוטים המחלקים בין יהודי א"י דא"צ לנסוע ויהודי חו"ל צריכין לנסוע, ולפימ"ש במהרש"א (מגילה) דכל הבתי כנסיות יש בהם קדושת א"י א"כ גם בתי כנסיות שבכל העולם יכולין להמשיך שם קדושת אומאן, וידוע מ"ש הלבושי מרדכי (תליתאי מט) דאולי יכולין לקיים יישוב א"י גם בענגלאנד לפימ"ש חת"ס דנסין שבים המבואר בגמ' גיטין היינו ענגלאנד, וזה עדיף יותר מקברי צדיקים דשם יכולין להמשיך בר"ה גופא לא רק ער"ה, ועוד דבליקוטי הלכות (הנ"ל) מבואר דבכל קברי צדיקים יש קדושת א"י וא"כ למה צריך לנסוע דוקא לאומאן, כשאפשר ליצא הרמז הזה בכל קבר של צדיק, (והיעלה על הדעת דמשום רמזים חלושים כאלו יטרחו כל הטירחא הזאת מה שאין מטריחין עבור גופי תורה, האין זה קטנות וילדות), ובליקוטי מוהר"ן (מ) כ' דאם היה האדם מאמין באמונה שלימה שיכול הקב"ה להזמין לו כל צרכו לא היה נוסע שום נסיעה, וא"כ ה"ה ברוחניות יאמין בה' שיכול להזמין לו כל צרכו במקום שהוא ובמקומו אם מתדבק בתורה ותפלה ובספרי מוסר וצדיקים, וכ"כ בשארית ישראל (קיד, מר' מתתיהו ברזסקי) דתיקון ר"ה אפשר להמשיך גם מא"י וא"צ דוקא אומאן, ולפימ"ש ה"ה בחו"ל.

ובספר המדות (ערך ארץ ישראל אות ז, וליקוט"מ ב,מ) כ' דמי שהיה אצל צדיק האמיתי בראש השנה בהכרח שבכל מקום שמסתכל נעשה שם אוירא דארץ ישראל, וכיון שאנחנו רואים הרוב הנוסעים לאומאן אינו נעשה אויר דארץ ישראל בכל מקום שמסתכלים, בהכרח צ"ל שלא היה כונתו בהליכה לצדיק על ראש השנה על אחר מותו, או דכיון שאינם ראויים לזה אין מקבלים פני הרב בהיותם שם, וכל הליכתם לשוא.

וכ"ש שא"א לקבל מ"ש ר' שמואל הורוויץ (בהקדמה לציון המצוינות) ור' אברהם בר"ן (בתפלותיו תפלה ו' הובא בהאמת והשלום אהבו ענף ד' אות ב) דמקום קבורת מוהר"ן קדוש יותר מקדושת קודש הקדשים, ולא עוד אלא שכל העיר אומאן א"א לקרותו ודאי חוץ לארץ, (ואין תימה היאך אנשים עובדי ה' משתגעים בשטותים כאלו, כי זהו כח של 'קאלט', כמו שא"א להבין היאך אלפי חסידי סקווער מתייגעים בימי הקיץ החמים בשטיוול כבודות רק בשביל שכך חלם לו הראש שלהם, בלי ליקח בחשבון הקישויים שבזה).

קיבוץ נפשות וריבוי הבתים

טז) א' מהעמודים החזקים שעליה בונים מגדלים ומבצרים, הוא תורה האחרונה שאמר הרה"ק בר"ה האחרון של ימי חייו (ליקוט מוהר"ן תנינא ח אות ו, ליקוה"ל פריה ורביה ה"ה) ששם כתב דבכל קיבוץ של ישראל כל מה שנתקבצין ונתרבין ביותר נפשות ישראל ביחד מתרבה יותר בית התפלה (ר"ל כח התפלה עי"ש), והם מפרשים זאת על הקיבוץ באומאן (עלים לתרופה רסז), אבל המעיין יראה דמפורש שם בדבריו 'במקום שדרים שם יהודים, כשניתוסף עליהם עוד שכן מישראל נתרבה ונתגדל התפלה' הרי מפורש שם מכל מקום שישראל דרים שם ויש שם מנין ואח"כ מתרבה ע"י דיירים חדשים אז ברוב עם הדרת מלך, וכדכתיב במקהלות ברכו את ה', ושיטת ר' יוסי הגלילי (ברכות פ"ז) הוא דלפי רוב העם מתרבה הברכה, ואדרבה מתורה ההוא שהיה בראש השנה האחרון לימי חייו מבואר שלא כתב כלל שיבאו אצלו, ולא דיבר מעצמו כלום רק בדרך כלל מכל ישראל ומכל הצדיקים, וכן בליקוטי הלכות (ביהכ"נ ו-כג) אף שכותב שעיקר הקיבוץ הוא בר"ה לפי שהשופר מקבץ נדחי ישראל, כ' בסתמא מכל בתי כנסיות ולא הזכיר כלום מאומאן, מבואר מזה שהקיבוץ בר"ה אין לו שייכות עם אומאן, ובליקוטי תפלות (ב,ח) מרבה לדבר מראש השנה ואינו מזכיר כלום מאומאן.

יז) ומעתה בואו חשבון ונוכחה, מה כל הרעש הזה, ולמה כועסים כל כך כשאומרים האמת הברור. א] מוהר"ן לא אמר בפירוש שיבאו אליו אחר פטירתו, רק מוהרנ"ת כותב (חיי"מ תו) שלמדו כן מדבריו, ומלשון מוהר"ן שמביא שם לפני זה אינו מבואר כן. ב] מוהרנ"ת בעצמו כ' שמוהר"ן אמר ששום א' אינו מבין דיבוריו ואפי' מוהרנ"ת אינו מבין רק מעט, והיה מוהרנ"ת אומר כמ"פ שאין לו שום השגה בדבריו, (ועי' חיי"מ עו, תסח).

למי דיברו מוהר"ן ומוהרנ"ת

ג] אפילו לפי מה שמוהרנ"ת הבין כן מדבריו, שרצה שיבאו לאומאן גם אחר פטירתו, אינו מוכרח שכונת מוהר"ן היה גם לאותן שלא הכירו אותו, ומה גם לאותן שאינן מקושרים אליו בתהנהגות והליכה בהדרכותיו רק באמירת תיקון הכללי, דבחי מוהר"ן (תג) מבואר שגם בחייו לא צוה להיות אצלו על ר"ה אלא למי שסר אל משמעתו ומקורב אליו, כי אף אם אמירת העשרה קאפיטל והבטחה לעשות טובה לבאים על קברו היה לדורות, אבל לבוא לאומאן בר"ה אין גילוי דעת ממנו שהוא לדורות עולם, רק מוהרנ"ת מחמת רוב התדבקותו ברבו רצה להמשיך זאת לדורות וגם עשה מזה חיוב גדול כדי לחזק הקיבוץ.

א"א לקבוע חיובים חדשים

ואפילו אי נמצא כהטועים דמוהרנ"ת דיבר לכל העולם ולכל הדורות, אבל למעשה אי אפשר לחדש חיוב חדש מה שלא נזכר בשום א' מהפוסקים ולא משום א' מתלמידי הר"ר בער ותלמידי תלמידיו שהיו בחייו של מוהר"ן וגם אחרי הסתלקותו, וא"א לקבל דעת יחיד אפילו אם כגובה ארזים גבהו כל שלא הסכימו לזה רוב גדולי הדור, (והה"ק מ'סקווער אמר למרן מ'סאטמאר שאליהו הנביא נתגלה לזקינו המאור עינים שהגאולה תלוי במה שיאמרו תהלים בשבת בבוקר לפני התפלה, וענה לו מרן הלא אליהו היה עייל ונפיק גם אצל שאר צדיקים והיתכן שלא גילה זאת לשום צדיק רק להמאור עינים, וע"כ לא רצה לקבלו, ומ"ש בליקוה"ל נדרים ג, דבכל דור נעשים 'מצות חדשות דרבנן' הוא ט"ס וצ"ל גדרים וסייגים שמתקנים גדולי הדור), וזה כלל גדול בתורה דא"א לקבוע תקנה או מנהג חדש בישראל לא בתורת חיוב ואפילו לא בתורת ענין, אם לא עלה על דעת גאוני וצדיקים המפורסמים בישראל שמפיהם אנו חיים ומימיהם אנו שותים, ומה שבאים אנשים בני בלי דעת ומפצים דעת יחיד בתעמולה גדולה, ולא עוד אלא שמפעילים לחץ על כל מי שאומר שאין דרך זה מקובל אצלנו, הוא עזות נורא וחוצפה גדולה, כל מה שאנו צריכים לעשות הגידו לנו אבותינו ורבותינו, ומה שלא אמרו לנו אין אנו רוצים ולא רשאים לקבל, יש לנו דרך סלולה, וצאי לך בעקבי הצאן.

יש חילוק בין דברי הרב או דברי התלמיד

יח) ואף אי מוהרנ"ת היה גדול וקדוש מאד, אינו מוכרח שכל מה שהבין בדעת מוהר"ן ממשמעות דבריו זה היה באמת דעתו, ויש נפ"מ גדול בזה אפילו בגמ' דמצינו כמה פעמים שמסתפק על מימרא שאמר אמורא בשם רבו, אי בפירוש שמיע לך או מכללא, ושואל ואי מכללא מאי, ומשני משום דאי מכללא יש לדחות כך וכך, הרי דאפילו בהאמוראים יש נפ"מ גדול אם הצדיק אמר בפירוש או רק דנשמע כן מדבריו דאז יכולין לפלפל בזה.

יט) ואין לומר דכיון דמוהר"ן הסמיך את מוהרנ"ת למנהיג אחריו א"א לפלפל בהבנתו את דברי מוהר"ן, גם זה אינו ברור כ"כ דמבואר בפרפראות לחכמה (א,סא) שהזקנים המקורבים למוהר"ן לא קיבלו את מוהרנ"ת למנהיג וממשיך דרכו של מוהר"ן, רק בני הנעורים, אמנם בס"ו וסותר לזה

שמביא מאביו שזקני התלמידים של מוהר"ן הבינו מרמיזות מוהר"ן שנותן סמיכה למוהרנ"ת, עכ"פ לא היה הענין ברור ומוכרח כ"כ שהרי למעשה לא קיבלוהו כאשר העיד הפרפראות (סא) ולפני פטירתו לא דיבר מזה, וגם כותב (שם וכן בח"א מאמר ו), שלא הסמיך מוהר"ן את ר' נתן למנהיג וממשיך דרכו רק שכן הבינו 'קצת' מאנ"ש ממה שאמר תורה על הענין של משה ויהושע דהיינו רבי ותלמיד, שבזה היה כונתו להסמיך את ר' נתן שיהיה ממשיך דרכו כיהושע לגבי משה, וא"כ שאר זקנים המקורבים שלא קיבלוהו לא הבינו כן, דמהיכי תיתי נימא כן דמה שדיבר ממה ויהושע אין בזה שום רמז להסמיך את ר' נתן, דאלמלי כן היה מיוחד ע"ז ב' עדים ואומר בפירוש כאשר עשה עם העשרה קאפיטל שרצה לפרסמו, ואין מומין מנהיג על העדה בסתר וברמז, אדרבה מגלין דעת בפירוש כדי שיתקיים הדבר בלי מחלוקת, (והרי הגילוי של הי' קאפיטל על קברו שהוא בריח התיכון של ברסלב וגילה זאת בסוף ימיו, לא רצה לגלות למוהרנ"ת רק לב' אנשים אחרים שמוהרנ"ת שמע מהם, הרי שלא הוא היה המוסמך היחיד), ובחיי מוהר"ן (בהשמות לס' שכג) כ' דמוהר"ן אמר שקשה לו לקרב את מוהרנ"ת כיון שהוא בעל מחשבות דיהו א' מכ"ד דברים המעכבים את התשובה (רמב"ם פ"ד מהל' תשובה) ואף שזה היה בתחלת התקרבותו אבל עכ"פ לא החזיק אותו להיות גדול, או אולי אין זה כפשוטו, ובשיחות הר"ן (קמה) אמר אני חפץ שיעשו מהתורות תפלות אך איני יודע למי מוסרים זאת, ולא עלה על דעתו למסור למוהרנ"ת.

לשונות הפלגה וגזמא שנאמרו לשעתן ואינו כפשוטו

(כ) ואני מעתיק איזה לשונות של הפלגה שכ' מוהרנ"ת בהליכה לראש השנה לאומאן שודאי אינם כפשוטו ולא מתקבלים על הלב, ותירוצ' א' על כל הדברים הללו הוא שכל דברי מוהרנ"ת הם מאד עפ"י נסתר דא"א להבינם כפשוטו, וצריך נגר ובר נגר דליפרקיניה, (כמ"ש בהקדמתו לליקוה"ל) ולא כל שוטה וכסיל יכול ללמדו כאוות נפשו, ואף אם יתעקש איזה שוטה לומר שהוא כפשוטו הרי מוהרנ"ת הוא דיעה יחידאה נגד דעת כל גדולי ישראל ופוסקי כל דור ודור, ואין שייך להנהיג את הכלל ישראל אלא ע"י הרוב של גדולי ישראל היראים ומתנהגים בכל דבר כפי שקיבלו איש מפי איש עד מתן תורה, ולא שייך להתחכם ולעשות תורה חדשה.

(כא) בעלים לתרופה (קכד) מסיים המכתב 'תזכה לנסוע מהרה על ציון הקדוש באומאן', ולא שמענו שום צדיק שבסיום הדברי מוסר שלו יאמר לשון כזה רק סיימו כולם ונזכה במהרה לביאת גואל צדק בב"א.

(כב) בעלים לתרופה (רס, וכע"ז במכתב קטז) כתב 'דכל השנה צריך לשמוח שמחה כפולה א' על מה שהיה ראש השנה באומאן והב' במה שמקוה להיות על ראש השנה הבא', וכותב 'שזהו כל נחמתו ומגמתו לזכות אחרים שיהיו כולם על ראש השנה באומאן, ובה נגיל ונשיש תמיד', ומובן לכל בר דעת כי הדברים אינם כפשוטם כלל, כי בכל הפסוקים ובכל התורה לא מצינו שצריך לגיל

ולשיש על דבר שלא מצינו בזה שום חיוב או הידור לא בתשב"כ ולא בתושבע"פ עד לחתימת השו"ע.

עולה על כולנה

כג) עלים לתרופה (סי' יד) להיות עכ"פ פ"א בשנה באומאן אשר זאת היא 'העולה על כולנה' היינו יותר מקביעות עתים לתורה שמדבר לפני זה, ופשיטא שזה דעת יחיד ודעת שאר רבבות הצדיקים לא היה כן כי אלמלי זה היאך אפשר שכל הצדיקים שהיו בעולם משנת תקע"א והלאה בכל ספריהם ובכל ההנהגות שלהם לא כתבו ולא דיברו מענין זה אף תיבה אחת שצריך ליסע לאומאן, והרי זה גדול יותר מכל שאר דברים, ואם הזהירו על דברים קטנים וקלים היאך לא הזהירו על דבר גדול כזה, ובפרט הצדיקים שדרו בקירוב מקום והיו יכולים להגיע שם בקלות, וכן מה שכתב בחיי מוהר"ן (תו, וקכו) דאמר בחייו 'שאיין לך דבר גדול מזה' מלהיות אצלו על ר"ה, אין הכונה כהבנת הפתאים דזה גדול מכל שאר מצות שבתורה הס מלהזכיר, אלא שאצלו אין יכולין לפעול ישועה וכיו"ב יותר מבראש השנה, וגם בעלים לתרופה הנ"ל שכתב שזה עולה על כולנה לא הזכיר כלום מנסיעה לראש השנה רק פע"א בשנה ולא הזכיר מתי יהיה זה, משמע דהעולה על כולנה לא שייך דוקא בראש השנה, (ובפרט מה שכתב במק"א להפקיר פרנסתו בשביל נסיעה לאומאן ומשבח מלמד א' שהפקיר את המלומדות שלו בשביל שיוכל ליסע למוהר"ן על שבועות, הוא בניגוד למ"ש בחי"מ תקא ותקב שכ"א צ"ל לו פרנסה ואינו יודע היאך אומרים ואל תצריכנו לידי מתנת בו"ד אם הוא מקבל צדקה, ובהכרח דמ"ש העולה על כולנה הוא לאו דוקא, דהא בליקוטי מוהר"ן (תנינא כה) כ' דמעלת התבודדות הוא עולה על כולנה, הרי לך דכל דבר שהיה נראה לו בעת ההוא תועלת לעבודת ה' אמר על זה שהוא עולה כולנה, והכונה הוא שאם יאחזו עצמם בדבר זה יכול להיות כמדריגה לעלות למעלה שלאחריה וכן הלאה, נמצא שמדריגה התחתונה הוא הגורמת לבוא למדריגה העליונה ולעלות על כולנה, ולא דוקא אומאן ולא דוקא התבודדות אלא כל אמצעי שאדם משתמש בה לעלות למדריגה שלאחריה יהיה מה שיהיה נקראת בלשונו 'הוא העולה על כולנה'.

ויש חסידי ברסלב מפרשים דמ"ש שאומאן הוא העולה על כולנה, היינו לפי שזה מביאו לשמירת כל התורה והמצות ע"י שמתקרב למוהר"ן, ומוהר"ן מעלה נשמתו ומקדשו, יותר מכל שאר הפעולות שבעולם, שבני אדם עושים לעבוד את הקב"ה, אבל זה אינו כי שמירת התורה והמצות תלוי בבחירת האדם דוקא ומה שהולכים לצדיקים חיים (כי למתים אין מקור מוסמך שהם מקדשים את האדם), אינו אלא לאיזה מין סיוע ועזר, לראות מהם דוגמא והדרכה ועצה והשראת קדושתם, וזה אפשר בכמה אופנים יש מי שמתעורר ע"י התבוננות ויש ע"י ספרי מוסר, אבל ודאי אין ביטוח כזה שהליכה אל צדיק מעלהו ומקדשו, כי זה תלוי בעבודת האדם עצמו וביגיעתו, ואין 'שארט קאטס' לחסידי ברסלב יותר מלכל העולם כולו, זה שטות והבל.

כד) בעלים לתרופה מקדיש הרבה דפים לענין זה שצריך להודות ולהלל להקב"ה בכל יום בפה מלא על נס נפלא כזה שיודע ממוהר"ן ושנוסע על ראש השנה לאומאן, ולהיות נמנה בין אנ"ש ברסלב, והשוטה יכול להבין מזה כאילו מי שנמנה על חסידי הה"ק מלובלין או השר שלום מבעלז או הה"ק מרימאנאו או הבני יששכר או הה"ק מראפשיץ וכו' וכו' א"צ להודות, וזה גאווה ושקר, כל א' צריך להודות על שהתקרב למדריך או רבי שלו, אך מוהרנ"ת דיבר לאנשים שלו, אבל הה"ה לכל צדיק וצדיק וה"ה בזמנינו מי שהיה דבוק להה"ק מ'סאטמאר או להה"ק מ'סקולען, פאפא, שארמאש, ובזמנינו הרב ר' צבי מאיר זילבערבערג, או ר' יעקב מאיר שכטר, ר' דוד אבוחצירא ר' רפאל שארר ר' ישראל דוד שלעזינגער ר' משה וואלפסאן או ר' בנימין אייזנבערג ר' אלימלך בידרמאן ר' חיים ראבינאוויטץ וכו' וכו' דור ודור ושופטיו, אמנם לכאורה יוצאין חובת הודאה זו במה שמברכין בכל יום בשמחה גדולה ועצומה שלא עשני גוי, וגם אשר בחר בנו מכל העמים וכן באהבת עולם וקרבתנו מלכנו וכו' ובברכת השיבנו וקרבתנו מלכנו לעבודתך, שבזה נכלל כל דבר המקרבו להשי"ת, כי כל הענין של התקרבות לצדיק אינו מטרה בפני עצמו רק היכי תימצי היאך לבוא להתקרב להשי"ת, א"כ עיקר הדגוש והכונה צריך להתרכז במה שנתקרבו להשי"ת, ובזה נכלל כל המכשירים שהביאוהו לזה, וזה דרך יותר קל ורצוי כי אם נוסף דברים חדשים בהכרח יוגרע מתפלות המחויבות למהר בהם כדי שייספיק לומר כל התפלות חדשות, ואם נשים עיקר הדגוש על הצדיק יהיה הצדיק המטרה והתכלית, והקב"ה אינו אלא האמצעי להתקרב אל הצדיק, כאשר כן הוא באמת אצל כמה מצעירי החסידות היום.

כה) ומוהרנ"ת עצמו כותב במקום אחר (שיחות הר"ן רסז, ליקוה"ל בכור בהמה טהורה, ג-ט) דא"א להוציא שום דין להלכה אפילו לחומרא רק עפ"י דרז"ל והפוסקים, ולא עפ"י סוד וקבלה, וכ"כ בחיי מוהר"ן (קצד, תפד) בגנות התאווה להוציא דין או הנהגה חדשה, שיש יצה"ר מיוחד על זה, ובכללי הפסק ידוע דכשפוסק כותב דבר שהוא מובן ומתאים עם שאר פוסקים, ובמקום אחר כותב היפוך שאר הפוסקים וגם לשונו סתום אין נוהגין אלא כדבריו הגלויים, וה"ה בזה שהנהגה לעשות חיוב ודבר גדול כזה מהליכה לאומאן נתחדש בעוד שהיו בחיים כל רבותינו הקדושים שמשנת תקע"א ואילך, שרוח ה' נוססה בקרבם והיו בעלי רוח הקודש גלויים, ולא היה שום דבר שלא נתגלה להם ע"ד סוד ה' ליראיו, לא מצינו לא בספריהם ולא בהנהגותיהם בכתב או בע"פ שיש איזה ענין לנסוע בכלל לאומאן וכ"ש לא על ראש השנה, והיחיד שהמציא דבר זה היה מוהרנ"ת בלבד וכל חסידי ותלמידי ברסלב שכותבים מזה הוא ממה שקיבלו ממוהרנ"ת, ואפילו אם היה המוהרנ"ת גדול וקדוש מאד, מובן מעצמו שאין בדבריו כלום נגד כל הני קדושי עליון, שלדעתם אין בזה שום חיוב מודלא ציוו לתלמידיהם על כך, ואפילו הרה"ק ר"ש מזעליכאוו שהיה לו הערצה לס' ליקוטי מוהר"ן לא נסע לאומאן לר"ה, וא"כ מה כל הרעש שעושים עם הנסיעה לאומאן, מי שירצה לנסוע יסע אבל למה רוצה לפתות אחרים לעשות כן.

הקדוש מוהרנ"ת כותב שהאומר שיש חיוב לכ"א לילך לאומאן הוא טומאת עמלק

בליקוטי הלכות (יבום ג, טז) כ' דבכל דור שולח השי"ת חכמים שיפסקו כפי הדור, וצריך להאמין בהם ולא לנטות מדבריהם, וזהו עיקר תיקון העולם וחטא עה"ד, וע"כ פורץ גדר ישכנו נחש שגרם לחטא עה"ד, וע"ז נאמר מלחמה לה' בעמלק היינו המופרים באמונת חכמים שבכל דור עכ"ל, (ועיי' נועם מגדים פ' צו עה"פ לא תאפה חמץ שכ' טעם האמיתי שצריך לשמוע לחכמי הדור לפי שנשפע עליהם רוח הקודש ופקודתם הוא פקודת המלך עי"ש), ועכשיו מי פתי יסור הנה לומר שגם בזמנינו יש חיוב לילך לאומאן כשכל רבבות חכמי הדור וגדולי התורה (בדור זה ובדורות שעברו מזמנו של ר' נתן עד עכשיו) לא סבירא להו הכי, דאין שום א' מהם שאמר לתלמידיו לעשות כן, וגם לא עושה כן בעצמו, גם אותן הצדיקים שדרו ברוסיה ואוקריינא, וגם בזמנים שהיו יכולים לנסוע ממדינות אחרות לאוקריינא, ולא נמצא בספריהם והנהגותיהם שמץ דבר מזה שיהיה ענין או אפילו חיוב לנסוע לאומאן, ואף שכל פרט קטן השייך לעבודת ה' נתבאר בהם בהרחבה גדולה, ואף שיש הפצה גדולה מהם על זה בכל מיני תחבולות ואופנים להטות דעת הגדולים לזה לא אהני להו מדי, וכבר כ' בחובת הלבבות (שער יחוד המעשה באמצע פ"ה) שאין שום דרך או עצה בעבודת ה' שיכול לעלות על דעתך שלא עלתה על דעת אבותינו ורבנותינו, והם ממאנים לשמוע דברי חכמים בדורינו ובדורות שעברו, ובזה מורדים ברבם שלא לשמוע לדבריו בליקוטי הלכות הנ"ל, כי בהפקירא נחא להו, (ולא תשאל הלא מוהרנ"ת עצמו כותב שיש חיוב לילך לאומאן, אבל ידוע מכללי הפסק שכשיש סתירה בדברי מחבר הולכין אחר מה שכתב והדפיס לרבים, וכמו"כ הליקוטי הלכות הדפיס בעצמו והיה דעתו לפרסמו, ושם כותב לשמוע לדברי חכמי הדור, משא"כ החיוב לילך לאומאן לא הדפיס, ועוד דאינו סתירה כי מ"ש שיש חיוב היה רק להמקבלים ממנו ותלמידיו, לא לפתות אחרים).

כו) אכתוב מה שסיפר לי חסיד נלהב חשוב מברסלב שהוא היה כבר בבחרותו בא"י ועלה בדעתו לנסוע לאומאן ואז היה סכנה כרוכה בזה, וכתב לו הרה"ח ר' יצחק ברייטער ממשפיעי ברעסלעוו (וכעת נדפס בשארית יצחק) שלא יהיו לעשות כן, כי אפילו מוהרנ"ת אמר שאם לא היה לו תעודת נסיעה לא היה נוסע לאומאן אף שאז לא היה סכנה בזה (וכ"כ בטובות זכרונות ע' לח), וכתב לו דכיון שהיה פע"א בחייו באומאן כבר יכול להמשיך קדושת הצדיק בכל מקום, והראה לי חסיד הנ"ל תורה אחרת ממוהר"ן (א, מד) שע"י נסיעה ממדינה למדינה יש בילבול הדעת וע"כ אין טוב לנסוע אפילו למקום הצדיק, והוא אמר לי שעיקר מטרת מוהרנ"ת היה על הקיבוץ, רק בזמנו היה מקום המוכשר לזה אומאן בצירוף שיכולו להשתטח שם על קברו וכנ"ל, ואף שהיה עז רצונו לנסוע לאומאן אבל היכא דא"א א"צ להרעיש עולמות ע"ז, ואף שהוא היה לו מסירות נפש גדול על זה, אבל למעשה לעת זקנותו הסכים החסיד החשוב הנ"ל לדברי ר' יצחק ברייטער שא"צ לעשות מעשים משונים בשביל זה, ועכשיו נתבונן אם ר' נתן לא היה נוסע בלי תעודת מסע אף שלא היה

סכנה, הרי מה שמפתים את הצעירים לנסוע בלי הסכמה מאביהם, גרע פי כמה מליסע בלי תעודת מסע, ומה גם שתכסים שלהם הוא לבא באלומות לומר לאביהם אני אברח ממך, ואביו מזדעזע ומפחד שיאבד את בנו, ואומר אמן בע"כ, והרי הסכנה כהיום לשלוח צעיר למרחקים הוא פי כמה מליסע בלי תעודת מסע, ולבות האבות מתפלצים ואין יודעים עם מי מתחבר בנם, ועם מי יש לו שייכות, והרוצה לכסות האמת רוצה להכחיש השמש בצהרים שכמה בחורים נתרגלו ע"י הנסיעה להתם למה שלא היו יכולים לעשות בבית אביהם.

כז) בשיח שרפי קודש הובא במגיד שיחות (קנד) בשם ר' נחמן מטולטשין שהורה לא' שאירע לו לעשות ברית מילה לבנו בראש השנה שימסור המילה בשליחות לאחר, והוא יסע לאומאן, כי בתורה נאמר ומל ה"א את לבבך ואת לבב זרעך, הרי דלבבך קודם ללב זרעך, וכמה תשובות בדבר (א) הוא מצוה חיובית עוברת על האב, וכ' מהר"ם אלשקר (יח) בשם הגאונים דברכת להכניסו בבריתו של א"א אינו על המילה, רק על הכנסתו לברית ומסירתו של האב למוהל, ועי"ש מלשון הירושלמי, וא"כ הוי מצוה עוברת המוטל עליו ולמה לא יחוייב לבטל נסיעה לאומאן שאינה חיובית בשביל זה, והרי אפילו מצוה חיובית של לימוד התורה נדחית מפני מצוה עוברת, ונקרא א"א ליעשות ע"י אחרים כיון דעיקר מצוה על האב, ועי' שו"ע (או"ח לח) דכל העוסק במצוה פטור מן המצוה אפילו חיובית, (ב) עו"ק וכי אב העומד על מילת בנו ונחשב לו כהקרבת קרבן, ואליהו הנביא מופיע לברית ונמחלו כל עונותיו של בעל הברית (כמבואר במדרש המובא באגד"פ) אינו חשוב כנסיעה לאומאן, (ג) ידוע פי' הרה"ק מבעלז דאב העומד ורואה ששופך דם במילת בנו מגלה בזה שהיה שמח גם במילת עצמו אף שנימול כשעדיין לא היה בדעתו, וידוע דמילת בשר ערלה הוא גם מילת ערלת הלב, נמצא דבמילת בנו נגמר מילת עצמו א"כ הרי הוא מילת לבבו ולא רק מילת בנו.

כח) בעלים לתרופה (רפח) מבואר שכל הנסיעה לאומאן הוא המצאה שלו, שכותב 'אני יודע בבירור שאני צריך לנסוע שם בכל עת, ובפרט על ראש השנה' וגו', ואינו מזכיר כלל שנצטוו ע"ז מפי מוהר"ן, אמנם מ"ש בעלים לתרופה, ראש השנה שלנו גדול מאד בעיני השי"ת שאין למעלה ממנו, לא הבנתי וכי ראש השנה הוא נכס פרטי שאפשר להשימו בכיס ולומר שלנו הוא, ולגנוב מכל הכלל ישראל.

כט) בשיח שרפי קודש (ליקוט ממה שאמרו כל הזקנים שבברעסלעוו) דאף שבכל העולם צועקים בר"ה המלך אבל ההכתרה הוא באומאן, ואינו מובן דהלא מלא כל הארץ כבודו והקב"ה מקומו של עולם, וא"כ אינו נמצא דוקא באומאן לומר ששם הוא מאורע הטקס של הכתרה, ואם הכונה שאינו מקבל ההכתרה של שום צדיק וקהלה בעולם רק מאותן קומץ האנשים שבאומאן, אין לך גאווה וחוצפה יותר מזה ותועבת ה' כל גבה לב, ואיזה שויות יש להכתרה כזה.

ל) כ' באמרי פנחס (ערך נסיעה לצדיקים) שהרה"ק מקאריץ היה אומר בשם הרה"ק ר"מ מוויטעפסק דאין שום תועלת בנסיעה לצדיקים אם לא התחיל עכ"פ בביתו לקיים דברי השו"ע

וספרי מוסר, עוד כ' שם דיכול אדם לדור עם צדיק כמה שנים ולהיות טיפש כי סובר שמבין מה שהצדיק אומר, ולמעשה הצדיק מסתיר הרבה יותר ממה שאומר, גם כתב שהעיירות שגר בו הצדיק, אחר מיתת הצדיק נעשה אותה עיר גרוע יותר משאר עיירות, וכמו שדה אחר שקצרו ממנו התבואה גדל בו מיני קוצים ולא עשבים הראויים למאכל בהמה.

לא) ואינו מוכרח שאם היה מוהרנ"ת חי היום והיה רואה שבאים לאומאן אנשים שאין להם שייכות בהנהגתם עם מוהר"ן, ואין בדעתם לשמוע הדרכותיו, שהיה שמח בזה, ומסתבר שהיה מגרשם משם במקלות, (זהו דעתי, אבל אם אתה הקורא אין דעתך כן, אינני כועס עליך, אבל במטו מינך גם אתה לא תכעוס עלי, וכי מוכרח אני לקבל דעתך, לא תהיה שוטה), וגם ממה שמרגישין שם התעוררות גדול אין ראיה דמובן שאם היו עושין מצב כזה עם כ"כ ספרים ופרסומות ודיבורים ודרשות כל השנה מזה, ולעשות מזה עיקר כל התורה והיהדות אז גם במק"א היו מתעוררין בדיוק כזה.

פרק ד

הליכה לקברי צדיקים

א) בליקוטי מוהר"ן (א,ד) מבואר שהוידוי על החטאים צריך להיות דוקא בפני הצדיק, והבין בפרפראות לחכמה (סי' ד אות ה) כפשוטו להתודות לפני הצדיק, ולא עוד אלא גם אחר מיתתו ושזהו ראיה לילך לאומאן, וצ"ב דהא א' מהי"ג עיקרים הוא אין להתפלל לזולתו, ומבואר בכל הפוסקים דההולך על קבר צדיק ומבקש מהצדיק הרי זה דורש אל המתים, עי' ב"ח (יו"ד סו"ס ריז) בשם הגאון ר' חיים פלטיאל ומובא במהר"ם מרט"ב (א,קסד) שנהג משום זה להתיר נדר לאותן שנדרו לילך על קברי צדיקים, שלא ילכו כיון שהם טועים לבקש מהצדיק, ועי' תשובת אבני נזר (חו"מ מא), אבל המעיין בליקוטי מוהר"ן (שם מאמר ד אות ח) יראה כונה אחרת לגמרי, שכתב בזה"ל 'כשמתודה וידי דברים לפני ת"ח, שע"ז הת"ח מדריך אותו בדרך ישר' וכו', הרי שאינו מדבר שמתודה לפניו כדרך שמתודין לפני הקב"ה לומר חטאתי, רק שמספר לו הנסיונות שעוברים עליו, והת"ח נותן לו עצות טובות ומחזקו, ואיזה שייכות יש לזה עם הליכה לקבר, ויותר קשה מזה נאמר בליקוטי תפלות (סוף תפלה ד) שמתודה שם באין ברירה לפני הקב"ה כיון שאינו יודע מי הוא הצדיק האמיתי להתוודות לפניו, על כן הוא מתודה לפני הקב"ה ומתחנן שיהיה חשוב ומקובל ומרוצה לפניו כאילו התודה לפני החכם והצדיק האמת שבדור, וצ"ב הגם לכבוש את המלכה עמי בבית, וכי מי נתלה במי גדול בקטן או קטן בגדול, אבל עכ"פ מובן מזה התפלה דאין הכונה לאומאן או לצדיק אחר שמת דא"כ למה מתחנן ומתנצל שאינו יודע לפני מי להתודות, ולמה לא יסע לאומאן, והרי"ז ראיה ממוהרנ"ת עצמו דלא כהפרפראות, (וליישב את דברי מוהרנ"ת יל"פ עפ"י הידוע דמקום קבר הצדיק י"ל קדושה שהתפלה קרובה להתפלל שם, וזהו כונתו שיהיה נחשב כאילו התפלל אצל המקום קדוש, וא"כ לאו דוקא הוא, כי ה"ה שיכולין להתפלל להקב"ה

כשמתפלל ביחידות בביתו שיהיה נחשב כאילו התפלל בביהכ"ס, וה"ה כשמתפלל בלא כונה יהי רצון כאילו כונתי וכו'), ומ"ש בחי"מ (נח) דהבעש"ט אמר לחולה שיתודה לפניו היינו לפי שעדיין היה בחיים חיותו והיה יכול ליתן לו עצה ותיקון מה לעשות, ובחי"מ (תקפז) שמוהר"ן אמר להתודות לפני הקב"ה בכל לילה ולא נאמר שם כלל שיתודה לפני הצדיק, (וכ"כ באגרות משה או"ח ד, קיח דאסור לגלות חטא לפני הצדיק אם לא כדי שיתן עצה, וכדברים תמוהים הנ"ל תמצא דוגמא במכתבי שמואל לר"ש הורוויץ שהיה על קבר רשב"י בא"י ועשה שליח שהיה באומאן שילך על קבר מוהר"ן ויתחנן לפניו שיהא נחשב לו לר' שמואל הליכתו לרשב"י כאילו הלך למוהר"ן, וכל התפלות שאמר שם יהיה כאילו אמרן בקבר מוהר"ן וכל התיקונים הנעשים בקבר מוהר"ן יהיו נעשים גם עכשיו ע"י הליכתו לקברו, וכ"ז תמוה וכי יפה כח התלמיד מכח הרב, דיו לבא מן הדין להיות כנידון).

וכע"ז בליקוטי תפלות (עו) אומר רבש"ע אתה יודע גודל החיוב לנסוע על ראש השנה לצדיקים אמיתיים, (וצ"ב מנ"ל שהקב"ה יודע כיון שלא אמרה לנו לא בתושב"כ ולא בתושבע"פ, מסתמא אינו יודע מזה), ושוב אומר להקב"ה שהצדיקים שאנו נוסעים אליהם ילחמו לפנינו עם המקטריגים, וצ"ב הלא כתיב ה' ילחם לכם, וכי הוא הנלחם לפנינו, והיאך מדבר לפני הקב"ה ותחת לבקש מהקב"ה עצמו שילחם עם המקטריגים הוא אומר לו שהצדיק ילחם עמם, ותמוה דכל ענין הליכה לצדיק הוא מחשש שאין תפלתנו נשמע במרום מחמת חטאינו והצדיק מעלה אותם אבל כאן שמדבר להקב"ה אז ממנ"פ אם הקב"ה שומע לך תבקש הכל ממנו ולא תתלה בכו"ד, ואם אינו שומע לך גם זה לא ישמע, וכמו"כ אינו מובן מ"ש בליקוטי תפלות (ב, מז) שמבקש מהקב"ה שיתן בלב הצדיק שלא יסתיר פניו ממנו, למצוא זכותם בעדו, וזהו כבר יותר חידוש לא שמבקש מהצדיק שיתפלל שהקב"ה לא יסתיר פניו ממנו אלא שמבקש מהקב"ה שיבקש מהצדיק שלא יסתיר פניו ממנו.

ומבואר בנפש החיים (שער ג פ"ט) עה"פ לא יהיה לך אחרים על 'פני' דהכונה גם על מי שמכוין בתפלתו לבעל רוח הקדש הנקרא 'פני' כי זהו בכלל לא תעשון אתי אפילו לאופנים ושרפים (ר"ה כד:), כ"ש שאסור להתפלל אל הצדיק, וע"ז נאמר (שנות כב, יט) זובח לאלהים יחרם, וההולכים אל אומאן שכיח שיאמרו צדיק העלף וכיו"ב, ואף שאנשי ברעסלעוו מתאמצים להביא כל מיני ראיות דמותר, סו"ס הרי נוגעים כאן באיסורי דאורייתא חמורות ואינו משחק ילדות.

(ב) ובמג"א (תקנט) בשם אריז"ל מפקפק על הליכה לקברות וע"י על הגאולה (קח), ובמהרי"ל וא"ר ומט"א (תקפא) דאסור לבקש מהמתים רק מהשי"ת שירחם עלינו בזכות הצדיקים, ובמנחת אלעזר (א, סח) מבאר דמותר לבקש מהצדיקים שימליצו טוב בעדינו, ומפרש במהרי"ל דהאיסור הוא אם מבקש שהמתים יושיעו אותו באיזה כח שיש להם שזה ודאי לכו"ע איסור גמור, וגם באומאן לא נשתנה הדבר מבכל הצדיקים שאסור לומר רבי הושיעני, רק לומר שהשי"ת ירחם עליו בזכות

הצדיק השוכן כאן כפשטות הפוסקים, או לבקש מהצדיק שימליץ טוב בעדו לפני השי"ת אליבא דמנחת אלעזר, ועי' מהר"ם שיק או"ח רצג, אבל מה שעושין הרבה עמי הארץ שעל קבל הצדיק הם מתבטאין 'צדיק העלף' וכיו"ב זה איסור לכו"ע, דכתיב ישראל נושע בה' ולא איש אל, ובקונטרס א' מברסלב הביאו ראיה שיכולין להתפלל לאדם ממ"ש בישעיה (מה,יד) אליך יתפללו, ובפשטות נראה דקאי על חזקיהו המלך, זהו שטות כי לא מבעיא להרד"ק מפרשו על הקב"ה, אבל אפילו אי קאי על חזקיהו המלך הכונה שיתחננו אליו להתירם ממאסרם, שגם זה נקרא תפלה ככל בקשה, וח"ו לשתף שום אדם עם הקב"ה וכמ"ש ישעיה עצמו (ב,כב) חדלו לכם מן האדם וכו', וכן אמר בפרק ההוא עצמו (מה,כא) מושיע אין זולתי פנו אלי והושעו וכו'.

רבינו מסאטמאר שאל לא' שאמר שהיה לו ההתעוררות גדול בציון הנועם אלימלך אם כבר היה לו פעם התעוררות מעין זה בהנחת תפלין בכל יום אמר לו לא, אמר לו א"כ אינו אלא דמיון.

פרק ה

מבאר שבס' חיי מוהר"ן ושיחות הר"ן יש דברים סתומים וסודות דלאו כל מוחא סביל דא להבינם
 (א) הן ידוע שהרה"ק מוה"ר נתן תלמידו של מוה"ר מברסלב, היה עובד ה' גדול במסיני"פ, (בליקוטים יקרים סוף כתבי רמ"מ מר' אהרן יוסף לוריא ע' ב כ' שהה"ק מאפטא אמר שהיה נשמה חדשה) מ"מ מתוך דביקותו המופלגת ברבו הגדיש על המדה כלפי סתם אנשים, וכותב באופן שלא שייך לסתם אנשים שאין יודעים דביקות כזה מהו, ולהמחיש רוב דביקותו באופן מופרז שלא נשמע מעולם, אעתיק מש"כ תלמידו מהר"ן מטשהרין בהקדמת עלים לתרופה וזה תוכן לשונו: מוהרנ"ת היה דבוק כ"כ למוהר"ן עד שכל תנועותיו במחשבה דיבור ומעשה, בשבתו בביתו ובלכתו בדרך, בשכבו ובקומו, כל שיחותיו סיפוריו ועניניו לא היה אלא להודיע ולפרסם לבני האדם גבורותיו של מוהר"ן עכ"ל, מעתה לא יפלא בעיניך הקורא היאך אפשר שהגזים כ"כ כיבואר להלן, כי היה כ"כ מונח בזה הענין עד שלא ראה לפני עיניו רק זה ואף אם נימא שזה דבר גדול ונשגב, אבל פשוט שמשום זה לא שייכים כל דבריו למי שאינו בבחינה כזו, שהרי היה מין סוג אחר של איש, שלא נמצא עוד בזמנינו איש אחר שיהיה בסוג זה, וממילא מסירת התורה שקיבלנו מגדולים אחרים הוא באופן אחר לגמרי, ועוד תראה זה ממה שמתאר בימי מוהרנ"ת היאך היו אביו וחוננו ואשתו מצטערים מאד ממה שהיה מוטרד ומטולטל מביתו בשבתות וחגים וגם כל ימי השובע ולא עסק בפרנסתו, אף שהיה יוכל לקבל הרבנות של חותנו, וגם מוהר"ן עצמו רצה שיהיה רב, והוא לא שעה לכל בכיות אשתו והפצרות חותנו ונזיפות אביו, שהיה רצונם עז שישב וילמוד ויגדל לגאון ופוסק, כאשר היה נועד לזה מנעוריו, ותחת זה היה עוסק בנסיעות הלוך ושוב למוהר"ן, ואחרי פטירתו לציון שלו, וגם היה נוסע כל ימיו להפיץ תורת מוהר"ן והפקיר עצמו לגמרי על זה, וגם מתאר היאך היה מטולטל בכמה עניינים ומצב רע בסטאמבול והגלילות והכל היה כדאי לו לפי שבמקום א' עלה לו לומר איזה תורה של מוהר"ן, או למכור איזה מספריו, ובודאי היה לו חשבון עמוק בזה מה שלא

נודע ולא מובן לנו, והועיל מאד להרבה נפשות נדחות, אבל כמו"כ ודאי וברור דאין זה מהלך לאיש פשוט שעדיין לא הגיע למדרגות של מוהרנ"ת, ואם ירצה סתם אדם לחקות את מוהרנ"ת בזה הרי זה שוטה רשע וגם רוח, וראשית דבר אסור להשטות עצמו רק לילך בהדרגה ועפ"י הדרכת הוריו ורבו, ולמעשה הרבה מאנשי ברסלב נכשלו בזה שקוראים אלו המעשיות של ימי מוהרנ"ת ומנסים להתנהג באופן זה ואינו מתאים להם, והם נראים כנסם הלובש בגד של עוג מלך הבשן.

(ב) בימי מוהרנ"ת (אחר שמתאר השבת נחמו האחרון של מוהר"ן) כותב שרושם רק פרקים לזכרון לעצמו וליו"ח ולאנ"ש ששמעו מפיו אבל מי שלא שמע מפיו אצלו כל דבריו הם כספר החתום, ונראה להוסיף שזהו כלל גדול הנאמר לכל מה שכתב.

(ג) מוהרנ"ת עצמו כותב כמ"פ שדברי מוהר"ן סתומים ולא מובנים (חיי מוהר"ן קצט וסי' רד), וכ' (שם סי' ר) שאנשים טועים בדבריו ומפרשים בו דברי שטות, (וזה עדיין נוהג עד היום).

(ד) מוהר"ן היה מקרב אנשים פשוטים וקלי עולם ורשעים (חיי מוהר"ן אות רח ואות רד), והיה מוהר"ן תמה על עצמו למה עושה דברים משונים שע"ז באין להקשות עליו קושיות, ואף שאין אנו מבינים מה שאמר עכ"פ לפי פשוטו מוכרח שכמה דברים שהיה אומר היה כונתו לאנשים הפשוטים שהיה עוסק עמהם לשעתו ולמקומו ואין ראיה שהוא לימוד לדורות וכל א', (ולדוגמא שכותב כמ"פ שישמח עצמו במילי דשטות ע"י צחוק ושגעונות, עי' שיחות הר"ן אות כה דא"א לבא לשמחה כ"א ע"י שיעשה עצמו כשוטה ולעשות עניני צחוק ושטות, וידוע שאדם בריא בדעתו אינו נעשה שמח מזה אדרבה הוא לו לעיניו נפש, אלא שהיה מדבר לאנשים קלים ופשוטים מאד, וכ"כ אשר בנחל אידיש רלח לגבי סדר דרך הלימוד של מוהר"ן דלא דיבר אלא לחלושי הבנה וקשי תפיסה), וכן נראה בחיי מוהר"ן (סי' שא וסי' ד"ש) שהיה מתעסק עם אנשים פשוטים בעלי חטא, ובכוכבי אור מסופר שהיה שוחק עמהם במשחק השאך כדי לקרבם, אבל לאדם בריא בשכל מבואר בליקוטי מוהר"ן (כהה) דרך פשוטה וקלה לבא לשמחה ע"י שיזכור ויתבונן שזכה להתקרב להשי"ת.

(ה) ויש אומרים שכל דברי מוהרנ"ת הם כפשוטם של דברים, אבל האמת הברור הוא דא"א לומר כן כאשר אבאר, דדרכו של מוהרנ"ת (כפי המובן השטחי מדבריו) היה לדבר בגוזמאות והפלגות משונות שלא נמצא בשום מקום אחר, ועושה הר גדול מפרטים קטנטנים הנראין כמעשי ילדות ושטות, וטשאדעלע באדעלע מעשיות, פיטפוטי דברים בעלמא, ומתארם כאילו הם דברים נוראים, וכמה פעמים כופל ומשלש דבריו כ"כ פעמים עד שהוא בגדר של אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, ונפש היפה סולדת מזה מכ"כ ריבויים וגוזמאות בהפלגה כזה שלא נשמע מעולם ולא נמצא בספרים אחרים, ותחת שיתפעל האדם מזה אדרבה קץ בזה ואינו יכול לסבול התפארות משונה כזה, (היפוך המבואר בנועם אלימלך פ' בא עה"פ או"י דברו אל כל עדת, שלא יגזם במדת הצדיק כי אז לא יביאנו הסיפור בדרכי הצדיק לתועלת הנרצה), ובהכרח שהוא ע"ד שאמרו (בראשית רבה ט) על ר'

מאיר שלא ירדו חבריו לסוף דעתו א"א לקבוע הלכה כמותו כי בהרבה מקומות מאד אין מבינים מה שהוא כותב, ומי שאינו מודה לזה הוא מבזה את מוהרנ"ת באופן גם שלא נשמע כמוהו, (ותראה שבכל מקום שמתרגש מאיזה דבר הוא כותב בהפלגת דבר ההוא, 'שלא היה עוד כן מימות עולם', אם בגדולת רבו, אם ביסורי רבו, אם בשעשועים הנעשה ע"י עשיית תפלות מהתורות, שיחות הר"ן קמה וכו' וכו' כי כן דרך הכותב בהתפעלות, והמבין יבין שאין כונתו אלא להפליג בחשיבות וגדולת דבר ההוא, אבל לא שבאמת לא היה כן מעולם, וזהו רק דבר א' לדוגמא אבל כן הוא בכמה ענינים שזה דרכו להפליג ולהרבות בתיאור הדבר שרוצה לבאר, גם בהליכה לאומאן, גם באמירת תיקון הכללי, גם בהליכה לשדה, גם בעשיית מילי דשמותא).

(ו) ובהכרח צריך לומר שאין מבינן דבריו שנאמרו עפ"י סוד וברמז (כמ"ש הוא עצמו בהקדמת ליקוה"ל דיבור ב), וכאשר אבאר להלן בכמה דוגמאות ומזה תקיש גם על השאר שנדמה לנו שאנו מבינים, ובאמת כל דבריו הם חתומים וסתומים באלף עזקאין עד שיבא מורה צדק ויורנו, וכאשר כתב מוהרנ"ת (בסוף הקדמת חיי מוהר"ן) שהרבה דברים שכתב הם בלתי מובנים, ונראה כאילו אין להם פירוש כלל, כי הם דברים עליונים וגבוהים (ע"ד הסיפורי מעשיות שלו שאינם אלא משלים ורמזים, ולדוגמא בליקוטי מוהר"ן ב,מח משל שאינו במציאות מאילן בן ק' שנה ואינו מפרש הנמשל, ולא שייך לאנשים פשוטים כמונו), אך כיון שהוא הרגיש בהם קדושה בשעה שאמרם מוהר"ן, לא היה יכול להתאפק מלכותבם, ולא תתמה על מה שכתבתי דגם דברים שיש להם הבנה פשוטה יתכן שהכונה אינה כלל כפשוטו רק שהוא גימטריא או רמז על איזה דבר, כי כן הוא שיטת רבינו מנחם מיוני (ב"מ ס. תוד"ה רבא) במה דדריש (סנהדרין) לא יחסר המזג דאין הכונה כשיעור מזיגה רק על הגימטריא של מזג, ומ"מ לשיטת הירושלמי המובא שם בתוס' א"א לפרש כן.

(ז) והנה בכל אלו דברים התמוהים אינו ברור שרצון מוהר"ן היה שידפיסם כי לא כתב רק שמוהר"ן אמר שאפילו שיחות פשוטות שלו צריך לכותבם, אמנם אינו ברור שהכונה היה להדפיסם לרבים ומה גם עם המילי דתמיה דשם, ובשיחות הר"ן (קנג) מבואר שהקפיד על תורה א' שכתבו מוהרנ"ת מה ששמע ממנו, ואמר הלא רק שחתי לעצמי, ולא היה כונתו שיפרסמו, וכן לענין הסיפורי מעשיות שחסידי ברסלב כותבים הרבה פירושים הוא בניגוד למה דמבואר בשיחות הר"ן (קנא) שטוב יותר שלא לומר פירושים בזה, כי הכל רק משלים ורמזים שאין מובן לסתם אנשים, ובס' סופרים וגניזתם (ע ט) מביא מה שסיפר לו ברסלב ר' חסיד שראה אצל הר"ן מטשעהרין כת"י מר' נחמן שכתב כל הנסיונות שהיה לו וכתב שלא יפרסמו מעשיות הללו, ומ"מ הדפיס מוהרנ"ת הכל מחמת מילתא אלבישייהו יקירא, וכותב בפירוש שזהו רק למי שהוא 'חפץ באמת' למצוא בו התעוררות לעבודת ה', וא"כ מי שאינו בגדר זה של חפץ באמת, כי באמת עדיין חפץ בעניני עוה"ז, מוטב שילמוד ספרים שיכול גם איש פשוט להבין, וכן מבואר בימי מוהרנ"ת כתב שמוהר"ן היה מזהיר תמיד שלא יגלו דברי תורתו לאחרים שאינם מאנ"ש.

ח) ועי' בהקדמת ליקוטי הלכות (דיבור שני) שכתב דבריו עפ"י סוד לא רק דרך דרוש, ומסיים 'ודבר זה לא יספיקו המון יריעות לבארם', ומוסיף שאף שנראה כאילו האריך וכפל ושילש דבריו אבל באמת לפי עוצם העמקות עדיין לא ייד"ח ביאור וחסר הרבה וא"כ מה שייך להבין ולהסביר, בפרט שרואין שעפ"י פשטות אין לו שום ביאור, ורק הבא בסוד ה' יכול להבין.

ט) מוהרנ"ת כותב (הקדמת ליקוה"ל וחי"מ) שמוהר"ן אמר ששום א' אינו מבין את דבריו ואפילו מוהרנ"ת אינו מבין רק מעט, וא"כ איך יבאו פעוטי השכל וקצרי הדעת אפרוחים שלא נפתחו עיניהם לומר שהם מבינים בדבריו בשעה שגם עיור באפילה יכול לראות שהרבה מדבריהם אינו מובן עפ"י פשוטו, ואדרבה אם נימא שהוא כפשוטו בהכרח שדעת מוהרנ"ת הוא דיעה יחידאה ממש נגד כל שאר הגדולים והקדושים שבכלל ישראל, ועי' חיי מוהר"ן (רלה) דא"א ללמוד אפילו מהנגלות שלו כי כמה רואין עליו דבר, ובאמת הוא להיפוך ממה שרואין, (וכמו כן מה שאמר מוהר"ן למוהרנ"ת, לפעמים היה להיפוך ממה שמובן בפשטות, כי אינו מובן בשכל הפשוט, רק דוקא באיתכסיא).

י) זה ברור שחלקים מחיי מוהר"ן לא נכתבו ע"י מוהרנ"ת, ולדוגמא עי' סי' (תקפב ותקפג ושל"ח) שמדבר הכותב מר' נתן, וכן כמה דברים כותב מפי השמועה לא ששמע בעצמו ממוהר"ן, א"כ כל דבר מוזר ותמוה שבספר יש לתלות הכשר בכשר והפסול בפסול, ולהחליט בודאות שנוצרו ע"י איזה בעל דמיון והוזה חלומות, (ואולי ע"י מי שלא היה שפוי בדעתו כל צרכו כמו אותו שגילה סוד הנאנאח'ס שאפילו אם היה ערליכער אבל כל יודעיו אומרים שלא היה שפוי בדעתו כל צרכו, ובאמת תראה שלשון שיחות הר"ן משונה הרבה מלשון חיי מוהר"ן, והבקי באופני כתיבה יראה מיד שלא נכתב ע"י אדם אחד, עכ"פ לא כולו), וכאשר ביאר גם בתשו' דברי יואל שכת ש"ץ עירבו בכמה ספרי קבלה מדבריהם (ועי' תשו' מפענח נעלמים שמבאר היאך נפלו בכמה ספרים אפילו מקדמוני עולם דברים שהגיהו במ תלמידיהם וכיו"ב), א"כ לא דבר רחוק הוא לומר שנתערב בספרי מוהרנ"ת דברים אשר לא עלה על דעתו מעולם וההכרח יאלצונו לומר כן, ובפרט שיש לנו ראיה מפורשת שלא הכל נכתבו ע"י מוהרנ"ת עצמו.

יא) ועובדא מקוימת הוא ששלטו ידי זרים בחיי מוהר"ן (ובשאר ספריו) שבהרבה מקומות בחיי מוהר"ן שבדפוסים האחרונים השמיטו ענינים וכתבו וכו' וכו' ואחרי בדיקה בהשמטות בסוה"ס תראה שבכל אלו המקומות נכתבו דברים אשר תסמנה שערות אנוש ונפש היפה אינו סובלתן, ועל כן השמיטום בידעם גם הם שא"א שמוהרנ"ת (אם היה צדיק וקדוש) יכתוב דברים כאלו, או אולי ידעו שמחמת רוב אהבתו ותשוקתו לרבו הגדיש על המדה והעבירו על דעתו לכתוב דברים אשר לא כדת, יהיה באיזה אופן שיהיה הם עצמם מחקוהו, אבל לא מחקו די כי השאירו עוד הרבה מקומות שג"כ צריך למוחקם.

ומה שראוי לידע הוא דאף דשבחי ושיחות הר"ן נדפס ע"י מוהרנ"ת בחייו (שנת תקעו), אבל חיי מוהר"ן נדפס הרבה שנים אחרי פטירתו (תרל"ד) ע"י הר"ן מטשערין, ואולי לא היה מוהרנ"ת מסכים שיודפס הכל כמו שהוא, ובפוסקים מבואר דספר של מחבר שלא נדפס ע"י המחבר עצמו, אם רואין בו דברים מוקשים י"ל דאילו היה המחבר מדפיסו בעצמו היה מגיהו ומתקנו, ומוציא הדברים שאינן ראויין לדפוס.

(יב) יש לזכור שאם היסודות הם רעועות אז כל הבנין חלש, פירוש שאם לא ניטע בבנינו יר"ש מפחד ה' בגין דאיהו רב ושליט בלי סיוע הרבי, רק נשלב תמיד את הדיבור מהשי"ת עם הרבי והחסידות, ולא כדבר בפ"ע בלי התלות והתלוות, אז ברגע שפחד הרבי אינו נגד עיניו אז גם פחד השי"ת אינו נגד עיניו, כיון שאצלם שוה כבוד הרב עם כבוד העבד, וכמ"ש רש"י (חקת עה"פ דברנו בה' ובך) שזה היה חטאם שהשוו עבד לקונו ועי' בגמ' (ב"ק ע"ט): השוה כבוד עבד ולכבוד קונו, וזה הביאם אח"כ לחטא בנות מואב, וכמו"כ כל מיני וסוגי חסידות שלכל א' יש איזה ענינים שהיה נהוג אצלם, ומדברים מזה כ"כ יותר מעיקרי התורה בהכרח נזנחים העיקרים ונאחזים בטפלות, וע"כ לא תתמה היאך יכול להיות שבמקומות שהיה להם גדרים חזקים והצעירים שבהם נכשלים בדברים חמורות, ויש רוצים להביא מזה ראייה שאין לעשות גדרים וסייגים ח"ו (עי' חת"ס בלק קיג. ד"ה ויקץ דאדרבה שמירת הגדרים מרחיק מדרכי הגוים), אבל לא ישכילו כי הגדרים אינם מועילים בלי יסוד קדום, וכמ"ש בחובה"ל אין תוספת בלא עיקר.

(יג) וחסיד ברסלב רוצין להעמיד דברי ר' נתן בטענות שסתירתן גלויה למי שעדיין ביכולתו לחשוב ישר, וכבר כ' מהר"ם אלשקר (יח) דהרוצה להעמיד מנהגו בראיות כוזבות זה מורה על חסרון ידיעתו בש"ס ופוסקים ואין החכמים משגיחין על דבריו.

(יד) וכ"ש הדברים התמוהים הנזכרים להלן שהבאתי מכמה מקומות שאסור לשומען אף כי להשיב עליהם ולרשמן על ספר בדיו, (שבודאי לא יצא מפי מוהרנ"ת) דברים מוזרים שלא עלה על דעת אדם מעולם להאמין בהם ושיצטרך להשיב עליהם, אך מה נעשה שאין הדור דומה יפה, וכל שטות נקלט בהם עד שרוצים לבלוע חיים את האומר בהיפוך, ע"כ ההכרח לא יגונה לטפל בשטותיהם והבליהם, ומי שאמר לעולמו די יאמר להתפשטות הטפשות והסכלות די, ובכמו מגייכו גם להשלכת השכל ולמילי דשטות יש שיעור וגבול.

פרק ו

כמה דוגמאות מדברים תמוהים בחיי מוהר"ן וכו' שהחושב שהוא כפשוטו מבזה את הצדיק מוהרנ"ת וראוי להקדים דאף דכמה דברים תמוהים אפשר ליישבם בדוחק אבל הלא שיטת מוהרנ"ת עצמו הוא דכל היכא דלפי פשטות הדברים נראה שהוא בניגוד לתוה"ק, אף דבודאי כונת המחבר היה באופן שיש ליישבו, מ"מ מוטב היה לו השתיקה שלא יבאו לטעות בדבריו, וכמ"ש בליקוטי הלכות

(ברכת השחר ג, לה) להשיג על הקול יעקב ושאר מחברים קדמונים שכתבו דברים שאפשר למעט בהם אף דמפרש שם כונתם האמיתית עי"ש, וא"כ ה"ה בכמה דברים תמוהים שבדברי מוהרנ"ת שבפשטות הם נגד התורה, אף דאפשר ליישב מ"מ טוב שלא ללמדם ברבים, וכמ"ש בליקוה"ל (קידושין ג, כא) דבענינים הנראים מתנגדים לתוה"ק אין לחלוק כבוד אפילו לגדול שבגדולים.

כל חכמי ישראל כקליפת השום

א) בחיי מוהר"ן (ר"צ) שאמר מוהר"ן כל חכמי ישראל הם לפני כקליפת השום, ואינו יכול לומר שום חוץ כמ"ש בן עזאי על ר"ע בגמ' (בכורות נח.), דהיינו המגיד מקאזניץ והקדושת לוי וכו' וכו' והתניא ובאמ"ח וכל תלמידי תלמידיו של המגיד ממעזריטש, כולם לא רק שקטנים הרבה מר' נחמן רק הם ממש כקליפת השום, וכי אין שום א' בדור שיכול לומר עליו חוץ, וכי יש שוטה בעולם שיאמין שיש בזה פשטות, (ובפרט שסיים שאינו אומרו לפי שאינו יכול לומר חצי דבר, וג' אינו מובן למה לא אם כן הוא האמת), וע"כ אין הכונה אלא שכל צדיק יש לו מעלה מיוחדת שבזה הוא מיוחד, ובזה כל חכמי הדור לפניו כקליפת השום, וה"ה להיפוך שמוהר"ן הוא כקליפת השום נגד הה"ק מקאזניץ באותו ענין שהיה הה"ק מקאזניץ מיוחד בו, וכן בשאר הצדיקים, ועי' בשער הגילגולים הקדמה ל"ד ותראה שמימרא זו דבן עזאי אינו כפשוטו כלל, כי בלי ספק אין להאמין שיתגאה בן עזאי על כל חכמי דורו ולכן פי' דבריו ע"ד סוד עמוק עי"ש, (הרי דלא ס"ל לאריז"ל דאדם יכול להתגאות ולומר על עצמו לשונות כאלו, בהקדמת ווי העמודים שכ' מיום בריאת שמים וארץ לא זכה עוד אדם כאביו השל"ה, ובודאי גם הוא כונתו רק לענין מיוחד), אבל הפתי שרואה דברים הללו שכ' מוהרנ"ת חושב שהוא מבין הדברים כפשוטו, ובזה מגרע דאם הדברים כפשוטם, ודאי אינו כן דהא כל שאר צדיקי הכלל ישראל לא החזיקו כן דהא נתדבקו בשאר צדיקים, ולא עלתה על דעתם לנסוע למוהר"ן ולידבק בו, והרי גם הסנהדרין בלשכת הגזית שרוה"ק הופיע שם היה היחיד מחוייב לבטל דעתו בפני הרוב ואם לאו חייב מיתתו כזקן ממרא, א"כ הדבר ברור שאם נימא שהדברים כפשוטם ודאי אין הלכה כמותו, וכמו כן ברוב המימרות של מוהרנ"ת שאין מובנים כפשוטם וצריך להיות בר דעת גדול (שבדורינו מועטים הם וכמעט שלא נמצא) להבינו היטב, והרי הנהרי אש (ליקוטי דיבורים קסט) אף שמדבר מהתפעלות מליקוטי מוהר"ן שהוא פי' על הזוהר, כותב שהשפאלער זיידע היה יותר גבוה ממוהר"ן בקדושתו, (ואילו בחיי מוהר"ן, ובפרט בפעולת הצדיק מציגים את הסבא משפאלי כאיש נחות דרגא שהסט"א התלבש בו, וכאילו היה בעל מדות רעות, כמ"ש בפעה"צ אותיות שלז-שמא, שסו, תרז, ובליקוטים יקרים סוף כתבי רמ"מ ע' מט שהיה דברים נסתרים, ואף שצדיקי הדור לא הבינו למה הם"ק משפאלי מרעיש כ"כ בטלו דעם לפניו כי היה בזמנו ראש צדיקי דורו עי"ש ענין פלא).

וחוץ מזה כבר כתב השל"ה הקדוש (מס' שבועות פרק נר מצוה אות טו) דלא יעלה על הדעת ח"ו שהדברים כפשוטם שבן עזאי נתכוין להגדיל כבודו ע"י גנות חבריו, וגם אין השכל מסכים דכל

חכמי ישראל דומים נגדו כאין כולי האי, אלא הכונה הוא ממש להיפוך דבן עזאי אמר שכולם הם יתר ממנו בבקיות וידיעת התורה, (ולכן סיני עדיף דהכל צריכין למארי חיטי), אלא שהוא יותר מהם בחריפות ופילפול, ואף דזה אינו עיקר התורה אבל מעמדת ומקיימת את דברי תורה, ולכן נקט קליפת השום דוקא, דקליפת שאר פירות יש להם איזה טעם, משא"כ קליפת השום אין לו שום טעם רק זה שמעמדת את השום עי"ש, וא"כ תראה היפוך הכונה ממה דמשמע בשטחיות הקריאה בחיי מוהר"ן.

וכמו"כ מה שכתב בחיי מוהר"ן (כד) שאמר מוהר"ן שהוא מושל על כל צדיקי הדור יתפרש כנ"ל דהכונה על המדה ובחינה שהוא מצטיין בזה, ואין שאר צדיקים מושלים עליו בבחינה שהם זהירין בו טפי.

איסור מלמד

ב) בשיחות הר"ן (רמ,רמא) מזהיר שלא להיות מלמד והרי הרבה מחסידי ברסלב הם מלמדים ועכ"ח משום שידעו דדבריו אינם לפי פשוטו, ועי"ש דא' שאל לו שהבעש"ט אמר שטוב להיות מלמד וא"ל שבכל דור הצדיק יכול להדריך כפי מה שנראה בעיניו, ועכשיו הוא אומר שאינו טוב, ולפי"ז נפל פותא בבירא גם ברוב הדרכות של מוהר"ן שהם מפרסמין וחוזרין ומפרסמין דאולי אינו אלא לדורו, ובדורות אחרים צריך לישאל הצדיקים שבאותו הדור, גם מזהיר בהפלגה גדולה (חיי"מ תעב) על העישון וריח טאביק, ובפרט מזהיר הרבה על קדימות התפלה וכ"ש שלא לאחר הזמן שבשו"ע (עי' שיחות הר"ן לא), ואין נזהרים בזה גם אותן שי"ל מסינ"פ ליסע לאומאן, אף שדעת מוהרנ"ת היה שמי שאינו שומע למוהר"ן בכל דבריו אין שום פירוש שיסע אליו.

פירוש הקראים?

ג) בשיחות הר"ן (ריז) כ' דהפירוש על הפסוק וידעת היום והשבות אל לבבך, הוא שיחקרו וידעו את ה' בהתבוננות השכל, פי' זה הוא מהקראים, והרי הרשב"א (הנה) והחובת הלבבות כותבין זה הפירוש.

תאות אכילה

ד) בשיחות הר"ן (טז) שבנעוריו היה אוכל הרבה מאד מאד יותר משאר בנ"א, שהיה ממשיך כל התאות לתוך תאות אכילה, וזהו נגד מארז"ל (ברכות לב). כריסיה מלי זיני ביישי, וגם סותר עצמו שאחר זה (אות יט) כתב שבימי נעוריו היה מתענה הרבה תעניתים עד אין שיעור, ושוב חוזר מזה (אות כא), ואילו בחיי מוהר"ן (סי' צב) מבואר להיפוך שבנעוריו הי"ל תאות אכילה ולא היה יכול ליפטר מזה והבטיח להקב"ה שאם יראה את האבות הקדושים אז ישליך זה התאוה עי"ש ותראה כמה רחוקים אנו מלהבין אפילו תיבה אחת ממ"ש שם, והחושב שהוא כפשוטו עושה ליצנות מהקדוש מוהר"ן ר"ל, (וענין ריבוי אכילה עי' דרכי ברכות י. אות ז, ובדף ג"ה על הא דשולחנו של

אדם מכפר, ובאוהחה"ק עה"פ נשך ותרבית, ובעבודת בנימין, וערוגה"ב ראה עה"פ כי ירחיב ובשולחן הטהור מהשו"א).

הדרכה נכונה לעסק המסוכן דמילי דשטות ושלא נאמרה לכל אדם

ה) ואביא דוגמא שממנו תראה שדרכו של מוהרנ"ת היה לכתוב דבר א' באופנים שונים ושינויים במקומות מפוזרות, כי כל דבר תלוי למי כתבו ובאיזה מצב, וכל אדם צריך לשער בנפשו אם הדברים מוסבים אליו, א] כ' בעלים לתרופה (קכד) לבלות ביום כמה שיכול בשב ואל תעשה ולבלות כמה שעות בכמה מילי דשטותא ובדיחותא, וכמובן שלא כל א' יכול להשתמש בזה כאות נפשו, ב] וסותר למ"ש בליקו"מ (תנינא עה) ובחיי מוהר"ן (אות תלה) ששייח עם בנ"א 'איזה שעה' ביום לפקח דעתו, ולא אמר כמה שעות ביום, ועכ"ח דבעלים לתרופה לא מיירי רק מאדם מיוחד שנצרך לכך, ג] ואילו בליקוטי הלכות (תפלין ו, לה) כ' באופן אחר, ד'לפעמים' מתגבר היצר כ"כ עד שא"א לברוח ממנו לתוך תורה ותפלה בשום אופן, ואז ההכרח לעסוק במילי דשטות בעניני צחוק לפקח דעתו 'לפי שעה', ד] ובעלים לתרופה (עד) כותב לבנו שיותר ממה שישמח עם הנקודות טובות שבו ישמח במילי דשטותא, ה] עוד כ' בחיי מוהר"ן (תקלג) דכשנתייגע המוח מלימוד צריך לפקח דעתו ע"י שיחת חולין, והיא 'מצוה גדולה', וצ"ב דניחא שהותר כמו שמותר לישון אבל למה יהיה עוד מצוה גדולה, לכל היותר אינו אלא הכשר מצוה, וכן מ"ש בחיי מוהר"ן (רמג) שהיה מבלה הרבה זמן לשמוע חדשות העולם וסיפורי מעשיות פשוטות מהמון עם, והכל היה ענינים גבוהים, והיה אומר שאינו יודע היאך אפשר לחיות בלא שמיעת חדשות, ועי' עוד חיי מוהר"ן (תקצג), ובליקו"מ (ב, כד-מח) שיכריח עצמו להיות בשמחה ואפילו במילי דשטות הרי שפתיו ברור מללו דמיירי ממוח קטן שאינו יכול לשמח עצמו בלימוד התורה"ק או בספרי חסידות ומוסר, ומילי דשטות משמח אותו, ע"כ מותר לעשות מילי דשטות כדי שלא יפול לעצבות, (ובקיצור ליקו"מ ב, י-ו ציין לגמ' כתובות דהיה עושין מילי דשטות לשמח חתן וכלה זהו ענין אחר שנהוג גם היום לעשות צחוק בפניהם שיש מצוה מיוחדת בזה, גם מה היה השטות הגדול שהיה מרקדין בהדס, זה אינו כ"כ שטות, ובפעולת הצדיק אות שד"מ שמוהר"ן צוה למקורב שלו ר' יצחק אייזיק ששנה שלימה לא ידבר אפילו תיבה א' אפילו עם אשתו וחתנו ואף שהיה לו עי"ז מריבות גדולות עם אשתו, ומוהר"ן בא לבית חותנו וא"ל שכשם שאסור לדבר בין תש"י לתש"ר כן אסור לר' יצחק אייזיק לדבר עי"ש וכל הענין לא מסתבר שהוא אמת אבל עכ"פ רואה אתה ששיחת חולין אינו כ"כ מצוה גדולה), וכיון שכל זה הוא דברים נסתרים, יש כמה אנשים הסוברים דאין הצעירים צריכים לקרוא דברים הללו, כי איזה תועלת יש לנו מזה, וכי טמון בזה יראת שמים וכיו"ב, ובשלמא המעשיות שבתורה שנראה לעיני בשר כדברים פשוטים הרי ניתנה לנו מסיני, וגם כבר יש לנו דברי רז"ל וכל הספרים הקדושים המורים לנו להיכן הדברים פונים, אבל מעשיות פשוטות מצדיק אחרון שלא נתפרש לנו התועלת

בה מאן יימר דיש מצוה לקרוא זאת, ובפרט שיש לחוש על הבזיון שע"ז ירהרו עליו, כיון דבמציאות לא היה רבן של כל ישראל, ולמה לנו לבזותו בחנם.

[ו] ובליקוטי הלכות (נפילת אפים דה) כתב בשם מוהר"ן דא"א להיות בשמחה כ"א ע"י מילי דשטותא דוקא שעושה עצמו כשוטה, וכותב שכן היו נוהגין כל הצדיקים הגדולים המפורסמים 'שעפ"י רוב' היה להם אנשים בדחנים, שהיו עושים לפניהם 'כל מיני צחוק ושטות' וצ"ב היאך מביא מזה ראיה לסתם אנשים דאסור להם שחוק וק"ר, והלא אצל הצדיקים שאני כאשר מבאר בדברי תורה (ד,כ) לפי שמרוב צערם על צרות ישראל היו בסכנה ממש שלא יפרח רוחם והוצרכו למי שיעוררם בשמחה, וכלוי דאחוי קידה לפני רבי (סוכה ג). שהיה דואג תמיד בצרת ישראל ובחוליו, ובאמת לאו דוקא הוא שהיה כן אצל כל הצדיקים כי לא מצאתי שהיה כן רק אצל הר"ר ברוך ואצל הה"ק מלובלין, ואפילו בתולדות מוהר"ן שכ' מוהרנ"ת עצמו לא מצאתי שהיה לו מנהג זה, ואולי לפי שהיה מגזע דוד והיה צריך להיות בשברון לב (כמ"ש בחיי מוהר"ן רלו, ובדברי תורה שם, ע"י במהדו"ח כמה מראי מקומות לזה, וצ"ע דגם רבי היה מגזע דוד ואעפ"כ הוצרכו לשמחו ע"י ש"בד"ת ובמהדו"ק שלו אות צז), ומ"ש בליקוה"ל 'שעפ"י רוב' צ"ע אם הכונה שברוב היום היו עושין כן זה ודאי אינו, ואם הכונה דרוב הצדיקים היו נוהגין כן הרי זה סתירה למ"ש לפני זה 'כל' הצדיקים, ואף דרובו ככולו אבל מ"מ מיותר הוא, ואפשר ליישב אבל משאר ספרים נראה דלא היה מנהג זה רק אצל איזה צדיקים מועטים, חוץ מפורים או בחתונה שאז הורשה בדחן לעמוד על השלחן בהרבה מקומות, ונקראו בדחנא דמלכא אבל לא שהיו עושים כן בכל השנה), אך מה שכ"כ בלקוטי הלכות בשם זוה"ק (ויקרא מז:): צ"ב דשם לא כתב כלל משמחה, רק דכדי להבין היטב החכמה לא די לידע הסברא המוסכמת בלי שידע הסבריות ההפכיות והנגדיות הנקראות מילי דשטותא שבוזה מתברר לו הענין היטב ע"י"ש במפרשים, ואין לזה שייכות עם מ"ש בליקוה"ל, ומ"ש מאמוראי דהוי אמרי מילי דבדיחותא לפני הלימוד, יש חילוק גדול בין מילי דבדיחותא דהיינו דבר אגדה או פילפול שלא אליבא דאמת וכיו"ב, ובין כל מיני צחוק ושטות וצ"ב, ומכל הסתירות הנ"ל נראה דתלוי בכל ענין למי היה מדבר בעת ההוא, וכמ"ש בויואל משה (מאמר א סי' קפא) הוכיח מהתניא ויושר דברי אמת דלכן א"א להביא כ"כ ראיות מספרי תלמידי בעש"ט כי דבריהם היה לפי האנשים שהיו עוסקים עמהם בעת שאמרו או כתבו דבריהם, וביושר דברי אמת (סי' יט) כותב שהכתבים של המגיד ממעזריטש, הכל מדבר מאיש קדוש ומופשט, ובסוף הסימן כתב וז"ל שהכתבים מדברים הכל בהוה, כפי מה שהיה הקדוש הנ"ל כך היה מדבר, לא לנו פעוטות, חסרי השכל ודלי מעש וריקי כשרון עכ"ל.

ועוד והוא העיקר דבדאי לא דיבר לשוטים שאין יודעים היאך לעשות מילי דשטות ונעשה אצלם כמטרה ותכלית בפ"ע עד שהתגלגלו כמה טפשים לדיוטא התחתונה להיות נאנאח"ס, דדוקא מי שהוא בעצם פקח ורק משנה את טעמו ויודע היאך לעשות מילי שטות זה ישתמש בה במקום

ובאופן הראוי, דאל"ה הרי כתב רש"י (יומא פו.) דתחלת החטא הוא ע"י נערות ושטות ושובבות, ועוד דמילי דשטות הוא משפחה אחד עם שחוק וק"ר המרגילין לערוה, ומי שאינו בנוי ביסודות חזקות ועוסק במילי דשטות הוא נעשה באמת שוטה ובא לשחוק וק"ר.

ואם תראה בליקוטי מוהר"ן (תנינא ה,טו) יתגלה לך הבנה האמיתית בכל הענין, בצורה אחרת לגמרי (וברור שזה היה גם כונת תלמידו מוהרנ"ת), שכתב דכשנוגע לעבודת ה' צריך לעשות אפילו מה שנראה כשגועז, הרי דלא מיירי מסתם שגועזות בדברי רוח, אלא כמ"ש בשו"ע לא יתבייש מפני המלעיגים עליו, וכהא דאיתא בספר חסידים לענין מי ששומר עצמו מראיות אסורות או שנוהר בסעודה שלישית בשבת במקומות שאין נוהרין, וגם בס' המדות דמפרט כל מה שמביא לשמחה לא דיבר כלל מעשיית מילי דשטותא, ואם זה אמת שאי אפשר לבא לידי שמחה רק ע"י מילי דשטותא היאך אפשר דבס' המדות לא העיר מזה כלום, ועי' מענין מילי דשטותא בצדקת הצדיק (אות רס) ותראה שיש בזה כמה צדדים וענינים עמוקים, וצריך לידע היאך להשתמש בו, ובערבי נחל (ואתחנן דרוש ג) כ' דיש טעות אצל המוני עם להחזיק לקדוש מי שמתנהג בשטות ושגועז, ומי שמתנהג בדרך התורה כפשוטו בדרכי נועם אינו חשוב בעיניהם, כי חושבים שהתורה ציוותה להיות שוטה, (וא"א להאמין מ"ש בשיח שרפי קודש [ג,שמז] דר' בערניו נכד מוהר"ן כשנסע עם הרב משטעהרין לאומאן לר"ה זרק עליו באמצע האכילה קליפות ומזה נעשה שמחה וחדוה, הלא הרב מטשהערין היה ת"ח והאיך היה שמח עם זריקת קליפות שזה מתאים לעמי הארץ וריקנים) ויותר נראה לפרש ענין מילי דשטות לבא לשמחה הוא דאף דבכל ענין אסור לעשות תנועה של שקר אם אין תוכו כבדו אבל לבא למדת השמחה מותר לעשות תנועות של שמחה אף שעדיין לא הגיע לזה וכמ"ש בכתבי רמ"מ (ע' כו אות קל), וזה נקרא מילי דשטות לעשות תנועה של שמחה בשעה שאינו בשמחה.

ובפרקי אבות מבואר דשחוק וקלות ראש מרגילין לערוה, וברש"י (שבת ל:): כ' דהשוחק אין דעתו מיושבת עליו, ואפילו אינו של לצון, וק"ר היינו ליצנות, וא"כ מ"ש שחוק וק"ר הוא בדרך זו ואצ"ל זו, דכ"ש ק"ר מרגיל לערוה, ובמסילת ישרים (פ"ה) איתא דשחוק מסיר את האדם משמחת לב ועיון במה שעושה וכיון שאין לו היראה יראה ממילא יבא להירהורי ערוה, ועי' שו"ע (או"ח תקכט) דביו"ט לא ימשוך בבשר ויין שלא יבא לשחוק וק"ר, ובסוף סי' תקס איתא דאסור למלא פיו שחוק בעוה"ז, ומשמע דרק ריבוי אסור אבל מיעוט מותר, ובטו"ז שם כ' אפילו של מצוה אסור כמו בחתונה ופורים, ולפי"ז י"ל דשאינו של מצוה גם מעט אסור, ובביאור"ל (תרצ"ה) הביא ג"כ מחיי"א דאסור גם בפורים, (ועי' מוסר גדול מהח"ח במחנה ישראל פכ"א), ובצוואת החוות דעת (אות ח) כתב מאד תרחיקו עצמיכם מהשמחה והשחוק כי היאך ישמח האדם אשר בכל יום השכם וחטוא, ואם היה אדם חייב ראשו למלך בו"ד היאך היה שמח בפורים ובחג, ק"ו שחייב ראשו למלך מלכי המלכים הקב"ה, ולא תשמעו לאותן האומרים כי מהראוי להיות כל ימיו בשמחה, כי זהו הכל מעצת

היצה"ר, ושחוק וקלות ראש מרגילין לערוה, ובכל עצב יהיה מותר רק בעת עשיית מצוה או לימוד תורה יהיה בוכנה ובשמחת הלב, אבל לא בשחוק כי השחוק הוא מדה רעה מאד.

ולהלן (פ"ו) א' מקניני התורה הוא מיעוט שחוק, ופי' במדרש שמואל, דעכ"פ מעט שחוק צריך לפתוח הלב לתורה, כרבא דאמר מילתא דבדיחותא לפני הלימוד (פסחים קיז.), והיינו כנ"ל דלצורך מצוה אינו אסור אלא ריבוי.

ואין ראיה דמיעוט שחוק לעולם שרי גם שאינו של מצוה מדאסרו רק בתפלין (או"ח סי' מד) ובתפלה (סי' צג), ובאה"ע (סי' כא) בעריות, וביו"ד (קצה), די"ל דשם יש איסור נוסף ויותר חמור, והכא אינו איסור גמור אלא הנהגה טובה ומוסר.

ובגמ' (ברכות נד.) איתא לא יקל ראשו נגד שער המזרח, כ' בפיה"מ לרמב"ם לא ירבה בשחוק משמע דמיעוט שרי גם שם ואילו הרבה הרי אסור בכל מקום, ואולי שם יש איסור ממש, או דאסור גם של מצוה.

ודברי מוהר"ן הם ענינים גבוהים וסודות, ולא לכל א' נאמרים, וכמו בענין הריקודין שכל ספרי ברסלב מלאים מזה שצריך לרקוד תמיד, אבל אחר העיון בתועלת הריקודין בליקו"מ (קעח) תבין דזה נאמר רק לחסידים ואנשי מעשה שהיו מרקדין ולא עמי הארץ כמבואר ברמב"ם, שכתב דע"י שמרקד עובר השמחה בכל רמ"ח איבריו, אבל אם פגם באבר א' ע"י חטא אז אין השמחה יכול לעבור באותו האבר והאדם מרגיש בעת הריקוד באיזה אבר אין השמחה עובר ועי"ז יודע באיזה חטא פגם ומתקנו מיד ע"י שמתודה עליו, הרי לך צורה אחרת לגמרי דמי שהוא במדריגה זו זה ודאי יכול לרקוד, וכן בליקו"מ (תנינא פא) כ' דריקודין צ"ל מתוך שמחה של מצוה או לימוד התורה עי"ש דאז יש בו כמה מעלות.

וכן הענין של קירוב נפשות שלדבריהם חיוב על כל א' לעסוק בזה (עי' ליקוה"ל תערובות ה,ד), אינו כ"כ פשוט כמ"ש בליקו"מ (נט) דאדם כזה הוא בסכנה שלא יתאחזו בו הקלי' שסביבות המתקרבים, ואין עצה לזה רק למי שעובד את ה' בהתלהבות שבאש ההתלהבות מכלה הקלי', (ועי' ליקו"מ ח וס"ג, ובדברי יואל פ' נח ע' רד עה"פ וישלח את העורב).

נסיגות בקדושה

(ו) עוד דוגמא היאך אפשר לטעות במושכל ראשון בדברי מוהרנ"ת, ואחר העיון בליקוטי מוהר"ן רואין הבנה אחרת לגמרי, בחיי מוהר"ן (רלג, ובישיחות הר"ן קע"א) כתב דמה שכתוב בתורה שיש ענין של נסיון בעניני קדושה אינו מובן בשכל והוא עפ"י סוד כי באמת אינו נסיון כלל, ואינו מבין כלל המעשיות שבגמ' על האמוראים שהיה תאווה זו קשה בעיניהם, ושוב כתב להיפוך שהיה לו כמה נסיונות, ובאות (רלד ובישיחות הר"ן שם) כתב שכבר 'מילדותו' היה מופשט לגמרי מכל התאוות ומכל מדה רעה יותר משאר צדיקים שאף ששברו התאוות נשאר בהם שמץ והתאוות עדיין כרוכים

בהם קצת, ואילו בשיחות הר"ן (אות טז) סותר עצמו שכ' שהיה לו בימי נעוריו נסיונות גדולות ונוראות בתאווה זו, וכמ"פ 'עד אין מספר' (ג"ז גוזמא כי כל רגעי חייו יש להם מספר), שהיה בסכנה גדול למלאות תאוותו אך התגבר וכפה את יצרו, עכ"פ הנך רואה שגם לדבריו יש נסיון ויש תאווה ואינו דוקא עפ"י סוד, והרי אביי האמורא הגדול מעיד (סוכה נב.) כל הגדול מחבירו יצרו גדול ובת"ח יותר מכולם, ובשבחי הר"ן (אות טז, ובחיי מוהר"ן ריח) כ' שהיה מתפלל תמיד שיבוא לידי נסיון אף שהיה לו נסיונות עצומות והיה בסכנה גדולה, וזה בודאי אינו אמת דהא אנכנה"ג תיקנו תפלה בכל יום ואל תביאני לידי נסיון, וגם הצדיק הגדול ביותר צריך לאמרו, ודוד אמר בחנני נא ונענש בנסיון, ואף דבגמ' (ע"ז יז:) אמר נזיל אפיתחא דבי זונות כי היכי דנכים ליצריה מבואר שם בתוס' דזה היה רק לפי שבחר בזה יותר מלעבור אפיתחא דע"ז דחמיר יותר וע"כ אמר שנרויח בזה ג"כ דנכים ליצריה, ובמהרש"א שם דזה היה דוקא לפי שהיו מדברים כל העת בד"ת, וגם שהיו שנים יחד עי"ש, (ויל"ע בדרשות חת"ס לחנוכה תקסד שכ' דיוסף הביא עצמו לנסיון כדי לבדוק עצמו), ובחיי מוהר"ן (אות תקל) שהיה מתלוצץ מאד מתאווה זו ושתמיד היה קשה בעיניו מארז"ל (נדרים כ:) שיהיה כאילו כפאו שד, דמי כופה אותו הלא יכול לכבוש תאוותו לגמרי, וצ"ב וכי אינו צריך לקיים פו"ר, אמנם לא העתיק רק חצאי דברים, כי בליקוטי מוהר"ן (עב) מבואר הדבר היטב שיש ב' מיני יצה"ר, יש יצה"ר נמוך ומגושם מדם שבחלל השמאלי שזהו בבנ"א שאינם במדריגת דעת, אבל הצדיקים הקדושים כדוד שאמר לבי חלל בקרבי וכן שלמה יצה"ר שלהם הוא מלאך קדוש, וצריך התגברות גדול כדי להמלט ממנו, אבל היצה"ר הנמוך תאוות מכוערות נחשב אצלם כשגעון ושטות עי"ש, ולפי"ז קושיא מעיקרא ליתא דודאי אפילו צדיקים גדולים י"ל נסיונות ויצרם גדול עוד יותר מסתם איש כי יצה"ר שלו הוא מלאך שע"ז אמרו חזי דאת נורא ואנא בישראל, וע"ז אמרו כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו כי הוא יצה"ר גדול וחזק ביותר מצד שהוא מלאך, (וכ"ה בליקוה"ל נדרים ד, טז).

סתם אנשים א"א לחקות את מוהרנ"ת

ז) וספר ליקוטי מוהר"ן עצמו הוא ס' עמוק בחסידות וגם דברים נסתרים שצריכים ביאור, ואינו מדבר מעצמו כלום, אבל החל מתלמידו ר' נתן ואילך שמסר כל שיחותיו רוב הענינים מדבר מגדלות עצמו, ומתפאר באופן משונה וגוזמא שהשיג יותר מכל שאר הצדיקים שבדורו ושכולם לפניו כקליפת השום, וכמו"כ אחריו תלמידיו כל השיחות והתורות שלהם הוא לדבר מגדלות הרבי ומדריגותיו ובכמה לשונות כפולים שמונה פעמים ויותר ודברי הרגש המתאים לכסילים שאין נתפסים במוח ושכל, וכל דבר מאריך בו בלי שום חידושים, ועושה עסק גדול ממה שנראה בעיני בני אדם כסכלות וילדות, ואין מבינים שא"א לחקות בזה את מוהרנ"ת שכתב עפ"י סוד, ואם תוציא משיחות הר"ן או משבחי הר"ן וימי מוהרנ"ת התיבות 'הרבה מאד מאד' 'כלל וכלל' או 'עד אין שיעור ועד אין מספר' וכיו"ב אז ישאר רק חצי הספר, ובהכרח שהוא כמ"ש בהקדמת ליקוטי

הלכות שהכל הוא רק צירופים ורמזים וגימטריאות ונכתב בקיצור גדול, ולעיני הפתאים נראה שהוא כפשוטו, ועל התפארות המשונה חרה אף דודו הה"ק ר"ר ברוך מ'מעזבז, כמ"ש באבניה ברזל שאמר לאנשי מוהר"ן כשהתפארו לפניו וואס איז ער גא-ט אליין.

ח"ו להקל בשבועה בנקיטת חפץ

(ח) כ' בפעולת הצדיק (אות תתמה) שמוהר"ן ציוה לאנ"ש שישבעו בחייהם בנקיטת חפץ שאחר מיתתם יבאו מיד לר' נחמן, ובהערה שם שכן המנהג בברעסלעוו כשאוחזים ס"ת בשמח"ת ורוקדים נשבעים הם בתורה שמיד אחר פטירתם יביאום לר' נחמן ויהיו עמו במחיצתו, ומוסיף (באות תתמו) שישבעו בנק"ח שכל ימי חייו ילך לר' נחמן לראש השנה וחנוכה ושבועות, (וכעין זה שם אות שסג) ואחרי כל זה רוצים הטפשים שנאמין להם באמת שכן אמר מוהר"ן או מוהרנ"ת וכי היו ח"ו אנשים ריקים ופוחזים שידברו כך, ובהכרח שנשתרבבו שם אינשי דלא מעלי והעמידו דברים הללו בפי מוהר"ן, כאשר עשו כת ש"ץ עם כתבי אריז"ל, (בפעולת הצדיק יש הרבה דברים שאינם אמת כמו שאכתוב להלן, ועי' להלן בשם חיי מוהר"ן דגם הבעש"ט נשבע שבועת שוא ובודאי אינו כפשוטו), וכן בשבחי הר"ן (לג) כ' דלפעמים היה נשבע שבאמת אינו יודע עדיין כלל, ואולי הוא ט"ס וצ"ל שאמר שהיה יכול לישבע, או כמעט שנשבע, וכן בשבחי הר"ן (טז) כ' שהיה רגיל בנדרים 'מאד מאד כמה וכמה פעמים, וכמה וכמה פעמים נשבע על איזה דברים בנקיטת חפץ עי"ש, וממה שכפל כ"כ פעמים לומר כמה פעמים מובן שזה אינו כפשוטו.

כל המפורסמים אין נחשבים כלל

(ט) בחיי מוהר"ן (רסט ע"ר) כתב דמוהר"ן אמר שכל המפורסמים שבימיו אין נחשבים אצלו כלל רק הרה"ק מ'בארדיטשוב, דהיינו כל תלמידי ר"ר בער אינן כלום, וכן לא שאר גדולי הדור, ולמה א"כ שלח מוהר"ן לבקש הסכמה מהה"ק מ'קאזניץ ולובלין והאורח לחיים, ולא מהה"ק מבארדיטשוב, ודבר זה נותן יד להמפקפקים על ההסכמות הנדפסות שהם בדויין, מכיון שלא נדפסו בדפוס ראשון והגם שהם כותבין דמחמת ענוה לא הדפיסם, לא משמע כן דהא אדרבה כל ספרי מוהרנ"ת מלאים במימרות של מוהר"ן בהתפארות גדולה ומשונה מספריו בגזמאות נוראות (עד שנפש היפה סולדת מהם), ולא חשש בזה לענוה, ועל כן עולה על דעת המבקרים לומר שמוהר"ן לא לקח כלל הסכמות כי לדעתו לא היה נצרך לזה (כנראה מלשונו במכתב ו' בעלים לתרופה), ועוד שגם בהדפסה שניה שאחר פטירתו לא היה נדפס הסכמת הה"ק מקאזניץ ומלובלין ופתאום בהוצאה שלישית נמצא ונתגלה, ודברי חיי מוהר"ן נותן מקום לליצים לומר שההסכמות לא היו ולא נבראו, ושמה שכתבו שנעלם הוא מעשה'לע יפה, (ואפילו אם מ"ש בחיי מוהר"ן הוא אמת הוא ג"כ מהסודות שאין אנו מבינים), וחוז' מזה הלא בשאר מקומות בחיי מוהר"ן (תקנג ועוד מקומות) מבואר ההיפוך שנסע לצדיקים אחרים והחשיבם מאד, (ובחיי"מ שלג כ' המעתיק [לא מוהרנ"ת] מפי השמועה, שהרה"ק מבארדיטשוב שלולא שהיה מתיירא שיחלוקו גם עליו היה

מכריו שכולם יסעו למוהר"ן, וצ"ע אם להאמין שהרה"ק מ'בארדיטשוב ימנע עצמו מלהודיע דבר כזה מחמת חשבונות שיחלוקו גם עליו, אין זה מתאים לפי גודל קדושתו, ויותר מסתבר שזה המעשה המציא בעל דמיון א'.

רבותינו הקדושים הרמב"ם עקידה אבן עזרא

י' בחיי מוהר"ן (תז, תט, תי, ועי' שיחות הר"ן אות מ) שאיסור גדול מאד מאד להביט בספר מורה נבוכים לרמב"ם ובהלכות יסודי התורה, והל' דיעות במקום שמדבר מחקירה, ובהל' ע"ז, ובחובה"ל שער היחוד, ובעקידה, ובאבן עזרא, רלב"ג, שהם פוגמים האמונה, וכל דבריהם בנוי על ספרי אפיקורסות, ומי שמביט במורה נבוכים יורד ממנו הצלם אלקים, והיה מתלוצץ מאד מטעמי המצות של רמב"ם (שם תיא), ומוהר"ן עצמו שהביט בהם לפעמים הוא ע"ד הסוד שישראל הלכו במדבר משכן הסט"א (עי' ליקו"מ סד, ג), אבל אין מוצאין בהם שום דבר של קדושה (שם תיב), אבל מה נעשה שרבינו הרמ"א מביא את המורה נבוכים בסי' א' ובשאר ספריו, וצדיקים גדולים רבותינו הקדושים וביניהם מתלמידי בעש"ט מרבים להביא מס' מו"נ וכ"ש משאר הספרים, ובאמרי פנחס (חלק מעשיות וסיפורים סי' קטז) כ' שנעשה גיטער יוד ע"י המורה נבוכים, (ובדברי יואל מרבה להביא ממורה נבוכים ובפ' מקץ ע' תז מביא טעם הרמב"ם בקרבנות מה שבחיי מוהר"ן מלעיג ע"ז ומבטלו בתוקף, ובדברי יואל מה"ת פנחס ע' קפח מיישב היטב דברי הרמב"ם בטעם הקרבנות עי"ש, והיטב אשר כתב מהר"ם אלשקר סי' קיז מורורות על ס' האמונות שלעג על טעם זה של הרמב"ם שנעלם ממנו שהן הדברים אשר אמר ר' פנחס בן יאיר בויקרא רבה עה"פ ולא יזבחו עוד זבחים לשעירים, ובודאי שמודה הרמב"ם שיש גם טעמים פנימיים בזה), וכן כל רבותינו הקדושים מרבים להביא את האבן עזרא (אף שבאיזה מקומות מועטים יש קושיות על דבריו, היינו מקוצר המשיג ועומק המושג) ומתבטלים לפני הדרת קדושתו, ובהכרח לומר שלא היה דיבורו של מוהרנ"ת אלא לאנשים פשוטים וגסים שיש חשש שמחמת קוצר שכלם יפגם אמונתם ע"י הבטה בחקירות (וכמבואר בכתבי קודש רמ"מ אות רנו), וכמו כן הרבה דברים הנאמרים בספריו רואים בחוש שהוא רק לאנשים פשוטים, וכמבואר בהקדמת משיבת נפש שמוהר"ן אמר שכל ענינו שבא לזה העולם הוא רק בשביל נפשות הנפולות המונחים ברפש, ושע"ז נמנעו רבים מליהנות ממנו, (עי' ליקו"מ ל, ב, והגם דבכמה מקומות ובפרט אצל חסידים הרחיקו העיון בספרי חקירה אבל לא כתבו לשונות קשות כ"כ על עצם הספר), ובנהרי אש (ליקוטי דיבורים אות קנו) כותב על השגות של עבדה"ק לר"ם גבאי על הרמב"ם, שזהו לפי שלא הבין היטב דברי הרמב"ם כי דבריו הם בעמקות יותר מהבנתו של הר"ם גבאי, כי הרמב"ם ידע כל הסודות הטמונים במה שנראה בשטחיות כדבר פשוט, וכ' (שם רטז) דלהרהר על הרמב"ם הוא פגם בנפש איש ישראל, ופלא שבחיי מוהר"ן (תטז) עצמו מביא ב' ראיות חלשות על חידוש העולם שנער קטן יכול לסותרם,

ובחובה"ל מביא ראיות יותר חזקות שא"א להזיז ממקומן, והיאך היה יכול מוהרנ"ת להביא ראיות על חידוש העולם אם אסור לעסוק בחקירה.

וצ"ב מ"ש שבהלכות דיעות יש חקירות, ולא מצאתי שם שום חקירה, (ומה שמדבר מענינים טבעיים הלא בליקו"מ וליקוה"ל מרבים ג"כ לדבר ולהסביר ענינים טבעיים), גם ביסודי התורה מבואר הי"ג עיקרים באופן פשוט וברור שא"א להיות בר ישראל אם אין יודעים מה שכתב שם ואין שם שום חקירה, וכמו"כ (בהל' ע"ז) שכל דיבור שם מתוק מדבש ומבוסס על שורשי האמונה, והיאך שייך לומר ע"ז שאסור להביט בהם בשעה שהפוסקים וגדולי הדורות מביאים הכל ומשתעשעים בכל תיבה, (ואולי כונתו עמ"ש רמב"ם פי"א מה' ע"ז הט"ז ובפיה"מ פ"ד מס' ע"ז דכישוף ושדים הוא אחיזת עינים, שהגר"א כ' יו"ד קעח דנמשך בזה אחר הפילוסופיא, וכן במיוחסות לרמב"ן רפג, ובעוד פוסקים חולקים, אבל כולם כתבו בדרך כבוד על הרמב"ם, ואילו בליקוה"ל קידושין ג, כא כותב עליו בחריפות יתירה ולא נתקררה דעתו עד שכתב שהוא נגד האמונה וספרים כאלו צריכין ביעור ולגזור שלא לחזור ולהדפיסם, ואף שלא הזכיר שם הרמב"ם להדיא אבל קאי על דבריו הנ"ל ששום א' לא כתב כן רק הרמב"ם), ועוד כתב שם (ובליקוה"ל נדרים ד, יד) שא"א לומר טעמים על המצות שגבוהים ונשגבים ונעלמים מעין כל חי, ודבריו תמוהים דא"כ למה בספר ליקוטי הלכות מבואר כמה טעמים על המצות וכן בליקו"מ, ומהר"ן חיות (בריש ספרו דרכי משה) כבר הכה על קדקד טענה זו, והוכיח דאדרבה כל מ"ש בספר המדע שאב ממקור קדוש, וכמו כן (שם ע' תנ"ו) דחה ההאשמה על שנתן טעמים על המצות עיי"ש בבקאות גדול, וגם החיד"א (מער' רמב"ם) השיב על תמיהת רמב"ן (ויקרא) על טעמי הקרבנות של הרמב"ם דלא כתבו אלא ע"ד דע מה שתשיב לעיני הגוים אבל כבר כתב הרמב"ם עצמו (סוף הל' מעילה) דאין אנו מבינים טעמי התורה, (ובנועם אליעזר ר"פ חקת בהגה האריך בזה, ועי' שפת אמת חקת תרלב, תרלו כי דברי תורה הם היפוך מדברי עוה"ז, שבעוה"ז הטעם מביא למעשה ובתורה הוא להיפוך דרך אחר שמחליט לעשות בדרך חק בלי טעם ישיג הטעם, וכמ"ש תורת ה' תמימה משיבת נפש, ר"ל אם עושה בתמימות ובלי חקירה אז משיבת נפש להבין הטעם, וכמו"כ עדות ה' אם הוא נאמנה [בלי חקירה] אז מחכימת פתי, וכן פקודי ה' אם הם ישרים בלי חקירות אז משמחי לב להבין הטעם), ומבואר בטור (יו"ד קפא) דהרמב"ם כתב טעם על איסור גילוח הזקן לפי שהיה חוק לכומרים, וכ' הטור והרא"ש דאין טעם זו מפורש, והבין בית יוסף דבא כמתלונן על הרמב"ם על נתינת הטעם, אבל הב"י מיישב דגם הרמב"ם לא כיון לומר דאם בטלה הטעם בטלה האיסור אלא דמ"מ מצוה מצד לימוד התורה ליתן טעם (וכמ"ש הרמב"ם עצמו בהל' מעילה ומקואות), ולמדו מסמיכות הפרשיות, ועל זה בא הדרכי משה ומיישב את הטור דבודאי לא נחשד לחשוב על הרמב"ם ככה וגם הטור לא התלונן על הרמב"ם רק לומר כהבית יוסף דאין המצוה תלוי בהטעם דלא קיי"ל דדרשינן טעמא דקרא כר"ש, ובפרישה הוסיף דגם הב"י לא חשד את הטור בדבר כזה,

דבודאי לא יעלה על הדעת לחשוך את הרמב"ם בדבר שרק פוקרים בתורה נכשלים בה עי"ש, הרי לך מזה עד כמה חרדו רבותינו מוסרי שלשלת התורה לכבודו של הרמב"ם ולא עלתה על דעתם ח"ו שיהיה מקום להתלוצץ עליו דבריו.

והטענה שיש לו על מ"ש הרמב"ם בטעמי הקרבנות (ולאו דידיה הוא כי הרמב"ן כבר השיג עליו) היאך לא ראה מ"ש הרמב"ם (סוף הל' מעילה) דענין הקרבנות יש בו סוד גדול, ובהכרח צ"ל כמ"ש הריטב"א בס' הזכרון (פ' ויקרא עיי"ש באריכות) והחת"ס (בפיתוחי חותם הקדמה לתשו' יו"ד) ושאר ספרים דמ"ש בס' המורה לא כתבו אלא לפשוטי עם ודלי השכל, ובויוכח רבינו יחיאל מפאריז (ע' ח) מובא אגרת של ר' הלל מווירונה תלמיד רבינו יונה מברצלונה שרבו היה אומר דגזירת שריפת ספרי התלמוד עם הריגת ג' אלפים מישראל שהיה בשנת ד' לאלף השישי היה עונש על החטא ששרפו רבני ישראל ספרי הרמב"ם כחודש לפני זה, ובאותו מקום שהיה עדיין אפר של ספרי הרמב"ם שרפו ספרי התלמוד ונתערב אפר באפר, כי קנא השי"ת לכבוד הרמב"ם שביזוהו, וע"ז יסד מהר"ם רט"ב הקינה שאלי שרופה באש, עי"ש.

ומה שאומר ומזהיר על חקירה כל כך, ההיפוך מזה מבואר בליקוטי מוהר"ן (סבב) דכל מה שמוגבל בשכל האנושי שיכול להבין 'מצוה גדולה' לחדד השכל להבין הדבר על בוריו (לא להשליך השכל), ועל זה נאמר (אבות פ"ב) ודע מה שתשיב לאפיקורוס וגו' כי יש קושיא שיכול האדם להבין תירוץ על קושיא זו וע"ז נאמר ודע וכו' אבל יש קושיא שאינו באפשרי לשכל האנושי להבין תירוץ על קושיא כזו וגו' אסור לעיין בהם עכ"ד, וזהו ממש מ"ש הרמב"ם דעל הקושיא של ידיעה ובחירה אין אנו משיגים ואין יכולים להבין, ומה שכתבו רבותינו עניני חקירה במה שיכול השכל להבין הלא גם הליקוטי מוהר"ן כ' דמצוה גדולה לעיין בהם, וכמובן רק אחר שנקבע בלבבו אמונה פשוטה בלא החקירות, אבל כבר נמנו רבותינו דזהו רק לאנשים שכבר הגיעו למעלה עליונה, לא אנשים כערכינו שאין לנו לעסוק בחקירות כלל.

סתירות לכתחלה

(יא) בחיי מוהר"ן (שסד) כתב שהיה יכול לומר היום כך ולמחר להיפוך וכששאל לו על זה אמר לו ששניהם אמת ושהוא דבר עמוק, ולפי"ז נפל פותא בבירא דא"כ איך ניקו אנן ונסמוך על דברים שסותרים ואין אנו יודעים ההפרש ביניהם מחמת קוצר דעתינו, ועי' (שם תסח) עוד ענין שאמר סתירות וא"א להבין דרכו, וכיו"ב מצינו אצל הה"ק מצאנו וכמ"ש במושיען של ישראל (ח"ב ע' רד) שמרן מ'סאטמאר אמר שא"א לקבוע כלום עפ"י הנהגות הה"ק מצאנו כי לא היה כל פעם בשוה, והכל היה תלוי לפי מדרגתו ובחינתו שהיה עומד והרגיש בנפשו, עי"ש מעשה בזה.

(יב) בחיי מוהר"ן (רפו) שמוהר"ן אמר שכל מקום בעולם שנמצא איזה טוב מוכרח שיתקרב אליו, וברור שאין זה כפשוטו, דוכי לא היה נמצא שום טוב בעולם בימיו רק אצל קומץ האנשים שנתקרבו אצלו, הם מלהזכיר, ועוד דכמ"פ רצה לעזוב הכל ולהיות איש פרטי לעצמו בלי חסידים (חיי מוהר"ן

קצו), ועי' המכתב מר' נתן אליו בעלים לתרופה (מכתב א מכתבי מוהרנ"ת) שביקשו בתחנונים שלא לעשות כן, וכ"כ בחיי מוהר"ן, והיאך אפשר זה אם כל טוב שבעולם 'מוכרח' להתקרב אליו, (ועי' חיי"מ רצ"ה שתמה למה כל העולם אינם רצים אחריו, הרי דאינו מוכרח שיתקרב אליו, שהרי תמה על זה, ובחיי"מ שמ"ה כ' דענין מנהיגות בזה העולם לא שייך אצלו כלל), ועי' חיי מוהר"ן (שו) דאינו יכול לקרב שום אדם רק אם בא אליו ומספר לו חסרונו, וזהו סתירה עם מ"ש במק"א דכל מקום שיש טוב בעולם הוא ממנו.

מעשה בלי ידיים ורגלים

(יג) בחיי מוהר"ן (קפה) דכשנסע מוהר"ן ומוהרנ"ת להשתקע באומאן, היה האכסניא אצל איש א' ששמו נחמן נתן, ואמר מוהר"ן הרי שמי נחמן וגם נתן נוסע עמי, אצל נחמן נתן א"כ הוי דירה יפה לנו, כי ר"מ דייק בשמא, ושוב אמר שזהו סוד גדול והתחיל לדבר מענין קידוש ועשה תנועה כמו שמחזיק כוס יין בידו ועושה קידוש עי"ש דברים שאינם מובנים, ולהלן (אות קצו) כ' שעשה תשובה והתחרט על שאמר דבר זה, ולמה ועל מה לא נתבאר, וכל הענין אינו מובן, וכמו"כ הרבה ענינים שבספרי חיי מוהר"ן נראה כמעשיות בדויות ומשכשים דעת האדם החושב שמבין אותם כפשוטם, רק צריך לידע שהכל אינו אלא רמזים וסודות כעין הסיפורי מעשיות, וע"כ כל הדברים הללו אין תועלת בידיעתם לשום איש, ובזה הזמן יכולים ללמוד מה שנוגע לכל א' במוסר או בחסידות משאר ספרים קדושים שאין בהם שום גריעותא נגד ספרי מוהר"ן ומוהרנ"ת, ולא כמו שהפתאים אומרים שאין למעלה מספר ליקוטי מוהר"ן, ושכל א' צריך ללמוד גם אם אין מבינים כלום, וגם אם מוהרנ"ת היה סבור כן הרי לא היה אלא דעת יחידאה אף עם כל גדלו וקדושתו, (וגם הרה"ק ר"ש מזעליכאוו שהפליג בס' ליקוטי מוהר"ן הפליג הרבה יותר בספרי הרה"ק מלובלין כמבואר בדבריו בנהרי אש).

(יד) בחיי מוהר"ן (תיד) שא"צ לכוין באמירת השם מ"ש בשו"ע (או"ח ה) רק גא-ט ואינו מובן ובודאי יש שם חסרון הניכר וצ"ל בא' מב' אופנים או שידע באיש ההוא שדיבר אליו שהוא איש פשוט ולא יכוין יותר מזה, וא"כ לא היה צריך להדפיסו ככלל לכל א', ועוד י"ל שדיבר מסתם הזכרת ה' בלא ברכה כי בשו"ע לא נאמר זאת אלא בברכה וצ"ע דאולי ס"ל כגר"א הובא במשנ"ב דא"צ לכוין אלא פי' קריאתו, וגאט פירשו הוא אדון הכל, אבל צ"ע דבפשטות גאט הוא שמו של הקב"ה. טו) שם (ער"ה) שבימות המשיח ג"כ ימותו, פלא שלא ציין שהוא מחלוקת שמואל ורבנן אם אין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות (ברכות לד:): עי"ש, וכן נמצא בספריו הרבה ענינים המבוארים להדיא דברז"ל ובפזוקים מפורשים, אך לרוב קיצורו לא הספיק הזמן לצייןם ולבארם כראוי, ומחמת זה טועים בדבריו.

לדבר על רשעים

טז) בחיי מוהר"ן (לד) אפילו אם רואין בא' שהוא רשע גמור אסור לדבר עליו לפי שיש בו נקודה טובה, וצ"ב הלא מצוה וחיוב לדבר על רשעים, ואסור ללמד עליהם זכות, וצ"ל דמיירי מרשע לתיאבון בלבד, וא"כ יש שם חסרון דברים הניכר, ועי' ליקוטי מוהר"ן (א, גט-ו) דיש רשעים שאסור לקרבן תחת כנפי עבודתו, ולכן נראה דכונתו שלא לקללו וכמ"ש במכתב ד של הה"ק מוויטעפסק בליקוטי אמרים עפ"י הגמ' (ברכות ז:): כאן בצדיק גמור, דהגם שמצוה לגנות את הרשעים, אבל לא קללם ועיי"ש כי זהו סיבת הירידה והשפלות כי הוא מפריש עצמו להיות פרטי, אמנם ברור שלא מיירי שם או בחיי מוהר"ן ממינים ואפיקורסים שכבר נכרתו מהכלל ישראל ואין להם חלק לעוה"ב.

מסופק על כל החידושים שלו אם הם אמת

יז) בחיי מוהר"ן (קצו) כותב שבסוף ימיו (כד' חדשים לפני הסתלקותו) אמר לו דכל הענינים שחידש מעצמו שאינו מצוה מפורש בתורה הוא מסופק ואינו יודע אם הוא באמת כן, וא"כ גם לפימ"ש מוהרנ"ת שהבין ברצונו שיבאו לאומאן, מ"מ הרי מסופק היה אם זה אמת, ולפני פטירתו הרי מוהרנ"ת עצמו מעיד שלא דיבר כלום מזה, א"כ מנ"ל שהחזיק כן בסוף ימיו, (ודוגמא תראה ממ"ש בשיחות וסיפורים מר' אברהם חזן ע' קמד שבסוף ימיו הפסיק מוהר"ן ממה שהנהיג להתוודות לפניו, ועכ"ז בכל ספרי ברסלב מרבים לדבר מגודל הענין להתוודות לפני הצדיק וצ"ע).

יח) בעלים לתרופה (תלה) כותב שצריך לזכור בכל פעם עוצם גדולתו ונוראות כוחו של אותו זקן (מוהר"ן) שאנו 'חוסים בו' ולשונות כאלו כותב בכמה מקומות, ויל"ע וכי מותר להחליף בטחון בה' עם בטחון בצדיק, ונראה כונתו שחוסים בצל הדרכות והנהגות ששמעו ממוהר"ן לעבוד בהם את ה' ובזכות זה הם חוסים תחת צילו של הקב"ה, אבינו אב הרחמן.

האם מותר לחסיד ברסלב ללמוד ספרים מצדיקים אחרים

יט) ויש כתות שונות שנספחו לחסידות ברעסלעוו ויש מהם שהם שמאליים מאד, וע"כ צריך השגחה יתירה שלא יתדבקו אצלם, גם יש מהם שהרחיקו לכת שמרחקים העיון בשאר ספרים הקדושים שמא ימשכו אחריהם וימעטו הלימוד בספרי מוהר"ן (עי' מכתבי שמואל מכתב ד וימי שמואל, ובמאמר התקשרות לצדיק אמת של ר"ש הורוויץ מכתב כא כותב דאם שומע חידושים של צדיק אחר, הוא קילקול באמונה והתקשרות למוהר"ן מברסלב, ואצ"ל שזה גובל בכפירה וטפשות יחד, וכ"כ באגרת רי"צ ברייטער כ' שמוהר"ן אמר שאין ללמוד רק בספר שלו), ולא כן היה דעת הר"ן מטשהרין שליקט בלשון חסידים וקהל חסידים מכל הספה"ק (ולא הזכיר בספריו מליקוטי מוהר"ן אולי לפי שלדעתו זה לא נעשה רק להמקורבים אל מוהר"ן או מחמת ההתנגדות, ועל הרי"מ שכטר שמרבה לצטט גם משאר ספרים יש אנשי ברסלב שאומרים עליו שהוא אינו דעם רבינ'ס א מענטש, גם רא"צ קלוגר (בספרו יחוד ההתבודדות ע' קיא) כותב דהנהגת חסידים היה שלא לשאוב ממקורות נוספים רק מרב אחד, וציין למכתב כב בפרי הארץ בחלק הנקרא ליקוטי אמרים מדה"ק מקאליסק, וזה טעות דשם וכן במכתב ד מדה"ק מוויטעפסק מבואר שחשש

שלא יקבלו משאר הצדיקים תלמידי בעש"ט כי דרכם נשגבה מאד ויכול להביא את איש פשוט לגיאות ואפיקורסות, לכן כתב שלא יקבלו רק מבעל התניא שדרכו אינו סכנה ליציא מדרך הטוב עי"ש, וכל זה לא שייך בזמנינו כמובן, ולמה"ד למי שיש לו ידיד קרוב ללבו האם בשביל זה ימאס בכל שאר האנשים ולא ידבר אתם, הלא זה ישאר איש מצומצם מאד, כי מכל א' יכולין לקבל דבר טוב ואין זה סתירה במה שיש לו ידיד א' קרוב ללבו יותר, (בראש בני ישראל מרי"מ מארגנשטערן אוסר לילך לכותל מערבי או מירון בראש השנה, אף שלדעת זקני ברסלב ר' נחמן נמצא גם שם, כיון דמ"מ יש שם עוד צדיקים, וע"כ צריך לילך דוקא לביהכנ"ס ברסלב שבמאה שערים שלדעתו נמצא שם ר' נחמן בלבד), ובחיי מוהר"ן כתב שמוהר"ן אמר שילמדו ספרי התולדות וליקוטי אמרים, ואעפ"כ לא ראיתי שיעתיק מדבריהם בשום מקום.

(כ) בימי מוהרנ"ת בסדר פטירתו כתב שא"א לדבר כלל מהסתלקות מוהר"ן ולית מחשבה תפיסא ביה כלל, אשר לא היה כמהו ולא יהיה כמהו, ואח"כ כתב כי לא קדמו אדם בעולם למוהר"ן לספר שבחים כאלה על שום צדיק, עוד כ' שם שקדושת מוהר"ן עולה על כל הקדושות (וכמובן דאינו כפשוטו או דגוזמא קתני, או שיש בזה סוד שאינו מובן לסתם בנ"א).

לעסוק ברפואות

(א) בשיחות הר"ן (סי' נ) ובחיי מוהר"ן (סח ובעלים לתרופה מכתב ג) להתרחק מדאקטורים בתכלית הריחוק, ואפילו אם החולה מסוכן, ומאריך שם בדברים שאינם מובנים, וגם הדברי צחות עם המלאך המות אם נפרש זאת כפשוטו אינו אלא דברי ילדות, ובגמ' (ע"ז נה) מבואר שגוזרין למעלה שיתרפא ע"י סם פלוני וע"י איש פלוני וכו' וכ"כ בליקוטי מוהר"ן (ב,ג) דאחר שנתנו צדקה לפדיון נפש אז ניתנה רשות וטוב לרופא לרפאות ע"י רפואות, (וכ"כ בס' המדות המתקת הדין, א דתשובה תפלה וצדקה יכולין לבטל השבועה שיתרפא דוקא ע"י פלוני, עכ"פ צריך תשובה תפלה וצדקה כראוי ובלא"ה צריך דוקא רופא וסם, וכן מבואר באמרי אמת לסוכות ע' יח דע"י קבלת עול מלכות שמים מבטלים הדינים וכמ"ש וזכור את בוראך וגו' עד אשר לא יבאו ימי הרעה, וכן מפורש בתוה"ק כמה פעמים ע"י בפ' משפטים בפסוק כל המחלה וגו'), וכן כתב בליקוטי מוהר"ן (ב,ה) אות א וכן בח"א סי' סב אות ו) מבואר דמי שיי"ל אמונה שהקב"ה הוא סיבת כל הסיבות, מועיל לו הרפואות והרופא, אך לא יתלה בטחונו בהם, וכל זה סתירה עם מ"ש בשיחות הר"ן הנ"ל, ואולי כונת מוהרנ"ת רק לאותם שהם כבר במדריגה גדולה של נבואה שא"צ לרופא, כי מתרפאין רק ע"י דבר השם כמ"ש בליקו"מ (ב,א אות ט) ובחיי מוהר"ן (קפא) מבואר שהיה מוהר"ן לוקח רפואות (אך רוצה לחלק בינו לאנשים אחרים וצ"ע), וכל הש"ס מלא וגדוש עם רפואות ורופאים ותקצר הגליון מלהעתיק הכל, וראיה גדולה שאינו כפשוטו דהא למעשה לא נהגו כן גם תלמידיו וכל אנשי ברסלב המפורסמים שהולכים לדאקטורים וכמ"ש ורפא ירפא מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות, וכן פסק אביי (ברכות ס.) דלא כרב אחא דס"ל דלכתחלה לא היה צריך לעסוק ברפואה,

ולמעשה גם רב אחא מודה דכבר נהגו כך ואינו אומר שלא יעשה כן רק אדרבה כתב שיאמרו יה"ר וכו', ומבואר במגיד תעלומה (ברכות שם) הקשה על הלשון מכאן שניתנה 'רשות' לרופא לרפאות, דוכי רק רשות הוא הלא מצוה וחובה הוא, דאל"ה היאך רשאי לחלל שבת עבור לעשות רפואה, לכן מפרש דתיבת רשות רומז על שם מהשמות שיש לכין בעת עוסקו ברפואות, (ושם במגיד תעלומה לעיל י: כ' להיפוך דמלשון רשות מוכח דאינה חובה כי לא דברה תורה אלא נגד יצה"ר, אבל טוב יותר שלא ישתדל ברופאים, רק יבקש עזר ותרופה מאת השי"ת, היינו לפי בחינת חזקיהו המלך, וגם הבני"ש בעת כותבו זאת היה במדריגה כזה, וידוע שהצדיקים כתבו לפי מדריגתם בעת ההיא), ובדרך פקודיך (מ"ע ו' חלק המחשבה אות ו') מדמה לקיחת רפואות לאכילה ושתיה כמו הרמב"ם בפיה"מ דבשניהם צריך להשתדל בדרך הטבע אבל לא ישים מגמתו רק להשי"ת שהוא זן את הגוף ומחייהו, ומרפא כל מכאובים וחליים רעים, וכן ביאר בשפת אמת (חקת תרל"ו) עה"פ עשה לך שרף עי"ש ובתירוש ויצהר סי' קד.

ואף שכ' רמב"ן (ויקרא כו, יא) מה לרופא בבית יראי ה' מ"מ הדגיש בפירוש דזהו רק אם רבים מבני ישראל הם שלמים, וכמו שמדבר התורה שם בפ' בחקותי כשישראל עושין רצש"מ, וכבר התריע הרמב"ם בפיה"מ (פסחים ד, ט) נגד האומרים שהעסק ברופאים הוא חסרון, ויש רוצים לומר שחולק עם הרמב"ן הנ"ל אבל אינו מוכרח די"ל דבזמן שרבים מבני ישראל בתכלית השלימות גם הרמב"ם יודה לרמב"ן אלא דמיירי לפי רוב הדורות שלא היו כן, וכ"כ בחובת הלבבות (שער הבטחון פ"ד) דחייב לעסוק ברפואה אבל לא לבטוח עליה רק על ה' וס' הרפואות שגנו חזקיה שאני דהיה בדרך סגולה והיה מרפא תיכף וסמכו ע"ז ולא על הקב"ה ולדעת הרמב"ם בפיה"מ היה מעניני צורת המזלות והיה חשש המשכה לע"ז, ובסו"ס פרי קודש הילולים ואמונה ובטחון (לחזו"א ה, ה) מקשים על הרמב"ם שמדמה רפואה למזון, הרי במזון לא הוצרכה תורה להתיר רק ברפואה הרי דאינו דומה, וי"ל דאכילה לא הוצרך להתיר דכבר הותרה לאדה"ר שא"ל הקב"ה מכל עץ הגן אכל תאכל, ועוד כמ"ש בסמוך מתוס' ועוד ראשונים דהחידוש הוא דאף דבחולי שנסתנה מדרך בריאתו מחמת חטא, והו"א דאסור להתרפאות רק לשוב בלבד קמ"ל דשרי, אבל אחר שהותר לנו כבר חזר להיות כאכילה, בתנאי שאינו בטוח ברופא או רפואה רק בהקב"ה, וכן עשו רז"ל חכמי התלמוד שעסקו ברפואות אצל הרופאים מומחים, ושמואל ור' חנינא וכמה צדיקים בכל הדורות היו רופאים, וכאשר האריך בזה הר"ר מענדל משערה"י בהקדמת משיב נפש וחשיב ואזיל כ"ו גדולי עולם מהאמוראים וגדולי הפוסקים שהיו רופאים גמורים ועסקו בזה, ועי"ש בלולאות חכמה (דיבור ראשון) דאף ר' אחא דס"ל (ברכות ס.) שאין דרכן של בני"א לרפאות אלא שכך נהגו מודה לר' ישמעאל דנתנה תורה רשות לרופא לרפאות (וממילא חיוב הוא מצד ושמור נפשך) ולא אמר שאין דרכן כו' רק לרפאות עצמו בלי ציווי של רופא כלשון הגמ' שם 'הנכנס' להקין, ומבואר בברייתא (סנהדרין יז:) דת"ח אסור לדור בעיר שאין בה רופא, ואף שרש"י פי' מוהל, הרמב"ם (דיעות ד, כג)

פי' רופא ממש, (והטעם שרש"י פי' מוהל עי' מרגליות הים דאין הכונה לאפוקי סתם רופא עי"ש), וכתב באגרות השומרי אמונים (אגרת מח) שהה"ק ר"ר בער אמר שייכלו דוקא לרופא גדול כי עם רופא גדול הולך מלאך גדול, וכן היה הה"ק מבעל מצוה תמיד לאנשיו שילכו לרפא גדול דוקא עכ"ד, וגם בחיי מוהר"ן (קסג קנג) מבואר שהיה עוסק עם רופאים אודות רפואת אשתו ואמר שאף שאינו מאמין ברופאים, אבל אשת נעורים אינו בנמצא, כי לא רצה לאבוד את אשת נעוריו, (ומ"ש במק"א שנסיעותו לרופאים היה מחמת ענין אחר ולא הלך לרופאים רק מחמת איזה ענין נסתר, אינו מתאים עם מ"ש דאינו רוצה לאבוד אותה, ועוד שגם באומאן קודם פטירתו היה הרופא עוסק בו כי לא רצה לסרב נגד דעת אנ"ש, ובכלל אינו מובן אכזריות כזה וכי רק לפי שהוא אינו רוצה לאבוד את אשת נעוריו הוא מחוייב ברפואתה, ולא בשביל להציל את חייה בשבילה, ולא בשבילו לבדו, ובודאי אינו אמת או אינו לפי פשוטו), וכתב הצרי אין בגלעד אם רופא אין שם, משמע דרופא דבר המועיל הוא, ואם הכונה רק לרופאים שבזמנו חסר שם בדבריו דמשמע דמדבר בדרך כלל, ובשו"ע סי' שכ"ח וכן בהלכות יוהכ"פ יש סימנים שלימים אודות נאמנות הרופאים, וקיי"ל דמותר לחלל שבת ואסור להתענות ביוהכ"פ עפ"י ציווי הרופאים, והיאך אפשר לומר נגדם ונגד הגמ' והראשונים, והגם דבסו"ס פרי קודש הילולים כתב מהה"ק מזידיטשוב למונקאטש בעת החולאת נגד העסק עם הרופאים, א"ל נכדו הרה"ג ר' אברהם ברוך רט"ב, שכידוע אצלם היו כל האדמורי"ם מזידיטשוב מתעסקים הרבה עם רופאים, אך אז היה חולי רע ר"ל שולט, והיה צורך בהרבה רופאים, וכ"א שרצה הוציא שם על עצמו שהוא רופא, אף שלא היה להם שום ידיעה ברפואה, ונתנו רפואות שלא די שלא היה מועיל אלא שהיה מזיק ולכן כתב אגרת ההוא לצורך השעה, וכן מבואר בראש המכתב ההוא שהעיקר מה שמתריע הוא לפי שאינם מאמינים בהקב"ה רק בהדאקטער, וכן בדברי תורה מונקאטש ד, צב שהרה"ק מהרצ"ה דרש ברופאים, ועי' זכות ישראל מער' ב' אות נח, ועי' עוד בסוף ס' סור מרע ועשה טוב בכתב יושר דברי אמת, דברים נחמדים אבות פ"א מ"י, אגרא דכלה מצורע ד"ה זאת תהיה, וברכה משולשת פסחים פ"ד מ"ט, ובגליון עץ חיים באבוב יז, שפא וי"ח, תנג יש מאמר נכבד במאמר טוב שברופאים לגיהנם, ובשבט יהודה (מר' שלמה וירגא שמד מא) מפרש דהטוב שברופאים רואה תמיד גיהנם פתוחה מתחתיו שלא יקלקל ברפואתו ונוהר בה.

ובפנים יפות (משפטים) וכן בתו' ר"י חסיד (ברכות ס.) ובמושב זקנים ופענח רזא (משפטים) כ' דמ"ש ניתן 'רשות' לרופא הוא לאו דוקא רק מצוה וחובה, שהרי מחללין שבת על פיקוח נפש, ועוד דכתיב והשביתו לו זה אבידת גופו (סנהדרין עג.), אך מ"ש רשות הכונה שיש לו רשות ליקח שכר על זה כדי שיזדרז לרפאות היטב, וכ"כ הרמב"ם (פ"ו מהל' נדרים הל' ח) דמצוה לרפאות, ובתשו' מהרי"ן (א, כג) מחלק בין חולי של סכנה דהוא חיוב ומצוה לילך לרופא ובין חולי שאינו של סכנה שע"ז נאמר ניתן 'רשות'.

עוד יש תירוצים שונים בראשונים על הלשון 'רשות' דהא באמת מצוה הוא אך הוצרך ליתן רשות מחמת הו"א דיהיה אסור מחמת שמבטל גזירת מלך (תוס' ב"ק פה: ורשב"א) והבאתיו לעיל, ועיי' מושב זקנים והדר זקנים ור"י חסיד בברכות עוד תירוצים.

והרמב"ן עצמו בתורת האדם טרח ליישב הלשון רשות, כדי שלא יאמר הרופא שמא אטעה ונמצאתי הורג נפשות בשוגג, לפיכך הוצרכה תורה ליתן לו רשות שא"צ לחוש לזה וכ"ה במושב זקנים (משפטים), הרי לך להדיא דמה שרואין לפעמים הרופאים מקלקלים וטועים אינו טעם שלא לילך לרופא בשביל זה, או לאסור הרפואה, וברמב"ן (משפטים עה"פ רק שבתו) כ' דהתורה חייבה המזיק בתשלומי רופא, דהתורה לא תסמוך דיניה על הנסים כאשר אמרה כי לא יחדל אביון מקרב הארץ, אף דכשישראל הם שלמים בודאי יחדל אביון מקרב הארץ, וה"ה ברצות ה' דרכי איש לא יצטרך לרופא, אבל מאחר שידע הבוית"ש שישראל לא יהיו במדריגה זו עד עולם התיקון ע"כ חייבה אותו בתשלומי רופא, ובספר המספיק לעובדי ה' (מבנו של הרמב"ם שער הבטחון) מבואר דאם י"ל רפואות יקום וילך לרופא בתנאי שיקדים הבטחון בה', אבל במדבר שאין שם רופא יספיק לו הבטחון בלבד עי"ש.

וכן מפורש בתשו' רשב"א (א,ק"ג) דמי שהשיגו חולי לא יסמוך על הנס שלא לשאול ברופאים ולהתעסק ברפואות רק יבטח בה'.

ובדברי תורה (ד,צד) כ' דכדברי שיחות הר"ן היה דעת הה"ק מ'לובלין עי"ש מעשה בזה, אמנם כ' דלעומת זה היו הרבה צדיקים שציוו לילך לרופא כיון שאין אנו כדאים לרפואה שלא בדרך הטבע עי"ש דתלוי בפי גודל בטחונו וצדקתו של החולה, וסתם אנשים צריכין להשתדל ברופאים, וכן מבואר בליקוטי מוהר"ן (תנינא א,ט) שמה שכתב שאין צריכין לרופא הוא רק למי שמגיע לבחינת דעת שעי"ז מגיע ליראת שמים, ע"י שמתקן התאות שלו בממון ואכילה ומשגל, ומזה מגיע להשפעת הנבואה, ועי"ז נגאלת ונפדית התפלה, וחזקיה המלך הגיע לבחינה זו ע"כ גנו ספר הרפואות עי"ש.

בדור דעה מר' יקותיאל אריה קאמלאהאר (פ"ג, ובספרו משרתיו אש לזהט) מביא דהרה"ק ממעזריטש אמר לחולה שילך לרופא גדול דהולך עמו מלאך גדול, ומעיר המקור משבת (סא:) דמזליה דחולה גרם, והקשה ת"ח א' דמפורש שם לפני זה ברש"י דא"א לומר מזל רופא גורם רק חכמתו, ולק"מ דא"ה"נ אין מלאך מסייע לרופא ותלוי רק בחכמת הרופא, אבל ודאי החולה אינו מתרפא רק ע"י מלאך הנשלח לרפואה, ואם בא אצלו רופא גדול נשלח עבורו מלאך יותר גדול שיעמוד לימין הרופא, ומוכרח כן דהא מפורש בגמ' דלחולה עצמו יש מזל ומלאך, (אמנם המעשה של המגיד מובא גם בגדולת יהושע [ב,צט] ששמעו מהרה"ק מנאסאד אבל אינו כותב שם הראיה מגמ' שבת הנ"ל, ושמעתי שהצמח צדק רמז באיזה מקום למימרא זו אבל לא ראיתיו עדיין, אבל עכ"פ אין קושיא מגמ' זו), ועוד דאיתמחי גברא הכונה על מזלו של הגברא דהיינו הרופא, ומה

דאמר רש"י דאין הדבר תלוי במזל הרופא היינו לגבי איתמחי קמיעא, דאמרין דחכמת הרופא היודע לצרף אותיות הללו שבקמיעא מהני, וראיה דהך קמיעא אהני ג' פעמים, ואם היה תלוי רק במלאך לא שכיח שתמיד יהיה מהני מזלו של המלאך בג"פ זאח"ז וז"פ.

ובעשר אורות (מערכת ט אות כ) בשם הה"ק מסאדיגער לפרש פלוגתא דרמב"ן ורמב"ם אי יקראו רופא לבית של יראי ה', כי ע"י לקיחת רפואה מעלין ניצה"ק כמו ע"י אכילה, אך אלו ניצוצות הוא ממקום נמוך, ולכן ס"ל לרמב"ן דעדיף שגוי יקח זאת ויתרפא ובכח זה ישמש אח"כ את ישראל ובוזה יתעלו הניצוצין ההם, אבל לרמב"ם גם ניצוצות אלו יתעלו ע"י ישראל שיקח הרפואה.

וע"י בגגנים ושו"ת (חזו"א, א, כז) דהשתדלות הטבעיות ברפואה ורופאים הוא מצוה וחובה כמו דמצינו באמוראים שהלכו לרופאי אוה"ע ומינים, והרבה צמחים ובעלי חיים ומוצקים נבראו לצורך רפואה ע"י ש, וכ"כ בקובץ אגרות (קנח) הרי התנאים והאמוראים השתמשו ברופאים וברפואות.

ובתורת חכם (מארגשטערן פ' לך תשעג ע' כא) כ' בשם רש"א שיק דאסור לנתח אדם כדי להוציא ממנו גידול ממארת ר"ל, ורי"ם מארגשטערן מסביר עפימ"ש הה"ק מקאצק גידול מחלה הממארת הוא צרעת, והרי אסור לחתוך צרעת, ואינו מובן דהאיסור הוא רק כשכבר נראה מבחוץ לא לרפאות כשעדיין לא ניכר מבחוץ, והיאך נוטל עליו אחריות כזה של רציחה, דידוע שאלפים נתרפאו והאריכו שנים ע"י ניתוח כזה, והשי"ת ירפא כל חולי ישראל במהרה אמן.

כב) בחיי מוהר"ן (קצד) שקאלאמבוס שגילה אמעריקא מת בשלשלאות ע"י שמסרוהו למלכות אודות זה, וזה אינו כמבואר באנציקלופדיה שמת מיתת עצמו בן נ"ד ע"י התקפת הלב אחר שקדמו לו כמה סימנים ממחלת הלב שלו, והיה חי בכבוד עד יום מותו, (נכון שהיה פעם בתפיסה עבור זה אבל לא היה לזה שייכות עם מיתתו), ונראה שיש איזה חסרון דברים שם וכונתו למ"ש הרמב"ם (אבות ב,ו) דזהו דבר הנראה לעין בכל עת שכל מי שמחדש מיני החמס ופחיתיות שהוא עצמו יוזק מן הרעות ההם בעצמם ע"ד בור כרה ויחפרהו, ובמדה שאדם מודד מודדין לו, וכן מי שמחדש פעולה טובה יגיעהו תועלת פעולה הטובה ההוא.

כג) שם (תפא) מעשה ילדותי מהחמה ולבנה בלא שום פירוש, ומהו התועלת לכתוב משלים אם אין יודעין הנמשל, וחזן מזה מ"ש שהחמה משמשת בימות החמה ולא בימות החורף אינו אמת במציאות, וכן סיפורים החדשים שבחיי מוהר"ן, ואף שלדעתם היה רצון מוהר"ן שילמדו הסיפורי מעשיות (ואינו מוכרח כלל, ואפילו כן מג"ל לדורות) מ"מ יש לפני לימוד זה הרבה לימודים חיוביים שהלואי ויספיק לנו הזמן לזה.

כד) שם (תפה) שקאפיטל תהלים טוב הוא כמו משקה פאנטש, וצ"ב למה לא חתיכת עוגה או כברבורים אבוסים או יין טוב, ועל כרחך דהיה לו רמז בתיבת פאנטש השייך לתהלים, הרי דכל דבריו ברמז.

לחיות בלי אכילה ושתייה

כה) בשיחות הר"ן (קפא וש"ו) שהוא יודע חכמות שיכולים לחיות ע"י התענוג של אותן החכמות בלי שום אכילה ושתייה, ואם היה מגלה זאת לבני אדם היו יוצאים מחיותם והיו בטלים בכלות הנפש, וכל הענין אינו מובן, א) הרי זה סותר מיניה וביה שאם היו יוצאים מחיות בכלות הנפש, היאך אפשר לחיות ע"י חכמות ההם, ב) שוב מתנצל למה אינו מגלה החכמות לבני אדם לפי שאין לו זמן לזה כי הוא רוצה יותר לשמוע מה שהם אומרים וע"כ אין לו פנאי, וזה פלא גדול היאך היה הו"א לגלות לבני אדם הלא עי"ז ימותו ויצא חיותם, ג) ועוד וכי לא היה מרבה לומר תורות ושיחות כמה שעות ביום לפי דברי מוהרנ"ת בכמה מקומות וא"כ מה פירוש שאין לו פנאי לדבר לבני אדם לפי שיותר רוצה לשמוע דיבורים מהם, ד) ועוד מהו הרבותא על משה רבינו שלא אכל ושתה מ' יום מסתמא השיג בשמים כל אותם החכמות שהשיג מוהר"ן, ה) ועוד למה דוקא בשמים לא אכל, וכשבא למטה אכל ושתה הלא הוא יודע מאותן החכמות, ו) ועל מוהר"ן גופא קשה דמבואר בכמה מקומות שאכל, והרי לא רצה באכילה כמבואר בשיחות הר"ן (קע"א) ובכמה מקומות היאך היה האכילה נמאס אצלו מאד, והוכרח לעשות פעולות שיוכל לבלוע המאכל כדי שיוכל גופו להתקיים, וגם עשה פעולות לבלוע המאכל שלא ירגיש טעם, או לועס בשיניו בלי החיך, ולמה לא כל זה הלא יכול לחיות בלי אכילה ושתייה.

ועל כן נראה דאין הכונה כפשוטו בלי אכילה ושתייה ממש, רק שיוכל להגיע למדרגת האכילה המבואר בליקוטי מוהר"ן (ס אות ו) שלא נקרא אכילה לפי שהוא בבחי' לחם הפנים שמאיר פניו ואינו מביאו להתגשמות ולשינה עי"ש, ועי' עוד בקדושת האכילה בליקוטי מוהר"ן (תנינא סי' ה,ג ובסי' ז,י), א"נ כמו שפירש בחיי מוהר"ן (רלח) דאין הכונה בלי אכילה כלל רק אכילה מעט בצימצום, וא"כ הלשון בשיחות הר"ן בלי 'שום' אכילה ושתייה הוא מוגזם, (כי תיבת שום משמע בלי אכילה ושתייה כלל אפילו מעט).

כו) מוהרנ"ת אמר שעתידין ליתן דין וחשבון אם אין אומרים ליקוטי תפלות בכל יום, וצ"ע למה לא אמר אם אין אומרים י"ג עיקרים בכל יום, ולא מצאתי בכלל שיעשו בספרי ברסלב עסק גדול מאמירת י"ג עיקרים בכל יום אף שזהו יסוד היהדות וצ"ע (הה"ק מצאנו היה אומרו איזה פעמים בכל יום), או למה לא אמר כן על התפלה של הנוע"א, או האור לשמים, ומהו עם פ' היראה והתשובה, ומהו עם אמירת תהלים בכל יום שמוהר"ן הפליג בזה, ומהו עם לימוד אוהחה"ק שאחרים מפליגים בזה, וכי חסר לנו דברים שצריכים ליתן דין וחשבון אפילו בענינים חיוביים שרוב העולם מתרשלים בזה ולא דיך מה שאסרה תורה אלא שבאת להוסיף, וכל הצדיקים שקיימו כל התורה כולה וכל חייהם היה חטיבה א' של קדו"ט ומסינ"פ אך לא אמרו ליקוטי תפלות וכי ח"ו הצטרכו ליתן דו"ח.

כז) היושר דברי אמת סיפר שפעם עלה על דעתו להתפלל מנחה בתפלין כד' אריז"ל ואחזו השתוקקות גדול לזה, והתבונן היאך אפשר שיש לי השתוקקות גדול למילי דחסידות יותר

מלהנחת תפלין בבוקר בשחרית ומזה הבין שהוא מעשה בעל דבר ונמנע, וזה יסוד גדול לכל ענינים שאינם חיוביים שנהגו לעשות היום בהשתוקקות ואילו בעיקרי דברים יש הזנחה גדולה, ועי' דברים כדרבונות בזה באגרא דכלה (ר"פ קרח) ועל הגאולה (אות עד), ועוד תראה דבר נפלא אצל כל מיני וסוגי החסידות (ובפרט בחסידות ברסלב לפי שיודעים שרוב דבריהם בנוי על קורי עכביש), שלא איכפת להם בשום דבר שבני אדם עושים ומדברים נגד התורה, ואינו מפריע מנוחתם, ואינו עולה על לבם שצריך למחות על זה, אבל אם יאמר אחד דבר היותר קטן הנראה להם עירעור על חסידותם הם מוכנים לבלעו חיים ומדפיסים ע"ז קונטריסים וספרים בכל מיני אופנים, ומצטערים מאד ותרגזו בטנם ומלאים כעס ומרורות, ומטילים אימה ופחד על האומר או כותב שלא כרצונם, ומטילים עליו כל מיני האשמות וקוראים לו אפיקורוס ומקללים אותו בכל מיני קללות, וכי צריך ראייה גדולה מזה שכל זה הוא לפי שבפנימיות לבם נוקפם על כל השקרים שלהם ויודעים שבאמת לאמיתו אינו אלא נאד נפוח ומילי פטומי, וע"כ מתפעלים כ"כ כשא' מרהיב עוז בנפשו לגלות קצת האמת, כי יודעים הם היטב שמעט מן האור דוחה הרבה מן החושך, ודיבורים אמיתיים מכים שורש בלב השומע, וע"כ בהאי פחדא יתיבי תמיד.

כח) צריך ביאור רחב מה ענינו של קיבוץ אנשי ברסלב יותר מקיבוץ סתם אנשים יראים ושלמים, העובדים את ה' בשמחה וביראה ובאהבה, וכי שמא קגרים, ולמה צריך להדגיש שם החסידות או ספר מיוחד מוטב שידברו מהשי"ת שזהו המטרה והעיקר, ואף שיש 'ענין' של התקשרות לצדיק מ"מ אין לעשות כ"כ עיקר 'מענינים' כי אז נרגש שזה העיקר ושוכחין שהעיקר הוא השי"ת, וכמו שאמר מוהר"ן לא' שלמד עם בנו ובכל איזה תיבות אמר לו געדענק וא"ל מוהר"ן בנך סובר שפירוש כל התיבות הוא געדענק כיון שבכל איזה תיבות אתה אומר לו תיבה זו (חיי"מ תלב), וככה ממש הוא בזה, אם מדברין מהרבי יותר מהשי"ת סוברים שהרבי הוא השי"ת, (וכמה חסידים אומרים בפירוש דבשעת תפלתם הם מכוונים להרבי שלהם יותר מלהקב"ה), ועי' שיחות הר"ן (אות רט) כי הכונה היה בעיקר להודיע את מעשי ה' הגדול, ולא להחליף תחת זה להודיע מעשי הרבי הגדול, כאשר כתב בהקדמת עלים לתרופה, ומה שמגדיל כ"כ את מוהר"ן בהפלגה יתירה אינו מעלה גדולה כ"כ כי אז בהכרח נופלים מזה במשך הזמן, וכמ"ש בכתבי קודש רמ"מ (אות תשמא) בשם הה"ק מ'קארלין שלא יאמר רק שהרבי הוא יותר טוב ממני, וע"כ אוכל לקבל ממנו טוב, משא"כ המגזימים ומגדילים נופלים מזה.

כט) חיי"מ (תו) מוהר"ן אמר על מה שמקשין עליו למה אמר שיבאו אליו על ראש השנה יותר משאר צדיקים, הרי ממילא יש עלי קושיות, יהיה עלי עוד קושיא, ואנשי ברסלב משתמשין במימרא זו כל אימת שמקשין להם קושיות שאין להם מענה ע"ז, וכאן הבן שואל ובכן מהו ההנהגה, לעשות דברים משונים וזרים כדי שיהיה עוד קושיות שבזה אהיה יותר ברעסלבער, וא"כ אין

להתנהג כאדם שפוי בדעתו שהרי אז יופחת הקושיות ויתבטל כל החסידות שאינו בנוי אלא על קושיות.

שוחט מעלה או חסרון

ל) באבניה ברזל (אות סט) כתוב שמוהר"ן אמר לא' שרצה להיות שוחט שמוטב לו להיות דאקטער ואף ששיטת מוהר"ן היה שאסור לילך לדאקטער לפי שהוא רוצח, מ"מ הלא גם שוחט הוא רוצח שלוקחין תרנגול שמגולגל בו איש זקן והורגו, וצ"ב הלא אדרבה זהו התיקון של נפש המגולגלת שלא ישאר בהתרנגול רק ישחטוהו כדין בברכה ויאכלוהו בני ישראל, ועוד לענין רציחה מנ"מ אם הוא זקן או סתם איש, (ומה פי' מ"ש שאוחזו בזקנו ושוחטו), אבל בליקוטי מוהר"ן (א, לז אות ו) כ' כי השוחט הגון מלביש את הנפש חי שבמדבר והוא מאכיל ומפרנס לישראל משא"כ השוחט שאינו הגון ואינו מעלה את הנפש הוא כרוצח, ועי"ז מתמעט הפרנסה ח"ו עי"ש דמרמז לה בקראי, הרי לך צורה אחרת לגמרי דמי שהוא שוחט הגון הוא מעלה גדולה מאד, וכמו שהיה באמת צדיקים גדולים שהיו שוחטים, ומזה קשה עמ"ש בחיי מוהר"ן (תקצא) ששלשה דברים אינם חשובים בעיניו שוחט מלמד וחסיד בעיר קטנה עי"ש, ובשיש"ק (א, קצ) כ' שתורה זו שבליקוטי מוהר"ן אמרה על שאלת אחד שרצה להיות שוחט, וא"כ אפשר שלא אמרה רק בשביל ההוא גברא, אבל לא היה הכונה בכלליות, כי ידע בו שאינו מכוין לש"ש, ובאמת גם הקדויו"ט יעץ לשואליו שלא לבחור מלאכת השו"ב מחמת גדול האחריות, וכן באמרי פנחס (שער ג סדה"י אות נו) מזהיר שלא להיות שוחט רק מי שהגון לכך, אבל לא לומר כלל שכל מי שהוא שוחט הוא רוצח, ועכ"ח דיש חסרון הניכר באבניה ברזל, והיה צריך לפרש דזהו רק במי שאינו יר"ש וכיו"ב, (ולדבריו דכל שוחט הוא רוצח אינו מובן היאך מותר לאכול משחיטתו הלא שחיטת רוצח פסול הוא, וא"כ צריך למחוק כל הלי' שחיטה ולהפסיק מלאכול בשר, ואפילו אם נימא דרק צדיק גדול מותר להיות שוחט ג"כ א"א לאכול עוד בשר דהכי אפשר להיות כל עם ה' נביאים, ובני עלייה מועטין הם, ועי' ליקו"מ רעח במעלת חלף יפה, ועי' עוד כמה ענינים בשוחטים בישע אהרן עמודים שח-שי), ובגנת ורדים (קובץ יט ע' מא, ובשבחי מהריט"ב אות ו) מביא ממרן הק' מ'סאטמאר דאביו אמר דאף שלהיות שוחט הוא אחריות גדול, אבל להיות רבי הוא גרוע פי כמה מלהיות שוחט.

לא) בליקוטי מוהר"ן (קפב) כ' דבימי הספירה כל דיבור שאדם מדבר נשמע מאותו דיבור איזה יום בספירה מונין, והיינו אפילו אם א' שואל מאשתו שתביא לו קאווע, הרי מרמז בזה יום הספירה, ופשיטא דזהו משל ורמז ולא כפשוטו, ומי יבא בסוד ה', ואינו ענין לסתם אנשים, וכן מ"ש (קפג) דצדיקים שבדור יושבים בעיגול וכו' משמע גם בהאי עלמא צ"ב, (ואולי הכונה שהם בשלום זה עם זה כדרך היושבים בעיגול שאין א' מהם בראש וכמ"ש בבני"ש לט"ו אב), וכן מ"ש (קעז) דכשאדם מתדבק לצדיק והצדיק הרי לבו חלל ופנוי, ועל כן רוח שטות שבאדם כשמוצא מקום פנוי מתאמץ לצאת מהאדם וליכנס במקום חלל של הצדיק שנתדבק בו כדרך הרוח שמחפש מקום פנוי לצאת,

אך מחמת שממהר מאד לצאת וא"א לכל הרוח לצאת בפע"א ממקום צר, ועי"ז מתבקע הלב ונשבר את"ד, ואינו מובן בפשטות דהרוח שטות אינו תופס מקום.

(לב) בימי מוהרנ"ת כ' שדרך הנהוג בגדולים שכשחושבין באיזה ענין הם מגלגלין שעה בין אצבעותיהם, וכמובן דזהו לאו דוקא שרוב הגדולים לא עשו כן.

(לג) מוהרנ"ת כנראה היה חזק בשיטה זו שאין שום הפרש בהתדבקות לרבו בחיים או במוות, וכמסופר בימי מוהרנ"ת שאחר פטירת מוהר"ן ישב מוהרנ"ת אצלו ודיבר באזנו כל מה שלא הספיק לדבר אליו בחיים חיותו, וגם איחר את קבורתו כי רצה להיות עמו בקירוב כל מה שיוכל, ואולי לגבי מוהרנ"ת היה שייך בחינה זו, ולא גבי אחרים וכ"ש לגבי אלו שלא הכירוהו.

מכל התורה הקדושה יש לו רק ג' בירורי הלכה בלבד

(לד) בביאור הליקוטים (סי' סא) כתב דמוהרנ"ת אמר שאין לו בירור הלכה מה שיש חיוב על כל אדם רק על ג' דברים (א) חיוב ללמוד פוסקים בכל יום, (ב) חיוב תפלה ובקשה ולחדש בה בכל יום, (ג) חיוב להיות באומאן בר"ה.

לא כתב הבירור הלכה אבל תימה גדולה היאך מעמיד עי"ז כל התורה עד שלא מצא חיובים יותר גדולים מזה, וגם מה שכתב דחיוב הוא לחדש בכל יום דבר בתפלתו, ההיפוך מבואר בגמ' (ברכות כא.) דרק אם רוצה להתפלל שנית אחר שכבר התפלל צריך שיחדש בה דבר.

חזרת הלימוד

(לה) בשיחות הר"ן (עז) שלא יחזור על לימודו עד שיגמור כל הספר (המסכתא) או הפוסק מראשו לסופו ואח"כ יתחיל פעם שני ויגמור את כולו, וההיפוך מבואר בתו"כ (ומובא ברש"י ר"פ ויקרא) מה היו הפסקות משמשות ליתן ריוח למושה להתבונן 'בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין', ובגמ' (עירובין נד:) עה"פ לא יחרוך רמיה צידו דמקודם צריך לשבר כנפיו של צפור א' ואח"כ יתפוס השני ואל"ה אינו מתקיים בידו, ועי"ש דמי שמרבה בגירסא ואינו חוזר כל דבר מיד אחר שלמד נקרא רמאי או שוטה, עוד שם דהעושה תורתו חבילות אין תורתו מתקיימת בידו, וקובץ על יד ירבה, הרי דאחר כל ענין וסוגיא צריך לחזור עליה וכך נהגו בכל הדורות ויש כמה מארז"ל בענין, ומבואר בעירובין (נד. רש"י ד"ה שמסרחת) דת"ח מחזר על תלמודו מיד כשמקבלו מרבו, ופשוט דאם גומרים כל המסכתא בפע"א בלי לחזור באמצע על כל ענין או פרק שוכחין הכל ועובר על השמר לך פן תשכח, וכן נהגו בכל הישיבות מעולם שבכל סוף שבוע היו חוזרין על כל מה שלמדו באותו שבוע, מלבד מה שחזרו בכל יום על מה שלמדו באותו יום, והוא עפ"י הגמ' (נדרים לז.) דבשבת היו התינוקות חוזרים על לימודם, והמאירי (מגן אבות ענין כג) כתב דזה היה הטעם שהיו מתעניין בע"ש (עירובין מ:) דמחמת טירדת החזרה על מה שלמדו כל השבוע לא היה להם פנאי לאכול, ובגמ' (חגיגה ט:) איתא הלשון שונה 'פרקו' מאה פעמים, ובתענית (ח.) ר"ל הוה מסדר מתניתיה מ' זמנין בכל פעם קודם שנכנס לשיעור, ור' חייא בר אבא היה עושה חזרה בכל חודש על מה שלמד באותו

חודש (ברכות לח: עי"ש בתוס'), ובאבות דר' נתן (יגב) אם שמע דבר מפי חכם אל יעשה אותו עראי אלא קבע ופי' בנין יהושע שיחזור ע"ז מיד ויטמנם בלבו (וזהו מ"ש בפרק"א פ"א עשה תורתך קבע עי"ש בתפא"י), וכן מבואר בגמ' (עירובין נד:) בסדר המשנה ממושה לאהרן וכו' שהיה חזרה כמה פעמים על אתר, ובגמ' (ברכות ה.) דת"ח רגיל לחזור על גירסתו תדיר, ובקידושין (ל.) דר' חייא בר אבא היה בכל יום חוזר עם בנו מה שלמד אתמול ורק אח"כ היה מוסיף ללמוד עמו עוד, (ועי' תפא"י אבות פ"ב אות קנט דאסברה לה).

ומלבד זה היה זמן קבוע לחזרה בכל הישיבות ניסן ותשרי עוד מזמן רב אשי מסדר הש"ס כמ"ש הרשב"ם (ב"ב קנז:) בשם רב האי גאון, ובחוט המשולש כ' דכן נהג החת"ס ביישיבה שלו דבסוף הזמן היה חזרה על מה שלמדו במשך כל הזמן, ובשל"ה (סוף עניני תפלה) דלכן היה נהוג בימי חנוכה איזה ימים שלא קבעו ישיבה כדי שיוכלו לחזור על מה שלמדו בחדשי חשון כסלו, והרש"א שיק באשר בנחל (אידיש חי"ב סי' רסה) אף שהיה מדפיס בנערותו קונטרס סדר דרך הלימוד כפי"מ שכ' מוהרנ"ת, הוכרח להודות עכשיו שאין לזה שום פירוש רק אם נאמר שמוהר"ן לא אמר כן רק למי שכבר למד הרבה תורה בעיון ובחזרה על כל דבר שלמד הרבה פעמים, אז שייך ללמוד כן, הרי מזה עוד דוגמא שדברי חיי מוהר"ן וכו' יש בהם חסרון דברים גדול וע"כ א"א לסתם אדם ללמוד משם שום דבר בלי שיביא הדבר על הבחינה ע"י אדם גדול לידע אם נאמר לכל אדם או אם אין בה חסרון עיקר הדברים.

לימוד בלי הבנה

ובחיי מוהר"ן ועוד (עי' שיחות הר"ן עו) כותב כמה פעמים שא"צ להבין מה שלומדים רק ילמדו מהר מאד, ואילו בליקוטי מוהר"ן (קא) מבואר ההיפוך דמפרש מה שאמרו המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות וד"א, דהכונה על הלומד בעיון דרך ע"י יגיעת התורה מתבטל ממנו התאווה ומדות רעות הנקראין עול מלכות ועול ד"א, וזה"ש (ברכות סג) אין התורה מתקימת אלא במי שממית 'עצמו', דע"י שממית עצמו ביגיעה ועיון ממית עצמיותו דהיינו התאווה ומדות רעות, (ועי' ליקו"מ ע"ד דצריך יגיעה ועיון, ועי' ס' המדות ערך לימוד אות סב), ובהכרח דלא נאמר שצריך ללמוד מהר ובלי הבנה עכ"פ בשטחיות, רק למי שנחלש ברוחניות ונתממטם וא"א לו בשום אופן להבין רק אם יתחיל לומר הדיבורי תורה כמו שהוא מבין או לא מבין, כדי להציל אותו מרדת שחת דהא א"א לו בשום אופן לצמצם עצמו ומה יעשה הבן שלא יחטא, לכן עצה היעוצה הוא להתחיל לומר בקול דיבור תורה ולחטוף הרבה עד שיאיר ה' עיניו ויוכל לצרף את המוח למה שהוא אומר, זה ברור ופשוט בכונת מוהרנ"ת והאומר אחרת הוא טיפש עצום, (ועי' שיחות הר"ן רסו להשגיח שהבקיאות לא יפריע לחדש בתורה).

ב' שיעורים

לו) בעלים לתרופה (מכתב ו) כתב לבנו שלא טוב עשה שיש לו ב' שיעורים א' בהל' שבת וא' בהל' מליחה וכי מה ענין מליחה להל' שבת ולא טוב לפזר דעתו בענינים רחוקים כאלה עיי"ש, וידוע שבכל מקום בעולם היו לומדים ב' שיעורים בב' ענינים א' לפנה"צ וא' לאחה"צ או בערב או בבוקר, ולא חששו לזה, ואי היה כונתו רק לבנו שידע שלא היה בר השגה לא היה לכתבו בלשון כללי כהנהגה לכל אדם, ונראה שלא עלה על דעת מוהרנ"ת שיתפרסם מכתב פרטי לבנו לרבים, וגם אינו מובן הקושיא וכי מה ענין מליחה לה' שבת, ולא עוד אלא שכתב בחיי מוהר"ן (שמו) בשם מוהר"ן שבליקו"מ צריך לאדם בכל יום ב' שיעורים א' עיון וא' בבקאות וצ"ע, אף בב' מקומות נפרדות שאין שייכות א' להשני, (גם אשר בנחל אידיש ר"י כ' לקבוע בשיעורים, וצ"ע למה הרב שיק מתמלא רוגז ומחרף בכל מיני לשונות כשאחר אומר על דברים מסוימים שבד' מוהרנ"ת דהוא לאו דוקא, במקום שהוא עצמו מבין בכמה ענינים שהוא לאו דוקא).

ניגון של ארץ ישראל

(מג) הרה"ק מ'בארדיטשוב נסע לאסוף ממון (לדבר מצוה) ומוהר"ן אמר שניגון של ארץ ישראל טוב יותר מזה, (חיי"מ תקפה) והדברים סתומים למה ועל מה, ומ"מ לפי פשוטו אינו מובן דסו"ס עם ניגון מא"י אין השבויים נפדין ולא הכלות נכנסות לחופה, וא"ת שע"י ניגון של א"י נעשה כל אלו, למה צייתה תורה ליתן צדקה ולמה אסף רפב"י כסף פדיון שבויים, הי"ל לנגן ניגון של א"י וא"ת לא היה ידוע לו ניגון של א"י היאך אפשר שרפב"י וכל הצדיקים שמעולם שאספו כסף לצדקה לא ידעו ורק מוהר"ן ידע, (גם בסי' של"ז) כשיספרו לו שא' נתן להר"ר ברוך מעות אמר שאנשיו עושים לו יותר ממה שחסידי הר"ר ברוך נותנין מעות להר"ר ברוך, וזה מזכיר לנו שיחות ילדים).

ובליקוטי מוהר"ן מדבר הרבה מענין נגינה בדברים שלא שייך לאנשים פשוטים, כי ספרו הוא מלא מדריגות, ולכן מה נואלו האנשים הטפשים המביאים ראיה לשיר בניגונים של גוים ממ"ש בליקוטי מוהר"ן (כז,ח) דבזה ששרים הניגון שלהם מבטלים גזירותיהם, דזה נאמר רק לצדיקים טהורים שבידם לבטל גזירות לא כן אנשים פשוטים אין מבטלים גזירות רק ע"י עסק התורה והתפלה ומעש"ט, ותחנונים מאת המקום.

ברסלב לעתיד לבא

מד) בחיי"מ (שלט) אמר שלעת"ל יהיו כל העולם ברסלב חסידים דכתיב ונתתי לכם לב בשר, ודרשו במד"ר (סוף פל"ד) אל תקרי בשר אלא בוסר (לב בוסר אותיות ברסלב) וצ"ב דשם איתא במדרש שכל א' יהיה לו מקום ודרך משלו וממאס בשל חברו, והיאך אפשר שיהיו כל העולם ברסלב חסידים, ואם הכונה להיפוך שיהיה בבחי' לב בוסר שלא יהיו ברסלב חסידים, וזהו הכונה במ"ש שיהיו ברסלב דהיינו לב בוסר שממאס בברסלב, הרי זה סימן שברסלב אינו מקום היותר מובחר ויפה והרי זה להיפוך מכל שאר השיחות שאמר, ובהכרח שכ"ז אינו לפי פשוטו.

מלאך מט"ט

מה) בחי"מ (קיג) מוהר"ן היה חולק הרבה עם הרה"ק מנסכיז והה"ק מאליק היאך רואין את המלאך מט"ט, ומוהר"ן היה טוען שהם טועים ואין רואין היטב עי"ש הלשון, ונראה שאינם אלא משלים ורמזים ולגבי דידן הם דברים של מה בכך ואינם מובנים, ואין שום תועלת לסתם אדם שאינו יודע בין ימינו לשמאלו ובפרט לצעירים לקרות דברים הללו, שמרגילים עצמם לקרות דברים שאין להם בו שום השגה ולעסוק בדמיונות, ומפרשים בו דברי שטות, והוא ביטול תורה, (וזהו לאו דוקא בברסלב רק בכל החסידות דזמנינו, שי"ל עפ"י רוב מימרות תמוהים, וכמה פעמים דברי מחלוקת וגיעול ולשה"ר, וכן רוב הדברים שבקונטרס זה נאמר לכל החסידות דזמנינו, ואין הכונה שכל אנשי החסידות הם כן, אבל ציבור גדול).

מופת על אמונה

מו) בחי"מ (קי) שביקש מהשי"ת מופת כדי שיתחזק אמונתו, והראו לו ג' מופתים עי"ש, וצ"ע אם ראינו כן בצדיקים אחרים שיבקשו מופתים כדי לבוא לאמונה, דאדרבה בכמה מקומות מבואר דצ"ל אמונה פשוטה משום קבלת אבות איש מפי איש עד מ"ת, וזהו הדרך שצריך להשריש לדורות, ולא להאמין בשביל מופתים ואם אין רואין מופת אז ח"ו אין האמונה חזקה כ"כ ועיין רמב"ן (סו"פ בא) שאין הקב"ה מראה מופת תמיד, וא"כ איזה תועלת יש בזה שבני הנעורים יקראו זאת, וברמב"ם מבאר שלא האמינו ישראל במשה מחמת המופתים.

היאך מונחים המחשבות במוח

מז) בשיחות הר"ן (כה) עושה הנחה שכל המחשבות שבמוח האדם מונחים זה ע"ז כמו חבילות בקופה א', וכשאדם נזכר מאיזה מחשבה שבדעתו הוא שולף אותה המחשבה מתוך החבילה במקום שמונחת אותה מחשבה מאז, ואז מתהפכים ומתגלגלים כל שאר המחשבות, ע"י ששולף מתוכם זה המחשבה וממילא משתנה סדרם עי"ש, וצ"ב מאן יימר שכשמשמש במחשבה אחד הוא שולף אותה ממקומה דילמא משתמש בה כמו שהוא במקומה, ובכלל מאן יימר שהוא כמו חבילות זעג"ז, דילמא הוא כמו מעמארי שבקאמפיוטער, או כחבילות זה אצל זה ואפילו אם נימא שמונחים זה ע"ג זה אולי יש הפסק דק בין כל מחשבה באופן שכששולפים האחד אין כולם נופלים, ועכ"ח דאין הדבר כפשוטו רק דבר שאינו מובן בשכל האנושי וא"א לסתם אדם להסביר זאת.

להעסיק ח"ו את הקב"ה שישכח מה שרצה לעשות

מח) בשיחות הר"ן (ע) כותב היתכן שאנו מניחין את הקב"ה לחשוב לגזור גזירות בעולם, אנו צריכין לקרות אותו מעסקיו שהוא עוסק, במה שנדבר אליו אודות הצרכים שלנו, וממילא יפנה אלינו מהגזירות וישליך כל העסקים עי"ש, ובהשמטות לחיי מוהר"ן (לסי' סט) מפרש בזה הפסוק (תהלים פג) אלקים אל דמי' לך לבלי להניח את השי"ת לחשוב, (מפרש דמי' לשון דמיון ומחשבה, ובמושכל ראשון למי שהוא שטחי נראה כונתו שצריך להעסיקו ולהפנות דעתו), ובאמת כן מצינו בלשון הפסוק (ויקרא יז), ונתתי פני בנפש ההיא, ופירש"י פונה אני מכל עסקי, אבל אין ספק שאין

הדברים כפשוטם כמו שהם כתובים שזה הוא כפירה ממש, כי לא שייך אצל הקב"ה שמחשבה א' יעסיקנו ולא יוכל לעשות ב' דברים כא' כי כולן נסקרין לפניו בסקירה אחת, ועי' רש"י בשלח עה"פ ימינך ה' וגו' ואמרו (אבות פ"ה) והלא במאמר א' יכול להבראות, אלא שכביכול הכתיב על עצמו לשון כזה לשבר את האוזן וכמו שכתבו שם המפרשים, ופשוט וברור בכונת שיחות הר"ן ג"כ דע"י שנדבר ונתפלל לפניו כ"כ הרבה עד שיתעורר מדת הרחמים ע"י כח התפלה יפנה מהגזירות, דהיינו לבטלם, (או ע"י שמדפיסים ספרים חדשים כמ"ש ליקו"מ תנינא ל), והיה צריך לפרש הדברים יותר שלא יהיה נראה ח"ו כפשוטו.

וכבר מצינו כע"ז בחיי מוהר"ן (קפח) שהוכיח מוהר"ן את מוהרנ"ת על שהפליט דיבורים הנראים כחסרון באמונה, שאמר דבסוף ינצח הקב"ה כאילו אפשר לנצח את הקב"ה לפי שעה, ואף דבפסחים (קיט) איתא זמרו למי שמנצחין אותו ושמה היינו שרוצה בכך ומסייע לזה כהא דנצחוני בני, וכהא דאמר למשה הניחה לי, (וכמבואר בליקוטי מוהר"ן קכד, ובשיחות הר"ן סט, והוא ע"ד שכ' באות סח שימציא טענות ומליצות והוא ע"ד ג' שהטיחו כלפי מעלה עי' אברך על תהלים דזה"פ שיר המעלות 'ממעמקים' דכשכבר אין לו זכות לזכות בחנינה יבא בדרך עצה עמוקה, והוא ע"ד מלך 'במשפט' יעמיד ארץ דהיינו באופן של משפט שיש מיימינים ומשמאילים), אבל לא שיהא שייך דבר כזה בעצם ח"ו, וכע"ז בשיחות הר"ן (כד) במשל אב המגעגע לבנו עד שהבין שאין לו עוד כח לסבול אלו הגיעו עין, ולא שייך לשון כזה לגבי הקב"ה כמו בן, וכמ"ש לעיל שמוהרנ"ת התרעם על הקול יעקב שכתב לשון שלא שייך כלפי הקב"ה, ועי' ליקו"מ תנינא (מד) ליזהר שלא לומר דיבורים שנראה כליצנות מהקב"ה, דזה אפיקורסות, וכן הלשון בחיי מוהר"ן תקצג שא"צ 'לותר להשי"ת' הוא קצת חריף, וצ"ל דמוותר לבקש מהשי"ת שרוצה יותר אע"פ שכבר הרחיב לו השי"ת, ובשאר מקומות כתב לא להתעקש עם הקב"ה רק לרצות מה שהוא רוצה, וכן הלשון בחיי"מ (רסח) שאופן קבלת הממון שמקבל מאנשים שאין לו מזה שום התפעלות הוא חידוש אצל השי"ת, וצ"ב היאך שייך לומר כלפי השי"ת ששום דבר יהיה אצלו חידוש, ועוד מהו החידוש וכי לא היו עוד צדיקים בעולם שלא נתפעלו מממון, ולשיטתיה היה מובן דכ' בליקו"מ (כג) דמי ששומר ברית יש לו אמונה ואין לו תאות ממון, והרי כ' במק"א דכל הצדיקים נשאר בהם שמץ מהתאוה חוץ ממנו שלא נשאר בו כלום, אמנם לא מסתבר לזלזל כ"כ בשאר הצדיקים כדי להגדיל את מוהר"ן.

לא משום הטעם נהגו, אלא משום שנהגו אמר טעם

(מט) בכמה ענינים שנותן טעם להמנהג אין הכונה שמשום זה הטעם נהגו כך, אלא אדרבה משום שנהגו כך נתן טעם, כדרך הצדיקים שבכל מנהג נותנים טעם פנימי, ולדוגמא מ"ש בליקוטי מוהר"ן (מטז, ובשיחות הר"ן פו) שאומרים בחתונה לפני המיילי דבדיחותא תיבת עלה, עי"ש טעם לזה, וכדיום אינו נהוג כן, וכן מ"ש בשיחות הר"ן (פח) במנהג הפיכת שולחן בשבת ג', כנראה שהיה המנהג כן לפי שכבר הגעילו השולחן לאכול עליו בפסח ע"כ לא רצו לאכול עליו עוד חמץ ע"כ הפכו

השלחן לסימן שלא יאכלו עליו, אמנם כהיום שאין נוהגין כן לפי שמכסין ממילא השולחן לפסח אין שום פירוש שיתחילו לנהוג כן להפוך השלחן משום הטעם שנתן מוהר"ן כי בדברים אלו המנהג קודם להטעם לא הטעם למנהג וזה כלל גדול בכמה דברים, גם בספרים אחרים.

וכמו"כ מה שבליקוטי מוהר"ן (ק"ז) נותן טעם על שקשה לישון במוצ"ש, זה נאמר רק לאנשים שאין הטבע שולט עליהם, אבל אצל אנשים פשוטים אין זה רק מחמת שישנים בש"ק אחה"צ, והראיה שאותן שאין ישנים ביום נופלים בשינה במוצ"ש תיכף כשראשם נוגע בכר כנראה בחוש, והנסיון מעיד ע"ז, (וכן מ"ש בתנינא סט לא נוהגין כן כיום), וכמו כן מ"ש באמרי פנחס (סדר הלילה אות רה) דבט"ב א"א לישון, ואף אם ישנים קצת אין חולמים שום חלום, כי בליל החורבן לא קיבל הקב"ה פקדון הרוחות, וע"כ לא היה המתקת הדינים הנעשה ע"י הצדיקים בשעת השינה, וע"כ לא קידש הלבנה פע"א במוצאי ט"ב עי"ש עפ"י קבלה, גם זה לא נאמר באנשים פשוטים שאם אין ישנים בט"ב ישנים היטב בלילה וגם חולמים חלומות.

נ) בחי"מ (רצו) אמר שרוצה להכניס באנשיו יראה כזה שלא היה עדיין בעולם, (יותר מהאבות הקדושים ומשרע"ה וכל הצדיקים שמכל הדורות?), וצ"ל שתיבות 'שלא היה עדיין בעולם' הוא הוספה, או שיש לזה איזה פירוש נסתר, או אולי כונתו שלא היה עדיין בעולם אנשים פשוטים וקלים של דור ההוא כאלו שיהיה להם יראה כ"כ, וגם זה צ"ב.

למה אין רצים אחריו

נא) בחי"מ (רצה) מוהר"ן תמה למה אין כל העולם להוטים לרוץ אחריו לקבל ממנו יראת שמים, שהרי הוא האוצר של יראת שמים, וצ"ב דקושיא מעיקרא ליתא, דהא היו אז כמה צדיקים בעולם שהיו מנהיגי עדה, והם לא אמרו לתלמידיהם שירוצו אחרי מוהר"ן, וידוע שפעם שאל רב א' את הר"ר זושא למה כל העולם רצין אחר ר"ר זושא ולא אחריו, ענה לו ר"ר זושא שקושיא זו ממש קשה לו ג"כ, ואלי זהו התירוץ באמת, דכיון שהוא אינו חושב שהוא רואי שירוצו אחריו לכן רצין אחריו ואילו החושב שראוי לרוץ אחריו בורחים ממנו, ולכן לא מסתבר שמוהר"נ"ת אמר כן ואיזה ט"ס וחסרון דיבורים יש שם.

נב) בחי"מ (רצד) שאם היה מגלה היראת שמים שלו לא היה אפשר לעמוד בתוך ד' אמות של ביתו.

שבועה לבטלה

נג) בחי"מ (תקנב) שהבעש"ט נשבע שיעשן לעולם הלולקע אצל נר של חלב, וצ"ב דאם היה ברור לו שמותר ואין חשש מחמת פיטום החלב, אז יעשן עוה"פ, אבל הכי נשמע מעולם שישבעו על דבר כזה, ושיהא צריך לעשן לעולם אצל נר חלב ולא די במה שיחליט בדעתו שמותר או יעשה כן עכ"פ איזה פעמים.

השלכת השכל

נד) בליקוטי מוהר"ן (א,קכג) וכן הוא בחיי מוהר"ן דצריך להשליך השכל שלו, וכמו ישראל שהקדימו נעשה לנשמע, ורבים מהפתאים חושבים שאסור להשתמש כלל בשכל רק להיות כלב שוטה, וזה טעות כי אין הכונה רק לענין אחר לגמרי כמ"ש בליקוטי מוהר"ן (א,א) שלא ילך אחר שכל של יצה"ר ועוה"ז רק להביט על כל דבר בשכל התורה והקדושה, וכמו ישראל במתן תורה, וכן בסי' קכג מפרש להדיא מהו השלכת השכל שצייתו לדברי הקב"ה אף שהיו מושרשים בעניני ע"ז ובדיעות כוזבות, ואדרבה על מי שאינו משתמש בשכל נאמר לא יחפוץ כסיל בתבונה עי"ש, ובליקו"מ תנינא (ה,טו) מפרש השלכת השכל שיהיה מעשיו מרובין מחכמתו, ועי' עוד בתנינא מד, (עי' ערבי נחל ואתחנן דרוש ג' מ"ש בזה), ויותר מזה מפרש בליקוטי מוהר"ן (א,רנה) דכשאדם מאמין בצדיק בלי דעת אפשר ליפול מהאמונה, הרי מזה דאין להשליך השכל הישר עפ"י התורה, ובשיחות הר"ן (נא) כ' דהגם שצריך לעבוד בתמימות אבל אסור להיות שוטה, ורק חכמי לב ובצלאל וכיו"ב היו במדרגה גדולה שידעו היאך להשליך השכל כמ"ש בשיחות הר"ן (טו) שנאמר בהם אשר נתן חכמה 'בהמה', (ע"ד בהמות הייתי עמך) והשלכת השכל פירושו אמונה פשוטה גם במה שאינו מובן בשכל (ליקוה"ל יו"ד בכור בהמה טהורה הל' ג אות ב, ועי' ליקוטי מוהר"ן קכג, ושיחות הר"ן לב), ולא כהבנת השוטים ליקח השכל ולהשליכו באשפה, כי היאך ישליך אם אין לו מה להשליך, ובליקוטי מוהר"ן (כדו) מבואר דאדרבה צריך להשתמש בשכל אך רק ע"י שימשיכו בו אמונה, ולא לסמוך על שכל בעצמו, וצריך ליישב את השכל שלא יהרוס לעלות למעלה ממחיצתו עי"ש עוד (סי' כה,א) דצריך ליצא מכח המדמה ולבא אל השכל מקודם ואח"כ להוציאו מן הפועל, ולא ח"ו להשליך השכל ולהיות בהמה, דאדרבה זה ענין הקרבת קרבנות לשחוט הבהמיות.

למסור התנועות להקב"ה

נה) בשיחות הר"ן (אות ב) דבכל יום מוסר תנועות שלו ושל ב"ב להשי"ת וממילא אינו צריך לדאוג עוד אם מתנהג כראוי כיון שסומך עליו ית' וצ"ב דהא סו"ס יש בחירה, וצ"ל דאין הכונה לענין הנוגע לקיום תורה ומצוות בקו"ע או בשוא"ת, שזה ודאי תלוי באדם, אמנם גם בעניני הרשות ודאי כל דבר הוא או מצוה או עבירה ותלוי בכונתו וכמ"ש בחובת הלבבות, ובליקוטי הלכות (נדריים ב,ב) כ' מוהר"ן ע"ז דגם להפוך דברי הרשות למצוה או לעבירה תלוי בבחירת האדם בלבד, וצ"ל פ' הכונה דאלמלא הקב"ה עוזרו לא היה יכול לו, וזהו מה שמוסר להקב"ה שמאמין ובוטח שיעזרו לגמור מחשבתו הטובה, אבל ודאי צריך מתחלה אתעדל"ת מהאדם ורק אז הקב"ה גומר בעדו, עכ"פ ודאי אינו כפשוטו.

הלכה כרב נחמן

נו) שיחות הר"ן (ריב) דמוהר"ן אמר ראייה שהלכה כמותו נגד החולקין נגדו ממה דאיתא בש"ס כמ"פ הלכה כר' נחמן בדיני, ומובן שזה אינו הפירוש בגמ', דהלא הגמ' נכתב עוד מקודם שהיה מוהר"ן בעולם ולא אמרה אלא בדרך צחות, אבל מוהר"ן בשביל הדביקות ברבו כתבה כאילו הוא

פירוש פשוט, (ובתורת חכם רי"מ מארגנשטרן על ברכות כתב דמוהר"ן היה נשמת ר' נחמן וכמובן שדברים הללו אינן אלא דמיונות, ולא כל אחד יכול לומר מה שעולה על לבו, וכמו שרבים מאנשי ברסלב כותבים שמוהר"ן היה נשמת רשב"י וראיה שהעמיד בתחלת ספרו הרמז דלא תשכח מפי זרעו ס"ת יוחאי לרמז דע"י רשב"י זרע יוחאי לא תשכח התורה, ואומרים שכשגילה רמז זה אמר ועכשיו יש נחל נובע מקור חכמה ומפרשים שכיון בזה על עצמו והיינו שהוא המושך לרשב"י, ואינו מוכרח דהא י"ל כונתו דעכשיו אין מדריגת רשב"י ומ"מ יש נחל נובע ממקור חכמתו של רשב"י שאנו עוסקים בתורתו הקדושה, וכמבואר בחיי מוהר"ן קפט שכשאמר דבר זה אהדגיש שרבי שמעון בעצמו הוא ענין אחרועי בפעולת הצדיק תשכז גם כן בזה)

מהו החסרון לקבל מרב

(נו) בשיחות הר"ן (ריא) כ' שהיה מתלוצץ מאד מהאומרים שקיבל תורתו מזקינו מוהר"ן מהאראדענקא והביא ראיה שא"א לומר כן, דהיאך אפשר שמוהר"ן מהאראדענקא ידע בדיוק כל שיחה שיהיה נצרך לאנשיו עד ששם בפיו כל דיבור שיצטרך לה, ואינו מובן הקושיא הלא כן היה בכל משך הדורות שקיבלו איש מפי איש תלמיד מרב עד משה רבינו, ולא שהרב היה אומר להתלמיד כל התורות שיהיה התלמיד עתיד לומר, רק שעיקר תורתו קיבל ממנו ואח"כ היה פרה ורבה מעצמו בנוי על מה שקיבל מרבו, עוד כ' שם ראיה דא"א להיות שקיבל מזקינו שהרי לא היה בעל תורה כ"כ, וצ"ב למה הוצרך לבזותו כדי להחזיק שלא קיבל ממנו, וכי חסרון הוא לקבל מפי רב, והלא בליקוטי מוהר"ן עצמו כותב כמ"פ שצריך דוקא לקבל מפי רב וכמשחז"ל עשה לך רב, ואדרבה רבים נמנעו לקבל תורת מוהר"ן לפי שחשבו שלא קיבל מפי שום רב.

תורתו של הרה"ק מוהר"ן

(א) מוהרנ"ת כותב שליקוטי מוהר"ן לא רק שנכלל בו כל כתבי אריז"ל ומהר"ם קורדיווארו רק הוא עוד גבוה הרבה יותר מכל דבריהם (חיי"מ שסה וכו' דהגם שמוהר"ן לא אמר כן בפירוש אבל הוא הוסיף זה בדברי מוהר"ן, ובפעולת הצדיק שע"ב בשם המגיד מטירהאוצע הוסיף שליקוטי מוהר"ן הוא עוד גבוה יותר מהזהר והתיקוני זוהר), וצריך לדקדק בו כמו במקרא (שמח,שסב) וספר ליקו"מ הוא אתחלתא דגאולה (שמו), וצ"ל שוטה כפול ומכופל ליקח הדברים כפשוטן, ובהכרח שלא דוקא רק שטמון בזה סוד.

(ב) בליקוטי מוהר"ן (ב,קיה) שאין זה מעלה כ"כ מה שאומרים תורה בלי שיכינו עצמם מקודם, וכמבואר במדרש עה"פ אז ראה ויספרה וכו', אבל באמת היו הרבה קדושים שאמרו בלי הכנה רק כפי שהזמינו מן השמים בפיהם, וידוע מהה"ק מלובלין עה"פ כי נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת בישראל, כי להכין הדבר מה שרוצים לומר היא תועבה, כי לא אמר רק מה ששלחו לו מן השמים בפיו בשעת האמירה, וצריך לחלק בין דורש בנגלות או בנסתרות שאז אינו אומר מעצמו רק מה שנתגלה לו מן השמים והיו צדיקים שלא זכרו מה שאמרו הם עצמם כי היו בבחי' שכינה מדברת

מתוך גרונם, ועי' נועם מגדים (אמור עה"פ וספרתם לכם) דצדיקי אמת נותנין להם מן השמים בכל שבת חידו"ת עמוקים עד שהם עצמם אינם יורדים לעומקה, ובמוצ"ש כשהנשמה יתירה עולה למעלה מלמדים אותה ומבינים אותה מה שאמרה, (אך פלא דגם באשר בנחל לא נוהג להכין עצמו כמ"ש באשר בנחל [ד' רפה, ד' רפן] שכותב בלי שום מחשבה קודם, וכן אומר תורה בהיסח הדעת בלי שום הכנה והבטה בספר).

ג) כתב בחי"מ (שפא) שאם היו הבעש"ט ורשב"י שומעין תורתו היה חידוש ג"כ אצלם, וזה אינו לפי הפשטות דהמעין יראה שבשאר ספרי החסידות אין מוצאין חידושים יותר קטנים מבליקוטי מוהר"ן, עוד כ' בחי"מ (שמה) שאילו היה תורתו נאמר בדור האריז"ל או רשב"י היה נעשה מזה רעש גדול מאד.

ד) בחי"מ (שמח) שהעמקות הנמצא בליקוטי מוהר"ן לא נמצא בשום ספר, ושם (שמט) שמוהר"ן אמר שצריך כל אחד למכור כל הספרים שלו וגם הכר שמתחת לראשו לקנות ספרו, ושם (שנה) שספרו הוא שמירה אפילו אם אין לומדין בו רק שיהא מונח בארגז.

ומי שאינו מטומטם יודע שיש הרבה ספרים שיש בהם עמקות הרבה יותר מליקוטי מוהר"ן, (עי' ספרי התניא ובנו ר' דובער והצ"צ, והר"א מסטראשעלע והמגלה עמוקות וספרי הרמ"ע מפאנו וספרי ר' צדוק, וספרי הרה"ק מפאטיליטש, ואיזביצא, והיכל הברכה וזוהר חי, וספרי מוהר"ל, ועוד הרבה מאד), אך כל הגוזמאות על ספרי מוהר"ן לא הגיע אלינו רק ע"י מוהרנ"ת, ויתכן שמחמת רוב אהבתו לרבו הגדיש את המדה, ומה גם שדבריו אינם לפי פשוטו, ועוד ששלטו ידי זרים בכתביו, (ובאמת גם בשאר תולדות של צדיקים רואין דכל חסידות מנסה לגזום ולהגדיל רבי שלהם יותר מכל שאר הרביים בגוזמאות שונות, אבל צריך לידע שאין לנו השגה בשום א' מהצדיקים, וכ"ש שלא להכריע ביניהם, וכמו בבית ישראל רוזין ה: כ' דהה"ק מלובלין אמר דאין יכולים לבא לדעת האמיתי עד שמגיעים לשנת מ' חוץ מהה"ק מרוזין שהגיע לזה עוד לפני המ', והרי מוהר"ן לא הגיע לשנת המ' בחייו, ולד' מוהרנ"ת הגיע לתכלית המדריגות יותר מכל צדיקי דורו, הרי לך דאין אנו מבינים כלום מהשגות הצדיקים).

ה) בחי"מ (שפג) כ' שמוהר"ן אמר שעוד יכתבו עליו מח"ס פלוני ופלוני וכו' והכונה היה שישארו ממנו ספרים הרבה, וצ"ע הרי לא כתב רק ליקו"מ וס' המדות וסיפורי מעשיות, וכל השאר אינו ממנו, או ליקוטי בתר ליקוטי מדבריו שבספרים הנ"ל, ויש כמה מגדולי ישראל שחיברו הרבה ספרים יותר, (וכמעט כל ספרי ברעסלעוו של דורות אחרונים אינם מחדשים כלום, רק כופלים ומשלשים עוה"פ ועוה"פ אותן הדברים בלבושים שונים, וכן מרבים לדבר מגדולת ורחמי הרבי במקום לדבר מחסדי השי"ת ואם מדברים מחסדי השי"ת הרי אינו רק לפי שנתן לנו רבי רחמן וטוב כזה).

(ו) בימי מוהרנ"ת כ' שכל תורה וכל שיחה ממוהר"ן כלולה מכל התורה כולה, ומכל המדריגות, ומכל העולמות, וכו' וכו', והמעייין בשיחות מוהר"ן יראה שדבר זה אינו מובן בפשטות ואינו אלא רמז ומשל, ובעלים לתרופה (ג' קדושים תקפו) כתב ד' צריך להאמין' דכל הענינים שעוברים על האדם בפרטיות ועל כל העולם בכלליות, וגם 'כל מה ששומע מבני אדם מדברים', הכל נמצא בתוך תורתו של מוהר"ן, (פי' אם תרצה לידע היאך להנהיג טראק, או רעסעפי לעשות חלות או עוגה טובה, או היאך למלא אפליקעישן לפוד סטעמפס, תביט בתורת מוהר"ן ותמצא שם הכל, והאם זה אמת, אלא מאי אינו כפשוטו רק טמון כאן סוד גדול שסתם בני אדם א"א להשיגו, אבל יותר נראה דיש שם ט"ס וצריך להגיה איזה תיבות), וכ"כ בחיי מוהר"ן (שעז) שא"א שיהיה שיחה בעולם שאינו כלול בתורתו, ובלא"ה זה סותר למ"ש מוהרנ"ת בהקדמת ליקוטי מוהר"ן שכל כתבי אריז"ל ומאמרי זוה"ק ותיקונים וכל דרכי הקבלה כולם (כאחד?) כלולים בליקוטי מוהר"ן, הרי דלא בכל תורה בפ"ע כלולים כולם כמ"ש בימי מוהרנ"ת, רק שבכל אורך ליקוטי מוהר"ן, וגם לא כתב שכל שיחת חולין שבעולם ג"כ כלול בהם, וגם זה גוזמא גדולה, כי כל זה יכולין למכור למי שלא למד מעולם כל כתבי אריז"ל וזוה"ק ותיקו"ז וכל דרכי הקבלה, דהיינו פרדס לרמ"ק ושערי אורה וכו', אבל מי שכבר למד כל אלה ימלא פיו שחוק לשמע דברים הללו, וגם מה שבהקדמת ליקו"מ כ' בהתפעלות עצומה מתורה ב' ותורה ה' שזכרו בה כמה ענינים ומקשר אותם זה בזה, ומסיים שאין דוגמתו, וכן מרבה לחשוב שם הרבה ענינים המובאים בספר, וכפשוטו אין זה אמת, דגם בספרים אחרים מצינו כמה תורות שכלולים בה הרבה יותר ענינים נפלאים ומקושרים בקשר נפלא, (ולדוגמא ראה מאור עינים פ' לך עה"פ ואת הנפש אשר עשו, וכן ב' תורות הראשונים בפ' דברים וכמעט כל התורות של ספר ההוא וה"ה בכל שאר ספרים קדושים, יש בהם עמקות לא פחות כלום מבליקוטי מוהר"ן, ואטו כי רוכלא איזל ואחשוב, וכהיום הזה שעל רוב ספרי חסידות כבר יש מפתח ענינים תוכל לראות שאין נופלים בשום דבר בריבוי ענינים בכל תורה וקישורם הנפלא מספר ליקוטי מוהר"ן, ואין הכונה לבטל את ליקו"מ, רק להחשיב גם ספרים קדושים אחרים במדה ומשקל שווה בשווה, ולא להגזים בספר א' על חשבון ספרים אחרים).

(ז) בחיי מוהר"ן (שמט) דהיה משבח את ספרו מאד, ואמר שיכולין להיות נעשה בעל תשובה גמור ע"י לימוד הספר שלו עכ"ד, אמנם אין בזה כ"כ חידוש דמכל ספר של גדולי עולם הן בחסידות הן מבעלי המוסר אפשר להיות נעשה בע"ת גמור, וכמה וכמה נעשו בעלי תשובה גמורים ממסלת ישרים או מנפש החיים או מראשית חכמה או מבאר מים חיים וכו' וכו'.

(ח) בכוכבי אור כתב שמוהרנ"ת אמר שאמירת ספרי מוהר"ן כולל הסיפורי מעשיות ושיחות מסוגל לנשמה כמו אמירת ספרי הזוהר ותיקונים, ושבימי אלול מצוה לומר כל ספרי מוהר"ן מתחלתם ועד סופם, ומובן דלומר דבר כזה צ"ל גדול הדור שהסכימו עליו חכמי דורו שראוי לקבוע כן, ומוהרנ"ת עם כל גדלו לא היה מתקבל על כל חכמי הדור לדבר כזה.

ט) עוד שם דמוהר"ן אמר על מי שאומר על תורתו שאינו יכול למצוא עצמו שם כיון שמדבר מדברים גבוהים, שזה האיש הוא אפיקורוס, משמע שאפילו אם מאמין ב"ג עיקרים באמונה שלימה ובכל לבבו, הוא אפיקורוס רק בשביל שאומר כן, וצ"ע מהכ"ת לומר כן.

י) חיי"מ (שכד) אמר על מוהרנ"ת שהוא חד בדרא באמירת תורה, ובהשמטות כ' דשאל אותו הלא יש 'הרב' (בעל התניא) השיב לו אבל היכן יש לו ההקדמות שלנו, והמעין בספרי התניא ובליקוטי הלכות של מוהרנ"ת ישתומם על ההשוואה, (ושם סי' קלב כ' שהיה מראה לחסידי התניא דברים שבתורות התניא שאינם אמת וסתר דבריו).

יא) חיי"מ (רפט) נמצא בכת"י שהוא מגלה דברים שכיסם עתיק יומין [שאף אחד עדיין לא אמר תורה משם, השמטות], ובהשמטות לסי' שנג כותב שהוא מקבל תורה ממקום שלא קיבל ממנו שום אדם מעולם, (ואם נבין כפי פשוטו אין תורתו נמשך בהשתלשלות ממושה מסיני ח"ו).

יב) עפ"י מושכל ראשון בד' מוהרנ"ת יוצא דלימוד ליקוטי מוהר"ן אינו רק מצות לימוד התורה, כמו בסתם תשב"כ ותושבע"פ, רק יש מושג חדש של זכות גדול לאדם ולנשמה כשזוכה שיהיו מחשבותיו משוטטות בדברי רבינו זכרוננו לברכה הקדוש והנורא מאד' (חיי מוהר"ן פג), ומזה מסיק דאפילו כשאין מבינים דבריו יאמרוהו כאומר תהלים, (אף דבתושבע"פ אין מצות לימוד התורה רק כשמבינים כמ"ש בשועה"ר הל' ת"ת, והיינו לשיטתו דדברי מוהר"ן הוא כמו מקרא ותשב"כ שיוצאין גם בלי הבנה וכונה, או שאינו לימוד רק תפלה וצ"ב), וצ"ב היכן מצינו מקור לדבר כזה שיקבעו הנחה על ספר אחד מתלמידי בעש"ט או אפילו הקודמים להם למשל של"ה הקדוש או רמב"ן ורבינו בחיי, שלימוד ספר זה הוא זכות גדול להיות מחשבותיו משוטטות בו אפילו בלי הבנה, יותר מלימוד כל שאר ספרי קודש, וכי כולו קטלי קני באגמא נינהו.

פרק ז

להעדיף לימוד ספר אחד על השני

א) ארז"ל (שבת י'): מילתא אלבושייהו יקירא, דהטבע מחייבת דמי שמקושר לרב אחד שמועותיו יקרים אצלו יותר משאר שמועות, ונמשך אחריה בהתלהבות, ונראה דאין זה סתירה למה שאמרו (עירובין סד.) על האומר שמועה זו נאה וגו' (ומפרש מהרש"א דאסור אפילו אינו אומר להדיא שהאחרת אינה נאה), דהכא אינו אומר שיותר נאה, אלא דאצלו חביב יותר שמועות של רבו הקרוב אליו בנשמתו, וממילא יוכל יותר לקבל ממנו וכמו שמותר לאדם לבחור רב אחד, אף במקום שיש תלמידי חכמים יותר גדולים מרבו, כיון דלפי טבעו ותכונת נפשו נמשך לרב זה דוקא, והוא בכלל אין אדם לומד אלא ממקום שלבו חפץ (ע"ז יט.), והוא ע"ד על טעם מראה וריח, אין להתווכח, כמו"כ א"א להתווכח לומר ספר זה נחון ומועיל יותר מזה, כי הכל תלוי כפי מה שמושך את האדם יותר, וכשם שאין פרצופיהן שוות אין דיעותיהן שוות, יש שנמשך יותר אל ספרי התניא המעוררים התבוננות, ויש שנמשך דוקא אחר באר מים חיים המעורר הרגש, ואינו מרגיש טעם בספרי התניא,

ויש שמתעורר דוקא מספר נועם אלימלך או מאור ושמש או שפת אמת או דברי חיים או ספרי סלאנים וכו' וכו'.

(ב) ויש מימרות שונות על הרבה ספרים שונות מכמה גדולי ישראל שאמרו איזה גדלות או הגזמה על איזה ספר, (כגון א) שצריך למכור כל נכסיו לקנות ספר זה או זה, ב) או שא"א להרגיש טעם בתפלה אם אין לומדים ספר זה או זה, ג) צריך לילך ד' מאות פרסה רגלי להשיג ספר ההוא ויש מהם שהרחיקו לכת לומר על לימוד איזה ספר או על איזה הנהגה של חסידות מסוימת שאם ינהגו כולם כן יבא הגאולה, ד) שגדול פלוני לא ירד מעל שולחנו ספר זה, או לא זו מתחת ידו, או שלפני ניהול שולחנו הביט בספר זה, או שלא בדק שאר ספרים לפני פסח מחמץ רק ספר זה, וכיו"ב הרבה, וכל אלו הליקוטים צריכים להניחם באשפה כי מטרתם להעלות ספר זה על נס ע"י השפלת ספרים אחרים מגדולים וצדיקים שלא היו קטנים יותר ממחבר זה הספר שהם מתפארים בו, וזה טפשות גדול כי אין לזלזל בחשיבות שום ספר, לומר זה נאה או קדוש יותר מזה, רק כן הוא הטבע דמי שמתפעל מספר מסויים או מצדיק מסויים מדבר הרבה מזה ומרים על נס ספר ההוא או צדיק ההוא יותר מאחרים, ובהכרח גם מגזים בדבריו כדי לבטא גדלות ספר צדיק ההוא, ובמס' חולין (צ): ותמיד כט. ועוד הרבה) מבואר דדיברה תורה וכן חכמים תנאים ואמוראים בלשון גוזמא ופירש"י (ביצה ד) דאדם הרוצה להחזיק דבריו אומר קצת יותר מהאמת, ואין בזה שום גריעותא, (ובדרך אפשר י"ל לשיטת מוהרנ"ת ליקוה"ל שבועות ב,ו דאין הצדיקים יכולין להשפיע הכרת אלקות רק במקום שיש אחיזת השקר, ואולי מה"ט הצריך לגזם), אבל אין שום פירוש ללקט הני מימרות ולהדפיסם כי הוא יתור נפיש, ומה שיש סוגים מסויימים שלקחו לעצמם תפקיד לפרסם ולהפיץ בכל העולם ספר מיוחד ההוא שלפי דעתם הוא ספר היותר נחון, (אף שיש ספרים אחרים יותר מובנים לסתם אנשים ויותר יסודיים ונחוצים), ועל כן עושים כל מיני תחבולות לפרסם הספר ההוא, ומרבים לכתוב ולמלאות כל בתי המדרשות בגליונותיהם, או לדרוש מגדלות הספר גם למי שאינו שייך לקבוצתם, זהו הבל, כי מי אמר להם שכולם שייכים אל ספר ההוא, הלא יש אנשים שמקבלים יותר תועלת בעבודת ה' מספר אחר, וכי מפני שהוא חושב שספר זה יש בו תועלת גדול, צריך כל אחד להחליט שתועלת זה א"א לקבל מספר אחר, הלא זהו הוא ודאי בכלל האיסור של האומר שמועה זו נאה, והרוצה לידע האמת יודה דבסך הכל כל הספרים אינם מחדשים כלום יותר ממה שכתוב בתורה, כי הכל סובב הולך על פסוק שבתורה ליראה ולאהבה את ה' אלקיך, רק כל אחד בחר לו אופן ודרך היאך להרחיב ולהסביר זאת, א"כ אינו מובן כלל למה ירצה שום אדם בעולם ומה יש לו מזה שכולם יתעוררו מאופן ההסבר שהוא נתעורר על ידה, למה הדבר דומה לסוגיא חמורה שיש בה ב' מהלכים רש"י ותוס' ואדם א' הבין את הסוגיא ביותר לפי דרכם של התוס' ובדרכו של רש"י לא נתעמק כ"כ ולא תפסה היטב, ע"כ מפרסם בכל כתבי עת שבסוגיא זו ילמדו רק את התוס'.

ודברי רש"י הוא מעמיד מן הצד, הלא לשוטה ייחשב, כי אתה הבנת את התוס' ואחרים מבינים יותר את הרש"י ותלמיד חכם מבין את שניהם.

ומה שמרבין לספר שגדול פלוני לא ירד ספר פלוני מעל שולחנו, לו חכמו ישכילו שבזה אין מגדילין הספר רק מקטינים, כי ספר שאין רגילין בו רק מביטים בו לפעמים רחוקות לכן כשמוציאים אותו מארון הספרים נשאר על השולחן זמן ארוך כי אין צריכין לו עוד, ומחמת שאין רגילין לידע מקומו אין מחזירין אותו כמו ספר שמשתמשין בו הרבה, וכך נשאר בחוץ עד שיבא מישהוא וירחם להחזירו, וזה נראה בחוש, ועוד שכל צדיק וגדול יש לו איזה ספר שיש לו לשון קל וצח ומרבה בקיאות וידיעות או חשבון וכיו"ב או דברי אגדה נאים, שמביט בו בשעה שרוצה לפוש מעבודתו הכבד ויגיעתו בתורה הקדושה ובזמן שאנשים אחרים הולכים לישון או מפכחים דעתם בקריאת מעשיו או עיתונים או עוסקים באכילה ושיחה, הם מפכחים דעתם ע"י הבטה בספר זה, וכאשר ראיתי אצל כמה גדולי ישראל שכשרצו לפכח דעתם או לגרש השינה מעיניהם או לפני השינה בעת שכבתם על המטה, הביטו לפעמים אפילו בקונטרסים של אברכים שלא הגיעו לקרסולם, כיון דסו"ס מדבר מעניני יר"ש בליקוט נאה ומעונין, ובכל תקופה מסוימת בחרו להם איזה ספר אחר, ואין זה סימן לגדלות המחבר כלל, כשם שלא יביאו ראייה שמענדל כשר היה אדם גדול לפי שמרן מ'סאטמאר הביט בתורה שלימה, וכן בקונטרס נציה כיו"ב הרבה, והשוטה שהיה איזה תקופה אצל אדם גדול וראה אותו מביט איזה פעמים בספר או שהספר מונח על שולחנו ואין מי שיחזירו לארון הספרים כותב ומפרסם שזה הספר לא ירד מעל שולחנו, ומה עם כל הספרים האחרים שהיו מונחים בשאר תקופות על שולחנו ואולי זמן יותר ארוך, והמכיר בטיבן של חסידים שלא שימשו כל צרכם יודע שהם אומנים מקצועיים בגוזמאות מופרזות, ודי לו לראות את הצדיק מביט ב"פ בספר ואח"כ היה מונח על שולחנו איזה ימים מפני שהגבאי לא החזירו בארון הספרים, להעיד בתורת אם לא יגיד שלא ירד הספר מעל שולחנו, אף שלא ידוע לנו מה היה החלטת הצדיק בהביטו בספר ההוא לתהות על קנקנו של המחבר, כי יתכן שחשב שחבל על הנייר שהלך לאיבוד.

וזה דומה למי שמדפיס קונטרסים והפצה שכל העולם ילמדו מס' ר"ה יותר משאר מסכתות, לפי שהוא היה בתקופה א' אצל פלוני וראה שלא ירד מס' ר"ה מעל שולחנו, וכמו שאתה מבין שזה האיש הוא שוטה, כמו"כ האיש שמביא ראייה ללימוד איזה ספר חסידות יותר משאר ספרי חסידות לפי שראה אדם פלוני מביט בו כסדר, ואפילו המימרות שיש מגדולים בשבח איזה ספר הוא לפי שבתקופה ההוא היה מביט בזה ונתפעל ממנו, וה"ה בתקופה אחרת היה מדבר בשבח ספר אחר וז"פ, ולדוגמא ס' שבחו של צדיק שמביא כל רב או ת"ח או סתם מלקט שמביא או הביט פעם בספר ליקוטי מוהר"ן, וכיון שמצא מציאה כבר מגזים שלא ירד מעל שולחנו וכו' ונצייר אילו היו מדפיסים ספרים על כל רב או יודע ספר שמזמן הבעש"ט ולעשות רשימהמכל הספרים שהביט

בהם בכל ימי חייו ונתאר זאת בגוונים שונים וגוזמאות, הלא לא יספיקו כל ניירות להדפיס כ"כ ספרים, והיכן יכנסו כ"כ ספרים הלא יהיה צריך לבנות אוצר הספרים ענקי רק לספרים כאלו.

(ג) וזה שייך לא רק בלימוד, רק גם בהנהגות טובות שאינן חיובים, שבדרך כלל כל חוג יש לה איזה הנהגות טובות מקובלות אצלם, או איזה מאכל מיוחד לשבת, שהונהג מחמת איזה סיבה יהיה מה שיהיה, אין שום פירוש שיעשו מזה פירסומת גם לחוגים אחרים וישתדלו בלי הרף בכל מיני הסבירים ומימרות שכולם יקיימו זאת, כמו אם יהיה מנהג באיזה מקום ללבוש בגדי שבת בט"ו בשבט, או לאכול שבעים מיני פירות, ויכתבו וידרשו מזה בכל מקום בעולם, וכן אם יש מנהג באיזה מקום לומר מ' מזמורים של תהלים בין מנחה למעריב בכל יום, ובמקום אחר יש מנהג לומר תהלים דוקא אחר התפלה או לפני התפלה, וכ"א ירצה שחבירו יעשה דוקא כמו שהוא עושה, למה ועל מה? ובאמת אין שום נפ"מ בזה בשמים כי רחמנא ליבא בעי וכל מה שעושים בכונה טובה מתקבל לנח"ר לפני הקב"ה, וכמו"כ אין פירוש לעשות עסק להדליק נר ביא"צ של צדיק אחד יותר מלצדיק אחר וכיו"ב.

(ד) ברוך שמסר עולמו לשומרים, יש בעזהשי"ת הרבה ספרים קדושים מכל הדורות, ויש ספרים שהם קשים להבין ויש יותר קלים להבין, אבל הצד השווה שבהם שכל הספרים קדושים יכולים להתחמם באורם ולמצוא בהם עצות נפלאות ויסודות בעבודת ה' ושמירת התורה והמצוות, אמנם הרה"ק מברסלב היה לו סייעתא דשמיא מיוחדת שהזמינו לו תלמיד גדול כמוהרנ"ת, שהיה מרבה לספר גדולת רבו כפי מה שהבין הוא, והיה מגדיל כל תורה וכל שיחה שכתב ממנו עד לשמים ובכל מיני לשונות של הפלגה וגיוס המרעישים ומפחידים, וזה היה משימת חייו, והיה נחשב אצלו ריווח גדול והנאה עצומה אם היה יכול לעשות נפשות לרבו, וזה השריש גם בתלמידיו ע"י ריבוי שיחות ותעמולה גדולה, בהדפסת ספרים שזה נחשב אצלם למצוה רבה מאד, ולעומת זה אצל רוב האדמו"רים לא היה כמעט מי שיכתוב דבריהם ומעט מעט שנשאר מהם, אבל אין זה אומר שלא נהנו מהם בחייהם כמו שנהנו מהרה"ק מוהר"ן, ומסופר על הרה"ק מ'קארלין שרבים השיב מעון ל' אלף אנשים, וכן כל הצדיקים, אך לא נשאר כ"כ לזכרון שלא היה מקובל להרבות כ"כ בשבחים אפילו אם הוא צדיק גדול.

(ה) והמפרסמים כסדר רק ספר זה שבחוג שלהם לומדים זאת מחמת איזה סיבה שיהיה, הם נעדרים היכולת להשים לב לאופק רחב, ואין להן אוילות גדול מזה, כי כל חייהם יחוגו רק סביבות עצמם, וכל הזולת נעדר מהשקפתם, וכל מגמתם אינו אלא התפשטות אנוכיותם, היינו שכל העולם יכירו וידעו שספר זה 'שאנו' (דהיינו אנכי) לומדים בו הוא הספר היותר חשוב ונותן עצות היותר יפות שא"א למצוא בשום ספר אחר, (ואנשי ברסלב מרבים להתפאר בהסכמות שניתנו על ליקוטי מוהר"ן, ואין מדברים כלל מהעובדא דהתוארים והשבחים שניתנו על ידי המסכימים הם מעט מזער נגד השבחים שכתבו על שאר הספרים כמו הדגל והקדושת לוי ועוד הרבה, שמזה מבואר שלא היה

כלל דעת הצדיקים כדבריהם דאין לך עוד ספר הנחוץ כל כך כמו ליקוטי מוהר"ן, דא"כ למה צמצמו בשבחים על ספר זה במקום שעל שאר ספרים לא חסכו מלהרבות בשבחים מרובים, ואין הכונה בזה לזלזל כלום בקדושת מוהר"ן אך להראות שאינו כדבריהם שאין לך ספר שנותן עצות לעבודת ה' כמו ליקוטי מוהר"ן).

פרק ה

איזה הערות בליקוטי תפלות מהרה"ק מוהרנ"ת מברעסלעוו

(א) ס' ליקוטי תפלות נתחבר על סמך הבנת מוהרנ"ת שהבין בדברי מוהר"ן ולא ממה שאמר בפירוש, וכמ"ש מוהרנ"ת בהקדמה לליקוטי תפלות דמוהר"ן אמר לעשות מהתורות תפלות ולא ביאר הענין (ובשיחות הר"ן קמה, אמר שאינו יודע למי למסור זאת, ושם כתב שרצה לעשות דוגמת מה שעשה ס' היד הקטנה והמעין שם יראה שהוא באופן אחר קצת מליקוטי תפלות) אך מוהרנ"ת הבין שהוא כפשיטות לעשות תפלה להתפלל על הענינים שהתורה הוא מדברת ממנו, ומרן מ'סאטמאר אמר על הליקוטי תפלות דאף דהוא יפה ונאה, אבל הכל כבר הניח דהמע"ה בתהלים לכל הדורות לכל א' מישראל בכל מצב שהוא, וכמה צדיקים לא הניחו גם את הנשים לומר תפלות החדשות שלא נודע מי המחברם, עי' מצב הישר (ב, יב), וחזן מזה המציאות הוא דהמרגילים עצמם לומר הכל נעשה עיקר התפלה אצלם כטפל, כי האדם הוא מוגבל, דמה"ט מובא מבעש"ט דלא יאמרו הרבה תהלים לפני התפלה כי אז לא יכין בתפלה, וכמו שפירש הטו"ז (או"ח א) על הא דאחד המרבה וא' הממעט, וטוב מעט בכונה, וכמובן דתלוי בכל אדם כפי מה שהוא דיש אנשים שיש להם הרגש באמירה הרבה, ובפרט מי שדבוק בספרי איזה צדיק שבודאי מרגיש יותר התעוררות באמירת תפלה של אותו צדיק וכמו ליקוטי תפלות הנ"ל או יחידתי של השו"א וכיו"ב, ומילתא אלבושייהו יקרא, מ"מ אין דברינו אמורים אלא שלא יעשו מזה עסק גדול כ"כ, כי אז נעשה הכל שוה דאורייתא ודרבנן ומנהגים וחומרות ועובר על כל תוסף ובא לידי כל המוסף גורע, כי אם תחמיר על מי שאינו עושה איזה מנהג כאילו עבר עבירה, ממילא גם חילול שבת יהיה קל בעיניו, כי הרי ממילא הוא בעל עבירה, ועל כן שגיאה גדולה עושים הסוגי חסידות למיניהם שמכל דבר טפל צדדי שאין בה ממשות עושים הר גדול, כי עיקר הדגוש צריך להשים על תפלה המחוייבת ועל ברהמ"ז ועל עסק התורה וקיום מצות המחוייבות ובעיקר לדבר הרבה מ"ג עיקרי אמונה ולהשריש זאת ביסודיות, ולא לדבר מאמונת צדיקים יותר ממה שמדברים מאמונה בהקב"ה, (וכבר ביאר החת"ס בתשובתו להיש"מ דדבר של חסידות אין לקבוע כסדר הנהגה לציבור).

(ב) ובגמ' (ברכות כא) איתא ולואי שיתפלל אדם כל היום וכ' היעב"ץ (בהקדמת הסידור סולם קטן) דלא אמרו כן אלא נגד יצה"ר שלא יבטל בדברי בטלה והבאי, אבל באמת זמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד, ומכל מקום לא כיונו אלא על תפלה שתיקנו אנכנה"ג (ונ' דבכלל זה גם פסוד"ז וכ"מ שמוזכר בשו"ע) ולא תחינות ותפלות חדשות, אף אם יפות הן, מ"מ תורתן ומלאכתן אימתית נעשית,

וכ"ש תפלות האחרונים דייש לחוש שהזיקן מרובה משכרן, ויפה שתיקוּתן מדיבורן עכ"ד, ובשם אריז"ל כתבו שלא יאמרו שום תפלות חדשות ופיוטים ואפילו יגדל היה מונע מלאומרם ועי' ירושלמי (ברכות פ"ד) מחלוקת אמוראים אליבא דר' לוי אם הפסוק דבר שפתים אף למחסור נאמר גם לענין ריבוי תפלה, אבל שיטת ר' מאיר שם דריבוי תפלה מהני, ומ"מ אינו ראיה לתפלות חדשות שנתקנו להכלל באופן קבוע רק לתפלה שאדם מוסיף בלשון עצמו שזה בא מלבדו, ויש מאמר נכבד אודות הליקוטי תהלים הנקרא בטעות תהלים החיד"א בעץ חיים באבוב (חלק זז), והביאו כת"י של השב יעקב שהצריכו גניזה, והביאו גם דיעות המצדיקין ליקוטי פסוקים באופנים מיוחדין עי"ש, ובשלה"ק (תמיד) נראה דטוב לומר גם תפלות חדשות למי שיש לו הרגש בכך וגם ידוע תפלת הנוע"א שהיה חביב אצל כמה צדיקים וכן תפלת גאט של אברהם, וכן נראה מרמז"ל וחיד"א שחיברו תפלות חדשות ועוד הרבה, ובקהלת (הא) האלקים בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דברך מעטים, וכ' הספורנו שלא יאריך בתפלתו יותר מהצורך פן יסור בהן מן הכונה הראויה והבאת עליך אשם, וכ"כ בפסוק שלאחריו וקול כסיל ברב דברים כי כשירבה בדברי תפלה יגבר עליו הדמיון ויסור מן הכונה, עכ"פ הדבר שנוי במחלוקת.

ג) והאמת נראה דכונת מוהר"ן לא היה שיקבעו תפלות לדורות על כל תורה, כי אם כן לאו דוקא בליקוטי מוהר"ן רק בכל ספר שלומד האדם הן ספרי חסידות הן ספרי בעלי מוסר צריך להתפלל אח"כ במחשבתו או בפיו שיזכה לאלו הדברים שלמד עכשיו, (וכ"ש שעל כל פסוק שבתורה ועל כל דיבור מדברי רז"ל שצריך לחבר תפלה שיזכה למה שנאמר שם, וגם להבין מה שנאמר שם), וזה תלוי בכל האדם לפי מה שנתרגש מהתורה שלמד וכפי הבנתו ואיזה נקודה שהוציא לעצמו מזה התורה לפי מצבו בעת הלימוד, תיכף אח"ז יתפלל על מה שלמד, שיביאנו הלימוד לידי מעשה בבחינה זו, וכשם שלימודו של כל אדם הוא לפום שיעור דיליה לא לפי שיעור של ר' נתן כמו"כ התפלה ע"ז הוא לפום שיעורא דיליה אבל רק על אותה פעם שלמד תורה זו, אבל לא לקבוע תפלות ארוכות כאלו שבליקו"ת דא"כ תורתו ותפלתו החיובית אימת נעשית, ובהכרח יתעייף מלעשות כן, אלא תפלה קצרה מאד שיזכה לזה הענין שלמד עכשיו וכפי הנקודה שנתעורר מזה עכשיו, אבל אם נקבע מכל ענין קטן שלמד תפלה באריכות לדורות יתמלאו כל הבתים שבעולם רק מליקוטי תפלות, והלא גם הליקוטי תפלות של מוהרנ"ת היה כפול הרבה פעמים יותר אך שנשרף, ובו"ד אין לו פנאי וכח לומר כ"כ, אין זה כי אם הבל ורעות רוח, וכן כתב בשבחי הר"ן (יא) דמוהר"ן חיבר כמה תפלות יפות וכתבם 'לעצמו' כדי שיוכל לאומרם גם אח"כ כשירצה, (ומ"מ לא קבעם בדפוס לדורות כי זה תלוי בכל אדם לפי הרגשו ומצבו), וכ"כ בשיחות הר"ן (קמה) דמוהר"ן אמר שטוב לכתבו התפלות 'לעצמו'.

ההשוואה בין דעת האדם לדעת הקב"ה

(ד) בליקוטי מוהר"ן (א,נג) כ' דאין חילוק בין דעת האדם לדעת השי"ת אלא חמשה דברים עי"ש, וצ"ב דההיפוך מבואר בגמ' (ברכות י). דבה' דברים מצינו דהנשמה כלפי הגוף דומה להקב"ה כלפי העולמות (והוא רק לסבר את האוזן כמשל רחוק לא דדומה באמת ח"ו), אבל לא ח"ו דדומה בכל חוץ מה' דברים, ובפרט הלשון 'אין חילוק' מרפסין איגרא, היאך אפשר לדמות נוצר ליוצרו, ובליקוטי תפלות (נג) כתב הדברים בלשון שונה לגמרי (דבליקו"מ יל"פ אין חילוק, דאין דעתו חלוק מדעת המקום ומכיון לדעת יוצרו כמ"ש בבצלאל שכיון דעתו לדעת קונו, א"נ דאין בגד של חלוק מפסיק כביכול ביניהם שע"ז רמזו בספה"ק היא בבגדו והוא בבגדו יוציא דצדיקים נקשרין בהקב"ה כביכול בחד קטירא, וכמ"ש רשב"י בחד קטירא איתקטנא ביה, והכונה דנפשם יוצאת ע"י הדביקות בו וכמו שאירע לאיזה צדיקים כידוע, וכמפורש בליקו"מ דמייירי מצדיקים דוקא ובליקוטי תפלות חסר זה), וזה לשונו שדעת האדם 'קרוב וסמוך לדעת השי"ת בתכלית ההתקרבות וכו' ורק בה' דברים נבדל דעת האדם מדעת השי"ת ויש מבינים הדברים כפשוטן ורח"ל מהאי דעתא הנפסדת, שבכל שאר הדברים אין דעת האדם נבדל כלל מדעת השי"ת והוא שוה בשוה ממש, והרמב"ם (יסוה"ת פ"א ט"ז) כ' שאמתת מציאות השי"ת גם משה לא היה יכול להשיג וגם בחינה שהשיג משה (קשר תפלו מאחוריו) לא היה מלפניו ולא היה מלאחריו שום אדם שידע זה, כמ"ש החקק אלוה תמצא אם עד תכלית שד-י תמצא, אבל עינים להם ולא יראו פירוש האמיתי, דהכונה ע"ד שנאמר (במדבר כד, טז) ויודע דעת עליון ופי' רמב"ן דאין הכונה שמכיר דעת עליון שזה א"א רק כמו שאומר א' כלפי חבירו יודע אני דעת פלוני, ר"ל שידע לשער מה שבלבו גם לפני שיגיד בפיו, וכן היה בלעם יכול לכין מה שיש בדעת קל עליון לעשות בעולמו בסוף כל הימים, וכ"ש הצדיקים שנאמר בהם סוד ה' ליראיו, (ושוב מצאתי כפי' זה מפורש בליקוה"ל או"ח ב ע' קסה וקסט עי"ש, וראיה דא"א לפרש כפשוטו דבחיי מוהר"ן [קצ] כ' דמוהר"ן סיפר מעשה מבעש"ט ואמר שאינו זוכר עוד את המעשה היטב רק התמצית, וכן בחיי"מ [שמ"א] שאמר מוהר"ן שלפעמים הוא שוכח הכל ואינו יוכל לומר תורה וגם שוכח כל הניגונים ואינו יכול לנגן, הרי דהיה לפניו שכחה ואילו לגבי הקב"ה כתיב אין שכחה לפני כסא כבודך, א"כ גם מוהר"ן שלדעת מוהרנ"ת היה גדול מכל מיני קדושות אעפ"כ היה נבדל מדעת הקב"ה, ועוד דבליקו"מ [תנינא עח] כתב דאפילו בעל השגה היותר גבוה א"א להיות דבוק בתורה בלי הפסק כי מוכרח להפסיק דעתו מהתורה לעסוק בצרכיו, הרי עוד הפרש בין דעת האדם לדעתו של הקב"ה שהקב"ה אין לו משיגי הגוף שיהיה צריך להפסיק), והגם דמצינו הלשון בגמ' דיש בו מדעת קונו וכן בבצלאל אמרו בצל קל היית, ונאמר באדם בצלמו כדמותו, אין זה אומר ח"ו שדומה יציר ליוצרו רק שיש איזה דמיון בנמשל רחוק (עימ"ש בטעמי תורה עה"פ בצלמו כדמותו, ובמעין בית השואבה עקב י-יב, יד היאך שייך באדם ענין הצימצום דהיינו ביטול הבחירה שלו), ולחומר הנושא היה אפשר לפרש בליקוטי מוהר"ן דט"ס נפל שם והכי צ"ל 'ולא אמרו שאין חילוק בין דעת האדם לדעת הקב"ה אלא בה'

דברים' והיינו מה שאמרו בגמ' ברכות הנ"ל, וגם בזה צריך ביאור מ"ש 'אין חילוק' דאינו חלוק לגמרי רק יש איזה השוואה לפי הבנה הפשוטה, ועל כן כיון דלפי הבנה הפשוטה הוי ניאון, החיוב עלינו לפרשה ע"ד הנ"ל כדי שנוכל ללמוד תורה זו, וכמ"ש אבן עזרא (תהלים פט) דגאון א' לא רצה לומר מזמור פט ולא כתב עליו פירוש כיון דלפי הבנתו יש בו ניאון, והאבן עזרא תירץ שלא יהיה בה ניאון דלא דוד אמר כן אלא שאמר שהאויבים אומרים כן, והוא ע"ד שאמרו ביקשו לגנוז ס' יחזקאל אף שידעו דנאמרה ברוה"ק כיון דלפי הבנתם הוא נגד התורה שקבלנו ממושה, ולא ידעו לפרשה, וכן אמרו אין דורשין במעשה מרכבה וגו' אף שהוא ג"כ חלק מהתורה, ובאזהרה"ק (סוף ברכה) מתמרמר על שאבן עזרא העתיק בפירושו כמאן דאמר בגמ' דח' פסוקים אחרונים שבתורה יהושע כתבו כיון שעיי"ז באין אנשים לכפירה עיי"ש, ועיי' בגמ' (סנהדרין לט.) דכופר אחד אמר לר"ג ידענא אלקייכו מאי עביד, ואנחנו מאמינים בני מאמינים דלית מחשבה תפיסא ביה כלל.

ה) עוד שם בליקוטי תפלות 'ונזכה להכיר אותך עוד בזה העולם' בתכלית השלימות שאין שלימות אחריו' וברור דחסר כאן דברים וצ"ל בתכלית השלימות שאפשר לאדם להשיג בזה העולם, אבל זה הלשון כמו שהוא הוי כפירה דא"א לאדם להשיג את השי"ת בתכלית השלימות עיי' רמב"ם יסוה"ת. (ו) בליקו"מ (ב,ה) כ' דע"י שיש נפילה באמונה ואח"כ מתקנין אותם מתרבים גרים, ובליקוטי תפלות (ב,ה) כ' תפלה ע"ז שיתוספו גרים בכל עת ורבים מעמי הארץ יהיו מתיידיים, וצ"ב הלא ארז"ל קשים גרים לישראל כספחת, והיכן מצינו תפלה כזה שיתוספו גרים, ואנכנה"ג לא תיקנו רק על גרים שכבר נתגיירו שגם הם יוכלו בתוך תפלת על הצדיקים וכו', ובליקו"מ לא נזכר ענין זה כלל.

ז) מוהרנ"ת עשה ליקוטי תפלות המיוסדים על התורות שבליקוטי מוהר"ן ומצויין שם על איזה תורה קאי, וכשמעיינים בפנים רואין כמ"פ שהתורה שבליקוטי מוהר"ן (שאפשר להבין קצת), מקבלת צורה חדשה לגמרי בליקוטי תפלות, ולדוגמא בליקוטי מוהר"ן (א,ריא) כ' מה שהעולם נוסעים על ר"ה לצדיקים זהו לפי שבר"ה צריך להמתיק הדינים שזהו ע"י הזדככות המחשבה, וע"י התקשרות לצדיק יכולין להגיע להזדככות המחשבה עכ"ד (ובליקו"מ א,סא אות ז ג"כ כתב מה שנוסעין על ר"ה לצדיקים ולא כ' לשון חיוב או שצריך לעשות כן), ובליקוטי תפלות (א,עו) כותב ע"ז רבש"ע אתה יודע גודל החיוב לנסוע על ר"ה לצדיקים, (מה פתאום 'גודל חיוב' הלא בליקו"מ לא כ' רק ליישב מה שנהגו כן בתורת ענין בלבד), וצריך לומר דחיוב גדול הוא לאו דוקא רק לגודל תשוקתו ודבקותו ברבו הוא כעין מ"ש בנו"ב על מ"ש השלה"ק דחיוב לספור ז"נ בפה דאוהב מצות לא ישבע מצות, וכשם שלא יעלה על הדעת דמ"ש ביסוד יוסף (פרק סא) 'דחיוב גדול' לומר י"ג עיקרים אחר קשעה"מ לפני השינה, הוא באמת חיוב גדול, דהא רוב הכלל ישראל מעולם לא עשו כן, אלא דלפי תשוקתו בדבר זה היה נחשב אצלו כחיוב, ה"נ בזה לאו דוקא הוא ובודאי אינו חיוב וכ"ש לא חיוב גדול, ויש ספרים שכתבו דעיקר עיכוב הגאולה הוא מחמת מניעת לימוד תורת הקבלה, וכמובן דלא מדברים לאנשים שיש להם נסיונות בעבירות חמורות, ותפלתם נראית כשיכור

המנענע עצמו ומפליט מפיו איזה דיבורים לא מובנים, וחוטפים ברכת הנהנין וברהמ"ז, וכל אמונתם אין לה תוקף הראוי, ומבטלים זמן הרבה בשטותים, ולא עוד אלא שלפעמים קרובות מאחרים זמן תפלה בלי שום סיבה מוצדקת, כי בכל דבר צריכים לראות מי מדבר אל מי, באיזה מצב ובאיזה אופן, (והיאך אפשר לומר חיוב גדול על נסיעה לאומאן, דא"כ נמצא שכל גדולי הדורות וענקי התורה יהיו בגיהנם על שלא השלימו חיובם הגדול בעוה"ז, ואילו הריקים ועמי הארץ שנסעו לאומאן הם יהיו במעלה העליונה בג"ע ויצחקו מכל הצדיקים שהתייגעו כל ימיהם בעבודת ה' ובתורתו במסינ"פ, טפשות כזה, או לעוה"ב כזה), ואותן הלהוטים לחייב כל חיוב גדול אף שאינו חיוב באמת, נשאל אותם אם קמים בכל חצות לילה שהזוה"ק מפליג בזה הרבה שהוא חיוב גדול, ואעפ"כ רוב הכלל ישראל אין קמים בחצות, וכי יש תביעה עליהם עבור זה.

ושוב כותב שם בליקוטי תפלות בקשה לרבש"ע שיעזור אותו להגיע אל הצדיק כדי שהצדיק ילחם מלחמותיו עם המקטריגים שלו, וצ"ב הלא ה' הוא הנלחם לפנינו, ולמה לא מבקש ישר מה' ואין לבקש ישועה מהצדיק רק שהצדיק ימליץ טוב בעדו, או שבזכות הצדיק יפיל הקב"ה המקטרג, כי הכל תלוי רק בהקב"ה והוא אחד יחיד ומיוחד המשגיח בהשגחה פרטית ועושה הכל בלבדו, ובע"כ שא"א לפרשו כפשוטו, וע"כ אולי צריכין לשאול מת"ח אם אין סכנה לאדם פשוט לומר תפלה זאת וכיו"ב, כי זה פוגם האמונה לא פחות מלהביט בעקידה או רמב"ם.

ח) ובהכרח לומר שכל דבריו אינו אלא דרך חידה ומשל, וא"א להבין הדברים כפשוטן, וכמ"ש הרמב"ם (פיה"מ פ' חלק) דכן פתח החכם מכל אדם את ספרו משלי להבין משל ומליצה, וכל חידה הוא מה שהמכוון שלו נסתר והחידה הוא מה שנראה ממנו בנגלה, וצריך להסביר דבריהם ולהוציאם מפשטם, כדי שיאות לשכל ולהאמת אפילו בכתבי הקודש, עי"ש שמביא דוגמא מגמ' (ברכות יח:), והחושבים שהכל כפשוטו כ' עליהם הרמב"ם שם שהם עניי הדעת ויש להצטער על סכלותם שחושבין לנשא בזה את החכמים ולכבדם, ובאמת הם משפילים אותם בתכלית השפלות, וחי ה' כי מאבדים הדרת התורה ומאפילים זוהרה, עי"ש דברים כדרכונות.

פרק ט - המקורבים

מעלת המקורבים בברסלב על כל שאר העולם שאינן מקורבין

א - בחי"מ יש פרק מיוחד בהפלגות וגוזמאות על כל המתקורבים אל מוהר"ן מה שלא נמצא בשום מקום אחר שיפתו כל כך את המקורבים, והמטרה בזה מובן ליתן חשק וגירוי ופיתוי לבוא לברסלב, באות (שיד) השמיטו מחמת הבושה כמה דברים, ובהשמטות מובא את הנשמט שגם צדיקים היותר גדולים בעולם העליון יקנאו מאד את המקורבים למוהר"ן ובפרט למי שזכה להושיט לו הלולקע טאביק (וזה סותר למה שבמק"א מגנה מאד את העישון ומזהיר ע"ז מאד), וכן בסי' (שיב) כ' בהשמטות שהקטן שבאנ"ש יהיה בעולם העליון יותר מהגדול שבגדולים, ובסי' (ד"ש) שהמקורבים אליו אין צריכין לעשות תשובה כי הוא יעשה תשובה בשבילם, רק שלא יחטאו מכאן

והלאה במזיד, ועל השגגות אינו מקפיד (צ"ב דגם שוגג כפרה בעי), ועי' גמ' (יומא פו.) גדולה תשובה שמגעת עד כסה"כ, ופי' מהרש"א דאף דבתפלה יש מלאכים המעלין את התפלה לפני הקב"ה, לא כן בתשובה שא"צ שום אמצעי, אלא האדם י"ל קשר ישר להקב"ה בלי שום סיוע ואמצעי, אמנם לגירסת הב"ח שם ועין יעקב פליג ר' יוחנן ע"ז ביחיד השב דצריך אמצעי להעלות התשובה, אמנם זה שאמצעי ישוב בעדו לא מוזכר שם בגמ' כלל וצ"ע.

ובסי' (שכב) שכל מי שרק נגע באנשי שלומו יהיה צדיק גדול מאד יהיה מי שיהיה, ובסי' (שב) הוא מבטיח שכל אנשיו יאריכו ימים ושנים בודאי, וכמובן שכשם שזה אינו כפשוטו כך כל הנ"ל אינו כפשוטו, וראיה לזה שבס' באש ובמים (פ"כ ובהערות שבסוה"ס) מובא שמוהר"ן היה מתעסק הרבה עם משכילים ואפיקורסים, והם אהבו אותו והגינו על כבודו אבל למעשה נשאר אפיקורסים, (ובשיח שרפי קודש ארמח כתב דהיה מקרב אפילו אפיקורסים כאלו שהה"ק מ'בארדיטשוב לא רצה להסתכל בפניהם וסבב את פניו מהם) וגם אחר פטירת מוהר"ן ומוהרנ"ת היה מתעסק ג"כ עמהם ולסוף לא הועיל עמהם ונצטער ע"ז, וא' מהם היה הירש בער משכיל ידוע שלסוף השתמד בלאנדאן ומת שמה, (ואנשי ברסלב מחמת הבושה המציאו מעשה שכשמת רחש בשפתיו אוי רבי, וצ"ע דאם שב בתשובה היה צ"ל אוי רבש"ע), וזה הירש בער היה בר"ה האחרון אצל מוהר"ן ורק הוא תפס היטב את התורה הידוע שאמר אז מוהר"ן כי הי"ל תפיסה טובה וע"כ לפני שכתבה מוהרנ"ת הוצרך לחזור על התורה עם הירש בער כמ"ש בימי מוהרנ"ת, (וצ"ע היאך אפשר שזה התורה הגיע לנו ע"י אפיקורוס), עכ"פ רואין מזה שאין הדבר כפשוטו שכל מי שהסתובב אצל מוהר"ן ושמע תורתו נחשב ממקורביו, אלא שצריך להתנהג בכל דבר כהדרכותיו שבליקוטי מוהר"ן שהן הם כל הדברים הכתובין בתורה ובכל ספה"ק, כי מוהר"ן לא חידש כלום רק היה מעורר לקיים התורה הקדושה, ולא כמו שיש מאנשי ברסלב אומרים שיש כאן איזה תורה חדשה הם מלהזכיר, וראיה למה שכתבתי דלא כל מי שמתקרב לברסלב נקרא מהמקורבים למוהר"ן דבליקוטי מוהר"ן (קפט) מסביר דאפשר להבין מעלת הצדיק ע"י אנשיו המקורבין אליו שרואים שהם אנשי מעשה יראים ושלמים מזה יודע מעלת הרבי שלהם, וא"כ באו חשבון האם ממעשי הברסלבר כהיום אפשר להכיר מעלת מוהר"ן, הכי כל התנהגותם הוא דוגמא לאיש ירא ה' וחרד על דברו, ובהכרח שכל אלו אינן מקורבים של מוהר"ן, ועוד דיש בזה סתירה ממ"ש בחיי מוהר"ן (רכח) שהתאונן ואמר הלא הייתי סבור שכולכם תהיו צדיקים וגו' ועתה שברו אותנו כחרס הנשבר, והיינו שלא נתמלא רצונו ולא נעשו צדיקים, אלא מאי צריך לומר כמ"ש בלקט אמרי קודש (בעלז, ליקוטים ע' קכא) שמביא מהקול יעקב שהרה"ק מוהר"י מבעלז אמר שאביו השר שלום אמר שמי שדרך על מפתן ביתו לא ימות בלא תשובה (ומביא עוד צדיק שאמר כן) אבל הוא מכיר הרבה מאנשי ביתו שהיו יוצאים ונכנסים, ואעפ"כ לא דרכו מעולם על מפתן ביתו, וסיים והדברים עמוקים, וכן מבואר

בליקו"מ (יז,ב) דכשנחשך אצל א' היראה והאהבה אז אף כשהוא אצל הצדיק (היינו גם באומאן) אינו יכול לטעום ולהבין אורו הגדול של הצדיק.

(ב) ובסי' (שלה) דכל שאר המנהיגים זולתו, החסידים נוסעים אליהם ואין יודעים למה נוסעים, משא"כ אצלו מקבלים הרבה, ולא מסתבר שהיה מוהר"ן מתכבד בקלון חבירו, ובודאי יש איזה ט"ס שם ולא אמר בלשון זה, וגם חסר כאן יסוד גדול כי ידוע דבכל דור יש הרבה צדיקים ומ"מ יש הארה מיוחדת מי יהיה ממעתיקי השמועה ומוסרי שלשלת קבלת התורה להכלל ישראל, ומי יהיה רק רבי קטן לתלמידיו הפרטיים, ואין אנו יכולין לידע למה נבחרו דוקא אלו ולא אלו כי זהו מעצה עמוקה של כבשוננו של עולם, ומ"מ מובן שאך טבעי הוא שאלו הצדיקים שעל ידם עוברת התורה להכלל ישראל, מתכבדין ומתנשאים בפי כל יותר מצדיקים הנסתרים או שאינם נודעים כ"כ, ועל כן אין שום פירוש שיבאו החסידים של צדיק א' שלא היה מפורסם בדורו ומחמת קנאתם בצדיקים המפורסמים ישתדלו להוכיח בכל עוז ותעצומות שאותו הצדיק היה יותר גדול מהשאר ויותר מזוכך וכו', ואולי גם יותר מפורסם, וכולם לא היו מגיעים למדריגתו בשום דבר, (ומחפשים בכל ספר שבעולם שמובא שם של אותו צדיק אפילו אם הוא בהקדמה של איזה ספר קדמון שזה ההקדמה נכתב ע"י מיישהו בדורינו, כבר די בזה כאילו מחבר הספר הביאו), כי אין אדם בעולם שיוכל לידע דבר כזה, וטפשות וכסילות הוא לעשות כן להתחכם על גזירת הבוית"ש.

(ג) בחיי"מ (רס) לעת"ל כשיחלקו יין המשומר, יטעו את העולם, כי יתנו להם איזה יין זול, ויאמרו להם שזהו יין המשומר, אבל את הברעסלווער חסידים לא יוכלו להטעות כי כבר טעמו יין המשומר, ויודעים טעמו הנכון.

(ד) ודוגמא מוחשית שכל אלו הגוזמאות אינן כפשוטו ואין אנו יודעין מאי דקאמר, עי' בחיי מוהר"ן (רסג) דאף שדיבר כ"כ ממעלת מקורביו מ"מ הראה פעם באצבעו על ב' מקורבים שלו מהחשובים ביותר, ואמר עליהם שהם רוצחים עי"ש, וא"כ כשם שאין מבינים את זה כך אין מבינים את ההיפוך, (ועי' אבניה ברזל ע' לח אות מד, שמוהר"ן אמר פעם לאנ"ש שנסעו אליו למה אתם נוסעים אלי הלא אני שונא אתכם).

(ה) (רנד) שיהיה חידוש גדול בעולם כשיראו מי שזכה להכיר את א' מאנשי ברסלב, ובסי' (רמט) שיהיה חידוש גדול בעולם היאך היה אפשר לחלוק עליו, (אולי הכונה לאחר ביאת המשיח כי לע"ע לא נראה שבי' דברים הללו יתקיים).

(ו) מוהרנ"ת כותב (חיי"מ שכד) שמוהר"ן אמר עליו שהוא 'חד בדרא' באמירת תורה, (ועימ"ש לעיל בסוף הפרק תורתו של מוהר"ן), ולא לשכוח שבימיו היו חיים האריות שבחבורה שרפי מעלה (ואחשוב רק קצתם לפי הזכרון במושכל ראשון) התניא, הרה"ק מבארדיטשוב, הדברת שלמה, החוזה, הברית אברם, הרה"ק מקאזניץ הבאר מים חיים האורח לחיים הרה"ק מקאליסק הרה"ק מאפטא מראפשיץ מסטרעליסק מרימאנאוו מלעלוב המאור ושמש היהודי הק' הישמח משה

העט"צ מ'זידיטשוב, הבני יששכר הרה"ק מראדאשיץ, האור לשמים, הרה"ק מבאטשוטש, הרה"ק מקאסוב הרה"ר שמעלקא וההפלאה ועוד ועוד, ואין שום בחינה בעבודת ה' השייך לסתם אנשים המוזכר בליקוטי מוהר"ן שלא יהיה נזכר בספרים הללו ועוד הרבה פעמים ביותר ביאור, אך לא היה להם תלמיד שיפליג כ"כ בדבריהם ויעשה הר גדול מכל דבר קטן, וע"כ הקורא ההפלגות של מוהרנ"ת אם הוא איש שטחי תופס התפעלות וחושב שיש כאן איזה מיסטערי שלא נמצא בשום שאר מקום, ושכאן הוא גבול העולם, ועל כן נכון לידע שכל זה שמות והבל כי כל הצדיקים ותלמידי בעש"ט ותלמידי תלמידיו כולם אהובים כולם ברורים כולם קדושים ולא שייך לשום איש למדוד באמת הבנין מי גדול ממי, וקיי"ל דבדאורייתא אין ברירה, ואף שמוהרנ"ת כ' (עלים לתרופה ב' דחוהמ"פ תקצו) כ' דאין נמצא בשום מקום עצות נפלאות אמיתיות כמו בספר ליקוטי מוהר"ן, זהו לפי שלא היה לפניו שאר ספה"ק, ועוד כי מחמת רוב התדבקותו במוהר"ן לא היה רואה תועלת רק בספרו, ע"ד מילתא אלבישייהו יקירא, וכמו שאנשי חב"ד אין מרגישים התעוררות רק בספרי חב"ד, אבל באמת כל העצות של מוהר"ן נמצא בכל מקום בתוה"ק, ועיקר חידוש ברסלב הם בששה דברים א) להיות בשמחה, (הכונה לעשות מצוה בשמחה ובחיות לא לילך בשוק ולשחוק בקול כמטורף, ולעסוק במעשי ילדות כדי לעורר שחוק של ילדות), ב) רצון, ג) לפרש שיחתו בהתבודדות להשי"ת בלשון המדובר, (כ"כ במסילות ישרים טו, כו שזה יקר מן הכל, וכ"כ זרע קודש וארא ד"ה וידבר משה, ופ' תבא ד"ה והאדם בשם הנוע"א, וכ"ה בכל הספה"ק, אבל בברסלב עשו מזה קביעת עת בכל יום ולפעמים אין בזה מעלה כי נעשה שיגרא ואינו בא מהתעוררות עצמו מעומק הלב, וכמו התפלה הקבועה דנעשית מצות אנשים מלומדה, ואין מעלה בשיחה לפני קונו אלא א"כ בא מהרגש הלב, ובאמת בשיחות הרה"ן רסח מבואר דיכולין ליצא ההתבודדות באמירת תיקון חצות בהתעוררות, וכמובן לאו דוקא דה"ה בכל תפלה בהתעוררות, והעיקר הוא כונת הלב, וכ"ש שאופן ההתבודדות מכמה משוגעי ברסלב שצועקים דברי משוגעת וטירוף, והולכים ליערות באופן של שטות אינו בכלל התבודדות שמדברים מזה הספרים), ד) להתפלל בכל דבר שלומד שיביאנו הלימוד לידי מעשה, ה) להודות תמיד לה' (דהיינו ג' תפלות ביום, והמוסיף הרה"ז משובח), ו) אשר אנכי מצוך היום בכל יום יהיו בעיניך כחדשים וגם ביום עצמו יתחדש ויתחיל מחדש בכל פעם, וכל אלו הדברים מפורשים בתורה הקדושה ובכל מקום ובכל הספרים ואין בהם חידוש בספרי מוהר"ן יותר מבמקום אחר.

ז) בחיי"מ (תקפג) דגם בנותיו של מוהר"ן היו בעלי רוה"ק קרוב לנבואה, (למה לא די לו ברוה"ק והוצרך להוסיף קרוב לנבואה) וגם המון של יריעות (לא כתב כמה) לא יספיקו לכתוב אפילו רק מקצת שבחם, ובפנימיות קדושתם אין לנו השגה כלל, וא"א לבאר זה בכתב אפילו רק ברמז, (יש לעיין אם אינו גוזמא גדולה).

(ח) בחיי מוהר"ן (שנד) שמוהר"ן אמר שיש לו רחמנות גדול על האנשים שהיו יכולים להתקרב אליו ולא נתקרבו, כי אחר המיתה יתחרטו מאד על שלא זכו להתקרב אליו, והמובן הפשוט מדבריו הוא, דכל העולם כולו שלא נתקרבו אליו (מלבד קומץ קטן של האנשים שהיו מקורבים אליו), כולם יתחרטו על שלא נתקרבו אליו, וזה א"א שהרי אם היה כל העולם מתקרבים אליו, הרי לא היה יכול לדבר עם כולם אפילו רק תיבה א' מרוב האנשים, ואפילו משה רבינו אמר כבוד מומני הדבר והוצרך למנות שרים ושופטים, עוד שם דאם היו מתקרבים אליו היו מגיעים לכל המדרגות ששייך בעולם, וצ"ב וכי אותן שאכן התקרבו אליו הגיעו לכל המדרגות שבעולם.

(ט) בחיי"מ (שלד) מעלת המקורבים אליו דאילו כשנעשין משוגעים נשארין מקושרים אליו, וצ"ב היאך אפשר שבכל דבר נעשו משוגעים זולת דבר זה, הרי זה מורה שההתקרבות הוא חלק או התחלה מהמשוגעת, ולכן נראה שטמון בזה דבר עמוק, אך כיון שאינו מובן לאנשים פשוטים אני נמנע מלכותבו.

פרק י

פרק ההתפארות

א - כל מי שאינו עיוור בשתי עיניו רואה שההתפארות המשונה שבספרי מוהרנ"ת בשם מוהר"ן אינו כפשוטו, כי אפילו מי שהוא בעל גאווה היותר גדול אינו מתפאר באופן ילדותי וסכלי כזה, כאשר אבאר להלן, ואף שיש למצוא התפארות גם בשאר צדיקים ואין לנו קושיא עליהם (עי' ליקוטי מוהר"ן סי' ד מ"ש שמשוה רבינו היה במדרגה זו שהיה יכול לדבר משבחי עצמו ולא להתפעל לפי שהיה לו ביטול כל הרגשותיו), אבל מעולם לא עלה על הדעת לעשות ליקוט מזה ולהדפיסם כמו שעשה בחיי מוהר"ן כי זה מראה כאילו אומר שכל הדברים הללו הם כפשוטם, ובהכרח זה אינו דכל מ"ש בזה הם דברים נעלמים ובלתי מושגים, וכן מבואר בליקוטי מוהר"ן תנינא (טו) דסתם צדיקים העובדים בפשיטות אינן מתפארים ויש צדיקים גדולים שדרכם להתפאר בגדולות ובנפלאות, ועי"ז מקבלים הצבועים והשקרנים כח ג"כ להתפאר, ואף שהוא דבר רעה מ"מ יש מזה טובה להצדיק שהרשעים נותנים צדקה להשקרנים ולא להם, ואלו הצדיקים המתפארים מכלים את הקוצים והחוחים הסובבים את השושנה העליונה ע"כ מדבריו, והנך רואה מזה שאין אנו יודעים כלל מהו התפארות הזה, וגם אינו מוכרח שכל מה שהוא מתפאר אינו גוזמא, דאולי לפי התכלית שהוא להטעות הצבועים והשקרנים שיתפארו גם הם כדי שעי"ז יכרית החוחים, צריך דוקא לשקר ולגזם כדי להוציא בלעם מפיהם, ועל כן כשאנו קוראים את כל דברי התפארות בספרי מוהרנ"ת ואדם פשוט מבינם כפשוטו אין זה אלא בזיון להצדיק, ואין זה דבר הניתן להדפיס לדורות כי לא היה כונתו כלל למה שמובן על ידי הקוראים והשומעים.

(ב) והחידוש העיקרי הוא דכשתעיין בליקוטי מוהר"ן שם תראה שהתפארות הצדיקים הגדולים אינו רק בזה שהם יכולים לעבוד את השי"ת גם בגשמייות כאכילה ושתייה, וממתיקים בזה דינים,

והצדיקים הפשוטים עובדים את ה' רק בתורה ותפלה ומעש"ט, ואין שם זכר להתפארות המרובות המשוונות שבחיי מוהר"ן ושיחות הר"ן, ועכ"ח שכל מ"ש מוהרנ"ת אינו כפשוטו שזה אסור גם לצדיקים הגדולים וכמו שיבואר להלן מדברי רז"ל, (ועי' ישע אהרן ע' שט מכמה צדיקים שעבודת אכילה שלהם היה עוד יותר מעבודת התפלה, ועי' ייטב לב של עה"פ חלה תרימו בשם הה"ק מזידיטשוב).

ות"ח א' אמר לי שאין הכונה בליקוטי מוהר"ן כלל להתפארות עצמי, רק למ"ש בתניא (פ"ג) דצדיקים עובדים את הקב"ה עם כל המדות וחשיב גם התפארות והכונה שיש להם התפארות גדולה מהתורה הקדושה ומעבודת ה' כי הוא אצלם חשיבות גדול ויקר מאד בעיניהם כמי שזכה לשמש את המלך לפני ולפנים, וזה לעומת זה צד הסט"א שרוצה לינק מהקדושה (ע"י שמתערב בו קצת רע כגון שלא לש"ש שזהו קליפת נוגה, שנופלת לקליפות הטמאות) מתגברת בהתפארות עם הרע, וכן מוכח ממ"ש מירמיהו הנביא עם חנניה בן עוזר שהתגבר לעומת ירמיהו באותו לשון ממש, שאמר הנני שובר קשת עילם, שלא היה בזה שום התפארות עצמי כי רק אמר דיבור השי"ת, ודבר זה נכון, (ואף אם הלשון בליקו"מ קצת דחוק לפי"ז אפשר שבדפוס שני הוסיפו לבאר ולהרחיב הדברים וכיון שנעשה שבירת הכלים ע"י ריבוי האור שלא הבינו היטב הדברים לעומקן נשתבש ההבנה).

ג) ובליקוטי מוהר"ן כותב שם דצבועים השקרנים הללו הם מהמפורסמים ויש מהם מנהיגי הדור, ובודאי אין הכונה על המפורסמים שאנו רואים בספרי הדורות שהיו בימים ההם כמו הרה"ק ר"ר ברוכ'ל שהסיפורי מעשיות כותבים עליו שהיה לפעמים מתפאר (אם זה אמת), או שאר הצדיקים שרפי עליון דאז, אם נמצא איזה מעשה שהתפארו, ודאי היו ג"כ במדרגה זו של מוהר"ן, והוא הדבר אשר דברנו שאין לקטני ערך כמונו לחלק בין צדיק לצדיק ובין ספר לספר, ולאפוקי מאותן הקוראים עצמם ברעסלעווער חסידים שכל מגמתם כל ימיהם לומר דמוהר"ן וספריו הם היותר גדולים וקדושים ואין שום א' שיתדמה אליו, ועושים מזה קול רעש גדול בכל כתביהם.

מהו דעת התורה הקדושה אודות התפארות

ד) ומוכרח דיש בזה דברים נסתרים מעין כל חי, דאם הוא כפשטות הרי זהו נגד המבואר בדברי רז"ל, ומי לנו ענוותן יותר מהלל (עי' שבת לג:): ואמרו עליו (פסחים סו:): דשכח תלמודו לפי שהתפאר על בני בתירה אף שהיה כונתו לש"ש, ואמרו כל המתייחר חכמתו מסתלקת ממנו, ואם נביא הוא נבואתו מסתלקת ונלמד מדבורה, ומשרע"ה שהעידה עליו תורה שהיה עניו מכל האדם אעפ"כ כיון שאמר דיבור שרק נראה כהתייחרות ככתוב (דברים א, יז) הדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי מבואר שם ברש"י בשם הספרי שבשביל זה נסתלק ממנו משפט בנות צלפחד וכן שמואל הנביא אמר אנכי הרוואה, א"ל הקב"ה חייך אני מודיעך שאין אתה רואה, ובשו"ע (או"ח תקסה, ו) דאסור להגיד לאחרים שהוא מתענה, ועי"ש בב"י מהירושלמי דיש עונש על זה, ועי' יו"ד

(רמט) לענין התפארות בצדקה, ורש"י (ואתחנן עה"פ כי אתם המעט) הביא דרז"ל דהרשעים כשהשי"ת נותן להם גדולה מתפארים, משא"כ ישראל מומעטים עצמם, ובערוגת הבשם (ר"פ ואתחנן) כ' מי שמדמה בעצמו שי"ל מעש"ט אינו בגדר צדיק, ובשלמא מה שהגיד לתלמידיו מעניני עבודת ה' שלו זה אפשר שהיה כדי שילמדו ממנו מוסר וכמבואר בס' חסידים (תקכ"ג), וא"כ אין להדפיס זאת לכל העולם שהוא חילול ה' דנראה כאילו היה מתפאר עצמו), שמוותר לומר לתלמידיו כך וכך אני עושה, וכהא דאמרו (נדרים סב. ויו"ד רמו, כא) דת"ח שרי לאודועי נפשיה, אבל המדריגות המשוונות שלא נשמע משום צדיק, ומה גם לומר שכל שאר הצדיקים אינם כלום נגדו זה אינו מובן לפי הפשטות למה התפאר עצמו, ומה גם שהוא בניגוד למ"ש בשיחות הר"ן (רצב) שהקפיד על איש א' אף שהיה חשוב שדיבר בלשון גדלות ואמר שרוצה דרך לידע בעבודת ה', כאילו כבר לא חסר לו כלום רק לידע דרך בעבודת ה', וגם על עצמו אמר שאין בו גדלות וכ"ש שהמקורבים אליו אין להם שום גדלות (חיי"מ תצו), וכן בחיי"מ (קנח) התאונן על שאנשיו מחזיקין אותו יותר גדול ממה שהוא באמת, וסוברין שאכילתו הוא כבר בגדר עבודה בפ"ע לא רק הכשר לעבודה, והרי זה סתירה גמורה למה שמרבה מוהר"ן לספר גדלות ממנו ומכל מקורביו בהפלגה יתירה שלא נשמע מעולם אצל שום צדיק, ובהכרח שזהו ענין גבוה מאד שאין שכלינו משיג, ואין שום סברא ללמוד ולקרוא לשונות ההתפארות שאמר על עצמו, ובמפיהם ומפי כתבם (ע' קצא בשם רמ"מ זילבר) כ' שהאמרי נועם היה פעמים מתפאר עצמו, ואמר אחיו הר"מ מראזוואדוב בשלמא הוא רשאי, אבל הלא בניו לומדים ממנו, (וכ' שכן היה באמת).

איזה דוגמאות מהתפארות המשוונה

ה) בחיי"מ (רמז) דאמר חידוש כמוני עדיין לא היה בעולם וכ' המעתיק דודאי אין הדברים כפשוטן שהרי היו האבות וכו' עי"ש, ופלא שלא מצא לנכון להעיר רק באות זה שאינו כפשוטו הלא רוב הספר אינו כפשוטו.

ו) שם (רמח) אין העולם יכול להתקיים מבלעדי, (ומה עם כל שאר הצדיקים?).

ז) אמר על עצמו שהוא יותר גדול מכל הצדיקים שבדורו (חיי מוהר"ן רעו, רסט) בזמן שהיה אז דור דיעה של צדיקים גדולים וקדושים כולם אהובים כולם ברורים.

ח) שם (רנ, רנא) אמר שכל הצדיקים צריכים אותו כי הוא צריך להחזיר אותם למוטב, וגם את אומה"ע יכול להחזיר להשי"ת ולהוליכם 'סמוך לדת ישראל' אך הטעם שאינו עושה כן לפי שדיו לעבד להיות כרבו, (כפי הנראה מפשטות הדברים שאינו רוצה להיות או לעשות יותר מהקב"ה, אבל בליקוטי מוהר"ן י-ג נמסר הענין בצורה אחרת דע"י גילוי אלקות שנעשה בעולם ע"י הצדיק מגיעים גם הגוים להכיר בה' עי"ש, ובחיי מוהר"ן תקצד כותב שמוהר"ן היה חושב כמ"פ שיהיה נעשה ממנו אפר תחת כפות רגלי הצדיקים וכמו שאמרו ר"ה יז. על נשמות הרשעים, והיאך מתאים עם הנ"ל, תיקו) אמנם לשיטתו אזיל בליקוה"ל (שבת ה, ט) שצדיקים שלא שברו התאות לגמרי אין

יכולים להחזיר אחרים למוטב, ובמק"א כ' שכל שאר הצדיקים לא שברו התאוה לגמרי ונשאר בם שמץ מלבד מוהר"ן, אבל כל הענין לא מסתבר כלל, לזלזל כ"כ בשאר הצדיקים קדושי עליון.

(ט) שם (רסה) כ' ששמע בשמו (לא מומו בעצמו) שאם היה אומר פשטים בגפ"ת היו כל הלומדים והגדולים מונחים תחת כפות רגלי, (ומוהר"ן חי רק לח שנים, קח נא ספרי הדורות ותראה מי היו גדולי הדור ההוא, ותעמוד נבהל ונשתומם, עיי' בזה להלן פי"ב,א).

(י) (רנח) אמר אני יודע בבירור שאני מנהיג הדור היחידי בעולם, ושוב מביא לשונו באידיש איך בין א מנהיג, ואין מנהיג כמוהו, וזהו ענין אחר לגמרי מההעתק בלשון הק' כי הכונה הוא שיש לו דרך משלו כמו כל צדיק שסלל לו דרך מיוחד, שבזה הוא יחיד, ממילא א"ש כפשוטו דאין עוד צדיק שינהיג בדרך מוהר"ן כי אותו צדיק י"ל דרך משלו, ובהכרח צ"ל כן דאל"ה הרי אינו אלא שקר שהרי היו בימיו כמה מנהיגי הדור שהיו מעניקים חמה בקומתן, ומוהר"ן לא הי"ל אלא קומץ אנשים קטן מאד, והיאך אפשר לומר שהוא מנהיג הדור היחידי, הרי לך ראייה מפורש בדברי חיי מוהר"ן הם בלתי מובנים כלל כפשוטם, ומזה תדין על שאר דברים שהעתיק מלשון אידיש ללה"ק שנשתנו הדברים ונתהפכו לגמרי, וכעין שכתב התניא (באגה"ק) על הכותב צוואת הריב"ש, דמחמת שהעתיק מאידיש ללשון"ק לא דייק כל הצורך, וכעין שכתב בנתיב מצותיך על האור המאיר כיון שלא נכתב ע"י המחבר עצמו ולא כיון הכותב לגמרי לדברי המחבר.

(יא) (רסא) מוהר"ן אמר שקשה לו להכניס בלב השומעים שיכירו באמת גדולתו והפלגת מעלתו, שהרי גם צדיקים אחרים אומרים על עצמם אותם לשונות ממש שהוא אומר על עצמו, ובליקוטי מוהר"ן תנינא (טו) כ' דהם צבועים ושקרנים, אבל מי שרוצה לידע האמת יכול לידע, ופלא גדול דמשמע שהיה משתוקק שידעו מעלותיו והרי דרך הצדיקים הוא להיפוך להסתיר עצמו ושלא ידעו מעלתם וכמ"ש ואת צנועים חכמה.

(יב) בחי"מ (רסז) אמר שהשיג מדריגת יחידה שבנפש בתכלית מדריגה העליונה, דהיינו יחידה שביחידה, וצ"ב דכתב המגלה עמוקות (רנב אופנים, אופן קעה, הובא ברגל ישרה להבני"ש ערך נשמה) דלא זכה שום אדם מעולם להשיג היחידה שבנפש רק אדם הראשון לפני החטא, ומשה רבינו במעמד הר סיני, ואחר העגל ניטלה ממנו, ובנפש החיים (פט"ו) מבאר דאף מדריגת נשמה לא זכה לה שום אדם בעולם רק אדה"ר לפני החטא ומשה רבינו, ורק ניצוצין מזהרת הנשמה יכול להגיע לצדיק, א"כ גם בזה אין הכונה שזכה באמת למדריגת יחידה אלא למעין דמעין של ניצוצי היחידה בתכלית מדריגה העליונה שאדם בעוה"ז יכול להשיג, כי יותר מזה לא שייך לשום אדם, הרי עוד דוגמא היאך כל דברי מוהר"ן אינם כפשוטו.

(יג) בחיי מוהר"ן (שלב) אמר אני נהר המטהר מכל מיני כתמים, ויל"ע ממשנה (יומא) מי מטהר אתכם אביכם שבשמים, גם יל"ע דאין טובלין בנהרות שמא רבו הנוטפין על הזוחלין, ולמה נקט נהר ולא מעין או מקוה, ועוד למה אמר מכל הכתמים לא מכל הטומאות, ולכן נראה כונתו דאה"נ אין

בכוחו לטהר, אלא ליתן עצות היאך לכבס עצמו מטינופי העבירות ולישמר מהם ולעסוק בתורה ומצות, וזהו כמו נהר שאינו מטהר אלא מכבס מליכלוך, אבל הטהרה במי מקוה ומעיין זהו רק מהקב"ה עצמו, הרי גם מזה שאין הכונה כהבנה הפשוטה.

(יד) כ' מוהרנ"ת דאם היו החבריא של הבעש"ט שומעים השיחות והדיבורים שלו היה מתבטל מהם הבחירה לפי גודל תבערת לבם, וצ"ב וכי לא היו כ"כ גדולים כמוהרנ"ת, והיה חסר להם רק שיחות ודיבורים שלו, וכי לא היו יכולים הרבי ר' בער והתולדות והמאור עינים וכו' לקבל מהבעש"ט את מה שהיו יכולים לקבל ממוהרנ"ת, הפלא ופלא.

טו) בשיחות הר"ן (קעא) שמוהר"ן חשב לדוגמא כמה צדיקים ששברו התאוה שלהם אבל לא יצאו מזה רק בזקנותם אבל הוא חידוש גדול שכבר יצא מהתאוה לגמרי בעודו רך בשנים כבר מימי הילדות ממש, (ושוב אח"ז כותב קודם שהיה בן עשרים וזה לא נקרא ימי ילדות רק נערו), וכבר כתבנו לעיל מזה שיש בזה סתירות, אבל מלבד זה א"א להאמין שפירט שמות הצדיקים שלא יצאו מהתאוה, והרי זה מתכבד בקלון חבירו, וע"כ דמ"ש שם שחשב לדוגמא אין הכונה שפירט שמותם, והוא יתור לשון.

בהשמטות לחיי מוהר"ן (ראשונות ושניות לס"י רמו) שאמר מוהר"ן שחידוש כמותו לא היה עדיין מעולם ולא יהיה עוד.

טז) בהשמטות (ס"י שנד) שעוד יתגעגעו אחריו יותר ממה שמתגעגעים אחר הבעש"ט.

יז) בהשמטות (לס"י שצ"ג) שגם הבעש"ט והאריז"ל לא היו יכולים להשתוות עמו.

יח) השמטות (לס"י שיד) מוהר"ן אמר שכשיהיה זקן כהר"ר ברוך ישב בבית של זהב, (אולי הכונה בג"ע שידע שיסתלק כבר ולא יאריך ימים).

יט) בהשמטות (ראשונות ושניות לס"י שסא) דכשאומר תורה על איזה פסוק התורה שלו הוא גדול יותר מהפסוק עצמו כמו שתמיד הסומך גדול מהנסמך.

כ) בחיי מוהר"ן (רפד) שמוהר"ן אמר שאפשר ללמוד גדולת הבורא ממנו בק"ו, ומה אם הוא מוהר"ן גדולתו נורא מאד שהוא משיג פלאי פלאות [שלא השיג עדיין שום נברא, השמטות] כ"ש השי"ת עצמו, (והגם דיל"פ שלא דיבר רק לשבר את האוזן מ"מ נראה בחוש שיש כאן ט"ס ולא נעתק בדיוק, ובמקורו היה כתוב בזה"ל 'שנוכל ללמוד מזה בק"ו לגבי הצדיקים הקודמים כמה גדול היה עבודתם', וכעין שכ' במושיען של ישראל ח"ב ע' רטו כלפי הדברי חיים, כי כלפי הקב"ה אינו כבוד ללמוד בק"ו מצדיק כי אינו בערך שווה ללמוד מזה על זה), וברמב"ם כתב דזה היה טעות דור אנוש שאמרו מגדולת העבד ניכר גדולת רבו, וכתוב אל מי תדמיוני ואשוע.

כא) בחיי מוהר"ן (רפה) שאם היה בימיו חבריא כמו שהיה אצל רשב"י היה תוחב ראשו ביניהם וכו' [והוא היה הרבי שלהם, השמטות].

כב) בהקדמת ליקוטי הלכות (דיבור ראשון) כי שגבה מעלת מוהר"ן עד אין סוף ואין תכלית (וידוע שמרן הק' משינאווא היה מקפיד מאוד אם כותבין לשון כזה על בו"ד יהיה מי שיהיה כי רק הקב"ה בלבדו הוא בלתי בעל גבול), ר"נ עלה למדריגה עליונה שא"א לדבר מזה כלל (חיי מוהר"ן רלד), וכי שאם ירצה לספר כל מה שעשה מוהר"ן לנפשו לא תספיק כל הארץ להכיל את כל דבריו, וכמובן שג"ז גוזמא.

כג) בחיי מוהר"ן (רה) דמוהר"ן אמר דכל מי שעושה אפילו איזה תנועה בעלמא בתפלה ואפילו פושעי ישראל הכל הוא ממנו ומכוחו, (אולי ט"ס שם וצ"ל דקאי רק על אנשים המקורבים לו דקשה להבין דקאי על כל העולם כולו, דהא היו עוד צדיקים, ועיי' שיש"ק א, מט).

בענין תענית

כד) בחיי"מ (תצא) דמוהר"ן אמר מי שיודע ממני א"צ להתענות, ומי שאינו יודע ממני לא יועיל לו התענית, והדברים סתומים וכי כל הצדיקים שבכל הדורות וכל הכלל ישראל שלא ידעו ממוהר"ן כל תעניותיהם אינו כלום והיה כלא היה, ולא ניחא ליה למרייהו לומר כן, ועוד דבליקוטי מוהר"ן (קעט) מבואר מעלת התענית וגודל תועלתו, ובאשר בנחל (ד' רצ) מפרש דהכונה על מי שעוסק בתפלה והתבודדות שמוהר"ן עורר הרבה ע"ז ובה מזדכך נפשו כפעולת התענית, ומי שאינו עושה כן ואינו מזוכך אז ממילא לא יועיל לו התענית, וא"כ המזדכך בתפלה והתבודדות אף שא"צ תענית מ"מ תעניתו מועיל וטובים השנים מן האחד, וזה שעוסק בתפלה והתבודדות נקרא יודע ממני היינו מענין שלי שאני מעורר ע"ז, וקצת דוחק מ"מ לחומר הנושא צריך לפרש כן או כע"ז, ועוד צ"ע ממ"ש בליקו"מ (תנינא פו) ובשיחות הר"ן (קמ) דרק קטני אמונה מתענים, (ועיי' עוד מזה להלן פי"ב אות טז).

כל השבחים אינם אלא גנות

כה) ואחר כל אלו ההפלות המושונות והגוזמאות המשובבות, כותב בחיי מוהר"ן (תריג תריד) דכל מה שסיפר על מוהר"ן אינו אלא 'גנות בערך עוצם הפלגת מעלתו' כי אילו כל הימים דיו וגו' א"א לספר אפילו רק אפס קצחו וגו' ואפילו כל ההפלות והשבחים מה שהשיג מוהר"ן ממעלותיו לא כתב רק מעט קצת ברמז וכו', ובחיי מוהר"ן (פג, וכע"ז בשבחי הר"ן כה) כתב על מוהר"ן שא"א לדבר בשבחו של מוהר"ן כדי שלא לפגום בכבודו, ומה שנמצא בכל דבריו של מוהר"ן שבחים הכל נחשב כלא כי אינו אפילו כטיפה מים הגדול, כי א"א לספר שבחו כלל, ואפילו צדיקים גדולים א"א להם להשיג מעלתו כלל, והביא עליו המשל שהובא בגמ' (ברכות לג:) על הקב"ה ממלך שמקלסין אותו כו' ולא מצינו לשון כזה רק על השי"ת, ועיי"ש בחכמת מנוח דגם כלפי השי"ת לא אמרו אלא בג' ראשונות ואחרונות דשמו"ע, עיי"ש הטעם וזה לא שייך בצדיק, (והיאך אפשר להתטפש ולומר שכ"ז הוא לפי פשוטו, דא"כ בואו ונעשה חשבון, כל ימיו של מוהר"ן אצל מוהר"ן לא היה רק כמו ז' שנים תקסג-תק"ע ומהם היה כמה זמנים שלא היה יכול להיות אצלו, וכל

ימיו של מוהר"ן בזה העולם היה ל"ח שנה, ועכשיו נתבונן אם בשנים מעטות כאלו יש כ"כ גוזמאות ומעשיות וכותב כמה פעמים שכל מה שכותב הוא רק רמז קצת כטיפה מן הים והמון יריעות לא יספיקו לכתוב כל מה שיודע ושמע, מה היה אם היה מוהרנ"ת אצל מוהר"ן חמשים שנה ומוהר"ן היה חי שבעים שנה או יותר, הלא שפת לשה"ק היה עני מאוד לבטא ולהעלות בכתב כל מה שאפשר לחשוב ולדבר, ואם עכשיו כותב על כל דבר ב"פ מאד מאד והרבה הרבה וכו' וכו' הלא מוכרח היה לכתוב על כל דבר עשרים פעמים מאד מאד וכו' וכו', ומוהרנ"ת כשנתקרב לרבו היה רק בן כ"ב שנה (שנולד בשנת תק"מ) ואעפ"כ השיג כ"כ דברים עמוקים וכ"ש אם היה יותר מבוגר בשנים שא"א לחשוב ולהעלות על הדעת מה היה אז).

משיח

כו) בפעולת הצדיק (תשכו) שמוהר"ן אמר על עצמו שהוא משיח, בחיי מוהר"ן איתא שפעל אצל הקב"ה שמשח יהיה מיו"ח, עו"ש דיכול לעשות לישראל כל הטובות שמשח יעשה להם, באבניה ברזל (פ"א אות טו) דמוהר"ן אמר להר"ר ברוך שכבר היוותו בן י"ג שנים הגיע למדרגת הבעש"ט, והר"ר ברוך דחפו בשביל זה ממנו עד דכמעט נפל מוהר"ן מכל המדרגות עי"ש (וכ"כ בליקוטים יקרים סוף כתבי רמ"מ ע' נ), ובהכרח שיש בזה דברים נעלמים שאינן כפשוטו, וביותר מסתבר דאינו אמת ובעל אבניה ברזל בתמימותו האמין לכל מספר.

קיט דפים מעט

כז) ואתה הקורא היקר אם חושב אתה שכל אלו הדברים הם כפשוטם הנני לבשרך שמקומך בבית המשוגעים, והנך בגדר שוטה, כי ברור שכל אלו הדברים הם רק צירופי אותיות ורמזים נעלמים לגמרי רחוק מפי הפשוט, וזה ברור, דהרי מוהר"ן היה מפורסם לאיש קדוש וא"א שאיש קדוש ידבר כן, וגם מוהרנ"ת לא היה שקרן לומר שכך אמר מוהר"ן כשלא אמר, אלא מאי אין הדברים כפשוטן, אך כיון שלמראה העין אפשר לטעות שהם כפשוטם ע"כ צריך ליזהר שלא להניח אנשים פשוטים להביט בגוזמאות הללו, וראוי לציין דבר אחד להראות שכל דברי מוהר"ן לא היו כפשוטן, ממ"ש בחיי מוהר"ן (תקנו) שמוהר"ן אמר על גדול א' שהיה לומד קי"ט דפים גמרא בכל יום שזה מעט, וכפשוטו אינו מובן, ומוהרנ"ת מפרש דמעט בגימטריא קיט, הרי זה היפוך ממשמעותו הפשוט, וכמו כן יש לומר בכל שאר דברים שלא נתגלה לנו פירושו דיתכן שהכונה ממש להיפוך ממשמעות הפשוט, (ובכלל המספר קיט דפין אינו מובן, דאין הסדר לנקוט מספר שאינו שזה כמבואר בגמ' נדה סד. דיקא נמי כו' עי"ש, וע"כ מסתבר דיש איזה סוד במספר קיט, וכל המעשה אינו אלא משל ורמז, ולא היה מעולם גדול כזה שלמד דייקא מספר קיט דפין בכל יום), ובאמת הוא דבר תמוה דאף לשיטת ר' מנחם מיוני (ב"מ ס. תוד"ה רבא) עה"פ לא יחסר המוזג, דאפשר לפרש על דרש של רז"ל על פסוק, שאין הכונה על פשטות המובן מהפסוק, רק על הגימטריא היוצא ממנה, מ"מ מהיכי תיתי דנאמר כן גם על ההיפוך מהפשט, כמו הכא דמעט יהיה פירושו הרבה,

דא"כ אפשר להפך כל התורה מן הקצה אל הקצה, דהן יהיה פירושו לאו, ולא יהיה פירושו הן, ולכן נראה הכונה דנודע דיש חשבון האיכות וחשבון הכמות, כי אפילו אנשים מעטים אם הם חשובים יקראו רבים, כמו שאמרו שקול משה נגד כל ישראל וכן הרבה, וזה היה כונת מוהר"ן דקיט דפים ביום א' א"א להבין כראוי וא"כ הוא מעט באיכות, ועיקר הריבוי הוא על שם האיכות לא ע"ש הכמות, וכמו דאיתא גמרא גמור זמורתא תהא, דזה לא נקרא לימוד, הרי לך דוגמא עד היכן דברי מוהר"ן סתומים.

התפארות צדיקים

כח) וליישוב מה שצדיקים התפארו עצמם י"ל דבאמת לא ידעו בעצמם מה שאומרים כמו שיש בזה עובדות רבות מצדיקים שאמרו דברים, ואח"כ כשאמרו להם מה שאמרו היו תמהים כי לא ידעו כלל שאמרו כן, כי מן השמים משימים דברים בתוך פיהם, ושכינה מדברת מתוך גרונו, עוד יש בחינה המובא בספרי הה"ק מ'קאמארנא (ע"י נוצר חסד אבות פ"ו מ"א שכ"כ על הרה"ק ר"מ מפשעווארסק) שהצדיק פעמים כ"כ נשבר בקרבו עד שהחיות שלו כלה לגמרי וכדי לחזק עצמו נצרך לאיזה התפארות ומשבח עצמו במדריגותיו, עוד בחינה יש בליקוטי מוהר"ן (רמו) אבל שם י"ל דלא מיירי מהתפארות עצמי רק מן השמים נותנין לו גדלות ע"ש, אמנם כ"ז אפשר להבין באופן רגיל אבל אופן ההתרחבות בהתפארות שבחיי מוהר"ן שנראה שמוהר"ן כתבם להראות גדלות מוהר"ן וכאילו באמת אין כמוהו, אינו מובן ולא נקלט בדעת אנשים פשוטים כמונו, דלפי האמור בנוצר חסד אין הכונה שרק הוא כן ולא שאר הצדיקים אלא שהצדיק אומר זאת על עצמו משום התועלת שיש לו מזה, אבל אין הכונה לאפוקי שאר הצדיקים כולם, ועוד דאף דאפשר למצוא גם מאיזה שאר צדיקים הקודמים שאמרו על עצמם מדריגות אבל לא באופן מופרז כזה, וגם זה לא היה אלא לשעתו מחמת איזה סיבה, אבל אינו נאה לכבודם לעשות מזה ליקוט ולהדפיס.

תכלת בציצית

כט) וכדי להראותך דוגמא היאך שבברסלב נקלט כל דבר מוזר בלי שיהיה להם יסוד גמור וחזק לבנות עליו, אף במה שאינו מקובל ממוהר"ן ומשום גדול מוסמך תראה מזה שהרבה חסידי ברסלב מניחים תכלת על הציצית שלהם וזה בנוי על יסוד רעוע וקלוש, ומתנועע על קורי עכביש, והנהג עפ"י ר' אברהם חזן (בעמח"ס כוכבי אור בן ר' נחמן טולטשינר תלמיד מוהר"ן) כי לפי שמועה שאין ידוע מקורה אמר מוהר"ן דשנת תרח"ם מורה על הפסוק עתה תקום תרח"ם ציון שמסוגל לגאולה, (ואמרה כלפי מ"ש הרה"ק מבארדיטשוב על שנת תק"ע שמרומז תקע בשופר גדול, על זה אמר מוהר"ן שזה לאו דוקא שהרי גם תרמ"ח יש בה רמז, וכמבואר גם בשיחות הר"ן קכו, וסותר למ"ש בחי"מ תקכו לא לומר קיצין), ומזה הוציאו אנשי ברסלב מסקנא שכיון שהוא זמן פקודה צריך ללבוש תכלת שיתגלה ע"י משיח, וגם מיוסד על תפלה שבליקוטי תפלות שכ' מוהר"ן שאם היה מוצא תכלת לציצית היה מפזר ע"ז הון רב, ואף שהרה"צ מראדזין המציא התכלת אבל זה ברור

שלא מחמת גדלו נספחו לזה הברסלבר כי הוא לא היה הולך בדרכם כלל, רק מחמת המזירות שבו, ומדברים מזה כ"כ עד שמתאמת בלב האנשים וכמ"ש בחיי"מ (תקנ) שכשאומרים שקר כמה פעמים נעשה אמת, ועי' דברי יואל לפורים תקעא אודות מ"ש בשער הכונות דל"ש תכלת לפני ביאת המשיח, ועי' במעשה איש להחזו"א מ"ש בזה.

פי"א - ספר פעולת הצדיק מהרב שיק

ספר זה יש בו עירבוב גדול כי לא ציין מהו לקוח מדברי מוהרנ"ת ומה הוא מדברי שמועות פורחות בעל פה, מה ששמע מוקנים, וכותב דברים פרטים קטנים שא"א לידע אותם רק מי שהיה שם בשעת מעשה, ועל כן א"א לקבלם מפי שמועה בעלמא מאנשים שחיו ק"נ או מאתים שנה אחר המעשה, ואכתוב קצת דוגמאות להראות שהספר שלו נכתב בלי שימת לב למה שכותב.

(א) בתורה ב' של ליקו"מ מדבר מכלי זיין, ובשיח שרפי קודש (הובא במגיד שיחות) בשם רלו"צ בנדר שראה כת"י באומאן דתורה זו נאמרה על מה שראה ר' שמואל אייזיק בחלומו את משיח חוגר חרבות הרבה, ומשיח א"ל שישאל את מוהר"ן הפירוש בזה, אבל בפעולת הצדיק (שנו, שנו) מביא מעשה אחרת לגמרי עי"ש.

(ב) שם אות תרעג) מוהר"ן רצה להמשיך אצלו את ר' ישראל שוחט, על כן אמר לו למדנישע תורה, והקשה לו קושיא נפלאה ותי' תירוצ' נפלא עפ"י לומדות וכו' וציין דזהו התורה שבליקו"מ (א,קצ), וכשתביט שם תראה שאין כאן שום נפלאות, והקושיא נפלאה דשם למה נאמר ויגד משה דברי העם אל ה' שנית, הוא קושית רז"ל ותירוצם ידוע שאמרו רצונינו לראות את מלכנו, והתי' שבליקו"מ אינו לומדות כלל רק דבר אגדה, וגם אינו מובן מה שכתב שישאל אמרו שיבטל מהם הבחירה כיון שידבר ה' אליהם ודיבורו של הקב"ה הרי מכריח את הבחירה, ועי' השיב הקב"ה שידבר למשה בלשון יחיד ולא אליהם וממילא לא יבטל הבחירה.

וצ"ב דדיבורו של הקב"ה אינו מכריח הבחירה רק כשיאמר מה שיהיה אבל אם אומר ציווי לעשות ודאי אינו מכריח הבחירה דאל"ה מה תאמר על כל שאר הציוויים שציוה הקב"ה להאבות ולמשה ולכל נביאי ישראל.

(ג) (אות תתכה) דמ"ש בליקוטי מוהר"ן (ב,ד) עה"פ גם את הדב גם את הארי הכה עבדך, כונתו הוא דהארי היינו השפאלער זיידע שהיה שמו אריה, והדב היינו איש א' שהיה שמו דב שהיה מתנגד על מוהר"ן, והמעייין בליקוטי מוהר"ן יראה דלא מיניה ולא מקצתיה, והפעולת צדיק עושה את מוהר"ן לסכל וילד קטן לומר שפי' שטותים כאלו בדברי דוד המלך.

(ד) (אות תתמט) מוהרנ"ת כותב בחיי"מ שמוהר"ן א"ל שיש איזה סופר חשוב שכדאי לקבל ממנו פרשיות לתפלין אך לא גילה מי הוא הסופר ובתוך כך נסתלק, ובפעולת צדיק שם כ' שהמגיד מטירהאוצע הפציר במוהר"ן שיאמר מי הוא הסופר וגילה שהוא ה"ר אפרים, ושוב כותב שגם ה"ר נתן ידע מסופר זה, וצ"ב הלא מוהרנ"ת כותב בפירוש שלא נודע והוא כותב שנודע לו, וגם זה שנודע

להמגיד מטירה אווצע כותב בשם אנשי שלומינו והיאך יכולים הם להעיד עכשיו על מש"כ מוהרנ"ת מאז שלא נודע מעולם, וכי לא שמע אז שהגיד להמגיד הנ"ל, הרי לך שכותב דבר שאינם מדויקים מפי שמועת זקנים המרבים לדבר דמיונות.

ה) (תשכ"ז) דמוהרנ"ת נתלהב מתורה אחת שאמר מוהר"ן, ואמר רבי, כמדומה לי שאין לכם לקנא שום צדיק בעולם לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, והשיב לו מוהר"ן הלא זהו פי' בקנאו את קנאתי, שא"צ לקנא שום צדיק (כי הוא גדול כמותם) ורק את הקב"ה צריך לקנאות, ואינו מובן היאך אפ"ל לשון כזה לקנאות את הקב"ה וכי אפשר לבו"ד להיות אל, שיפול על זה לשון קנאה הלא כתיב לא איש אל, (והרי אפילו בהדיט כ' אבן עזרא דאין הדיט חומד לבת מלך כיון שאינו בערך זה), והיה אפשר לפרש הכונה להיות בבחינת ולדבקה בו, מ"מ הלשון 'לקנאות בהקב"ה' צורם את האוזן, אבל המעיין בליקוטי מוהר"ן (רעח) יראה תיכף ומיד היאך טעה בהבנתו, דלא כתב שם רק שהצדיק אינו מקנא שום צדיק, רק אותו לבד יתברך, ואין הכונה שהוא מקנא את השי"ת, רק שלא איכפת ליה כלום מחופתו של חבירו לקנאות למה אין לו חופה כזה כי אין כונתו לעצמו כלל כדי להרויח כלום בעבודתו לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, וכל רצונו ומאוייו אינו אלא אותו לבד יתברך בלי שום תשלום גמול והרוחה לעצמו וזה פשוט מאוד ופלא היאך טועים בדברי מוהר"ן בדברים פשוטים כ"כ, וא"צ להיות חכם גדול לראות שבעל פעולת הצדיק היה קשה לו איזה שייכות יש מרישא לסיפא כי ם שני ענינים נפרדים, ועל כן המציא מעשה שבזה יש איזה המשך, אבל זיופו ניכר מתוכו כנ"ל.

ו) (תש"פ) שמוהר"ן אמר שעוד יצא לאור הרבה ספרי שו"ת לפלפל בליקוטי מוהר"ן בעמקות ממש כמו שמפלפלין בגפ"ת, וציין שם בפעולת הצדיק דהכונה על ספריו אשר בנחל כמה כרכים, וכדאי להביט קצת בספרי אשר בנחל, ולראות אם שייך לומר ע"ז פילפול ועמקות, ואם זה נקרא אצלם פילפול ועמקות א"כ כל מה שאומרים שליקוטי מוהר"ן הוא עמקות גדול ומפליגים בזה בכל מיני לשונות, אין לה שום ערך, כי אין יודעים מה זה עמקות, וזה דומה למי שאומר שכיבוד אב ואם דומה ממש לפאדינג, או שטעלעפאן הוא חתיכת גבינה.

וכבר כתבתי לעיל מ"ש מהמנהג של שבועה בנ"ח לבא אחר מיתתו למוהר"ן.

ז) בפעולת הצדיק (אות שמה) וכ"ה בחיי"מ שמוהר"ן אמר דמוכרח שיהיה עליו מחלוקת יותר משאר הצדיקים, דשאר הצדיקים אחר שהגיעו למדריגתם 'נשאים עומדים', אבל הוא מתעלה בכל רגע יותר מהרגע הקודם, (אולי אמר בכל יום או בכל שעה ומחמת גוזמא כתבו בכל רגע), ושורש הדברים הוא ממ"ש בשבחי הר"ן (סי' לד) אלא שהוסיפו קצת, וצ"ע הלא ארז"ל (סוף קנים) זקני ת"ח כ"ז שמזקינין דעתן מתוספת, וזהו ההפרש בין אדם למלאך שמלאך נקרא עומד וצדיק הוא הולך, וכמ"ש (זכריה) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, והיאך אפשר לומר שכל שאר הצדיקים חוץ ממוהר"ן היו כולם עומדים כאבן דומם ולא הלכו במדריגה, ואולי לא אמר ששאר הצדיקים הם עומדים רק שהוא הולך יותר מהר מהם, אבל גם זה הוא גוזמא כמובן, ומוהר"ן הוא

צדיק גדול גם אם לא נשפיל בעבורו שאר הצדיקים לומר שהם נעצרו מלעלות עוד בשלב מסוים ולא הלכו הלאה.

ח) בפעולת הצדיק (תקפו) כ' שאות פ"ח שבליקו"מ תנינא הוא מספר הנשרף, וזה אינו דהא כתב שם מוהרנ"ת דנשכח ממנו קצת כי לא כתבם בזמנו, הרי דזה היה תורה הנאמרת מפי מוהר"ן לא שהיה נכתב בספר, ולא טרח עצמו בפעולה צ' לבדוק בפנים קודם שכתב בדותא זו לראות אם הדברים מתאימים.

ט) בברסלב בירושלים היה כסא של מוהר"ן, והיה מנהגם שבליל ש"ק עברו כל העם אצל הכסא לומר שבתא טבא להרבי (זה ראיתי כאן בירושלים בקיץ תשל"ג), וכמדומה אח"כ נתבטל המנהג ע"י רלוי"צ בנדר, כי לא היה נוחא ליה מה שנשתרש באנשי ברסלב שמוהר"ן עדיין חי, (כמו המשחיסטן שבחב"ד ולהבדיל הנוצרים).

י) ביחוד ההתבודדות (קלוגר, ע' קצא) דתלמיד השואל מרבו והרב משיב לו נשאר בקטנות שלו, וא"א להגיע לגדולת הרב אא"כ אין שואלין קושיות (בתקופה של כעשר שנים), וזה נגד משנה מפורשת (אבות פ"ו) דא' מקניני התורה הוא שואל, ולא הביישן למד, ואדרבה אין התורה נקנית אא"כ דרך שאלה ותשובה מתלמיד לרב, וע"ז אמרו ומתלמידי יותר מכולם, אמנם המטרה במימרות כאלו מובן דבומנינו אלה, אם יתחילו בקושיות אז יהיה הרב נדף כמוין לפני רוח, על כן צריכין לייצר שיטה כזו שאסור לשאול קושיות, אפילו על מנת ללמוד, רק ללמוד וללמוד ולא להבין כלום, גמרא גמור זמורתא תהא.

פרק י"ב - עוד קצת דברים תמוהים בחיי מוהר"ן

א) בחיי מוהר"ן (שמג) כ' דכיון שחיבר את הליקוטי מוהר"ן אינו יכול להוציא החידושים שלו בהלכה, (ואינו מבאר השייכות), שוב כ' דלחדש בגפ"ת קל מאוד ושום אחד 'מהם' (מי הם?) אינו יודע הדרך לחדש, אך צריך להיות בקי ב"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, וצ"ב וכי כל דבר שבש"ס שייך ל"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, ועוד וכי גדולי דור ההוא לא ידעו הי"ג מדות, (וי"ל דהכונה לבחינות העמוקות שבי"ג מדות המבואר בליקו"מ כז), ונחשוב לדוגמא רק איזה גדולים מעטים שחיו בדורו והיו מחדשים חידושים בגפ"ת, ומפיהם אנו חיים עד היום הזה, הקצות החוו"ד רעק"א, המלא הרועים, לבושי שרד, הגר"ח מוואלאזין, החיד"א, הברוך טעם ועוד הרבה, והיאך אפשר להאמין מ"ש בחיי"מ (רסה) שאמר מוהר"ן שאם היה אומר פשטים בגמ' ותוס' היו כל הגדולים שבדורו מונחים תחת כפות רגליו, והסיבה שאינו עושה כן הוא רק מחמת שאין לו חשק לזה (שיהיו מונחים תחת כפות רגליו), והוא סותר למ"ש לפני זה איך לוקחים [שיתגלה אורי בנגלה, השמטות] הרי שהשתוקק לזה, ולא כמ"ש אח"ז שאין לו חשק לזה.

ב) חיי"מ (קצד) שיש תאוה אצל הגדולים להמציא חדשות ולא הסכים ע"ז כלל, וכמובן דא"א ליתן ע"ז כלל דהא בכל דור היו גדולי הפוסקים שהמציאו מתוך לימודם דינים חדשים שנתחדשו

ונתקבלו בכל הכלל ישראל, אלא שצ"ל לזה גדול אמיתי כרע"א וחת"ס ונוב"י שספריהם מלאים חידושים גדולים.

ג) חיי"מ (קצט) מוהר"ן אמר למוהרנ"ת שסיפר לו דבר ברמז ושר' נפתלי ואחריו ר' יודל ג"כ סיפרו לו זה הדבר עצמו יותר בפירושו, וכשיהיה זה הדבר שסיפרו לו אז יהיו יכולים לנקר עיני הפילוסופים, וכותב מוהרנ"ת שלא ידע שום א' מהם על מה מדבר ומה סיפרו לו, וכאן הבן שואל א"כ מה התועלת להדפיס דבר זה, (כי לא נדפס ע"י מוהרנ"ת), והתירוץ הוא דלשיטתיהו א"ש דכיון שאמר מוהר"ן שצריך לדייק בדבריו כמו במקרא, א"כ צריך לכתוב גם מה שנראה כדברים של מה בכך, וכמו שיש שכר על אמירת ואחות לטמן תמנע כמו"כ יש שכר על אמירת שיחה זו, (אף שי"ל דלא אמר לדייק בדבריו רק בדברי תורתו אבל אם רוצים יכולין להוסיף גם בכל שיחה שלו, ולא רק מה שאמר בדרך הדרכה גם מה שאמר בדרך שיחה).

ד) חיי"מ (ר) דמוהר"ן אמר שהעולם טועים בדעתו ואין מבינים שום דבר שהוא עושה, ומפרשים בדעתו היפוך כונתו, ומסביר שם דמי שאינו טועה בעצמו בהכרח שהעולם טועין בו ומפרשים במעשיו דברים שלא היה ולא נברא (ובעלים לתרופה רכא כתב דבאמת אין שום צדיק שלא יהיה פליאות ותמיהות עצומות עליו, ודבר זה נהוג עד היום שבכל חמש מינוט מדפיסים עוד ברסלבר קונטרס ובו מפרשים דברי מוהרנ"ת באופן שלא עלה על דעתו מעולם).

קשה שיתקרב עוד

ה) חיי"מ (תרה) בקיץ האחרון שלו אמר לאנשיו שהוא מקנא אותם על שיש להם רבי כזה, ועכשיו מי שעדיין לא נתקרב קשה שיתקרב עוד עי"ש, וכיון שכן ודאי לאחר מיתתו מאד קשה שיתקרבו אליו, וזהו בהתנגדות גדול לכל תורת ברסלב שכל מי שעושה קצת דברים של הנהגות ברסלב (דוקא דברים שאינם חיוביים) נעשה מהמקורבים, ומ"ש (קצז) מפי השמועה, שאמר אני רוצה לישאר ביניכם אינו מוכרח שבאמת נעשה רצונו, דהוא עצמו אמר שלא בכל פעם נענה מן השמים (עי"ש סי' רד, וכל מש"ש בסי' רד הוא תמוה ולא מובן).

ו) בחיי"מ (שפח) דהשומעים תורה של הצדיק ואין מבינים אותה, יבינו זאת לעוה"ב עי"ש, ובחינה זו מובא בכמה ספרים על כל הלומדים תורה (עי' מאור ושמש ר"פ עקב ועוד), וכמו"כ כמה ענינים בספרי ברסלב שאומרים אותה על השומעים או רואים הצדיק ודבר זה עצמו קאי באמת על כל הלומד תורה או עושה מצוה, ואין לזה שייכות דוקא עם הצדיק, וכמו"כ הדברים שכתב על מוהר"ן שייך על כל הצדיקים, כולם אהובים כולם ברורים כולם קדושים.

הבחירה וההתבודדות

ז) ולדוגמא היאך חיי מוהר"ן נכתב באופן שאין מבינים, דכתב (תלו) שהקשה למוהר"ן היאך מתבודדים והוא נגד הבחירה ואינו מובן השייכות זה לזה, אבל בליקוטי הלכות (פקדון הלכה ג אות ח) מבואר הקושיא דקאי על מה שבשעת התבודדות מבקשין מהקב"ה שיקרבנו לעבודתו, וקושיא

זו קשה ג"כ על ברכת השיבנו שבשמו"ע כמ"ש שם, ועל כמה תפלות שתיקנו לנו אנכנה"ג, ומוהר"ן לא השיב לו כלום רק בליקוה"ל מיישב שהבקשה הוא שלא יהיה לו מניעות מבחון, ואינו מבקש על מה שתלוי בבחירתו, וכבר האריכו בסה"ק בקושיא זו (עי' תפארת שלמה ליקוטים דהכונה שהקב"ה יאיר עיניו ויבין טעמי התורה וממילא יעשה המצוה ביותר אהבה, לא בתורת קבלת עול גרידא עי"ש), ותי' זו של מוהרנ"ת מובא גם מספרים אחרים ועוד תירוצים עי' בס' שומע תפלה מזה, אבל עכ"פ תראה שאין לקושיא זו שייכות עם התבודדות דוקא ודבריו שבחי' מוהר"ן סתומים מאד, ואילו בליקוטי הלכות מאריך בזה ביותר ללא צורך, (ובעטרת זקנים או"ח מו פקפק על נוסח התפלה וכופ' את יצרנו דהלא תלוי בבחירה, ובמחזיק ברכה שם מיישב דמבקשין על הסיוע אחר שיתעורר אדם במה שבידו).

אכילת שבת

(ח) והא לך דוגמא למ"ש מוהר"ן דאנשים טועים בדבריו ואינם מבינים מה שאומר, בליקוטי מוהר"ן (קכה) כ' שצריך לאכול בשבת בשביל מצות עונג שבת ולא כדי שיהא שבע ליום א' וכיו"ב, וכמ"ש אכלוהו היום היינו בשביל מצות היום להתענג בתענוגים, אמנם מן השמים נסתבב שדברי מוהר"ן כשהגיעו לאוזן התלמידים היה כעין שבירת הכלים מחמת ריבוי האור שלא הבינו היטב, ע"כ הבינו שהכונה הוא למעט באכילת שבת, וכשחזר ואמרו מוהרנ"ת לפני מוהר"ן תמה על זה, שהרי מעולם לא אמר כן דהא אדרבה מצוה לאכול בשבת, וגם אחר שתמה עדיין לא הבינו התלמידים ונשאר הדבר סתום לפניהם (כמ"ש מוהרנ"ת) אף שהוא דבר פשוט מאד המובן כהיום לכל תינוק קטן, וזה פלא, ובאכילת שבת עי' ליקו"מ רעו, רעז, (ועי' עוד דוגמא מה שלא הבינו התלמידים בדברי מוהר"ן, אות קכג דמפרש התרגום עם נבל ולא חכם דקבילו אורייתא ולא חכימו, שלא נתחכמו על דברי הקב"ה רק קיבלו דבריו אף אם לא הבינו, וכתב שם בהגה דבזה מיושב היאך מפרש התרגום על תיבת נבל ענין קבלת התורה, וזה טעות דלא פי' כן רק על ולא חכם, ותיבת נבל לא פירש בכלל, כדרך התרגום דמפרש הענין ולא המלות).

להפקיר כבודו על מה?

(ט) בליקוטי מוהר"ן (א-יא, אות ב) כ' דהתחלה והיסוד הוא להפקיר כבוד עצמו ולהשתוקק לבזיונות, וזה אמת ויציב אבל רק אם מתנהגין כמו שהתנהגו יראי ה' מעולם לא לעשות דברים מוזרים ולומר שצריך להיות משונה כדי להפקיר כבודו, כי זהו דרך ההיפס, לילך קרוע ובלוע ולא להיות מובלע בין אנשים, אדרבה כתיב ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, רק במה שנוגע לקיום התורה הקדושה בזה אין להביט על כלום.

שלימות

(י) בשבחי הר"ן (סוף אות יח) דמוהר"ן אמר שראה הרבה צדיקים אבל שלימות לא ראה רק אצל הרה"ק ר"א מקאליסק, ובאמת ידוע דאצל הרה"ק ר"ב היה התניא יותר חביב, וכן הרה"ק

מקאליסק היה מבטל עצמו כלפי כמה מצדיקי הדור כתלמיד לפני הרב, ועכ"ח דהיה הכונה על בחינה א' שבזה היה מצטיין הרה"ק מקאליסק, ובודאי יש שם חסרון דברים, כמו ברוב הדברים הנדפס שם, (ועי' כתבי רמ"מ ע' פא אות תעד).

פדיון נפש

(יא) בשבחי הר"ן (אות קעה) שהיה תמה היאך הצדיקים עושין פדיון, ושוב אמר אני יודע וכו' וזה החכמה לא ידע עוד שום אדם בעולם, ויש שם חסרון דברים כי בודאי לא התפאר שהוא יודע יותר מכל אדם מעולם, יותר ממשה רבינו והאבות וכו', אלא דא"א לבו"ד לידע בדיוק באיזה בית דין דנין את האדם כדי לעשות פדיון, והעצה היחידה שמשמשים בה הצדיקים לעשות פדיון הוא לילך מבי"ד לבי"ד עד שמגיעים לכל הבתי דינים, וזה העצה יודע גם מוהר"ן, ושוב אמר שהוא חכמה גדולה להכניס כל הבקשה באיזה תיבות וגם ליתן כבוד להקיסר, ושום אדם בעולם לא ידע עדיין עומק חכמה זו וגם מוהר"ן אינו יודע חכמה זו, ומ"מ עושה עכ"פ זה שמדחה מבי"ד לבי"ד ובתוך כך נמתקין הדינים, וברור כשמש שזה הפשט האמיתי, ורק מי שאין לו מוח בקדקדו חושב שהדברים כפשוטם, (וענין הבתי דינים מקבל צורה אחרת כשתעיין בליקוטי מוהר"ן רטו).

(יב) בחיי מוהר"ן (נ) דמה שאומרים והבדילנו מן התועים נכלל בה גם מה שאין מתנגדים על מוהר"ן, וצריך להוסיף דלאו דוקא הוא אלא ה"ה המאמין בשאר צדיקים ואינו חולק עליהם, וה"ה המאמין בדברי רז"ל שהשרישו דבכל דבר הולכים אחר הרוב, ורוב צדיקי הדור לא אמרו שיש חיוב ליסע לאומאן, או ללמוד ליקוטי מוהר"ן, רק כ"א לומד במקום שלבו חפץ ומושך אליו, וכל ספרי הצדיקים אהובים וברורים כמו ליקוטי מוהר"ן.

כל העולם צריכים לשמוע דבריו - השבעה בעטלערס

(יג) בעלים לתרופה (לה) כ' מוהרנ"ת דחזק הוא בדעתו שכל העולם צריכים מאוד מאוד לשמוע ולקבל דבריו שקיבל ממוהר"ן, ועוד מתפלל שם שהקב"ה יאריך ימי כל אנ"ש עד שיזכו וידעו מי היה בעולם שהניח אחריו תורות ושיחות וסיפורים ומעשיות (לכאורה סיפורים ומעשיות היינו הך וצ"ב למה כפלן) כאלו, ובפרט המעשה של הז' בעטלערס, אשרינו מה טוב חלקנו עי"ש, והנך רואה שכל גדולי דורו והפוסקים שבימים ההם, וכל תלמידי ר"ר בער ותלמידי תלמידיהם לא הרגישו שצריכים לשמוע דבריו, ולא עלה על דעתם לנסוע אליו או לשלוח אליו אנשים, וביותר צריך לבאר למה טוב חלקו דוקא של היודע המעשה עם הז' בעטלערס יותר ממי שאינו יודע זה המעשה, הלא רובא דרובא מהעולם אין יודעים זה המעשה, וכי לא יאמרו בכל יום אצל לעולם יהא אדם התיבות אשרינו מה טוב חלקנו, ועוד וכי חסר לנו ממוהר"ן עצמו ומשאר ספרי צדיקים שיש בהם התעוררות מוסר כמו מהמעשה של הז' בעטליר'ס, ועל כן נראה בכונתו דאח"כ לאו דוקא בזה המעשה והסוד הנרמז בה, אלא ה"ה בכל מאמר חסידות או דרך בעבודת ה' יהיה מאיזה ספר שיהיה, כיון שהוא ענין קדוש, ומעורר את האדם לאהבה וליראה את ה', צריך להודות להשי"ת על

שיזכה אותו להשיג ענין זה, ולומר אשרינו מה טוב חלקינו, ובאותו מעמד שכתב מוהרנ"ת ענין זה היה בלבו ההתעוררות ממעשה זו ע"כ נקט את זה, וה"ה בזמן אחר כשהיה כותב מהתורה של אזמרה לאלקי בעודי (ליקו"מ רפ"ב) שמדבר ממנה בהרבה מקומות, היה אומר על זה התורה אשרינו מה טוב חלקנו, וזה פשוט.

מנורות כסף

יד) מוהרנ"ת אמר שכשנתקרב למוהר"ן אם לא היה רואה אצלו מנורות של כסף לא היה מתקרב אצלו (באבניה ברזל פ"א אות טז), והמובן הפשוט הוא דע"י זה הי"ל למוהר"ן חשיבות בעיניו ונתקרב אצלו, אבל המבין יבין שזה ילדות והכונה שראה אצלו כיסופין להביות"ש, ופלא שנראה קצת באבניה ברזל דהבין הדברים כפשוטו.

כל עבודת משה רבינו בחייו במותו

טו) בליקוטי מוהר"ן (רטו) כ' כל עבודת משה בחייו ועכשיו לאחר מותו הוא רק לעשות גרים, וצ"ע וכי רק זאת עשה משה, הלא לימד תורה לכל ישראל ונהגם במדבר מ' שנה, ואדרבה הערב רב היו מחוץ לענן והם היו שנואי נפש משה בכל המחלוקות, ובודאי אינו כפשוטו, (ומש"ש דלכן נקבר משה אצל פעור לקרב גרים, יל"ע דבמדרש איתא להשתיק הקיטרוג של פעור נגד ישראל ומובא בתוס' סוטה), וע"י רסיסי לילה (ע' פד) כל הענין שמשה קירב את הערב רב.

גנות המתענה

טז) בליקוטי מוהר"ן (תנינא פו) דמה שמתענים הוא מחמת קטנות האמונה ע"י"ש, וצ"ב דהרי מוהר"ן עצמו היה מתענה הרבה, אבל בשיחות הר"ן (קמ, וע"י ליקוה"ל שבועות ב"ז) מפרש הכונה דהם קטני אמונה בעצמם שאין מאמינים דכל מעשה קטן שלהם חביב וחשוב לפני המקום, אך עדיין צ"ב כיון דמוהר"ן מגנה זאת היאך היה הוא מתענה וצ"ל דלא היה מתענה בשביל עונותיו רק בשביל הדור, או כדי לשבר תאות אכילה, אבל צ"ע דא"כ מה דמבואר ברוקח וספרי הפוסקים תעניתים עבור עבירות הכל מדבר רק מקטני אמונה הנ"ל, ונראה דבאמת כן צ"ל דהצדיק מתחלה מחמת רוב עונותיו לא ידע חשיבותו וחביבותו אצל הקב"ה, ולכן מתענה וכיו"ב, ומ"מ יתחזק אח"כ ויאמין שהכל חביב אצלו, ועדיין צ"ב, ומוכרח דלא דיבר אלא כלפי אנשים פשוטים ולא לגבי בעלי השגה שבכל דור שהיו נוהגים להתענות הרבה.

אכילת הצדיק

יז) בליקוטי מוהר"ן (סי' ס) כתב דצדיק האוכל בקדושה גדולה עד שהאכילה שלו הוא בבחינת לחם הפנים שבאכילה ההוא מאיר לו פנים ועיני השכל ובא עי"ז למדריגה גדולה, באופן שאין אכילה ההוא מביא עליו שינה רק אדרבה חיות, זהו בבחי' שופר המקיץ נרדמים, ובליקוטי הלכות (הל' שבת הל' א) כ' דזהו הטעם דכשחל ר"ה בשבת אין תוקעין בשופר משום דשופר הוא בחי' התעוררות שינה, ע"ש עורו ישנים, וגם אכילת שבת הוא בחי' התעוררות שינה (עי"ש רמז לזה),

וכיון שכבר אוכלין א"צ לתקוע שופר, הרי דטעם זה לא נאמר אלא ליחיד סגולה שרפי מעלה אף שאינו מדגיש זאת בליקוטי הלכות, אבל עכ"ח דגם אם אין אוכלים בר"ה כגון המתענים לא יתקעו בר"ה שחל בשבת כיון דיש טעם פשוט ונגלה המבואר בגמ', וחידידש בכלל שמוהר"ת כותב טעם למה שאין תוקעין בשבת במקום שחז"ל אמרו הטעם דשמא יעבירונו, ובליקוטי הלכות (גדרים דיד) כ' דא"א להבין שום טעם על מצות התורה רק לעשותם באמונה בלי טעם, ומתרעם על האומרים טעמים של שטות, וצריך לחלק.

יח) בחיי מוהר"ן (רד) כותב קושיא על שמישה לקח את בת יתרו, וכותב שמוהר"ן הפליא הקושיא ושאל תירוץ על זה, ואילו בליקוטי הלכות (חובל בחבירו ג אות טו) כ' תי' מרווח.

אדמו"ר מס' אטמאר

יט) במושיעין של ישראל (ח"א פי"ב ע' שכא) ממרן הק' מס' אטמאר דאף שהרה"ק מוהר"ן היה גברא רבא מאד אבל אצלינו לא ראינו דרכו, ואף שכבר למד ספריו וליקוה"ל בבחרותו מעולם לא לקח דרכים משם, ודרך זה לאו כל מוחא סביל דא, ומוחות חלושות נעשין מזה מטושטשים ומבולבלים, ולכן מנע בחורים ואברכים מלעסוק בספריו, ועכ"פ שלא יעשו מזה עסק יותר משאר ספרים, וכן התנגדו צדיקי הדורות לדרך זה כי הוא מסוכן לחלושי מח, ולא' שעסק בספריו אמר דעליו לדעת שברכת אתה חונן נסדר קודם השיבנו להורות דגם לשוב צריך להיות בדעת, עיי"ש עוד בזה, והרה"צ מאשוי ז"ל (טערקלטויב) שאל ממרן ז"ל אודות בחור מישיבה שלו שרצה ליקחו לחתן אבל שמע שלומד ספרי ברסלב, וא"ל מרן שיברר הדבר, ואחר איזה ימים אמר לו שאכן אמת הוא והניא אותו מליקחו לחתן, (מפי נכדו שאינו מוחזק לשקרו, ואף שאין למדין ממעשיות, אבל רוב עניי ברסלב בנוי על מעשיות ואימרות מזקנים, אמנם כמובן אין ראיה ממעשה זו דאולי ידע בהוא בחור שיזיק לו הלימוד, והרב ר"ש ראטבאט א"ל שמרן מ'ס' אטמאר שאל פעם לאביו באיזה ספרים מביט וכשאמר לו בליקוטי מוהר"ן, א"ל שיש אנשים שהזיק להם הלימוד בספר זה דלאו כל מוחא סביל דא, והג"ר נתן יוסף מייזעלס ולהבחל"ח הרה"ג ר' משה יאזעפאוויטש העידו דבישיבת ס' אטמאר היה ליקוטי מוהר"ן ושאר ספרי ברעסלעוו בבל יראה ובל ימצא עפ"י פקודת מרן ז"ל), הרי לך להדיא דאף שמרן מ'ס' אטמאר העיד על מוהר"ן שהיה בעל רוח"ק מ"מ כשם שלא ניתן לכל א' ללמוד כתבי אריז"ל וכיו"ב כמו"כ לא ניתן לכל א' ללמוד ולהתנהג בדרכים שאינם לפי ערכו.

והגה"צ ר' נתן יוסף מייזעלס ז"ל אמר לי שמרן הק' מ'ס' אטמאר לא היה ניחא ליה שבחורים בישיבה יעשו שיעור בספרים שעשו מזה עסק גדול ומיוחד יותר משאר ספרי תלמידי בעש"ט, כי כולם קדושים וגו', והעסק העצום מספר אחד מורה על פארטייאישקייט, ולא שייך לעבודת ה' ולא לחסידות, וכן נדפס בשמו בגנת ורדים (קובץ יז), ומתפארים כל היום במה שמביא בויואל משה משיחות הר"ן דלפני ביאת המשיח ירד אפיקורסות גדול לעולם, אבל למעשה בכל ספריו אינו מביא שום דבר מליקוטי מוהר"ן או מספרי מוהר"ת רק דבר זה שהיה לו לסיוע במלחמתו נגד

ציונות, וכן הקדויו"ט וייטב לב אף דכ' הנר דוד שהיו מחזיקים מהסגולה של עשרה קאפיטל תהלים אינם מציניים בשום פעם לליקוטי מוהר"ן אף שמרבים לציין משאר ספרים, הלא לדברי אנשי ברסלב אין שום ספר בעולם שימצאו בו כ"כ עצות יפות ובחינות בעבודת ה' כמו בליקוטי מוהר"ן וליקוה"ל, א"כ למה הם שמחים כ"כ עם זה שהביא דבר א' בלבד לענין ציונות, הרי זה אינו ראייה אלא שלא היה מחזיק את מוהר"ן לאיש פשוט, רק לבעל רוח"ק, ומי אינו יודע מזה, (ובעצם הדבר שמביא משיחות הר"ן לא היה יחידי בדבר כי כמה צדיקים העידו ע"ז ע"י בס' אמת ואמונה ע' יב שהה"ק מ'קאצק היה אומר שבעיקבתא דמשיחא יהיה אדמורי"ם עם בגדים לבנים צריכים רחמים שלא יפלו למינות, ומביא מוה"ק מלעכוויין שבעיקבתא דמשיחא יפרח בלב כל א' מישראל צד מינות ושזהו ענין חבלי משיח, וכן בעל הגאולה סי' פו שהביא השיחות הר"ן הביא כע"ז מעוד כמה צדיקים, וכמה נביאים מתנבאים בסגנון א').

ובשבחו של צדיק כ' שמרן מ'סאטמאר אמר שא"א להיות יהודי חרדי (ערליכער איד) בלי שילמדו ליקוטי מוהר"ן, וזה בודאי אינו אמת דאם כן למה לא הביע רצונו בשום פעם שרוצה שילמדו בשיבה שלו או בכולל ליקוטי מוהר"ן, וגם לא ציוה לאנשים פרטיים על זה, הלא בודאי רצה שיהיו ערליכע אידן, ובכל התורות שלו לא נזכר ליקוטי מוהר"ן אפילו פעם א' זולת מה שמביא ממנו שיתפשט אפיקורסות לפני משיח, ואם יש בזה קורטוב של אמת בודאי אמרו בלשון תמיה על מה שאמר שוטה א' כן, או אפילו אם אמרו בנחותא יש הן שהוא כלאו (ב"ק צג). והיינו בדרך היתול, (ובשבחו של צדיק יש הרבה שקרים גלויים, כי זהו סגולת החסידות השקרני להמציא ולברוא מעשיות ולאמרם ולהדפיסם פעמים אין מספר באופנים שונים עד שיתקבל כודאות ומי שמכחישו נחתם בתואר אפיקורוס שאינו מאמין בצדיקים).

ואראה את השי"ת

(כ) בס' באש ובמים (פ"כ ובעוד מקורות) דמוהרנ"ת אמר למשכיל א' מה אתה מדבר מהשי"ת, אני אומר לך ואראה את ה' (ישעיה ו'), וחלושי השכל מבינים כפשוטו, אבל באמת הוא ממש להיפוך דהגמ' (יבמות מט:): אומר דהרואה באספקלריא שאינה מאירה סובר שרואה ומשיג את השי"ת ולמעשה אינו רואה, אבל משה שראה באספקלריא מאירה ידע שאינו רואה, וזה היה כונת מוהרנ"ת שלא יקשה קושיות לפי שאנו רואין באספקלריא שאינה מאירה ואין אנו יכולים להבין, ובשל"ה הק' (מס' שבועות תורה אור אות קו) תמצא הסבר נכון לזה שהוא ע"ד כשם שבא לראות ע"ש, ובפשטות א"צ לכל זה כי כונתו היה על ראייה מוחשית ושכלית שהרגיש אלקות בכל דבר.

(כא) בס' המדות מי שאבדה לו אבידה ילך לקבר ישראל ויספר שנאבד לו, וצינו לזה הפסוק היסופר בקבר חסדך אמונתך באבדון, והנה בפשוטו של מקרא א"א להעמיס זאת, רק בתורת ג"ש אבדון אבדון שאין אדם דן מעצמו, אבל ג"ז קשה דהרי הפסוק אומר בלשון תמיה היסופר דאין לעשות כן, ובהכרח דמוהר"ן ידע זאת בדרך סגולה ומה לנו לציין מקור לסגולה שאין לה הסבר בטבע, (ואין

הכונה שיספר להמתים כי יש מחלוקת בברכות פ"ג אם הם יודעים מהמאורעות שצל החיים, אלא שסגולת מקום ההוא גורם).

קיום העולם או התמוטטות

כב) בחיי מוהר"ן (אות שעא) דמוהר"ן אמר לר' יצחק לייב שאם היה מספר עמו החצי שיחות ממה שספר עם ר' נתן ור' נפתלי לא היה לו קיום וגם כל העולם כולו לא היה לו קיום, ואם הכונה שאז היה כל העולם מתמוטט צ"ב למה ועל מה, ואם הכונה שכל העולם ג"כ לא היו יכולים לשמוע החצי מ"ש לר' נתן ואם היו שומעים היו מתבטלים בודאי אינו כפשוטו דודאי כל הצדיקים המפורסמים שבדור היו ראויים לכך, אלא הכונה על אנשים פשוטים ועדיין צ"ב למה לא היה להם קיום, וכי עדיף מכל זה ק"ו וליקוטי מוהר"ן וכל ספרים שבעולם שלומדים וי"ל קיום.

כג) בספרי ברעסלעוו תופס מקום גדול החיוב שצ"ל בא"י והמסירת נפש הגדול לזה, ומקדישים לזה כמה קונטרסים, והנך רואה שאין הלכה כן, שרוב גדולי ישראל והפוסקים שמפיהם אנו חיים מעולם לא היו בא"י, והיה אפשר להאריך בזה אבל עכ"פ די בזה לראות שאין הלכה כמותו בזה.

כד) והא לך עוד דוגמא דשיחות הר"ן (ושאר ספרים של מוהרנ"ת) נכתבו בלשון כאילו נאמר לכולם ובאמת לא נאמר אלא למעשה שהיה לאיש פרטי, בשיחות הר"ן (נא) כ' דמוהר"ן אמר דא"א שיהיה בזה העולם אדם עם מעות, דבהכרח נעשה א' משתיהם או שלוקחין המעות ממנו או שלוקחין האדם מהמעות לפי שמת ח"ו, והמציאות אינו כן כי בכל הדורות היו כמה עשירים שהאריכו ימים, אמנם בנועם השיחות הביא משיח שרפי קודש דזה היה מעשה באיש פרטי שאמר לו כן וכן היה המציאות עי"ש, ובליקוטי מוהר"ן (קסב) בשם המגיד דאם האדם בעניות יכול להיות לו מעות ולא יזיק לו, וכמו"כ מ"ש במק"א דכל הנגידים הגדולים הם משוגעים, לאו כלל גדול הוא, דהא הוא בעצמו שלח מאנשיו למעזבוז להתעסק שם במסחר שיכולים להתעשר על ידו, והרה"ק ר"ר ברוך היה ע"ז בקצת קפידא שהשיגו גבולו שהיה לו חזקה ע"ז.

כה) בליקוטי הלכות (או"ח הל' שבת הלכה ו' אות ג) דכל החכמות שבעולם הם שטותים והבל הבלים כיון שאין בהם תועלת לתורה, וגם זה לאו כלל גדול הוא, כי בודאי תלוי איזה חכמה הוא, כי חכמת החשבון ותכונה יש בה תועלת לתורה, וחז"ל אמרו יש חכמה בגוים והגר"א אמר שקיבל תועלת גדול מידיעת חכמת השיר להבין שיר הלויים, וכמה גדולי ישראל כתבו כי השבעה חכמות הם רקחות ופרפראות לתורה, ובודאי אין כונתו רק לפשוטי עם שעדיין לא קנו חכמת התורה בודאי אין להם לעסוק בשאר חכמות, וכן מי שכבר למד לא ילמוד החכמות רק מה שנוגע לידיעת התורה, הרי לך עוד דוגמא היאך כל דבר כתב ברעש ובתוקף ובאופן של גוזמא כדי להזהיר ביותר לאותן שאין ראויין לכך, (ותדע שהרי בליקו"מ כה, א מעתיק ממ"ש המחקרים אודות ג' מיני שכל).

כו) הרבה ענינים שאמר מוהר"ן נכתבו על ענין א' שהיה עוסק באותו זמן, אבל ה"ה דזה הדבר עצמו יכולין לומר על שאר דברים, ולדוגמא בשיחות הר"ן (יז) שכתב שהוכיח את א' על התמדת

התורה וא"ל מדוע לא תלמוד בהתמדה מה תפסיד בזה הלא יהיה לך ע"ז עוה"ב, וכמובן דכל זה רק בשביל שאז היה מדבר עמו מלימוד תורה, אבל דבר זה עצמו שייך לומר על כל דבר טוב וכל מצוה מתרי"ג מצות, מה תפסיד מלעשותה הלא תקבל עוה"ב.

כז) בליקוטי מוהר"ן אין להלעיג על שום ספר כי 'כולם' צריכים להעולם מאד, יש להדגיש דמ"ש כולם הוא לאו דוקא דהא יש ספרים הרבה שהביאו היזק לעולם, כמ"ש מוהר"ן עצמו על כמה ספרי חקירה וגם המדברים דברי תורה יש שעיקמו הלכות מפורשות וגילו פנים שלא כהלכה, וא"כ צריך לפרש דמייירי רק מספרים של ת"ח אמיתיים שאינם מהפכים דברי אלקים חיים, וכיו"ב.

כח) בשיחות הר"ן (סב) מפרש מ"ש בגמ' (סנהדרין כו): מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה, היינו שמועלת ומסייע אפילו לדבר תורה, וצ"ב דא"כ היאך אומר רבא שם בגמ' דאם עסוקין לשמה אינה מועיל, ולכן נראה דכונתו לפירוש רבינו חננאל דמחשבת אחרים לבטלו מדברי תורה מהני ומסייע שיבטל מתורתו, וקאי אלפני פניו שכ' שם בתחלת השיחה דבני אדם יכולין לפעול במחשבתם מה שהם חושבים, וגם היקרות בעולם בא ע"י מחשבות בני אדם שיהיה כן כמו שהם חושבים ע"י ש, הרי לך עד כמה דבריו סתומים להיפוך מהמובן הפשוט בדבריו, ועכשיו באים אנשים עמי הארץ ושוטים וחושבים שהם מבינים דבריו.

כט) בשיחות הר"ן (אות נה) כ' דפע"א דיבר מענין טוב עוה"ב, דא"א לקרותו בשם אחר אבל באמת אפילו שם טוב אין שייך לומר ע"ז עכ"ד, וצ"ב מה פירוש הדברים דאין שייך לומר ע"ז טוב, למה לא, ואם בשביל שהוא לא רק טוב סתם, רק טוב מאד מ"מ גם זה בכלל טוב, ובכלל מאתים מנה.

ל) באבניה ברזל (ע' נב אות עג) שמוהר"ן אמר תורה על כל דבר חוץ מעל ג' דברים, (א) למה כל דבר שתינוק עושה הוא חכמה, (ב) למה כשישנים מניחים היד תחת הלחי (לא כל א' עושה כן, ואפילו מי שעושה כן הוא רק לפעמים לא בכל פעם), (ג) למה נותנים שלום ביד, והמתבונן במאות ספרי הטבע שנדפסו במשך הדורות ישתומם היאך אפשר לגזם כ"כ שעל כל דבר טבעי שבעולם אמר טעמים, וא"כ הוא יותר משלמה המלך שאמר רק שלשת אלפים משל, ועוד היאך אפשר על כל פלאי הבריאה מהשמים ועד הארץ הספיק לומר טעמים חוץ מעל שלש הנ"ל שהם דברים פשוטים מאד ומובנים לכל בר בי רב לא הספיק לומר טעמים, ולא מסתבר שאימרה הנ"ל נובע מאיש חכם.

לא) בחיי מוהר"ן (תכא) מדבר בזילזול גדול על צדיקים שבזמנו (לא לשכוח שרוב תלמידי הרר"ב היו בימיו שרפי מעלה וקדושי עליון, מלבד שאר גדולי התורה וחכמי הדור שהיו בימיו שכל דבריהם כגחלי אש ומפיהם אנו חיים), שאין יודעים תורה והם מתערבים עם הגוים, ואינו מוצא חשיבות בצדיקי דורו רק מה שאין מניחים לגדל בלורית, ומובן לכל בר דעת שיש שם קיצור לשון ולא היה מדבר רק על איזה מפורסם של שקר שבימיו, ולא היה כונתו על הצדיקים האמיתיים, אך מחמת שלא כתבו על מנת להדפיס נכתב באופן סתם כאילו הכונה ח"ו על כל צדיקי דורו, ובשעת הדפסה לא הגיהו את הספר כראוי, ולכן נודמנו בה כ"כ שיבושים.

(לב) בחיי מוהר"ן (תקפח) א' התאונן לפניו שאין לו חדר מיוחד בביתו רק חדר מזיגת יין שהערלים שם כל היום וא"א לו להתבודד, ענה לו מן הסתם יודע השי"ת שאתה יכול להיות איש כשר גם בבית זה, ואין לך תועלת בחדר מיוחד, ולהלן (תקצא) דחסיד בעיר קטנה אינו חשוב בעיניו, (וכן שוחט ומלמד) לפי שבנקל לו להכשל בגיאות, ולא אמר שכיון שמן השמים הסיבו שידור שם מן הסתם זהו תכליתו, ועוד דישיבת כרכים קשה, ואולי לא היה כונתו שלא ידור שם רק להזהיר שלא יבא לידי גאות לפי שהוא החסיד היחידי שם, ועוד קשה ממ"ש בליקו"מ (תנינא נו, ובשיחות הר"ן קלט) דאדם שיש לו לב ישראל אין שייך אצלו חילוק בין מקום למקום, ויש לדון ממ"ש בפרק"א (פ"ו) שאפילו בעד אלפי אלפים דינרי זהב לא ידור אלא במקום תורה, הרי דבכל דבר צריך להבין כונתו, ואינו כפשוטו.

(לג) בליקוטי הלכות (ברכת הריח ד, לד) מקשה איזה תועלת יש לנו בקבלת התורה במעמד הר סיני ע"י משה רבינו כיון שממילא אנו צריכין בכל דור להתדבק בצדיק אמת, א"כ הרי אפשר ללמוד תורה מזה הצדיק בלי להזדקק לקבלת התורה שבהר סיני, ותי' דלולא הקדושה שנמשך עלינו בקבלת התורה לא היינו יכולין להתקרב אל הצדיק מחמת העזי פנים שבדור ע"ש, והדברים מרפסין איגרא וכי מה תועלת יש לנו בצדיק הדור אם לא זה שיוזר לנו להתדבק בתורה שקבלנו במעמד הר סיני שכ' רמב"ן ומבואר בפסוקים שמעמד כזה לא היה מעולם ולא יהיה עוד לעולם שבה קיבלו כל ישראל חלקם בתורה והיו בבחינת נביאים לשמוע קול ה' בעצמם, וצדיקי הדור אינם עושים כלום לחדש יותר ממה שקיבלנו, רק מזרזים אותם להתדבק בזה התורה שקיבלנו, ויש ליישב לפימ"ש אחר זה (אות לה) דבודאי בכל דור נמצאים צדיקים שמשיגים כל התורה כולה מעצמם כמו אברהם שהשיג כל התורה עד שלא ניתנה, וא"כ למה היה צורך בנתינת התורה הרי אפשר היה שבכל דור יהיה הצדיק הגדול הזה שמשיג התורה מעצמו ללמדה לישראל, ועדיין צריך תבלין דמ"מ ע"י מעמד הר סיני נעשו כל ישראל מצווין ועושין, וקיבלו עליהם כולם יחד עליהם ועל בניהם החיוב לקיים ולעשות כל התורה כולה בנעשה ונשמע, וזכו לכל המדריגות שנתברכו בהם הכלל ישראל ע"י מעמד קדוש ונשגב הזה שעליה היה העולם תלוי ועומד בתנאי שיקבלו ישראל את התורה, סוף דבר כל הענין שם אינו מובן וצ"ב.

(לד) בליקוטי הלכות (הל' מצרנות ה"ה) צריכין ליזהר מאד לבקש ולחפש אחר צדיק אמת שי"ל בחינת נבואה ורוה"ק, וכל אדם שבעולם צריך ליזהר בזה מאד כל ימיו לבקש ולחפש רבי אמת כזה, וראיתי העתק מאדם חשוב שהי"ל קצת שייכות לברסלב, שציין על ליקוטי הלכות שלו וז"ל, לא כן אבי סלח נא, צריך לחפש אחר צדיק שהוא ירא שמים באמת ומדקדק בשמירת התורה והמצוות בכל פרטיה ודיקדוקיה, ומוסר נפשו להעמיד התורה אצל תלמידיו ושומעי לקחו, ומלמדם דרך ה', ומ"ש כאן (בליקוה"ל) אינו ענין רק לבעלי מדריגה לא לכל אדם שבעולם.

וקרבתנו מלכנו לעבודתך

לה) אנשי כנה"ג תיקנו לומר בכל יום בברכה ב' דיוצר וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול, ובשמו"ע בברכת השיבנו וקרבתנו מלכנו לעבודתך, ובנוסח אתה בחרתנו בג' רגלים וקרבתנו מלכנו לעבודתך, אבל לא מצינו בשום מקום וקרבתנו למושה רבינו, או לרשב"י או לשום צדיק אחר, אבל בספרי ברסלב יש הרבה דיבורים אודות הזכיה וההודאה על התקרבות לנחל נובע מקור חכמה, ומרבים לדבר מזה יותר ממה שמשבחים על הקירוב להשי"ת, וזה מזכיר כתבי חב"ד שעושים מצות ומעש"ט שיעלה לנח"ר לרבינו נשיאנו, או בקובץ חידו"ת של איזה חסידות שנותנים הודאה להשי"ת שנתן להם היכולת להגדיל כבוד אדמו"ר שלהם ע"י הוצאת חידושי תורה מאברכי הכולל שלו, כלומר המטרה שלהם אינו יגדיל תורה ויאדיר רק משתמשים בחידושי תורה להגדיל כבוד האדמו"ר, ורק זאת מבינים שסו"ס צריך ליתן גם שבח להקב"ה על שנתן להם תורה ומצות שעיי"ז י"ל הזדמנות יפה ורבה לפאר כבוד האדמו"ר, בקיצור התכלית הוא האדמו"ר והפארטיי, ותורה ומצות המה הכלי אומנות והמכשירין לזה, (וכמה גיעול נפש יש בדרשות של איזה אדמורים לפני חסידיהם שידרזו בלימוד כדי לגרום להם עונג גדול, וכמובן שאינו שוכח מלסיים המשפט שזהו מלבד העונג שגורמים להקב"ה).

לו) בימי מוהרנ"ת כתב שכששמע מהסתלקות הרב הצדיק מבארדיטשוב הי"ל צער גדול לפי שידעתי שמוהר"ן יצטער מאד מאד ע"ז, וגם זה אינו מדויק כי ראשית צריך להצטער על עצם הסתלקות הצדיק, ושוב הי"ל עוד צער מצער מוהר"ן.

לז) בליקו"מ (סו,ד) כ' דמי שנצרך לבריות לפרנסה או שרוצה כבוד או חשיבות קשה לו מאד להתפלל ברבים כי נופלין עליו פניות ועושה תנועות של שקר, וטוב ונוח לו להתפלל ביחיד, אין הכוונה שבאמת טוב לו לעשות כן להתפלל ביחיד, דא"כ אין שום אדם יכול להתפלל בציבור רק צדיק גדול, רק כונתו שהיה טוב לו יותר ביחיד שאז לא יעשה שקר, אבל כיון שמוכרח להתפלל ברבים ע"כ קשה לו מאד, וצריך לעשות תחבולות נגד זה.

לח) בשבחי הר"ן יכולין לראות גדולת התדבקותו של מוהרנ"ת במוהר"ן באופן נפלא עד שמרוב התרגשותו והתלהבותו והתפעלות לא היה יכול לצמצם עצמו לכתוב בלשון סופרים, וכופל דבריו הרבה פעמים בכל מיני לשונות שהיה ברשותו, ולדוגמא (בסי' כד) כשמתאר יסורים של מוהר"ן כשמחלק בין היסורים שהי"ל לפני ג' שנותיו האחרונים לבין ג' האחרונות כותב שהיסורים שלפני זה לא היה כדוגמתם בעולם, (דהיינו יותר מיסורי איוב ויסורי החורבן ומסע הצלב וכו') ושל ג' האחרונות היה עוד יותר ויותר בכפלי כפליים עד אין שיעור וערך, והיאך אפשר שיהיה כ"כ יותר ויותר בכפלי כפליים מיסורים שלא היה דוגמתם מעולם, (ובסי' לג כתב 'כמעט' אין דוגמתם בעולם), בסי' לג כתב שלב נשבר של בעל תשובה היותר גדול בעולם לא מגיע אפילו לחלק א' מאלף ורבבה של לב נשבר של מוהר"ן, ומובן דא"א לשום איש לשער כזאת רק בדרך התרגשות

כתב, וכזה תמצא בשאר כתביו, ובחיי מוהר"ן (קט) דמאותן השנים המעטות שישב בבית חותנו יש כמה וכמה אלפים ורבות מעשיות, דהיינו לכה"פ כ"ב אלף מעשיות, ומסתבר שזה גוזמא.

ושם בשבחי הר"ן (סי' כד) אחר שמתאר יסוריו של מוהר"ן בהפלגה גדולה, כותב שמשמיט הרוב מהמעט שיודע כי גם זה המעט לא יספיקו אפילו הרבה יריעות לכותבו, וכופל ב' פעמים שעוד יכתוב מזה במק"א.

טל) בשיחות הר"ן (קמז) שמוהר"ן שאל את מוהרנ"ת למצוא פירוש בלשון לעז על ב' אותיות ו' צ' שבשם מ"ב, ולא היה יכול למצוא, וכבר נלאו כל חכמי לב לפרש דברים הללו, ורואין בחוש שדבריו נאמרו בהעלם גדול ובהסתר, וממנו תקיש גם על שאר הדברים.

מ) בחיי מוהר"ן (טז) שבתו של מוהר"ן נתיבמה בא"י וצ"ב הלא אין נוהגין ביבום בזה"ז.

מא) בחיי מוהר"ן (כד) כ' דא"א להבין מה שאמרו רז"ל אלו ואלו דברי אלקים חיים, ועי' בריטב"א (עירובין יג.) שכתב בשם רבני צרפת, וכ"ה בתוס' רבינו פרץ דכשעלה משה למרום הראה לו הקב"ה על כל דבר מ"ט פנים לאיסור ומ"ט פנים להיתר, וא"ל שדבר זה יהא מסור ביד חכמי כל דור ויהיה הכרע כמותם, אמנם גם הוא מסיק דיש בזה סוד, אבל עכ"פ יש לזה גם דרך הפשט, ועי' (חגיגה ג:) כולם מרועה א' ניתנו, ובמדרש שוח"ט (פי"ב) וביבין שמועה (שער א פ"ג).

מב) בחיי מוהר"ן (תפב) למהרנ"ת היה קשה על מה שאמרו לעשות שלא ע"מ לקבל פרס, דהא בהכרח רוצה איזה דבר, והבין מדברי מוהר"ן שא"א ליישב קושיא זו רק יגיעה גדולה וגו' וזה צ"ב דבודאי היו צדיקים בדורו וגם אחריו שלא רצו שום דבר רק לעשות נח"ר להבוי"ת"ש, פוק חזי בכל הספה"ק המלאים וגדושים מדבר זה.

מג) בחיי מוהר"ן (תקמג) כ' דמוהר"ן אמר שישתדלו לקרב נפשות גדולים במעלה שיש להם איזה חשיבות ואז הקטנים נטפלים אליהם ומתקרבים עמהם, ומוהרנ"ת כותב הכונה דכל מי שיי"ל חשיבות ומעלה מצד עשירות וגו' בודאי נשמתו גדולה וגבוה יותר וגו' וצ"ב דברי מוהר"ן עצמו אינו מוכרח לומר כן רק כפשוטו דמחמת שהם אנשי מעלה יש להם השפעה על הקטנים מהם המחקים מה שהם עושים, ומהיכ"ת לומר דכל מי שיש בו איזה מעלה גשמי נשמתו גדולה וגבוה יותר הא כתיב אל יתהלל החכם בחכמתו וגו', (ועי' ליקו"מ סי' כ' דיש מעלה בעניות לענין השגת התורה ואלו בסי' ס' כ' דיש בחינה שצריך להתגלות התורה דוקא עשירות, והמבין יראה דאינו סתירה ויש ליישבם אהדדי).

מד) (חיי מוהר"ן רפג) מענין תכלית הידיעה שלא נדע, עי' בסידור השל"ה (בסוף ויתן לך) ובמעטה נפתלי (וישלח עה"פ ויעל מעליו אלקים).

מה) חיי מוהר"ן (תנג) דאפילו אם היה עובר עבירה גדולה ביותר לא היתה העבירה משלכת אותו כלל, רק היה אחר העבירה איש כשר כמו קודם, הדברים סתומים כי אין הכונה כפשוטו, רק שלא היה מבטל בשביל זה מעבודת הקודש שלו, רק היה עושה הכל כמו קודם החטא, רק היה מתאמץ

בתשובה, ולא כאותן שאחר החטא מזניחים הרבה מתורה ותפלה שלהם בשביל הייאוש, וכמ"ש מוהר"ן קיין ייאוש איז גאר נישט פארהאן, ומקורו בגמ' ב"ק (סח: רש"י ד"ה גניבה בנפש) אין 'אדם' מתייאש, משמע דאם מתייאש אינו בגדר אדם.

מו' שיחות הר"ן (פו) מה שפוסקין באמצע הדרשה לחתן זהו בחי' שבירי לוחות, היינו שע"י החתונה יתוקן פגם שע"י שבירת הלוחות שהיה ע"י העגל שאז חזרו ונפלו ניצוצי אדה"ר הנ"ל, ומרמזין זה ע"י שבירת דברי תורה שזה היה שבירת הלוחות שנכלל בה כל התורה.

מו' שם, שמזמרי' בחתונה עלא, אולי נמשך ממה שהיו מזמרים בחתונות יעקב הילא.

מח' שם פג, שיש דבר אצל האדם שאתו הדבר הוא מתפחד ממנו, הכונה על המזיקין שנוצרו מעונותיו, וכמ"ש ביושב בסתר מפחד בלילות.

מט' שם, כי רק אז יראה האמת, נראה דזהו הכונה במ"ש (ברכות) יזכיר לו יום המיתה, שאז יצחק מכל התאות והפחדים של עוה"ז ויתבייש היאך עשה כסילות כזה לרוין אחר דברים נאמסים וסרוחים כאלו.

נ' כ' בשיחות הר"ן (רכה) שפעם ראה מוהר"ן ספר מלוקט מכתבי האריז"ל (ויקהל משה) שמדבר מעולם שלפני האצילות, ותמה מוהרנ"ת מאד על זה כי היה נדמה לו שאין גבוה מזה, מזה נראה שלא היה נגד עיניו מ"ש בעין חיים (היכל א' שער א' ענף ד', וכ"ה בריש ספר אוצרות חיים) שיש עולמות עד אין מספר למעלה מאצילות וגם אדם קדמון הוא למעלה מאצילות, עי"ש ג' מקומות בזה"ק שמוזכרים עולמות ההם, וכל ספרי המקובלים מלאים מזה (ועי' נתיב מצותיך נתיב אמונה שביל ג' אות יא).

נא' בשיחות הר"ן (רסה) דהיה מלעיג על האומרים לאכול בצלים חיים בשבת, שזה מזיק והבעש"ט היה מזהיר שלא לאכול בצלים חיים, וצ"ב דאף שהבעש"ט היה מזהיר מ"מ בשבת קודש היה כן המנהג מעולם, עכ"פ הנך הרואה שלא נתקבל דבר זה בעולם כי מנהג רוב ישראל לאכול בצלים עם הביצים בשבת, וא"צ לאכול הרבה כי די במעט שבודאי אינו מזיק, ובגאולת ישראל כ' בשם הה"ק ר' פנחס מקאריץ וכ"כ בדברי צדיקים טעם על אכילת בצלים בשבת להורות שלא ירד בו מן כי המן לא היה בו טעם בצלים, ובס' זכרון יהושע (קאפי'ש) תלמיד הדברי חיים דיבר מגודל הענין לאכול בצלים בשבת.

להאמין במעשיות נגד ההלכה או ההשקפה

א' בשיחות הר"ן (קג) דמוטב להאמין בשטותים ושקרים כדי להאמין גם בהאמת, מלהיות 'חכם' ולכפור בכל, א"א ללמוד מזה להאמין גם במה שהוא נגד התורה וההשקפה, וגם צ"ב היאך אמרה תורה מדבר שקר תרחק ודובר שקרים לא יכון נגד עיני, ושקר שנאתי וכו' הלא צריך להאמין בכל גם בשקר, ואדרבה צדיקים אמרו המאמין בכל אינו מאמין בכלום, וכבר ראינו מה יצא מאותן המאמינים בכל.

(ב) ולפי הטועים בשיחות הר"ן דצריך להאמין גם במה שהוא נגד ההלכה, היאך צייתה תורה שלא להאמין לנביא המראה אותות ומופתים, ואומר שה' ציוה שיעשו נגד התורה, ועי' על הגאולה (אות כד), ובליקוטי מוהר"ן הזהיר כמ"פ שלא להאמין במנהיגי שקר, והתלוצץ מהם (חיי"מ תנה) ולא כתב שצריך להאמין בכל כדי שלא יבאו לכפור גם במנהיגי אמת.

(ג) ועוד בשיחות הר"ן מדבר ממי שמכחיש בשקרים לפי שהוא חכם בעיני עצמו, ואין בכלל זה מי שמכחיש שקרים לפי שכן שמע מרבותיו שאסור להאמין במה שהוא נגד ההלכה, ומבואר כמה פעמים בגמ' על מה שאמר אמורא ולא היא וכו' ולא אמרו שצריך להאמין לזה אף אם אינו אמת.

(ד) ומבואר בליקוטי הלכות (הל' רבית ח אות מג מד ומ"ה) גנות המאמינים בשקרים ושטותים עי"ש, ובפרט דמ"ש בשיחות הר"ן וחיי מוהר"ן להאמין בכל צ"ב שהדברים שם סתומים, דידוע מ"ש באגרות הרמב"ם ושאר ספרים דאדרבה עיקר מעלת ישראל הוא שאין מאמינים בהבלים, ועל כן אמונתם יותר חזקה מלהבדיל אמונת הגוים שמאמינים בהבלים, והמאמין בכל אינו מאמין בשום דבר, וחלילה לומר שאמונתנו בה' תלוי במה שמאמינים גם בשטותים הם מלהזכיר, כמו שמבינים הטועים בדברי שיחות הר"ן, והמאמינים בכל יבאו להאמין רח"ל גם בהנוצרי שהרי רבבות מאמינו מפטטים יום יום אמונתם ומסבירים זאת בכל מיני הסברים, וכ' הרמב"ם דישאל לא האמינו במשה מחמת המופתים רק ממה שראו בחוש שנגלה עליו הקב"ה בהר סיני וס' רבוא ישראל מסרו זאת לבניהם מה שראו בעיניהם ואין אב מנחיל שקר לבנו, וראיתי בשם הגה"ק מ'סטריוזב דאסור לומר כדרך העולם כשרוצין לאמת שום דבר, שזהו אמת כמו ששמע ישראל הוא אמת, כי זה מורה על חלישות האמונה דאין אמת בעולם כמו שמע ישראל, ואשא לשון מליצתי ואומר זאת בשמעי יחדר לבי, חלילה לי לשכוח ולעזוב אלקי אבי, ולבלתי הקדיש את המרבה לסלוח את חובי.

פי"ג לסיום הקונטרס

(א) כיון שבקרוב יצאו מן הסתם הרבה ספרים גדולים נגד קונטרס זה, מעטי האיכות ורבי הכמות, ע"כ אנו מודיעים שעל כולם נשוב בעזה"י רק בקונטרס אחד קטן, מעט הכמות ורב האיכות, ולא נכפיל ונשלש כל דבריהם, רק נעשה תמצית ממוצה מכל דבריהם, ונשיב עליהם בטוטו"ד, באופן דרך מי שיש לו שכל יוכל להבינו כי אין אנו מדברים לאנשים שאין להם שכל, והקונטרס יהיה נקרא 'דעת לנבון נקל', וגם אנו מגלים דעת בשם הרבנים ומורי הוראה שכל החרמות והקללות שיכריזו נגד זה הקונטרס הכל בטל ומבוטל כעפרא דארעא, ואינו שוה אפילו כחספא, וכלא היה, אין אנו מתחשבים עם חרמיהם ולא עם דיעותיהם, והמברך יתברך.

(ב) מה יעשה הצעיר הברסלבאי שלבו נמשך אחר הקסם היפה שברסלב מציע דהיינו כפרת עונות, והתקרבות אל מוהר"ן וכו', ומכניסין בראשו שאין למעלה ממוהר"ן ושבלתי אפשר להיות אדם השלם רק אם נוסעים לאומאן (כפי"מ שהבינו מוהרנ"ת ותלמידיו וכפי שמסרו לנו), וגם מבלבלין אותו וגוזלים דעתו להפוך כל התשוקה והתבלהבות שלו למטרה אחת בלבד להגדיל שם ברסלב,

(ואם הזכרת שם הקב"ה ג"כ מועיל לזה אז כמובן ישתמשו גם באמצעי זה), אבל מצד שני הרי הוא רואה אביו וזקינו וכל משפחתו וכל הסביבה שנתגדל בו ולא ידעו מעולם מתורה זו, ואעפ"כ הם כנראה אנשים כשרים וקרובים להשי"ת, וקושיא זו מכרסמת מאוד בלב הצעירים, וכדי להפטר מן נקיפת המצפון כזה הוא מחליט שבאמת אין לאבותיו ורבותיו שלימות הראוי כי הם לא היו מעולם באומאן, ואין מאמינים שר' נחמן הוא גדול יותר מכל הצדיקים ואין מתקשרין עמו בכל תפלה, ואין מרקדין בכל יום אחר התפלה וכו' וכו', סוף דבר הברסלביאות אינו מביא שלווה ושקט בלב הצעירים, אדרבה מכנים אותם בהתלבטיות קשות וממילא מוכרחים לעשות מעשים משונים וליצא מן השורה.

ג) אופן ההמשכה של הצעירים לברסלב הוא ע"י שנותנין להם הרגש טוב במעשה'לעך ילדותיים, ומדברים מענינים קלים שאין צריך לזה שום יגיעה, ומקילים בעיניהם כל העבירות שהרבי עושה תשובה בעדם וא"צ לשוב עליהם בעצמם, וענינים כאלו הם מקסימים ויפים ולמה לא ימשכו, כי הוא רואה לפניו המצאה קלה ולא שכיחה לפרוק עול במעטה החסידות והקדושה.

מה הוא תועלת של קונטרס חונן הדעת ולמה אינו מופץ בגלוי

ד) מחמת שקונטרס זה נכתב בהוכחות בהירות ומוכיחות, ע"כ סגולתו להעלות חימה ואף וקצף מהנוגעים בדבר, ע"כ א"א בשום אופן להפיצו בגלוי, ע"כ מוכרח הקונטרס הזה לעשות פעולתו בלחישת נמסר מפה לאוזן בלבדו, ובמחתרת מחמת אימת המציק, החותרים להשתיק את האמת, ולהנמיך קול הביקורת באיומים והשמצות, ומי שרוצה לשמוע קול האמת ימצא לו דרך איך להשיג את הקונטרס בחיפוש אחר חיפוש, ומי שכבר נכנס לתוך עובי הקורה של חסידות ברסלב לא תגע בו ידו בקונטרס הזה כי לא נכתב ולא נאמרה להם, רק לאותן שלבם נוקפם אולי באמת מפסיד הזדמנות יקר כזה שיוכל ליפטר מכל עונותיו בפעם א' ובפעולה קלה, ולהיות מקורב אל צדיק אמת שלאחר מותו יכניסוהו ישר בהיכל שלו ויהיה במעלה גדולה יותר מכל הצדיקים שבכל הדורות (כמבואר בחיי מוהר"ן הובא לעיל), לאיש כזה מדבר הקונטרס שלא יהיה לבו נוקפו וקונטרס הזה מודיע לו שאבותיו ורבותיו הם במעלה עליונה בג"ע אע"פ שמעולם לא שמעו שמע ברסלב.

ה) ולא תתפעל ממה שהם מפרסמים בכל אופנים האפשריים כל הספרים שמוזכר בהם ליקומי מוהר"ן או צדיקים שהזכירו מדבריו, כי הרבה יותר הביאו משאר ספרים, וכשמביאין ענין מאיזה ספר אין מזה ראיה שקיבלו כל ההנהגות שלו, כי מרן מ'סאטמאר העיד בפירוש דאף שלמד ליקומי מוהר"ן והוא ספר קדוש לא לקח משם שום הנהגה.

ובאמת אינו מובן התרגזותם על הקונטרס דאדרבה לשיטתם הרי זה עוד מניעה וכל שיש יותר מניעות יותר יקר וחשוב הוא העבודה, וכל שיש יותר קושיות זה מורה שהוא צדיק גדול ביותר, וא"כ היה להם להחזיק טובה על הוצאת קונטרס זה, אבל כיון שאין בהם דעת להבין האמת על כן מתרגזים, ורגזן לא עלתה בידו אלא רגזותו.

פי"ד - ראש בני ישראל

א) בשנת תשע"ג יצא לאור קונטרס ראש בני ישראל, וגם מאמר והאמת והשלום אהבו (מר' יצחק מאיר מארגנשטערן) ממושפיעים שבברסלב, ואעתיק קצת דברים הנאמרים שם.

בראש בני ישראל, (עמוד כ:): כ' עמ"ש בחיי מוהר"ן כ' דטוב לקנות סוס, כדי שיוכל לנסוע ליער להתבודדות בכל עת, אבל עכשיו שיש כלי רכב יכולין לנסוע בכלי רכב, וא"צ לקנות דוקא סוסים כמו שעשה שוטה א' בבני ברק, וכמו"כ צ"ל שוטה לפרש אומאן על העיר אומאן דוקא, כי אין הכונה רק על הקיבוץ של רוב אנ"ש שאז היה באוקריינא ועכשיו בשאר מקומות, ואי משום ששם נמצא קברו, הלא כבר אמר מוהר"ן (חיי"מ קנו) דרובו נמצא כבר בא"י לא באומאן, (וכ"כ שם ע' יב, וכ"כ בליקוה"ל סוף הל' ברכה"נ ה"ה דעיקר ענין ראש השנה הוא א").

ב) עוד כתב ראש בני ישראל, דא"א לסמוך על מה שאומרים הזקנים שבברסלב לפי שהם לא קיבלו ממקור מוסמך רק על ר' לוי יצחק בנדר ור' אברהם בר' נחמן, שהיה להם קבלה אמיתית, ושניהם אמרו לא לנסוע עוד לאומאן כי ר"נ אינו שם רק בא"י, בביכנ"ס ברסלב, (כהיום יש כמה בתכנ"ס ולדבריהם צ"ל דנמצא בביהכנ"ס היותר גדול, או אולי בכולם יחד כמו אליהו בליל פסח בכל הבתים וצ"ע), וכן היה דעת ר"ש וועקסלער ור' מתתיהו מאומאן עי"ש עוד הרבה, ובאשר בנחל (ד' רפו) כבר התמרמר על מכה מהלכת זו השולטת בברסלב שמוסרים שיחות בשם זקני עמי הארצים שבקושי היו יכולים לומר תהלים והיה להם שנאה עצומה נגד לומדי תורה עי"ש, וכל מה שחלמו אלו זקני עמי הארץ נדפס ונעשה חלק מתורת ברסלב, עד שמוכנים להשמיץ מי שאומר אחרת.

ג) ויש סתירה דבמק"א אמרו זקני ברסלב דר"נ הוא בכותל המערבי, ואחרים אמרו במירון, ואחרים אמרו בהר ציון אצל דוד המלך, ועוד יש כמה שיטות בזה היכן נמצא נשמת ר' נחמן, (אפשר דכפי מספר זקנים שיש בברסלב כל כך שיטות יש במקום נשמתו), ואולי רק בראש השנה הולך לבית הכנסת, ומי יודע, רק מי שרואה נשמות, ויודע נסתרות, אך מ"ש בראש בני ישראל הטעם שלא לנסוע לאומאן כדי שלא לעזוב א"י לארץ העמים, קשה א"כ למה אסר רק בראש השנה ולא בכל השנה, ואי משום דבראש השנה צ"ל שם ב' ימים ואילו בכל השנה א"צ להיות אלא יום א' מי הגיד לו חילוקים כאלו.

אבל עכ"פ זה ודאי שמצות כיבוד אב ואם ואיסור לצער אשתו ובני ביתו, לא נופל כלום ממצות ישיבה בא"י, וכמו כן מי שיש לו חובות או אינו משלם שכר לימוד ותחת לשלם הוא משתמש בכסף זה לנסוע לאומאן, בודאי אסור לו לנסוע גם כל השנה, (ובמלחמת מצוה ח"ב ח"ב אות ז לעג מאותן שבשביל הפצת אמונתם אין משלמים חובותיהם, עוד שם באותן המשתדלים להרבות נפשות לאמונתם בלי הבחנה הטוב אם רע, הלא כתיב אין המלך נושע ברב חיל).

האומר 'אומאן דוקא' ממעט בקדושת ובה מוהר"ן

(ד) בקונטרס האמת והשלום אהבו (ענף ב אות טו, רי"מ מרגנשטרן) כותב דמי שסובר שצריך לנסוע בר"ה לאומאן דוקא פוגם וממעט בקדושת וכוחו של מוהר"ן כאילו אין לו כח להתפשט בכל מקום, וחסר לו אמונת צדיקים, והוא בבחינת המרגלים, (אך הוא כותב שם כן לענין ארץ ישראל, ואני מוסיף גם חוץ לארץ, כמבואר אצלנו במקום אחר בשם ליקוטי הלכות דגם בחו"ל יש כמה אופנים ובחינות שאפשר לזכות שם לבחינת א"י ור"ה וקבר הצדיק, ומה שכותב שם דתלוי באיזה בחינה הוא נשמתו אם ממדת תפארת שיך לאומאן או ממדת חכמה שיך לא"י, ושום א' אינו יכול להגיד לו רק נשמת כל אדם מגיד להאדם עצמו באיזה בחינה הוא, מובן לכל בר דעת דזה שטות והבל וימחול לי הרי"מ מארגנשטרן אם אומר שאינו לפי כבודו לדבר הבלי הבלי כאלו, עוד מרבה שם בקונטרס שלו שטותים שאינו מתאים אפילו לתינוק קטן), והיות שכותב הקונטרס הנוכחי 'חונן הדעת' הוא מהמקורבים ומתלמידי מוהר"ן שעוסק כל ימיו בספרי מוהר"ן ומוהרנ"ת, והרי מבואר באמת והשלום אהבו (ענף ב) דאסור לחלוק על שום א' מתלמידי ומקורבי מוהר"ן עד סוף כל הדורות, נמצא החולק על קונטרס הזה ואומר שהם דברי ניאוף, הרי זה חולק על מוהר"ן והוא בבחי' מבזה ת"ח, וכחולק על השכינה רח"ל.

(ה) ואל יקשה בעיניך היאך יכולין לומר להיפוך ממה שאמרו הרבה מזקני ברסלב, כי כבר העיד מוהר"ן עצמו (חיי"מ שיט) 'אני אעשה מכם כתות כתות' ומפרש הרי"מ מארגנשטרן (אמת והשלום אהבו ענף א' אות כו) שיהיה הרבה מאד מאד כיתות שונות שכל א' יפרש דעת מוהר"ן באופן אחר אבל כמובן דהאמת לאמיתו הוא רק במקום אחד, והיינו בקונטרס 'חונן הדעת', וכבר ראה מוהר"ן לפני ב' מאות שנה שיצא לאור קונטרס זה 'חונן הדעת', וברור בפשיטות שעל זה היה כוננו, כיתות כיתות.

(ו) והמעין בס' בצילו של הרבי, וכן מאור הנחל, וירחון ברסלב, ואנשי הצדיק, יראה שהם מלאים מעשיות שונות שכולם דומות זה לזה אך בהשתנות שם האיש והעיירה והשיבה שלמד ומקום גניזת השמות, אך בריח התיכון הוא שלל של מעשיות מאנשים שביושבם בשיבה לא היה להם חשק ללמוד, והכותבים מסבירים לפי שנשמתו היתה מושך למושהו גבוה יותר, ועל כן הסתובבו במקום גניזת השמות שבאותה ישיבה או עיירה, והיו עצבים ונדכאים עד שמצאו איזה דף קרוע ובלוע או ספר בלי כריכה וכשהביטו בו ראו שהספר מדבר אל נפשם והיה זה ספר השתפכות הנפש או משיבת נפש וכיו"ב, והתעוררו מאד מזה ונעשו חסידי ברסלב, וזה מזכיר לנו הגליון פלאי פלאים על לימוד אוה"ח הק' או כולל תהלים וכיו"ב שבכל שבוע מפרסמים בכל הבתי מדרשות שלל של מעשיות של אנשים שנושעו, וכולם דומות זה לזה ובלבוש אחר, אך פלא שלא נזכר בשום מקום איזה איש שמצא דף קרוע של מסלת ישרים ונתעורר מזה, (ומהו עם מסלת ישרים או שערי תשובה שאינו קרוע ויש לו כריכה), כנראה דלדעתם א"א להתעורר רק מדף קרוע או ספר בלי כריכה, ודוקא של ספר ברסלב.

ז) בעלים לתרופה (מכתב קסה) שצריך לקבוע בלב דברי ליקוטי מוהר"ן עד שגם בשכבו בקבר ובקימתו לתחיית המתים יחיה עצמו בתורתו של מוהר"ן, ובמבועי הנחל (קובץ כט,ל) הוסיפו בשם זקני ברסלב, דמי שיודע ליקוטי מוהר"ן בע"פ נעשה הליקו"מ חקוק בעצמותיו ועי"ז יראים התולעים לרחוש על עצמותיו בקבר, וצ"ע מאי איריא דוקא ליקו"מ, ומהו עם חמשה חומשי תורה וש"ס וכל שאר ספרי קודש שממתן תורה ועד הנה, וכי תנאי שקלת מעלמא, ועוד מי שהוא צדיק פשיטא שאין התולעים רוחשים עליו, ואם אינו צדיק למה יראים התולעים ממנו בשביל שיודע ללמוד, הלא אדרבה הלומד ואינו מקיים גרוע יותר ממי שלא למד.

ח) בחיי מוהר"ן (מעלת תורתו אות כח) שדרך הבעש"ט כבר נשתכח, וע"כ הוצרך לחדש דרך חדש שיתקיים עד משיח, עוד שם (שצב) שהוא הולך בדרך חדש שעדיין לא הלך בו אדם מעולם, עוד שם (רעט) דכמו שרשב"י גילה חדשות ואח"כ האריז"ל ואח"כ הבעש"ט שכל א' מהם גילה חדשות לגמרי, כמו"כ מוהר"ן חידש חדשות לגמרי, וזה סותר למ"ש רלו"צ בנדר (מבועי הנחל קובץ כט,ל) דמוהר"ן לא חידש כלום על דרך הבעש"ט, אמנם גם לגירסא שחידש דרך חדש הלא כל צדיק אומר כן על עצמו ויש בזה גם אמת כי כל צדיק יש לו דרך עבודה משלו אף שכולם הם תלמיד תלמידי הבעש"ט מ"מ האופנים היאך להגיע לעבודת ה' הוא שונה בכ"א כמו שאין פרצופיהן שוות כך אין דיעותיהן שוות, והה"ק מראדזימין ג"כ התפאר שחידש דרך חדש שלא לימד האריז"ל ולא הבעש"ט ולא שום שאר צדיק (תועפות ראם אות כ), וכן כל צדיק וצדיק נכוה מחופתו של חברו, והאמת הוא שלא רק כלצדיק וצדיק רק כל איש ואיש מישראל שמושים לב לעבודתו ותורתו מחדש לעצמו עצות ותחבולות שונות נגד יצה"ר וכמ"ש בתחבולות תעשה מלחמה, ואין בזה שום חידוש כי כך הטביע הקב"ה בעולמו שמחדש בכל יום תמיד מע"ב ובכלל זה התחבולות בעבודת ה' ובתורתו, וכמו בדרך הלימוד יש לכ"א מהלך שלו היאך מבין והיאך זוכר.

ט) ואם תשאל הלא רבים מבני ישראל שהם תלמידי חכמים ופקחים בכל דבר ואעפ"כ נטו אחר אמונה הטפילה הנשתרש בברסלב או בשאר חסידות, לא מחכמה שאלת זאת, דא"כ תשאל הלא יש חכמה בגוים גם באותם התועים אחר הנוצרי וע"ז, והתי' לזה כאשר שמעתי מפיקח עצום א' שהוא עילוי נפלא א' מרבבה, ובכל זאת חסיד מאיזה רבי צעיר שלא קרא ולא שנה מעולם טיפש ושוטה בעל מדות מגונות, וכך אמר לי כל הפיקחות שלי הוא רק עד דלת הרבי אבל ברגע שזה נוגע לחסידות והרבי, אני משליך כל השכל שלי ומתעלם ממנו, וזהו כוחו של מה שנקרא 'קאלט'- חסידות-פארטיי, שזה למעלה מהשכל, ועוד ידוע שיש משוגעים ומטורפים שהם פקחים עצומים ובכל זאת הם משוגעים ואין זה סתירה, ויש מי שמשוגע לכמה דברים ויש רק לדבר א' כל א' כפי מה שהוא.

(י) ואל תתמה במה שאמרנו שגם דברים הנראים מובנים בדברי מוהר"ן הם באמת סודות, כי כן כתב להדיא מוהרנ"ת (חיי מוהר"ן יד) וז"ל שלא יהיה בהם סודות גבוהות ונוראות ועצומות מאד מאד, עמוק עמוק מי ימצאנו.

(יא) עוד דבר אחד יש לבאר דאפילו אם נניח טעות כזה דמי שנוסע לאומאן יהיה במעלה עליונה בגן עדן יותר ממי שלא נסע, אבל פשוט דזהו רק אם כבר שילם כל החובות שלו ואין לו מה לעשות עם המעות, ומרויח את ממונו בצדק ובאמונה, ומפרנס את אשתו בני ביתו, ואם יש לו בנים לומדי תורה והם חיים בדחקות הוא מסייע בידם, ומשלם שכר לימוד כראוי, ועוד יש לו מעות מיותרות ליסע למרחקים, אבל אם א' מכל אלה לא יעשה אז איזה הגיון שכלי ותורתי יש בזה שעבור הנסיעה יכנס לג"ע, וכי זה תורה וזה שכרה, שמי שאוסף ממון שלא ביושר יכנס לג"ע, וזה החסיד האביון עבור שאין בידו לפורטה, ומה שמרויח בפרנסתו הוא מסייע ביד בניו לישב על התורה ועל העבודה, ומתאמץ לשלם חובותיו וכו' וכו' לא יהיה במעלה עליונה בג"ע.

לדעת הליקוה"ל יש הנהגות בליקו"מ שלא שייך לסתם אנשים

(יב) דעת מוהרנ"ת היה דיש ענינים שבליקוטי מוהר"ן שנאמרו לבעלי מדריגה ולא שייך לאנשים פשוטים, ואביא דוגמא א', בליקוטי מוהר"ן (תנינא פח) כתב שצריך לזהר מאד שלא לאכול פרי קודם שנתבשלה כל צרכה, כי תכלית אכילת הפירות הוא לחפש אחר האבידות שבה, (העלאת הניצה"ק) וזה א"א לפני שנתבשלה כי אז הוא בסכנה שהפרי לא ימשוך החיות ממנו ויוכל לאבד נפשו, חוץ מי שהוא חזק ביותר בעבודת ה' יכול לינצל מזה, ואילו בליקוטי הלכות (ברכת הפירות הז), מבואר דבסתם אנשים הוא להיפוך ממש, דאם ימתין לאכול עד זמן הבישול יתגבר עליו הסט"א ביותר, ולא יהיה כח בידינו לבררם, וזהו טעם אכילת מצה בפסח שאז זמן העלאת ניצוצות, ואם ימתין עד שיתחמץ (שזהו גמר הבישול בלחם) יתגבר עליו הסט"א ויפול בידם, ולכן יאכל בעודו מצה בעוד שלא נגמר.

ביאורים והערות בליקוטי מוהר"ן

(א,א) ע"י שלומד תורה נמשך עליו חן ומסוגל לקיבול התפלה, ויל"פ ע"ד דברים היוצאים מן הלב (שמבין דברי תורה) נכנסים אל הלב כביכול הקב"ה שנקרא לבן של ישראל וכמ"ש צור לבבי, ועוד דתפלה ג"כ נקרא עבודה שבלב ונכנסים אל הלב היינו שיכול להתפלל כראוי, ויש לצרף מש"ש בסימן ט דע"י אמת מוצא הפתח לצאת ממ"ז שבתפלה, והרי תורה אמת כתיב בה אמת קנה ואל תמכור, ולכן התורה תבלין נגד יצה"ר שמטהר את הלב ממ"ז, ולכן נמשלה לאש שהוא אוכלה אש של יצה"ר, וגם נמשלה למים למשול על התאות הנקראים שטף מים רבים, והמים של תורה מקרר התאווה והמים המצמיחים כלמיני תענוג, והמסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה. (סימן ב), כי התפלה הוא ע"י שמירת הברית, והוא נמשך ממ"ש לפני זה מכח התורה כי כ' הרמב"ם (סוף הא"ב) אין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה.

(סי' ו' אות ד) דלשוב צריך להיות בקי ברצוא ושוב ועי"ש הפי' ממוהרנ"ת, (כן נראה שם מהלשון שהוא הוספה ממנו) ולולי דבריו יל"פ הכונה כמ"ש בצפנת פענח בדיבור ראשון והוא גם בכתנת פסים, דהכונה על מה שהאדם הוא לפעמים בגדלות ופעמים בקטנות וצריך לקשר שניהם עי"ש. בליקוטי מוהר"ן (א,ט) מפרש המשנה (אבות) ולא עם הארץ חסיד, דחסיד נקרא מי שמתפלל תפלת אמת (שמאמין באמת בדיבורים שמוציא מפיו), וא"א להתפלל באמת רק אם עוסק בתורה, דתורה אמת כתיב בה, (אמת קנה ואל תמכור), והקב"ה חותמו אמת, ולא יכון דובר שקרים נגד עיניו, וא"כ עם הארץ שאינו לומד תורה א"א להתפלל תפלת אמת כיון שאין הקב"ה בעזרו דכתיב קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו 'באמת' דהיינו עם לימוד התורה הנקרא אמת, ואז יתפלל בדיבורי אמת, ולכן כתיב מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה, ותיבות אזנו משמוע תורה ר"ת אמת, ואם הוא סר מהאמת תפלתו תועבה כיון שהוא בשקר, (עי"ש והרחבתי קצת, ולכן הקפידו אצל החסידים ללמוד תורה לפני התפלה).

(סי' לט) עי"ש דמפרש הפסוק ונתתי עשב בשדך, אבל בחיי מוהר"ן מובא פי' זה בשינוי ניכר וגם כ' שם דהבין פי' זה מבעשטה"ק וצ"ב.

(סי' ס) יש התבוננות גדול בתורה שא"א רק ע"י עשירות, עי' מהר"ם שיף גיטין נט כע"ז עמ"ש מימות משה עד רבי וגו' עד רב אשי, ועי"מ"ש בזה החת"ס (תרומה ע' קיח ד"ה במס').

(סימן קעב), כ' דאם האדם אינו תופס מקום כי הוא בעיני עצמו אפס ואין, שאינו דוחק כביכול רגלי השכינה בזה שמתגאה, אז מלא כל הארץ כבודו, ומ"ש 'היינו אם הוא מלא כל הארץ שאינו כלל מזה העולם' יש כאן קיצור דברים וצ"ל לפי שאין האדם כלל מזה העולם שאינו תופס מקום מחמת רוח נמוכה שבו אז הקב"ה מלא כל הארץ כבודו כביכול.

וכ"כ בחיי מוהר"ן שהיה מתפאר במה שהוא בתכלית הידיעה שלא יודע, יש לציין למ"ש בשובע שמחות עה"ת בהשמטות עה"פ העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ר"ל שהעשיר הלא הוא אצלו בבחינת ירבה, והדל הלא הוא אצלו בבחינת ימעיט.

(שם), כשהצדיק מראה פנים שוחקות הוא טוב לעולם עי"ש, וצ"ב דרבי כשהיה מחייך היה בא רעב לעולם, ואולי דוקא רבי לפי בחינתו ולא בשאר צדיקים, או דיש חילוק בין פנים שחוקות או מחייך ממש.

(קעד), וזהו כשהתפלל משה על מרים לא הזכיר שמה וכו', בגמ' (ברכות לד.) איתא רק דא"צ להזכיר שמה, ולא דיש קפידא שלא יזכיר, אבל בילקוט ראובני (ר"פ לך) מוזכר שעדיף שלא יזכיר עי"ש.

(קפא), יעקב ביקש אל תחד כבודי ופירש"י במעשה קרח, והיינו שמא יתקבצו חלקי הכבוד של קרח ועדתו וביחד יהיו גדול יותר מחלק הכבוד של משה ועי"ז יוכלו להפילו, וזה"ש אל תחד כבודי שהכבוד של כולם לא יתייחד בכח גדול א' נגד משה, וצ"ע דהא שקול משה נגד כל ישראל ובודאי

ידע יעקב מזה, ואולי אה"נ ע"ז התפלל שיתן הקב"ה כח למשה להיות שקול נגד כל ישראל, א"נ אולי רק בחלק הכבוד לא היה דשקול, ואין אתנו יודע עד מה.

(שם) דכשמפילין אדם עיקר הנפילה הוא שנופל לניאוף, ואולי זהו הכונה שחשדוהו בא"א, ר"ל שחשבו שיוכלו להפילו בזה ע"י שחולקין עליו, אך צ"ע דתיכף אח"ז כ' שמחלוקת על הצדיק הוא טובה ברוחניות ובגשמיות והלא יכולין להפילו ח"ו בניאוף ואיך הוא טובה לו, וצ"ל דזהו רק אם עמד בו ולא הפילוהו אז יוצא מזה ובה אבל לכתחלה ודאי סכנה הוא לו.

(קצד) ע"ד שפי' האלשיך לא יהיה לך אלהים אחרים על פני לא כהאומרים דמגדולת העבד ניכר גדולת רבו שזה היה טעות דור אנוש שעבדו למזלות כמ"ש רמב"ם, ותועבת ה' כל גבה לב וע"כ אין אני והוא יכולין לדור במדור א' א"כ לא יכול לכיין ההלכה והאמת.

(קצח) כשא' צועק להשי"ת אומרים לו ליסע, היינו אמור מעט ועשה הרבה למה תצעק כ"כ עשה למעשה ויעזרוך, ומה בצע אם בוכה באהבה רבה וכשמגיע ללימוד אינו לומד, ועד"ז אומרים ער וויינט ווי אביבער, (ויל"פ כונתו באופן אחר דאם צועק אז נעזר מיד כמו שהיה בים סוף).

(קצט) ע"י מתיקות בתורה ממתיקין הדין מן האשה, ההסבר לפי שהשרוי הלא אשה שרוי בלא תורה (יבמות סב) וא"כ מכ"מ שהוא לומד תורה במתיקות נותנין לו סיוע ועזר לזה ע"י קיום האשה זכה נעשית לו עזר.

(רב) לכבד את האשה יש לציין לרז"ל ומכבדה יותר מגופו, כבוד הוא הרגש שבלב, ואצל הנשים הלב וההרגש יותר שליט מהמוח.

(רכא) מביא מהפסוק היד ה' תקצר דמיירי מיד ארוך וגדול, וכיון שנאמר שם שהוא מספיק להם אכילה, שפירושו שיאמרו שהוא די, מורה על מדת ההסתפקות, וגם במעשר מצינו מדת הסתפקות שיבלו שפתותיהם מלומר די, היפוך ממי שיל"ל מנה רוצה מאתים, הרי שע"י מעשר נעשה יד גדול, וכין דהיד גדול הרי מגיע גם לאדם שהוא רחוק מה' ועי"ז מכסה על האדם משונאיו, והיינו כשהנרדף הוא רשע עכ"ל, וצ"ב דאם האלקים יבקש את הנרדף הרי זה גם בלי מעשר והסתפקות, דלא מוזכר כלל בפסוק ההוא שום תנאי רק בסתמא שהוא מבקש את הנרדף ודרשו אפילו הוא רשע, ועוד יש להעיר דאם יד ה' מכסהו הרילא רק משונאיו רק מכל מקרה ופגע רע וכמו שפורטים בהשכיבנו כל מה שניצול ממנו הנסתור בצל שקי.

(רעא) – ויל"פ בזה לא הקפדן מלמד ולא הביישן למד כי אם הוא אינו ביישן ומעיז פנים נגד קפדנות המלמד ממילא יבטל קפדנות המלמד וילמדנו ותלוי זב"ז הביישנות גורם הקפדנות והקפדנות גורם הביישנות.

(רעב) – היום אם בקולו תשמעו ועי' בנין דוד (ר"פ בראשית) עה"פ ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום, ועתה מה ה"א שואל ממך כי אם ליראה, יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב, וזה"פ יזכיר לו יום המיתה (ברכות ה.) ובפ' ויחי (אות יא) פי' בזה הבנ"ד ואותי יום יום ידרשון

(ישעיה יח,ב), ויל"פ בזה הפסוק למען הקים אותך היום לו לעם (נצבים) היינו ע"י הבחינה של היום הנ"ל.

(ליקו"מ תנינא פג) להבין מ"ש באות זה צריך לידע ששה הקדמות (א) י"ח ברכות של שמונה עשרה הם אותיות 'ח' ע"ש מדת היסוד המורה על אבר חי, (ב) ג' פעמים ו' עולה ח"י, וג' תפלות הם ג"פ ח"י ברכות, ג) חץ הוא כעין צורת קשת, ומורה על בחינת היסוד יורה כחץ, כחצים ביד גבור כן בני הנעורים, לתקן חטא הנעורים, ד) אמונה נקרא זרעים (שבת לא). וזרע מורה על היסוד ברית קודש, יסוד הוא דביקות (כמו והאדם ידע את חוה אשתו), גם תפלה הוא דביקות (ע"ד צמיד פתיל נפתלתי עם אחותי) כמבואר להלן סי' פד, וג"כ נקרא זרעים ואמונה דהטעם דזרעים נקרא אמונה הוא בשביל שמתפלל להשי"ת שיצליח הזרע כמו"ש בתוס', ועוד דבתפלה פורשין כפים שע"ז נאמר ויהי ידיו אמונה, ה) תיקון הברית נקרא קשת דלכן אמרו על מי שאינו נזהר בזה קשתו ננערת (סנהדרין צב.), ולכן בזכירת חטא דור המבול ניתנה אות הקשת, ו) משיח ודוד ומלכות הוא בחינת תפלה כאשר יבואר להלן, ואם תבין אלו ששה ההקדמות תבין דזה"ש בליקו"מ דע"י תיקון הקשת מוציא חצים שהוא אות ו' שהוא התפלה ג"פ ג"פ ו', והשייכות שלה לברית הוא דשניהם נקראו אמונה, ודוד הוא בחינת תפלה כמו"ש ואני תפלה, מלכות הוא דיבור התפלה, ואנכי תולעת שאין כוחו אלא בפה דלית ליה מגרמיה כלום, וזהו בחינת 'קרן לדוד' שבה תוקעין וצועקין בתפלה, והטעם לג' תפלות כי משיח בן דוד שהוא כח הדיבור כלול בשלשה אבות, והוא כלול מג' יסודות אש מים רוח, שהוא ר"ת 'אמר' אמירה בתפלה, ולכן נקרא משיח מלשון משיח אלמים.

ובהקדמות הללו תבין המבואר בליקוטי מוהר"ן (קמא זא) דזהו מה שמבואר באריז"ל דבמצרים היה הדיבור בגלות ולכן נאמר ויצעקו קול בלא דיבור, ויצ"מ הוא פ"ה סח, והנסים נעשין ע"י תפלה שצריך להיות חוץ למצרים, (שע"כ מבואר בתרגום דבפסח מתפללין בקול, ליקו"מ רא) וזהו בחינת משיח שאינו בא עד שיכלה פרוטה מן הכיס שיאמינו בכח התפלה ולא יכסו הכל בכיס הטבע.

ומה שכתב שם דא"א לבא לאמונה רק ע"י אמת, תבין לפימ"ש רש"י (שבת נה). ומבואר שם ברב נסים גאון בשם ירושלמי הטעם דחותמו של הקב"ה אמת כי הם ראש ותוך וסוף של האותיות (שבהן נברא העולם), להורות דהקב"ה הוא ראשון והוא אחרון ואני הוא בהוה.

ומבאר שם דא"א לבא לאמת רק ע"י שמקבל עצת הצדיק (ע"י לימוד בספריו) ועצת הצדיק הוא לקבל מכל הצדיקים לא רק מצדיק א', ולא כחסידים המזוייפים שלוקחים רק ספר א' וצדיק א' ורוצים שכולם יקבלו רק ממנו, ועוד עצת הצדיק הוא שיעסקו בגפ"ת ופוסקים ולא בשטותים והבלים לילך בכל הבתים ולמכור ספריו ולבלות זמנים בטיולים לאוקראינא בשביל שאין להם סבלנות ליש וללמוד בתירון מזויף שהולכים לקבר הצדיק, ועצת הצדיק הוא לקיים כל התורה כולה ולא להסתפק בעשיית איזה דברים קלים, כמו אמירת איזה קאפיטל תהלים וריקוד, כי זה אינו אלא

הכשר מועט להעיקר, וכל מי שאינו עושה עצת הצדיק אינו ממקבלי עצתו, ולא מתלמידיו, וכ"ש לא ממקורביו.

ויש להוסיף במ"ש דתיקון הברית ע"י דיבורי התפלה, לפימ"ש בס"י לא אות ח הטעם דצריך תפלה בדיבור דוקא ולא די במחשבה, כי ע"י הדיבור מתעוררים גם אחרים עמו, והרי זהו מעיקרי תיקון הברית להועיל לאחרים כמ"ש דוד במזמור התשובה אלמדה פושעים דרכיך וחטאים איך ישובו כמבואר בספרים, ועצם הדבר מבואר במאור ושמש (נצבים) בשם האריז"ל לפרש הפסוק הנסתר לה' אלקינו וגו' דבאמת להשי"ת היה די להתפלל בנסתרות ובמחשבה בלי דיבור כי הוא יודע מחשבות, 'והנגלות' מה שאנו מתפללים בנגלה בפינו הוא 'לנו ולבנינו' ר"ל כדי שיתעוררו גם הם וילמדו לעשות כן, והחיד"א פ"י בבחי' זו 'תהלת ה' ידבר פי', דודקא בדיבור פה ולא די במחשבה, ולמה כדי 'ויברך כל בשר שם קדשו' שיתעוררו גם הם, עוד פירשו בזה הפסוק כי שם ה' 'אקרא' ולא אחשוב בלבד, והטעם כדי 'הבו גדול לאלקינו', שגם אחרים יעשו כן, והרבה מקראי קודש נתפרשו בבחי' זו לא עת האסף פה, אבל בליקוטי מוהר"ן הוסיף הסבר כי הדיבור הוא רוח ממללא והרוח הולכת באויר ומגיע לאדם אחר וגו'.

ריבוי הדיבור מהתקשרות אל הצדיק ומגדולתו והאמונה בו, יותר משאר כל חלקי התורה מורה באצבע על כונה האמיתי בכל זה שאין בה שום ריח תורה, ואין בה שייכות עם הקב"ה.

החיבור אשר בנחל

אשר בנחל (ד'שנא) כותב דזרקו אותו מיישיבה בשביל שהפיץ ספרי מוהר"ן, זה היה ביישיבת קאשוי, ועפ"י ציווי הגה"צ מקאשוי זצ"ל, כי היה מפריע מאד את הבחורים שהיה מדבר אליהם כל היום ממוהר"ן, ולא היו יכולים ללמוד כראוי ובלבל את מוחם, ומה גם שהפריע שינתם ולקחם בלילה ליער הסמוך והיו צועקים בקולות משונות נחמן נחמן נפשי נפשי, וכמה פעמים באו השכינים במרוצה בחוששם שאירע איזה סכנה, ועי"ז לא היו הבחורים רגועים ללמוד כל היום, ואין שום תימה על הגה"צ הנ"ל.

אשר בנחל (ד,שמח) מזהיר שתמיד יהיו בבית כלי זמר מנגנים, כי בית שיש בו שמחה יש בו השראת השכינה, היפוך דברי רז"ל והשו"ע שמזמן החורבן אסור לשמוע כלי זמר, וגם אינו אמת כי אותן המתרגלים לכלי זמר תמיד אינם בשמחה כלל ואדרבה מפריע שלוותם, ויש סטאטיסטיק שרוב אנשים שאירע להם שבירת עצבים היו רגילים לשמוע מוזיק הרבה.

טעם איחור הגאולה כי עדיין אין יודעים כולם מהצדיק מוהר"ן

בקונטרס צדיק יסוד עולם מביא מס' חלוקי הנחל של ר' יצחק ברייטער דטעם איחור הגאולה הוא, לפי שאי אפשר להיות הגאולה עד שכולם ידעו מזה הצדיק, וכיון דהרבה אנשים לא ידעו ממנו צריכים להתגלגל עד שידעו ממנו, ועי"ז אמרו כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, כי כל הדיבורים שבעולם נמשכו מזה הצדיק וצריך לומר בשמו ועי"ז מקרב הגאולה, עוד כתב שם

דמוהר"ן והלאה אין עוד חדשות עד משיח, כי רק ה' פעמים היה התחדשות דרך האמת משה רבינו רשב"י האר"י הבעש"ט ומוהר"ן, וזהו ותו לא, וכל העבודות של כל העולם וכל הגילגולים והבירורים והנסיונות הכל הוא על ידו, וחידוש כמוהו לא היה עוד בעולם.

שמחה וריקודים

מטרת השמחה והריקודים שהיו נהוג בברסלב משנים קדמוניות, אינו רק אם זה גורם ומביא התעלות בלימודת התורה ובעבודת התפלה, אבל אם נשאים רק עם הריקודין הפראיות עד מאוחר בלילה ועבור זה מאחרין זמן ק"ש וכיו"ב, זה אינו ברסלב כלל, כי ר' נחמן אמר שכל עיקר כונתו הוא שלא יזיו כלל מהשו"ע, ולכן לא תדמה בנפשך שכל קבוצה הקוראה עצמה ברסלב הוא באמת ברסלב כי יש מהם שכל עסקם הוא רק בריקודי הוללות ושמחה שאינה של מצוה, ואתה תדע לך ראה כי הזהרתיך.

ובכלל צצו ופרחו אצל חסידי ברסלב מושגים חדשים יותר משאר סוגי חסידות משוגעיות, מושגים שלא היו מוכרים אצל עם ישראל וכ"ש לא אצל חסידות המקורי והאמיתי, ובאמת יש עוד חסידות משוגעיות (כולל החסידות הידוע המתנגד לברסלב) אבל במקום שהמשוגעת שלהם מוגבלת בעיקר באמונה מופרזת בהרבי שהוא כל יכול ויודע מחשבות וכו' הרי ברסלב מוסיפה בזה שהדת שלהם משבח כל מה שהוא נגד השכל ועשיית שטותים בצורה של תהו ובהו (המתפרש אצלם כפרישות מעוה"ז), כי זהו חלק מהדת שלהם להתעלם מהשכל כשטוב להם כך וכשניחא להם בהפקירא, ודת שלהם תובע לעשות מעשים משונים ויציאה מסדר החיים, ולא אצל כל א' הוא ניכר כל כך, מ"מ הוא מושרש בהסיסטעם, והמשוגעת הראשון מתחיל במה שמכריחים עצמם להאמין בדברים שאין להם מקור ולא משמעות, ולהגדיל ענינים ההם מעל עיקרי התורה ומחליפים יסודות האמונה לפי הנוסח של הכלל ישראל עם יסודי האמונה לפי נוסח שלהם.

סתם בני אדם אינם מבינים דבריו

וידוע מ"ש מוהרנ"ת בכ"מ דדברי מוהר"ן אינם כפשוטו וצריך להיות בר דעת גדול היאך להבין, ומביא בהקדמת ליקוטי הלכות שמוהר"ן אמר ששום א' אינו מבין דבריו ושגם על מוהרנ"ת אמר שאינו מבין מדבריו רק מעט, עוד כתב שם מוהרנ"ת דכל מה שכתב הוא עפ"י סוד, וגם שנכתב בקיצור מאד עד שחסר הרבה מדבריו, ולדוגמא אעתיק דבר אחד שממנו ילמדו לשאר דברים שדבריו אינם כפשוטן, כתב בחיי מוהר"ן (ריח) 'כל מי שיתחבר לא' מאנ"ש יהיה צדיק גמור', וראשית דבר צריך לידע מי הוא נכלל בגדר אנ"ש, ופשוט שלא היה כונתו לכל משוגע ושוטה החושב שבזה בלבד שאומר תיקון הכללי ושוחק כל היום ומרקד כדי להיות בשמחה, ולמעשה אינו מיטיב מעשיו, ורק בזה שקורא עצמו ברעסלווער ומתחבר עם שאר אנשים הקוראים עצמם ג"כ ברעסלעווער בזה נעשה מאנ"ש של ר"נ, וודאי לא שזה אינו אלא פארטיי, רק מה שקרא מוהר"ן אנ"ש הכונה לעובדי ה' שנוהרים בכל מעשיהם ומחשבותם, וחיים חיים של קדושה וטהרה ובהתמדת

התורה, ומ"ש שיתחבר אליו אין הכונה במה שיבא לבית מדרש הנקרא על שמו ומדבר שם דברים בטילים וכיו"ב, אלא עיקר הכונה שישנה הנהגתו ודרכי חייו לפי מה שידריכו אותו אלו העובדי ה', וכלל גדול יהיה לך אין שום איש בעולם שיהיה נעשה צדיק בלי שיעשה דבר ממושי לשנות אורח וסדר חייו הן בתפלה ולימוד הן בשבירת התאוות ומניעה מכל נידנוד איסור, וזה יבא לו בקל יותר אם יתחבר ליראי ה' ויתנהג על פיהם, זה הפירוש הפשוט והמוכרח בדבריו וא"א לפרש באופן אחר רק מי שהוא חסר דיעה, ומקומו בבית המשוגעים.

ורק אזכיר דוגמא אחד איך צריך להיות בר דעת להבין דיבורי הצדיק, הרה"צ ר' נתן כותב בחיי מוהר"ן (קכו) שמוהר"ן אמר שיבאו אליו ר"ה (בחיו) 'זויל גרעסערס פון דעם איז נישט פארהאנען', ואם רוצים דוקא להיות שוטה אפשר להבין, כי שמירת שבת, ותקיעת שופר, והנחת תפלין, וקריאת שמע וכן כל התרי"ג מצות, הם במדרגה יותר קטנה מלהיות אצל מוהר"ן בר"ה, (ולפי ההוספה של הבאים אחריו גם אחר פטירתו), וכל אלו אינם חשובים כ"כ כמו הנסיעה לאומאן, והאומר כן הוא חסר דיעה, ופשוט שכונתו לא היה אלא כפשוטו שאצלו א"א לפעול בשום זמן בשנה יותר ממה שהוא יכול להשפיע להם בראש השנה, כי הקב"ה חננו למוהר"ן בכח גדול של השפעה בראש השנה דוקא לפי שורש נשמתו, וכידוע שכל צדיק יש לו אחיזה מיוחדת באיזה מצוה או יום טוב.

אבן הבוחן

ואבן הבוחן להרמאות של אנשים שקוראין עצמן ברסלב כשם המושאל, תוכל לראות אם תייעץ להם לדבר מכל העצות המובאות בספרי ברסלב בלי להזכיר שם מוהר"ן או מוהרנ"ת עליהם בכל ג' שורות, במקום שיהיה יותר תועלת לאומרם בלי הזכרת שמם, לא יסכימו לזה כי אין המטרה והתכלית העצות הנפלאות, רק הגדלת שם הרבי וקידוש שמו, והעצות אינן אלא אמצעי לזה, דאלמלא כן הרי היה די להזכיר את הרבי רק פעם אחת בתחלת דבריהם, והזכרת שמו פעם אחר פעם בלי הרף מבלבל את השומע לחשוב מהרבי ולא מהעצות ולא להתבונן תכלית העצה, והעצות לא מועילים אם אין שמם לפני עיניהם תמיד תכלית הנרצה ולהתרכז על התכלית לא על העצה, ולמה הדבר דומה למי שקונה מטפחת לנגב בה הידים, וכיון שקנה המטפחת הוא משתעשע בה ומצייר עליה ציורים, ותולה אותו על כותל שלו לנוי, ומדבר מתועלתה ומנויה כל היום, אבל העיקר שכח לנגב בה הידים הלחות ממים, משא"כ החסידים האמיתיים כשהיו רואים תועלת לדבר מהענין ולא מהאיש היו עושין כן.

מודעה רבה לאורייתא

ידוע שכל דברי רבינו מוהר"ן ותלמידו מוהרנ"ת דברי קבלה עמוקים הם, ואין להבין דבריו כפשוטן, וצריכין בקיאות גדולה והבנה עמוקה בכל כתביו כדי להבנים לעומקם ולאמיתתם, כדי להעמיד הכל על מקומן בשלום בלי שיסתור זה את זה, ואלו שלא שמשו כל צרכם ומדייקים ומפרשים בדבריו

ככל העולה על רוחם טועים מאד, ומוציאים מדבריו מה שלא עלה על לבו, ומטים דבריו מדרך האמת לדרך עקלקלות, ובקונטרס זה הראיתי כמה דוגמאות היאך יכולים לפרש דבריו בטעות, ואחר העיון רואים שדבריו הם יפים ומתוקנים ומסודרים בלי שום נפתל ועקש, ואף שבכמה מקומות פירשו כמה משפיעי ברסלב באופן אחר ממה שכתבתי מקום הניחו לי מן השמים להעמיד הדברים על מכונם, ולהגדיל ולפאר דברי מוהר"ן ומוהרנ"ת בדרך סלולה, ולעשות דבירהם עטרה לראשינו ולהראות כי דבריהם דברי אלקים חיים המה ונר לרגלינו, ואף שיש אנשים אחדים שבחזקת היד חולקים על דברי הקונטרס הזה, הרשות נתונה כל א' לפרש כרצונו, ובלבד שלא ידברו דברי קינטור ומחלוקת, ותלמידי חכמים מרבים שלום בעולם אמון.

היאך יתנהגו בפגישה עם כותב קונטרס הזה

והנה יש חילוקי דיעות בין חסידי ברסלב היאך יתנהגו בפוגשם עם כותב הקונטרס, ובדרך כלל נחלקו לג' כתות, (א) יש מהם עושים עצמם כאילו לא היה כלום מעולם ומושיטים לו שלום ומדברים עמו כמו מעולם באופן ידידות, כי מבינים שכל א' יש לו הזכות להבין כפי מה שחונן מן השמים, וכשם שאין פרצופיהם שוות כך אין דיעותיהן שוות, וכולנו עובדים לקל אחד (חגיגה ג:), ואף שבודאי לא ניחא להו במה שכתבתי קונטרס זה, מ"מ כיון שלא ביקשו הסכמתם לזה הם מבינים שאינו תלוי בהם, עכ"פ אין מראים פנים של רוגזא, (ב) עוד יש כת שניה שאין מראים סבר פנים יפות אבל גם לא מראים רוגזא, מנסים בכל היכולת לשלוט על עצמם, או משום שמבינים שזהו דרך ברסלב שלא להתקוטט או מסיבות אחרות, (ג) ויש כת שלישית שמתרגזים ומשמיעים ומפטפטים, אמנם זה בודאי אין שום כת של ברסלב שיבאו להתווכח בנעימות בדרך חכמה והגיון, כי גם הם יודעים היטב שאין הגיון ושכל באים כאן בחשבון, וכל מה שנקרא מחשבה או שכל הוא מאוס ומשוקץ, רק אמונה פשוטה בלי שום חקירות ושכליות, שאצלם זה מתפרש כמו שכורת ולא מיין, וכשלוּמדין חסידות ברסלב השאלה היחידה צריך להיות רק במה 'להאמין' (וזה תלוי בכל א' כפי שגעון של משפיע שלו, שיש ביניהם כמה חילוקי דיעות, נאנאח, קלוגער, שיק, מארגנשטערן, מערמלשטיין, ברלנד, קעניג, יואל ראטה, ועוד הרבה מאד), ולא במה 'לחקור' (פי' שלא ישאלו אם באמת זה היה כונת ר' נחמן או ר' נתן, ואם זה מתאים עם חוקי התורה), כי כל שאלה אפילו שאלה פשוטה של תלמיד קטן הוא כבר בגדר חקירה, וכל החילוקים שבין המשפיעים שלהם הוא, מתי צריך 'לסתום' המוח ומתי להשאירו 'פתוח', ובזה יש כמה מדריגות ושיעורים, ולא שייך למיפרט בשפוטא, רק כ"א כפום מה דמשער בליביה, אבל כאן הבן שואל, האם באמת כל מאן דהוא גם מי שלא קרא ולא שנה רק נעשה בעל תשובה יכול לחלום בלילה מהו שיטת ברסלב, ובבקר יכריז ויאמר כן הוא שיטת ברסלב כאשר חלמתי, וכולם יאמינו בו ויאמרו ראה זה קדוש, האם גם זה בכלל אמונת צדיקים.

ומה שרצו כמה אנשים שלא אכתוב קונטרס זה כיון שהם צוחקים ולועגים עלי, אשיב כמו שהשיב בתירוש ויצהר (סי' קד) דמכל מלמדי השכלתי, דהרי גם אני שוחק ולועג להם ולמעשיהם, ועם כל זה המה עושים את שלהם ואינם מביטים ע"ז שבעיני המה לשחוק ולקלס, כמו כן אני אינני מביט על מה שהם לועגים וכדברי השו"ע (או"ח סי' א) שלא יתבייש מפני המלעיגים.

מתי ומה צריך להאמין ומה אסור להאמין

יסוד היהדות והתורה הקדושה היא המסורה, לכל איש מישראל יש מסורה שנמסר איש מפי איש עד סיני ששם היה כל אחד מעם ישראל במדריגת נבואה והתגלות האלקים במעמד הר סיני והם מסרו זאת לבניהם אחריהם עד לימינו אלה, יותר מג' אלפים וג' מאות שנה.

לפני אלף ותשע מאות שנה נולד דת הנוצרית להאמין באיש נוצר מאשה שהוא בן אלקים, ולפני אלף וג' מאות שנה שיטת האיסלם להאמין על איש פשוט שהוא נביא ומדבר עם האלקים, והם מוכנים להרוג את כל מי שאינו מאמין בדתם, והרבה נהרות של דמים נשפכו עבור אמונות הללו שרצו לכפות את דתם על אחרים, ואחרי הרבה שנה שמחמת כפיה והפצה ופיתויים נהפכו הרבה אנשים לדת ההוא, נתקבלה דת זו אצל הרבה מאות רבבות אנשים.

והנקודה הבולטת ביותר לכל בר דעת להכיר ההערמה והשקר שבדתות ההמה הוא, כי להבדיל במתן תורה הדגישה התורה (שמות יט, ט-יז) בעבור ישמע 'העם' בדברי עמך כו' ויוצא משה את ה'עם' לקראת האלקים, וכן שם (כ, טז) וכל 'העם' רואים את הקולות וכו', כל אחד מעם ישראל היה עד ראיה ישר לכל המאורע הנורא, ומסרו לדור שלאחריו וכן הלאה, וכמ"ש הרמב"ם (הל' יסודי התורה פ"ח הלכה א) שעיינו ראו ולא זר, נמצא שג' מיליון אנשים (שש מאות אלף גברים וככה מספר נשים ומספר ככה ילדים למטה מכ' וזקנים למעלה מס') היו עדים בפעם א' על דבר גדול כזה ורושם העמוק שעשה עליהם ועל בניהם א"א להמחק בגלל הבטחת הקב"ה.

וכן היה הדבר נוהג דור אחר דור וגם אח"כ כשרבותינו הקדושים פירשו תושבע"פ במשך הדורות ופסקו הלכות לא נתחייבנו לשמוע להן רק בדבר שנתפשטה בכל ישראל או במדינה אחת שקיבלו כולם או רובם הוראת רב אחד שהיה מקובל בידם שהוא קיבל מרוב שלו איש מפי איש עד סיני, אבל מעולם לא היה דבר כזה בכלל ישראל שיקום איש א' בלבד יהיה מי שיהיה ויחדש דברים שלא נשמע עד אז וכולם יהיו צריכים לשמוע אליו.

משא"כ שיטת הנצרות והאיסלם בנוי על דמיון של אדם א' בעל חלומות שהיה חולי נפש ורוח, ומספר סיפורים בדויים שלא היו ולא נבראו, ובדרך לא דרך משפיע על אחרים להאמין בו, והם נהפכים למפיצים בכפיה או בפיתויים להרבות אנשים לאמונה זו הברויה, וכועסים ונעשים פרואים במעשים אשר לא יעשו לכל הרוצה להכחיש עדותם ולפקפק באמיתת סיפוריהם, ולכן לא היה להם שום קישור להגזים מאד בכל אירוע קטן ולהפכו לסיפור מרגש ומרשים מאד, ולחזור עליה יום יום בלי הרף שמצוה וחיוב להאמין בו, ומי שאינו מאמין הוא כופר ודמו הוא הפקר, ונכסיו ורכושו

לבז יהיה, וחיברו ע"ז ספרים רבים עבי הכרס, והעמידו בעלי דרשנים בכל מקום לתפוס דעת האנשים ולהפך מחשבתם לצידם.

ולכן העובדא שיש כיום מאה מליונים של מוסלמים או נוצרים אינו אומר דבר ולא חצי דבר, שהרי בסך הכל אינם אלא יורשיהם של אותן הדורות שנכנסו תחת דת זו בכפיה ובשמדיות, בלי שום אפשריות לאמת או להוכיח אמיתת אותו חלום שחלם לו איש משוגע ומטורף א', כי אין שום איש שהיה מעיד שראה את המשוגע מוחמד מדבר עם מלאך מיכאל, ולא נשאר לנו אלא להאמין למה שמחמד עצמו סיפר שהוא ראה ושהוא דיבר, נמצא כל המצטרף לדת זו הבדויה מצטרף לאמונה עיוורת, שעליה נאמר (משלי יד) פתי יאמין לכל דבר.

ולהמחיש גודל ההפרש בין אמונה עיוורת לאמונה מוחשית נתאר עובדא שעומדות לפנינו ב' קבוצות של אנשים הולכים למקום מסויים.

קבוצה א' הם עשרה אנשים שכל א' הולך באופן עצמאי ומרצון עצמו לאותו מקום המסויים, נמצא יש לנו עשרה אנשים מעידים שיש להם דבר מיוחד המושך אותם לאותו דבר מסויים הנמצא באותו מקום שבשבילו הם הולכים ושואפים להגיע שם, כי יודעים שיש שם דבר שהם רוצים בו ושמביא להם תועלת.

קבוצה ב' הם אלף אנשים, שבראשם הולך איש א' בעינים פתוחות למקום מסויים, אך ציוה לאלף אנשים שמאחוריו לסגור עיניהם ולאחוז זה את זה עד הראשון מהם שאוחז בזה האיש המוליך את כולם לאותו מקום מסויים.

האם יש איזה הוה אמינא לומר שמקום המסויים של קבוצה ב' הוא יותר טוב ויותר תועלת בו מאחר שאלף אנשים הולכים לשם תחת שלמקום הראשון הולכים רק עשרה אנשים, ודאי שזה מופרך מעיקרא, כי מהאלף איש אין שום א' מהם שבחר בדרך זו באופן עצמאי, רק כולם התלהבו מדברים היפים של זה האיש א' שפיתה אותם בחלקלקות לשונו שיהיו נגררים אחריו בלי שום שכל עצמי ואח"כ נהפך הענין לאמונה, ביהדות לא מאמינים לאיש א' שיש לו כשרון הדיבור ולשון חלק וחד, רק העם כולו בלי שום יוצא מהכלל ראו ושמעו באופן ישר מעמד הר סיני והתגלות האלקים לפניהם, כולם שמעו בהר סיני אנכי ולא יהיה לך, כאשר ביאר הדברים היטב הרמב"ם באגרת תימן שלא היה דבר כזה מעולם ולא יהיה עוד שתשמע אומה אחת בכללה דיבור הקב"ה ושיראו כבודו עין בעין, וכ"כ העיקרים (מאמר א פי"ט) עי"ש לשונם הק'.

ועכשיו אם יבא איש א' יהיה מי שיהיה אפילו צדיק היותר גדול, (כל זמן שאין לו כל סימני מובהק של נביא אמת, ובפרט בזה"ז שבטלה נבואה), ויאמר לנו נתגלה לי דבר חדש שאם יחטא האדם וירבה פשעים א"צ לדאוג כלום רק יבא על קברי ויאמר י' קאפיטל תהלים מסויימים והכל יכופר לו (מה שלא אמר הרה"ק ר' נחמן כמבואר לעיל), או שיקום ויאמר הדבר הגדול ביותר שאדם יכול לעשות הוא לבא לאומאן על ראש השנה, ומוסרים נפשם על זה יותר מעל ק"ש ותפלה בזמנו, ויותר

מכל מצוה שבתורה כאילו זהו עיקר שבעיקרים ויסוד כל התורה, היתכן שנהיה מוכרחים להאמין לו, בלי שום עדות והוכחה ברורה לדבריו, ובלי שום ישיבה של ע"א סנהדרין שיחליטו כך, האם על סמך סיפור זה נשנה את אורחות חיינו שקיבלנו איש מפי איש עד סיני ונתחיל בארחות חיים חדשים, ונאמץ לעצמינו חוקים חדשים, ונמסור את נפשינו להפיץ דת חדשה זו לקיים אותה, ואכתוב דוגמא אחרת, הה"ק מ'סקווער היה רוצה שכל אחד יאמר כל תהלים לפני תפלת שחרית בש"ק בשביל שיש לו קבלה שאלוהי נתגלה לזקינו המאור עינים ואמר לו שבזה תלוי ביאת המשיח, האם נתקבל הדבר בכלל ישראל לא ולא, כי התורה אינה מורשה לאיש א' לעשות עמה מה שירצה ושכולם יהיו מוכרחים לקבלה, אליהו הנביא היה בן בית גם אצל צדיקים אחרים ומדוע לא זכה שום א' שיאמר לו אליה דבר גדול כזה, אלא מאי מכיון שלא אמרה לשום צדיק אחר אינה מחייבת את שום א', (ונקטנו רק דוגמא א' אך ה"ה במי שמעיד על עצמו במישרין או בעקיפין שהוא משיח, או שאותו האיש ש"ל אזור אזור במתניו הוא מבקר אצלו בתמידות בלילות כשאין שום אדם רואה וכיו"ב).

נשנן לעצמינו דברי המלבי"ם (שמות יט, ט) כל מי שיקום לומר שהוא שליח מה' ליתן תורה לעם, נשיב אליו: תורה שלא ניתן מאת האלקים בפירסום גדול כזה, אינה אלקית, וכל שכן אם בא לבטל התורה הנתונה ממשה (אפילו נקודה קטנה מאד) שישבו לו שלזה צריך שיתראה ה' בעצמו לפני ששים רבוא בפירסום גדול כמו שהתגלה בעת נתינתה, כי בדבר המצטוו לנביא בינו לבין עצמו יש חשש וספק בדבריו אפילו בדורו, וכ"ש בדורות אחרים.

תמצית הדברים תופעה שמעידים עליה אפילו מאות אלפי אנשים על סמך שמאמינים את איש א' או שנים שאמרו כך, אינה אלא עובדא נאה, ואינה מחייבת את שום א' להאמין בה, והמאמין בה מוכיח שכל אמונתו אינה חזקה יותר מאמונת הנצרות והאיסלם, להבדיל אלף אלפי הבדלות מתן תורה לישראל, תורה שבכתב ותורה שבעל פה, הוא תורה היחידה המחייבת אותנו להאמין בה לא זולתה כלום.

למותר לציין שהליכה אל אומאן באופן שהוא עכשיו אינו כלל שיטת הרה"ק ר' נחמן או ר' נתן, ובלי ספק היו קורעים קריעה לאיזה מצב התדרדר כל הענין, והיאך מפרשים בדבריהם היפוך כונתם כאשר נתבאר באריכות בקונטרס זה.